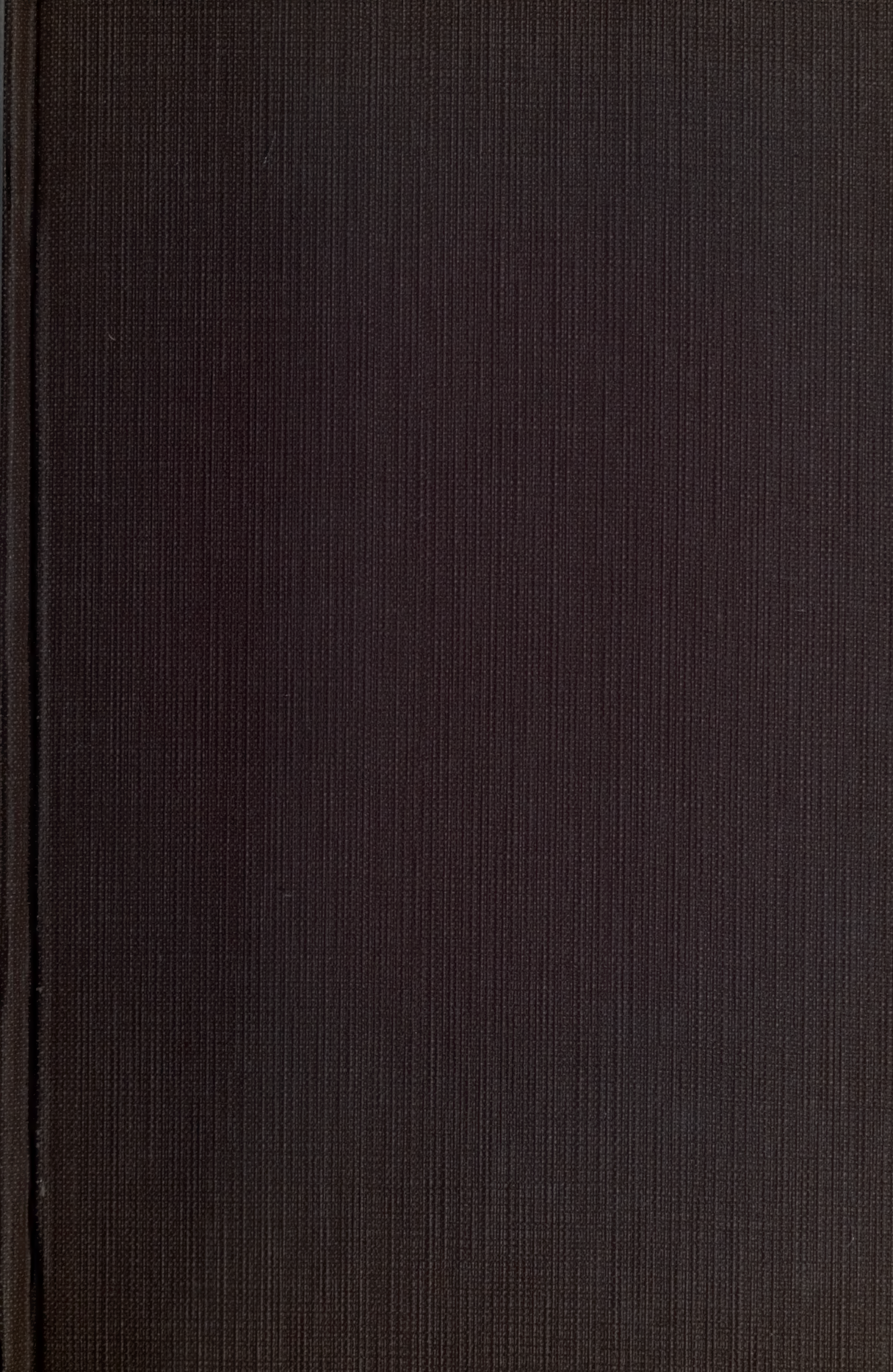
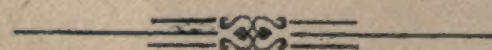

کبی تصویرات بدیعه‌سنی ادب کلام نوعندن عد ایتمك ، بوتون حسن وعشقك ماهیتنی بر صنعت ادبیه‌یه حصر ایتمك درجه‌سنده فاحش ، بر غلط نظردر .

بوندن باشقه شوده اونودولمامليدر که ادب کلامك وجوبی، تعداد ایتدیکمز فوائد ادبیه مقابلنده ، تحقق ایدر ؛ یوقسه بالخاصه قدمای منشیانك ابتلاسی کبی مثلا « کونش طوغدی » یرینه هیچ بر فائدهٔ ادبیه‌سی یوقکن « کیسوان عنبر افشان خورشید دریای آیینه نمادن بدید و پیشگاه شاهراهنده نجوم زاهرهٔ ساهره سمایه سر بجنبان تبعید اولونجه » طرزنده سوزلر سویلمك آج اولدیغنی آکلاتمق ایچون « تأثیر جوع ایله پیچ وتاب معده‌یه مبتلایم » دیمك قدر مناسبتسزلکدر . قدمانك بو ابتلاسی مصطلحاته فرط رغبتدن و بر چوق ملاعب لفظیه‌یه امکان حصول پیدا ایتمك امل سقیمندن نشأت ایدیور .

بعض اشیایی اسملریله سویلیوب ، حقیقی ویا مجازی برر جمله ایله افاده ایتمك برزمانلر فرانسه‌ده موده اولمش، مولیه‌رك تزییف شدیدینه اوغرامشدی ؛ ادب کلامك بو شکلده سوء استعمالی بزده‌ده واقعدر. مهم برمعاون بلاغت اولان بوصنعت ادبیه‌یی بویله بیهوده ، مضر کلفتلر درجه‌سنه کتیرمامليدر .

دیمش اولماسی ، شعرك افكار و خیالات آتیه‌سنی حسن تلقی ایچون ، اوقویانلرك ذهنلرینه نه‌قدر معاونت ایدیور .

ادب كلامك شو اوچ نوعی فصاحت و بلاغتی اكمال ، درد نجیسی تظاهر ظرافته خدمت ایدر . مثلا سوز آكلامیان بر آدمه ساده‌جه « احمقسك » دیمك یرینه « بو كون ذهناً چوق مشغول كورینیورسكز » صورتنده مقابله ایتمك كبی .

شوراسی ایجه اكلاشلملیدركه ادب كلام مطلقا معنای حقیقیده مستعمل بركلمه یرینه بر مجاز اقامه ایتمك دكلدر . تعبیرلرك هرایكیسی ده معنای حقیقیده قوللانیلمش اوله‌بیلیر . هر مجاز ادب كلام نوعنه داخل اولمادیغی كبی ، ادب كلامده هرزمان مجازه افتقار ایتمز .

برده شایان اخطاردركه موضوع ادبی‌یی حسن تصویر ایچون ایراد اولونان افكار وخیالات و مجازاته ادب كلام دنیله‌مز ؛ چونكه عكس تقدیرده بوتون محاسن ولواحق بلاغت وحتی اسلوب ادبی ایله ادب كلام كلمات مترادفه‌دن معدود اولمق لازم كلیر . مثلا شیخ غالبك

اما كه نه شب ، امین رحمت ،
شیخ الحرم حرم حضرت
مانند بلال صاحب عرفان
نور سیه ایچره نور ایمان .
چون آب وحیات اوشام انور
رنكی سیه ایدی موجی اخضر

سویلیویرمك ، « ترلمك » كلمه‌سنك معنای معتادیله ذهنه دائما ناخوش برخیال وتأثر القا ایتمسندن طولایی، موضوع شعردن آلنه‌جق تأثر اصلی‌یی اخلال ایدر . اوزمان نابی ایله برلكده ادب كلامه مراجعتله

قات قات دوشوب اول پری حجابه
غرق ولدی كلاب اضطرابه

بیتنه قائل اولمق ، بومحذور بلاغتی ازاله‌یه كافیدر.

مخاطبلری مجـازات آتیه‌نك سهولتله تلقیسنه حاضرلامق نه‌دیمك اولدیغی امثلهٔ آتیه ایله قولای اكلاشیلیر : جناب شهاب‌الدین بك موسم خزانك آلامنی تصویر ایدن شعر نفیسنه

بوصولوق موسم كدورتدن
داغیلیر بروداع بی كلمات
پك خیالی ، رقیق بر هیهات !

قطعه‌سـیله باشلایه‌رق موسم خزان یرینه « موسم كدورت » تعبیرینی اسـتعمال ایتمش ، بزی تصـویر آلام ایدن خیالات متعاقبه‌یی تلقی‌یه حاضرلامشدر .

توفیق فكرت بكك « خلوقك وداعی » عنوانلی شـعرنده اوغلونك اسم خاصی یرینه ، ادب كلامه مراجعتله

ای بیزانسك چوروك ، سقوط آلود
قوللرندن براشتیاق صعود ،
سیریلان یولجی ...

بیتنده اولدیغی کبی . فقط اساساً فکر وخیالده تضاد ایله امتزاج ایدرسه او بدیعه‌نك رونقنی برقات دها تزیید ایلر .

مثال :

اشاغیدن یوقاری‌یه ایدیلن بو خطاب ، یوقاریدن آشاغی‌یه اینن خطابلر قدر ، علوی ایدی .

عبدالحق حامد

ادب کلام

فصاحةً ، یاخود بلاغةً بر محذور ادبی‌یی ازاله ایتمك ، مخاطبلری مجازات آتیه‌نك سهولتله تلقیسنه حاضرلامق ، تبلیغ اولونه‌جق شیئك شدت وثقلت زائده‌سنی برطرف ایتمك ایچون برفکر معینی بالواسطه افاده ایتمکه « ادب کلام » دیرلر . ادب کلام ایله ازاله اولونان فصاحت محذوری ـ اك زیاده ـ کثرت تکراردر . مثال :

« اویله سیاه چهره‌لی یوز بیکلرجه مخلوقاتك کفنلره بورونمش اولدقلری حالده قارشیمه کلیشی اوستنه فورطنه بلوطی چوکمش بر متحرك قبرستان کبی کورونوردی . موتا البسه‌سی کینمش بودنیویلرك کوکلمه القا ایتدیکی ... »

عبدالحق حامد

بلاغت محذوری ایسه ـ ینه اك زیاده ـ بر کلمه‌دن دفعةً حاصل اولان تأثر معتادك موضوع اصلی ایله عدم ائتلافیدر . مثلا: حسن ولطافتی تصویر اولونان برقزك ترلدیکنی آچیقجه

عکس

برجمله‌ده بولونان ایکی کلمه ویا ترکیبی ، عینی ویاخود دیکر برجمله‌ده ، تقدیم وتأخیر ایتمکه «عکس» دیرلر. افادهٔ اولیه ایله افادهٔ معکوسه‌نك آرالرنده حکم ومعناجه بهمه حال اهمیتلی بر فرق بولونمق مشروطدر . بوفرق نه قدر بارز اولور ایسه عکس ایله استحصال اولونان تأثیرده‌اوقدر زیاده اولور . فرق حاصل اولمازسه سوز عادی برملعبهٔ لفظیه‌دن عبارت قالیرکه هیچ برحکم وقوتی اوله‌ماز .

بوشرطه موافق اولان عکس ، ذهنده لفظ اوزرینه مبتنی وجعلی برتضاد تأثیری حاصل ایدرك معنانك شدت وقوتنی آرتیریر . مثال :

صحبت دولت اولدی‌ده مقدور
دولت صحبتکدن اولدم دور

عبدالحق حامد

صنعت عکس تضاده مشابه برماهیت اظهار ایدرسه‌ده بومثالده اولدیغی کبی اکثریا برکلمه‌نك ایکی مختلف معناسنه مستند برنوع تجنیس حالنده بولندیغندن بنفسه اوقدر شایان رغبت دکلدر . هله التزام صنعتله طبیعتنه‌ده خلل کلیر ایسه هیچ چکلمز ؛

اولور عکس رخکله بزم میده جاملر کلرنك
عجبمی اولسه رشك ساغر لعلکله کل ملرنك

عارف

نه‌ملتده‌می دلك آشفته وملال سحر ؟
نه‌در بوحزن غریبانه‌ك ای ملال سحر
اکرم

خطاب صورتیله اولمایه‌رق برشیدن ، آرالرنده مناسبت اولان ، دیکر برشیئه بردن بره انتقال ایتمك ده التفاته شبیه وتأثیر وماهیتجه معادلدر . مثال :

ای زائر اعتبار پرور ،
سیر ایت نه کوزل طورور شو مقبر !
یالکزلغی خوشنما دکلمی ؟
یا ساده‌لکی دکلمی دلبر ؟
غایتله حزین ایکن او طوپراق
اوستنده یاقشماشمی مرمر ؟
نافنده بیته‌ن نهال کلبیز
باق باق نه‌قدر لطیف منظر !
اولمازمی نظر ربای وجدان
نزدنده او موج اوران چنلر ؟
ویرمش اوکا بشقه برلطافت
پیشنده‌کی سرو سایه‌کستر ؛
دوشسه بوقدر دوشر موافق
بر ظله ضیای مهر انور .
سیر ایت بونی کورمدکسه شاید
محزونلق ایچنده شاد بر یر .
سویله ، هله پك کوزل دکلمی ؟
شو سرو نهال قبر یکسر !
هپسندن آنك کوزلدی ایواه
آلتنده یاتان زواللی دختر !
اکرم

بو سوزلرده سکوت بلیغ ایله برابر تجاهل عارف و کنایه کبی صنایع ادبیه‌دن بالاستفاده نه قدر لطیف بر اثر ظرافت کوسترلمشدر .

« فواضل » کلمه‌سی ایسه پك بجا بر ترویج الفاظدرکه وجوه ایله شایان قبولدر . بزجه اصل دقت ایدیله‌جك شی‌شودرکه جودت پاشانك بوسکوت بلیغ ایله جوابی ، معترضی الزام ایتمکده ، اك قوتلی دلائل مفصله‌دن دها مؤثردر .

التفات

بر حکایه تصویر وبیان ایدرکن بردن بره ، فقط مناسبتلی اوله‌رق ، غائب وحاضر برشخصه ویا بر شیئه خطاب ایتمکه « التفات » دیرلرکه غیر منتظر اولدیغی جهتله مخاطبلری اعجاب ایله ذهنلرینی ایقاظ ایدر. بناءً علیه ماهیت پسیقولوژیه‌سی تردید ورجوع کبیدر . شرط موفقیتی‌ده مظهر التفات اولان شیئك ویا شخصك موقعاً اوکا لیاقت ادبیه‌سی بولونماسیدر . چونکه التفات ایله تنبه ایدن ذهن تلقی ایده‌جکی تأثرك اهمیتی درجهٔ انتباهیله متناسب بولمازسه آرانیلان تأثیر معکوس اولور .

صنعت التفاته مثال :

نه‌در بو فیض مکمل نه‌در بو حال سحر ؟
نه‌در حقیقت علویهٔ مآل سحر ؟
نه‌دن بولور بوقدر رونق ظلال سحر ؟
بن اولمشم ازلی عاشق جمال سحر ،

قدر نابجل بولونان بوتعریفه پك نازكانه برمقابله اولمق اوزره دیورکه :

« .... بوخصوصده دخی اعتراف قصوراولنمق ضروریدر . فقط قباحت مرتبه‌ده دكل . قلم مورخده‌در ؛ دها طوغروسی خطا بنده‌در ؛ لكن فضائل یرینه فواضل یازمقده دكل . خطا بونده‌درکه: فضائل فضیلتك وفواضل فاضله‌نك جمعی اولوب اولكیسی محسنات ذاتیه وایكنجیسی سائره مفید اولان محسنات متعدیه دیمك اوله‌رق ایكیسی‌ده یرنده قوللانیلمش ایسه‌ده قرق بوقدر سنه اول مراد ملا درکاهنه دوام ایلرکن سامی ونفعی‌یه تقلیداً شعره وویسی واوجی‌زاده‌یه تقلیداً انشایه هوس اولوندیغی صره‌ده سجع دوشورمك ایچون بللاعمش اولان فواضل كلمه‌سنی شیمدی هیچ كیمسه استعمال ایتمدیكی حالده تاریخه یازمق پك غریبدر . بو دورلو الفاظ غریبه‌یی استعمال ایتمك مخل بلاغت اولدیغی مسلمدر . فقط دالغینلقله نصلسه كندیمی جامع فاتح ایله مراد ملا درکاهی آره‌سنده متردد برحالده تصور وتخیل ایدرك بولفظ غریبی یازیویرمشم . بوكا سهو دیمكدن ایسه غفلت دیمك دها مناسبدر . فقط اوزماندنبری لسانمز برقاچ شكله كیردی . پك چوق تبدلات كوردی . برقاچ كره لسانی دكیشدیرمش واصول خط واملاسنی بیله شاشیرمش براسكی مورخك برجلد كتابنده كورولن قصور بویله برخطایه مقصور اولورسه كندیسنجه باعث افتخار وبش اون قدر اولورسه معذور اولور . برکت ویرسون ادبادن بولفظ غریبه دقت ایدن اولمدی . كوروبده بغتةً اعتراض ایتسه‌یدیلر نه‌دیه‌جكمی بیله‌منزدم . لكن شمدی غافل بولنمام؛ صوران اولورسه نه‌بأس وار امری القیدك « مستشزرات » كلمه‌سی بیك بوقدر ییلدن بری تنافر حروفه مثال اوله‌رق ایراد اولونه كلمش ومعلقه‌سندن‌زیاده شهرت بولمشدر . « فواضل‌ده وارسون الفاظ غریبه‌یه مثال‌اولسون » دیرم . بلكه « مخصوص بونك ایچون یازدم » دیه‌بیلیرم . فضائل ذاتیه‌لری جمله عندنده مسلمدر . بواخطار عالیلرینی‌دخی فواضل عنایت مآثر كریمانه‌لرندن عد ایله تشكر ایدرم]

بعض کره کوزلریمز یکدیکرینه قارشی کلیر ، برلکده بی اختیار آه ایدرز . وبعض کیزلی کیزلی کوز یاشلریمزی دوکرز ..... آه ژولی! بو اتحاد اکر تقدیر ازلی ایسه ..... بتون دنیا بر یره کلسه ...... امان ژولی عفو ایدیکز شاشیردم ، صاچمه سویلیورم ..

ژان ژاق روسو - منیف پاشا

سکوت بلیغ

اك زیاده حائز اهمیت اولان نقطه‌یی تفصیلات سائره میاننده ظاهراً مختصر، فقط حقیقتده اك زیاده جالب دقت اوله‌رق سویلکه «سکوت بلیغ» دیرلر . بونك‌ده علت تأثیری قطع صنعت ادبیه‌سیله مشترکدر. بناءً علیه اظهاردن زیاده ابهامك بلیغ اولدیغی یرلرده اختیار اولنه‌بیلیر بر مجاز تبلیغیدرکه بعضاً قوتلی بر واسطهٔ ظرافت اولور.

مثلا جودت پاشا مرحومك تاریخنی ارسال صورتیله ابراز ایتدیکی اثر نزاکته قارشی کمال بکك مقابلهٔ جوابیه‌سنده بعض تنقیداته کیریشه‌رك اومیانده تاریخده‌کی «دولت آدملرینك فضائلندن ایسه فواضلندن بحث ایتمك اولادر» عباره‌سنه‌ده تعرضله [حقیقته وسیاق کلامه کوره «دولت آدملرینك فواضلندن ایسه فضائلندن بحث ایتمك اولادر» طرزنده اوله‌جق کبی کورونور . بو سهو ترتیب بیاغی تشویش اذهان ایدیور] دیمسی فواضلك معناسنی بیلمامسندن ایلرو کلدیکنی، جودت پاشا ، ظریفانه بر سکوت بلیغ ایله اکلاته‌رق یا کلیش اولدیغی

بن داخی بیلهیدم اول قدر کاش ،
افواهه سوزم اولیه‌ی دمساز .
لازمی ایدی فلکده پرواز ؟
وه‌وه ، بونه شکوه ایتدم اظهار ؟
صد توبه وصد هزار انکار !
براهل سخن که ایده تحسین
بیك چرخ دکر او بیت رنکین .
شیخ غالب

حبذا کلزار پرفیض تماشای غریب
کیم بهشت هشت آنك برکوشهٔ تنهاسیدر .
آ کا تنها کوشه تعبیر ایتمك ، ای کلك بسیم !
حق بوکیم ، غایت خطانك ذروهٔ اعلاسیدر .
هیچ تنها یرقالیرمی اول جلالتخانه‌ده
کیم جناب آصفك منزلکه ومأواسیدر ؟
ندیم

قطع

سوزی بیتیرمه‌دن ، فقط نتیجه‌سی کندی کندینه آکلا- شیله‌جق محلنده ، بردن بره کسمکه « قطع » دیرلر. بو مجاز تبلیغی انجق تبیین مقصد ایچون سکوتك سوزدن زیاده بلیغ اولدیغی یرلرده اختیار ایدلمك لازم کلیر. معانیٔ خفیه‌نك کندی کندینه استدرا کندن حصوله کلن سهولت تلقی‌یه دائر ظرافت بحثنده ایراد ایتدیکمز مطالعه قطع صنعت ادبیه‌سنك ده علت تأثیرینی تعیینه کافیدر . مثال :

بدل عذاب ، تسلیٔ محنت
فنادہ مکافات ، عقبادہ جنت

عبدالحق حامد

ایکنجیسیده صدیقی برعزم ، عمری بر توفیق ، عثمانی بر فدا - کارلق ، حیدری برجلادت ایله ١٠٠٥ تاریخنده ومحمد ثالث زماننده اکری ملحمهٔ کبراسنك قازانیلمه‌سنه سبب مستقل اولان مرحوم خواجه سعدالدین ایدی .

کمال - جزمی

رجوع

فکر و خیالك جریان طبیعیسیله سویلنمش کبی کورینن بر سوزی انکار و تصحیح ایله آز چوق مخالفنی ایراد ایتمکه « رجوع » دیرلر . اصل مقصود به اولان شیئی دوغرودن دوغرویه سویلیوب رجوع صورتیله تبلیغ ایتمك ، تردیدده اولدیغی کبی ، ذهنلری تنبیه وایقاظ ایچوندر . بناءً علیه رجوع بالذات سویلنن شیئك قوت وشدتنی آرتیرمز ؛ فقط دیکلینلرك دقتی واو سببله تلقی به قابلیتنی تقویه ایدرکه نتیجه‌سی تأثیر ادبینك تزایدیدر .

مثال :

مرد آکا دینورکه آچه نوراه ،
ارباب وقوفی ایده آکاه ؛
اولمایه سوزی بدیهیٔ تام ،
ایده نیجه تجربه‌یله اتمام .
اما کیمه ایده‌یم بونی فاش ؟

مدیحه‌سی او شاعرك قدرت دهاسی ایچون الك طوغری ، الك بویوك برتجیل اولدیغی كبی پاشانك‌ده نفوذ اعتقادینه دلیلدر .
حقیقةً نفعینك ـ اسلاف واخلافنده‌كی نقصان سببیله اكثریته نظراً خلاف عاده كورولن ـ نفخهٔ صاعدهٔ دهاسی‌الك عالی‌مدار تمایزیدر . تكرار ایده‌لم كه ، بومعنا ایله ، تدریج بوتون براثر ادبینك مجموعنده یاخود اوزون ، مركب آثار ادبیه‌نك برر جزء تام حالنده اولان اقسامنده بولونور . اثرادبینك یالكز برنقطه‌سنه ، برجمله‌سنه تعلق ایدن ونهایت برصنعت ادبیه‌اولان تدریج ایله آرالرنده بوفرق اساسی واردر .

« تنسیق صفات »

برشیئ تصویر ایچون متوالی صفتلر ایرادینه « تنسیق صفات » دیرلر ؛ شوشرط ایله‌كه صفتلریاتدریجه موافق اولمالی ، یاخود هربری كندیسندن اول كلن صفاتك ـ هیچ اولمازسه منجهةٍ ـ متممی بولونمالیدر . مثال :

هیهات دلبر دیدیكم كیم ؟ نسترن .
یانسترن كیم ؟ بكا بن دیدیرن .
همدم صباوت ، یار شبابت ،
علت ادراك ، سبب محبت ،
مخطر ماضی ، امید استقبال ،
شوحالمده موجب عزواقبال ،

افاده‌ده‌كى ترتيبه كوره ظاهراً كوريبيورزكه طوب و تفنكدن مزراقه ، مزراقدن قليجه ، قليجدن خنجره ، خنجردن بوغاز بوغازه هجومه طوغرى درجه درجه بر هبوط واردر . فقط حقيقتده بو هبوط ظاهرى ، شدت حربك كيتدكجه صعودينى تصوير ايله اوقويانلرده حاصل اولان تأثركده او نسبتده تشددينى استلزام ايديور . ديمك كه ادبياتده تدريج هابط يوقدر ؛ ظاهراً هبوطى كوسترن تدريجلر بيله بر صنعت ادبيه ماهيتنده بولونه بيلمك ايچون مطلقا صاعد اولماليدر .

تدريج استناد ايتديكى پسيقولوژى قانوننك حكم شاملنه كوره يالكز بويله بر صنعت ادبيه دكل بر دستور ادبى قوتى حائزدر . برشيئك تصوير وتوصيفنده بالنسبه ضعيف وبى رنك اوصاف ايله باشلايه‌رق اك قوتلى ، اك نظر ربا وصفلرى نهايته براقمق ؛ على العموم آثار ادبيه‌ده تأثرى كيتدكجه تقويه‌پذير اوله‌جق صورتده تبليغ ايتمك بلاغتك هيچ اونودولميه‌جق شرائطندندر . بونك خلافى اختيار اولونورسه صوكلرده قاله‌جق افكار وخيالات ضعيفه حشويات معنويه قدر ايراث مضرت ايدر . ينه بونك كبى هر اثر ادبيده ، بوتون منظومات و منثوراتك خاصهٔ مميزه‌سى اولمق لازمكلن ، نفخهٔ ذى روح ، كيتدكجه متزايد بر قوتله محسوس بولونماليدر . اساتذهٔ ادبك آثارى اكثريا بويله بر نفخهٔ صاعده ايله متعالى اولور . حتى ضيا پاشانك نفعى حقنده‌كى

طبعنده اولور خلاف عاده
كيتدكجه مسارعت زياده .

فضا آراسنده‌کی فرق عظیم بو اسنادك حسن تأثیرینه مانع اولور؛ تدریج مقبره‌دن، تربه‌یه . تربه‌دن معبده ، معبددن کره‌یه، کره‌دن فضایه انتقال ایله بو وحشت ذهنیه‌یی ازاله ایدیور.

اشعهٔ شمسه قارشی طوران کوزلر همان جهات سائره‌یه انعطاف ایدنجه هرشیئی قاراکلق کوردیکی ، پك طاتلی برشیله متحسس اولان ذائقه دها آز طاتلیلقلری حس ایده‌مدیکی کبی شدتلی برتأثره معروض اولان ذهن ، درعقب عینی جنسدن ، دها خفیف تأثرلری تلقیدن عاجز قالیر . بناءً علیه تدریج محسوس اولمق ایچون دائما ضعیفدن قوی‌یه ، خفیفدن شدیده ارتقا ایتملیدر . حالبوکه تدریج ، « صاعد » و « هابط »ناملریله ایکی نوعه آیرلمش وتدریج هابط « قوت افاده‌نك کیتدکجه تناقصی » صورتنده تعریف اولونمشدر . حواس ظاهره وباطنه‌نك کافه‌سنده بلا استثنا جاری اولان بویله بر پسیقولوژی قانوننه مخالف کورینن بوتقسیم وتعریف حقیقتده یالکز شکل ظاهری‌یه عائددر . اصل مقصود به اولان تأثر اعتباریله، تدریج دائما خفتدن شدته طوغری صعود ایدر . ایشته تعلیم ادبیاتده تدریج هابطه مثال اوله‌رق ایراد ایدیلن شو فقره‌یه باقالم :

« آلایلر بربرینك امدادینه کیده کیده برنجی صف حربلری تماميله یکدیکرینه قارشدی ؛ احتیاطلرده سلاح ارقداشلرینی تأیید ایچون یرلرندن اویناندی . طرفیندن طوب وتفنك صداسی کسیلدی. ایکی عسکر مزراق‌مزراغه ، قلیج قلیجه ، خنجر خنجره حتی بوغاز بوغازه اوغراشمغه باشلادی .
کمال

مثلا بر سنه‌ده هر کون یکنسق بر حیات امرار ایدلسه ؛ دیکر بر سنه ظرفنده فرضا سیاحت کبی قابل تنوع مشاغل‌لی ایله یکی یکی تحسسات و تأثراته معروض بولونولسه آرادن بر از زمان کچدکدن صوکره بو ایکی سنه‌دن اولکیسی قیصه ، دیکری بالعکس اوزون بر مدت اوله‌رق تخطر ایدیلیر . بو نتیجه‌یی حاصل ایدن سبب ایکنجیسنده‌کی تحسسات و تأثراتك حافظه‌ده دها بویوك بر محل اشغال ایتمسیدر . ایشته بونك کبی بر فکر وخیالی بر جمله‌ده سویله‌مکدن زیاده ذهنی درجه درجه آرتان بر فکر وخیال ایله اوزون مدت اشغال ایتدکدن صوکره نقطهٔ مطلوبه‌یه وارمق ، عینی سببله ، مخاطبلرده تلقی و تأثرك قوت وشدتنی تزیید ایدر . تدریج بو حالده مبالغه‌نك ، مقصده کوره ، نقصانی اکماله خادمدر .

دیکری ده بودرکه : برشی ایچون دفعةً حسن قبولنده تردد ایدیله‌جك بر وصف درجه درجه اسناد اولونورسه ذهنلرده ، تدریج ایله ، برنوع استیناس پیدا ایدلمش اولور . تدریج ، بو حالده ، مبالغه‌نك شدت زائده‌سنی تعدیله خدمت ایدر . مثلا :

« مقبر ، مقبر دکل بر تربه ، تربه دکل برمعبد ، معبد دکل بر کره ، کره دکل برفضای بی انتها اولملیدی » .

عبدالحق حامد

جمله‌سنده‌کی تدریجدن صرف نظر ایدرك « مقبر ، مقبر دکل بر فضای بی انتها اولملیدی » شکل مختصریله اصل مقصودبه اولان فکری طوغرودن طوغرویه سویلیورسه‌ك ضیق قبر ایله وسعت

انكارينسنك حكمى ايسه « قطعياً بشقه برسبب يوقدر » قناعتى، افادۀ مثبته‌دن دها بيوك برقوتله، تبليغ ايديور.

تجاهل عارفك ايكنجى نوعى مجرد تنشيطه خدمت ايدر؛ محاوراته مخصوصدر. قارشيسنده‌كينك مقصدندن تجاهل ايله سوزينى ويا حركتنى ديكر صورتله تلقى ايتمش كورونه‌رك خلاف انتظار، فقط مناسبتلى برجوابله مقابله ايتمك كبى‌كه؛ قيمت حقيقيه‌سى اعتباريله بر نوع مشاكله ديمك ايسه‌ده اونك اساسى تجنيس وايهام اولديغى حالده بونلركى ساده‌جه تجاهلدر.

بو نوع تجاهل عارف، اظهار ظرافته وساطت ايله، مجازات تبليغيه ميانته داخل اولور. اصطلاحات ادبيه‌دن باحث بر اثرده منظور اولان فقرۀ آتيه كبى:

« خلفاى عباسيه‌دن منصور، وفات ايدن عمجه‌سى قيزى ايچون احضار ايديلان قبرك كنارينه كله‌رك تدفينه انتظار ايتديكى اثناده يانننده بولنان ظرفاى عربدن « ابودلامه » يه نعشك وضعنه آماده اولان قبرى كوستره‌رك ديدى‌كه:

— يا ابادلامه! بوراسى ايچون نه حاضرلادك!
— خليفه‌نك عمجه‌سى قيزينى!

تدريج

برفكر وخيالى دفعةً تبليغ ايتميوب، درجه درجه سويلمكه «تدريج» ديرلر. بونك بلاغته لطف معاونتى ايكى دورلودركه برى شودر:

بلبل ناطقه‌ك نه‌دن صوصدی ؟
صولدیمی آه غنچهٔ دهنك ؟

بیتلری تجاهل عارفك اك كوزل بر مثالیدر.

تجاهل عارفك بونوعی ، یوقاریده ایراد ایتدیكمز مثاللرك كافه‌سنده كورولدیكی كبی ، دائما صیغ استفهامیه ایله تظاهر ایتدیكندن تعلیم ادبیاتده « استفهام » عنوانیله قید اولونمش و « بو درلو سؤاللردن مقصد حقیقی جواب آلمق دكل بلكه افكار وحسیاتی دها واضح ، دها شدید ، دها مؤثر بر یولده موقع بروزه چیقارمق وبوصورتله مخاطبی تهییج واقناع ویاخود تحییر واعجاب ایتمكدر » دنیلمشدر .

صیغهٔ استفهام ایله تبلیغ مرامك بر دورلوسی‌ده مقام تصدیقده استفهام انكاری شكلنك اختیاریدر . بوكا تجاهل عارف دنیله‌مز . چونكه افاده‌ده معنای تجاهل یوقدر . آنجق قوت تبلیغه خدمت اعتباریله تجاهل عارفك بونوعنه بكزه‌ر :

« بو كوردیكمز سامان وانتظام انام ومعاشرت خواص وعوام هپ هنر ومعرفتله حصوله كلمش بر اثر دكلیدر ؟ ومشهودمز اولان بونجه محاسن امور وآسایش وحضورك نظر امعان ایله باقیلنجه دانش ومعارفدن بشقه بر سببی وارمیدر ؟ »

مثالنده اولدیغی كبی‌كه بوراده « هنر ومعرفتله حصوله كلن براثردكلیدر؟» استفهام انكاریسنك معناسی « مطلقا هنر ومعرفتله حصوله كلن بر اثردر. »؛ و«باشقه بر سببی‌وارمیدر ؟ » استفهام

مقصدادبی بولنه‌ماز ـ « اونوتدم » دیمك تجاهل ایسه‌ده « تجاهل عارف » دکلدر . تجاهل یاننده « کتم » املی واردر . تجاهل عارف ایسه بالعکس دها زیاده اظهاره خادمدر .

تجاهل عارف ایکی نوعدر : برنجیسی دائما غلو حس ابراز ایتمك ایچون اختیار اولونورکه تبلیغده مبالغه دیمکدر ؛ نه درلو برحس تبلیغ ایدلمك ایستنیلیورسه اونی تقویه‌یه خدمت ایدر.

مثلا مرحوم عونی بکك قبهٔ خضرای مولانا حقنده‌کی

بارکاه آسمانی ، قبهٔ خضرامیدر ؟
یافضای لامکانده چتراو ادنامیدر ؟
شش جهتدن روزوشب کروبیان ایلر طواف ؛
مسجد اقصامیدر ، یا کعبهٔ علیامیدر ؟
ساحه‌سنده روشنا قندیللری برق اوران ،
یا نجوم آسمان عالم معنامیدر ؟ ... الخ

منظومه‌سی کبی ، فضولینك :

ماه نودر ؛ یوقسه سن قیلدقده سیر آسمان
قالدیروب پارمق کتیرمش آسمان ایمان سکا ؟

بیتنده‌ده کوزل بر تجاهل عارف واردر. علی الخصوص اکرم بك افندینك ؛ هنوز کوچوك ایکن ابدیته قاووشان بر چوجوق ایچون ، پدری لساننده ، انشاد ایتدیکی منظومهٔ نفیسه‌نك

سوبله یالکزمیسك جکر پاره‌م ؛
ایصیدن یوقمی خاك ایچنده تنك ؟

هرمز

دردك نه‌در ؟

نسترن

حيات !

عبدالحق حامد ـ نسترن

ترديد مطايبه مثال :

شعراءِ زمانه‌دن بريسى
دزد معنيدن ايليوب شكوا ؛
ديدى نظممده‌كى خيالاتم
چالديلر هپ برر برر ظرفا .
كوش ايدنلر دروغه حمل ايديجك ؛
بن ديدم : كيم بيليركه صادق اولا ..!
فى‌الحقيقه سوزنده صادق ايمش !
كوردك اشعارى جمله‌يى معنا !

مليح احمد

تجاهل عارف

« برنكته‌يه مبنى اولمق شرطيله معلوم اولان برشيئى غيرمعلوم كبى كوسترمكه تجاهل‌عارف ديرلر. « نكته‌يه مبنى اولمق» قيدى شونك ايچون قونولمشدركه سويلنيلن سوزده تجاهلى موجب برمقصد ادبى بولونمالى ومخاطبلرجه اكلاشيله بيلمليدر . مثلا: « دون نره‌يه كيتديكز ؟ » سوألنه قارشى ، مجرد كيتديكى يرى كيزله‌مك ايچون ـ كه بونده ديكر بر مقصد اوله‌بيلير ؛ فقط

تردید

تبلیغ ایدیله‌جك فکر وخیالی مقدماتنده آچیقدن آچیغه سویله‌یه‌رك ، مخاطبلری تردد ومراقه دوشوردکدن صوکره ، نتیجه‌ده وهلةً اظهار ایتمکه « تردید » دیرلر. ذهنده بوصورتله حاصل اولان تجسس وانتظار، تبلیغی ملتزم بولونان فکر وخیالی دها اهمیتله تلقی استعدادی پیدا ایدر . دیمك که تردیدك خدمتی آکلادیله‌جق سوزك دکل ، آکلایه‌جق ذهنك قوتنی آرتیرمقدر.

مثلا آلفرد دوموسه‌نك « کانون اول کیجه‌سی » عنوانلی شعرنده دائما قارشیسنده بولدیغی بر « طیف » ی تصویر ایله ذهنلری تجسس ومراقه دوشوردکدن صوکره نهایت بونك «یالکزلق» اولدیغنی سویلیه‌رك تردیدك تأثیرینه‌پك کوزل برمثال وجوده کتیرمشدر .

تردید بویله جدی برنتیجه ایله نهایتلنیرسه « تردیدصادق » نامنی آلیرکه خدمتی تأثر مطلوبك تقویهٔ حصولیدر . بالعکس فکرمزاح ایله نهایتلنیرسه اوکا « تردیدمضایب » دیرلرکه یالکز حس ضحکك وبعضاً تظاهرات ظریفانه‌نك وسائط حصولندندر.

تردید صادقه مثال :

هرمز

بوتوهم نه‌دن کلیور نه‌ك وار ؟

نسترن

براضطرابم وارکه دفعی دشوار

ایچون دیه‌لم که عالی بر اثر بداعت اولان رسمه نسبتله البسه مغازه‌لری املاآتنده‌کی تصاویر نه ایسه ، ادبیاته نسبتله صنایع لفظیه‌دن عبارت اثرلرده انجق او . اوله‌بیلیر .

لواحق بلاغت ـ مجازات تبلیغیه

بر تأثر وحسی حامل اولان فکر وخیـال ذهنده تقرر ایتـدکدن صوکره ، کمیت و کیفیتی معین بولونان او فکر وخیالی طوغریدن طوغری‌یه فصاحتك لسـانه تودیع ایله لزومی قدر سریع وتام اوله‌رق تبلیغ ایتمك ممکن اوله‌ماز ، یاخود اویله ظن ایدیلیرسه افکار وخیالاتك ترتیب وعرضنده قوت تبلیغك نقصانی تضمین ایده‌جك بر طاقم اطوار کوستریلیرکه بونلره « مجازات تبلیغیه » دیورز . مجازات اصلیه افکار وبالخاصه خیالات تالیه‌نك شکل وماهیتنی تأثر اصلی دیمك اولان موضوعك تلقیسنه الڭ مساعد اوله‌جق صورتده تعدیل ایدر؛ مجازات تبلیغیه ایسـه افکار وخیالاتك ترتیب و عرضنه ، طوغریدن طوغری‌یه موضوعك دکل ، فقط او افکار وخیالاتك تلقیسنی اتمام و تأمین ایده‌جك طورلر ویرر . بونلرده ایکی خیـال تبادل وتقابل ایتمدیکی حالده مجاز نامی ویرلمسی تماثل طریقیله‌در. تفکر وتخیله دکل ، آنجق تبلیغه خادم اولدقلرینه کوره محاسن بلاغت میاننده اعدادلری ده طوغری اوله‌ماز؛ اوسببله « لواحق بلاغت » عنوانی آلتنده ذکر ایدییورز .

حالبوکه دها اول عجملك ، حتی، عربك انحطاطات ادبیه دورلرنده برسوری مشکلات تحریر الك بویوك سرمایهٔ مسابقت ومفخرت اتخاذ ایدلمش ایدی . بوتون بوتون نقطه‌سز حرفلرله قوجه قوجه منظومات ، حتی مؤلفات وجوده کتیرمك ؛ بر کلمه‌سی نقطه‌لی ، دیکر کلمه‌سی نقطه‌سز اثرلر یازمق ؛ بالمناوبه بر حرفی نقطه‌لی دیکر حرفی نقطه‌سز کلمه‌لردن جمله‌لر ، بیتلر تشکیل ایتمك ؛ کاملاً نقطه‌لی حرفلردن مرکب کلمات ایله سوز سویلمك ؛ براثرده ، بوتون حروف منفصله ، یاخود بوتون حروف متصله‌یی حاوی کلمه‌لر استعمالنه چالیشمق ؛ برمنظومه‌ده مصراعلرك باشلرنده‌کی کلمه‌لرله یوقاریدن آشاغی دیکر بر منظومه ترتیب ایتمك ؛ یاخود بر رساله‌نك سطر باشلرنده‌کی کلمه‌لرله دیکر برموضوع اوزرینه ایراد مقال ایلمك ؛ اوزون برمنظومه‌نك هرمصراعیله برقاچ دورلو تاریخ دوشورمك کبی هنرلر اظهاریله اوغراشیلمشدر. فقط بوتون بوکلفتلر ادبیاتدن زیاده جانبازلغه بکزه‌ر برمعرفت اولمقدن باشقه برشی دکلدر .

بوهنرلر قسماً تورك ادبیاتنه‌ده انتقال ایتمشسه‌ده ـ غالبا مشکلاتی سببیله ـ اوقدر رواج یاب اوله‌میه‌رق ، زمین مسابقه‌یی همان منحصراً یوقاریده بحث ایتدیکمز ملاعب لفظیه تشکیل ایلمشدر .

تجدد ادبی دوری بو ساخته هنر پردازلغی اهمیتدن اسقاط ایتدی . شمدی آرتق بونلرك ماهیت حقیقیه‌سی آکلاشیلمشدر . نته‌کیم آنفاً بحث ایدلدی . بو تفصیلی اجمال ایتمك

معنای ثانیسی ایله‌ده جمله تشکیلی قابل اولسه جناس معنوی تحصیل ایدر . ایشته ایهام تناسبه ناتمام بر جناس معنوی دیه‌بیلمک [illegible] .

ایهام تضاد ایسه معنای حقیقیلریله بربرینه ضد ویا مقابل اولان کلمه‌لردن بریله جناس معنوی یاپه‌رق ایکی لفظی تأیف ایده‌بیلمکدر . بوصنعت :

« کهنه جهانك حوادث واحوالنی یکی دنیا کبی بر یردن محاکمه ایده‌لم » .

عباره‌سنده اولدیغی کبی ، بردن یره تضاد ظن ایدیله‌جك قدر برنمایش ظریفانه‌یی ؛ یاخود

بابا طاغنده‌ده اولسه‌م آنا کبی آغلادیرم
کاظم پاشا

مصراعی درجه‌سنده ، برتحفلغی متضمن اولورسه شایان مسامحه‌در .

بوملاعب لفظیه ایرانك انحطاط ابدی دورینه وارث اولان ادبیات عثمانیه‌ده بدایتندن بری مظهر رواج اولمقله برابر نفعی کبی ، ندیم کبی خاصهٔ شاعریتله ممتاز اولان اکابر بونلره اوقدر رغبت ایتمامشلردر. فقط حائز قیمت‌واهمیت عد ایدیلن‌بوصنایع لفظیه بالخاصه شیخ‌غالب عصرندن صوکره باشلایان دور انحطاط ادبیمزده معرفت یکانه ظن ایدیله‌جك قدر کسب اعتبار ایتمش وآرتق شعرا و ادبامز بو وادیده عرض هنر مسابقه‌سنه کیریشمشدر .

طلعت زیبای تفتیشی ، فلك !
کیم دیدی برو بزەلی ییرتلازه ویر ؟
جامهٔ نعمت ایکن ، لایقمیدر ،
ریزه ریزه ، بز کبی ییرتلازەویر ؟

قطعەسنده کورلدیکی کبی بر فکر مزاحه مستند ؛ ویاخود نفعینك .

بکا طاهر افندی کلب دیمش
التفاتی بو سوزده ظاهردر ؛
مالکی مذهبم بنم زیرا
اعتقادمجه کلب طاهردر .

هجویەسی کبی هزله معطوف اولمالیدرکه لزومی آ کلاشیلەبیلسین .

بو مبحثده ایراد اولونەبیلەجك بر « ایهام تناسب » ، برده « ایهام تضاد » واردر . ایهام تناسب ، نا تمام برجناس معنوی دیمکدر .

هر کسك قسمتی یوقدن کلیر اما بیلمز ؛
یری وار عالمه من ایلسه سلوای عدم
عاکف پاشا

بیتی کبی که « من » کلمەسی عبارەده « امتنان » معناسنه مستعمل اولەرق ، تشکیل عباره آنجق بو معنا ایله ممکن بولونقله برابر معنای دیکری اولان « قدرت حلواسی » نكده ـ کرچه عبارەده محلی یوقسەده ـ « سلوی » ایله مناسبتی واردر ؛ اکر

بوراده جناس اشتقاق كورولیور . شو سببله كه قابل ایله مقبول براصلدن مأخوذ اولمقله برابر آیری آیری اصللره راجع كلمه‌لر قدر متخالف المعنادر .

یوقسه ، مثلا ناجی افندینك

نه صایارسك بكا مشاغلكی ؟
اویله شیلرله اشتغال ایده‌مم .

بیتنده جناس اشتقاق بیله یوقدر .

كوكلده داغ محبت غدا بوزندیسیدر
او آه وواه تعلق هوا بوزندیسیدر
نابی

بوكاده جناس قلب دیرلر .

بومثاللری جناس لفظینك تعیین انواعی ایچون ایراد ایتدك . اساساً هیچ بریسی ظریفانه وبناءً علیه موفق دكلدر . تجنیس لفظی ـ تعلیم ادبیاتده‌ده اشارت ایدلدیكی وجهله ـ هیچ اولمازسه باقینك :

لطف ایدوب اول شه‌فرشته خصال
قوزیلر ایلمش قولنه عطا ؛
دائما قیل دعایی ای باقی
قوزیلرین باغیشلا‌ـون مولا .

قطعه‌سنده اولدیغی كبی براستعاره ایله حسن امتزاج ایده‌جك قدر ظریفانه ، یاخود حشمتك

بوكا جناس تام بسيط ديرلر .

سوديكم باقى بونه مهلك ياره
باقيشيرى بونى آچق ياره ؟
صفا

بو، جناس تام مركبدر .

ديديلر اولدى برايكن ايكى شر ؛
چيقديلر خارجه برر ايكيشر .
ناجى

بوكاده جناس مفروق دينيلير .

ايدرسه قند ابك خاطرمذاقه خطور
ديارمصره دكل قندهارهدك كيدرز .
نائلى

بوراده عموميتله جناس ناقص واردر .

شهرك ايچنده شهرتى آرتار جمالنك
اوصاف ورد عارضى ورد زبان اولور .

بونك اسمى جناس محرفدر.

چكمه بيهوده زحمت اى مطرب
بوتغنى دكل تمنى در .
ناجى

بوكاده جناس خطى ديورلر .

بزده صورت ويرهلم كنديمزه قابل ايسه
كيدهلم اهل صفا بزمنه مقبول اولهلم
عاصم

غدارکله لطافت بحث ایدرسه لاله طاغیدر ؛
لبکلەرنك وبودعوی ایدرسه غنجه باغیدر .
عارف

بیتی ایسه یالکز لطافتدن دکل معنادن بیله عاریدر .

جناس لفظی‌یه کلنجه ؛ بونك صنایع مجازیه‌یه معاونتی نادر وبوبون قیمتی کندی نفسنه منحصردرکه اوده شودر : غایت خفیف ودها زیاده لاغ ومزاحه عائد بر سوز ایچنده کلفت وکثرتدن بری اولەرق بولونورسه احساس ظرافت ایدر. عکسی تقدیرده اوقدر بارد دوشرکه بر سوزك تأثیر ادبیسی بر جناسله محو اوله بیلیر . مزاح صددنده بیله جناس لفظینك کثرت توالیسی طبعه نفرت وکلال کتیریر ؛ ویوقاریده‌ده سویلدیکمز کبی ، بو لفظ اویونجاقلریله مألوف اولانلر نصل عقامت فکریه وادبیه‌یه دوشرسه عمومیتله ادبیات ده ادوار انحطاطیه‌سنده همان دائما تجنیسه انهماك صورتیله تفسخ ایدر . چونکه بالخاصه جناس لفظی سطحیت تصورك حد اسفلیدر.

جناس لفظی ادبیات شرقیه‌ده ، مع التاسف ، پك فضله جای قبول بولمش ؛ برطاقم انواعه بیله آیرلمشدر . بعضیلرینی برر مثال ایله کوسترەلم :

غضنفر (غضوب)
بهرام ! یا کچن خطیئاتمی صای
یاخود ذات حشمت آیاتمی صای
عبدالحق حامد

مع مافیه جناس معنوی ایله جناس لفظی آراسنده استعماللری اعتباریله فرق واردر :

جناس معنوی، باشلی باشنه حائز قیمت صاییله ماز. فقط توریه ، ایهام ، مشاکله کبی عوامل ظرافتدن اولان صنایع مجازیه نك مادهٔ اصلیه سنی تشکیل و اوزمان فکر و خیاله عائد بر مناسبت تماثلیه حالنی اکتساب ایدر . بو سببله جناس لفظیدن چوق یوکسکدر . مثلا توریه ایچون ایراد ایتدیکمز مثالده کی « ایتمك ، چیقمق » فعللرنده؛ «دیدم بدجه چیقمشدی آوازمز» مصراعنده؛ ایهام ایچون کتیریلن مثاللرده کی «قیمق» فعلیله «قویوب قالدیرمه دن ایکیده برده ــ قازان دوریلدی سوندردی اوجاغی » بیتنده ؛ مشاکله مثاللرنده کی « ویرمك » « چیقمق » فعللرنده هپ جناس معنوی موجوددر. بونلر ایسه عادی بر لفظ اویونجاغی دینیله مز.

فقط بویله اولمیوب ده کندی کندینه قالیر ایسه درحال قیمتدن دوشر . یوقاریده ایراد ایتدیکمز ایکی مثالدن برنجیسنده ، جناس معنوی مصراعك کوزهللکنه معاونت ایده مامکله برابر عادتا غیر محسوس بر حالده بولوندیغی ایچون سادهجه لغودر ؛ فقط ایکنجیسنده شاعر ایرانی صائبك، مطلقا معناسی اعتباریله نامی صوابدن مأخوذ اولمسندن طولایی ، تخصیصاً ذکری بیته بر کوزه للك علاوه ایتمك شویله طورسون ، اوقویانلره سادهجه مناسبتسزلك احساس ایدیور . تعلیم ادبیاتده بو صنعته مثال اوله رق ایراد ایدیلن

شکلی اولان ایکنجی « ناله » لفظلری آراسنده‌کی مشابهت تصوت کبی . تجنیسك الڭ بوکسك شکلی ؛ ایکی معنالی بر کلمه‌نك عینی جمله‌ده هر ایکی معناسیله‌ده اوزاقدن ، یاقیندن بر مناسبت کوستره بیلمسی صورتنده تعریف اولونور . بو نوع تجنیسی دیکرندن تفریق ایچون بوکا موقعنه کوره « جناس معنوی ، مغالطهٔ معنویه ، استخدام » اسملری ویرلمشدر .

آچیل ای فصل دی‌سن کلستانلردن ، آچیلسون کل
ندیم

مصراعنده‌کی آچیلمق فعلنك بری اوزاقلاشمق ، دیکری انکشاف ایتمك دیمك‌اولان ایکی معناسیله‌استعمالی کبی . بوایکی نوع تجنیس آراسنده ماهیةً بویوك بر فرق یوقدر ؛ چونکه حقیقت حالده ایکی معنالی بر کلمه تصوتلری مشترك ایکی لفظ دیمکدر . حتی بومثالده کورولدیکی کبی لفظلر متکرر اولمایه‌رق متحد بولونسه بیله ینه برفرق اساسی حصوله کلمز .

بخت اولمانجه حسن طبیعت نه‌یی مفید
صائب ده‌اولسه خاق خطاـن آرار بولور .
راغب پاشا

بیتنده‌کی « صائب » لفظنك حصوله کتیردیکی جناس‌معنوی کبی‌که ؛ حقیقت حالده صواب ماده‌سندن مأخوذ « صائب » اسم فاعلیله عجم شاعر مشهورینه دلالت ایدن « صائب » اسم خاصی آیری آیری ایکی کلمه‌در .

اولانلر نصل فکر وخیال فقرینه مبتلا ایسه‌لر، ملاعب لفظیه‌یی غایه اتخاذ ایتمك درکه‌سنه دوشن ادبیاتده انحطاط وتفسخه اوغرامش دیمکدر ؛ بوتون عالمك تاریخ ادبیاتی بوکا دلیل اوله‌رق اقامه اولونه بیلیر .

قیمت وماهیتلری حقنده شو اخطار ایله برفکر صحیح حاصل ایده‌بیله‌جکمز صنایع لفظیه‌قدمانك « بدیع » دیدکلری فن مخصوصده برچوق انواع وتقسیمات ایله تفصیل واطناب ایدلمش ایسه‌ده بز بونلرك هپسنی « تجنیس » دینیلن براصل اوزرنده تدقیق ایده‌بیلیرز .

تجنیس

اساساً تجنیس معنالری مختلف فقط یالکز تصوتلری متشابه بولونان الفاظی برجمله‌ده طوپلامق دیمکسه‌ده بوتعریف دها زیاده « جناس لفظی » یه توافق ایدر .

دوندی جسم ضعیف پرناله
مویه‌دن مویه ، ناله‌دن ناله

سیفی

بیتنده « کریهٔ شدید » معناسنه اولان « مویه » لفظیله قیل معناسنی افاده ایدن «موی» کلمهٔ فارسیه‌سنك تورکجه مفعول به شکلنی کوسترن ایکنجی « مویه » وفریاد دیمك اولان « ناله » ایله قلم چوبی معناسنه کلن « نال » کلمه‌سنك ینه‌تورکجه مفعول به

قیمتسزلکده مشترکدرلر ؛ فقط آلتونك جوهرنده موجود اولان قیمت اصلیه دائما محفوظ قالیر ، حالبوکه دیکری بوتون بوتون قیمتدن ساقطدر . ایشته محاسن بلاغت دینیلن مجازات ایله سادهجه و سائط طرافتدن معدود اولان صنایع ادبیه آراسندهده قیمت اصلیهجه بویله برفرق واردر . مع مافیه بونلرهدهده ذهن؛ ایکی فکر ویا خیال آراسنده ـ دها سطحی دها عارضی اولمقله برابر هر حالده ـ برمناسبت تماثلیه بولمقله محظوظ اولور .

دیکر بر طاقم صنایع ادبیهده واردرکه اونلرده فکر ویا خیال ایله دکل ، انجق الفاظك اصواتیله اشتغال اولونور . بو صنعتلرده، بعضاً طوغرودن طوغرویه عوامل ظرافتدن، اکثریا او عواملك اجزای اصلیهسندن اولمقدن باشقه برعلت وجود اثبات اولونهماز . بویله ایکن ادبیات قدیمهمزده مع التأسف بونلر یالکز باشنه بر محسنهٔ ادبیه ، عادتا برمقصد عدایدلمش ؛ ساحهٔ ادب برچوق بارد وجامد سوز کومهلریله طولدیرمشدر .

تلفیق افکار وخیالات دیمك اولان تصور ، مختلف فکر وخیاللری لااقل برعلاقه ایله یکدیکرینه باغلامقدن متشکلدر . بوعلاقهلرك قیمتی ایسه افکار وخیالاتده حائز اولدقلری نفوذك درجهسیله متناسبدر .

حالبوکه ایکی فکر آراسندهکی روابط ملحوظهنك عمق ونفوذی اك آز اولانی اوفکرلری تبلیغه خادم اولان الفاظك تصوتلرنده بولنه بیان قرابتدر . تفکر وتصورده بودرجهٔ سطحیتله مألوف

بعضاً مشاكله طرفيندن برينك فعليله ديكر طرفك قولى آراسنده واقع اوله بيلير كه اوزمان متكلم اولان يالكز بر طرفدر.

سوزه حريفه

دلى اختيار! دلى اختيار! دمنجك بكا نصيحت ويرن سن دكلميدك؟ سكا كنج اولمدكمى؟ ديدمسه، سكسان ياشندن صوكره كنجلك ايت ديمدم يا!.. نصيحت ويروب طوروركن كوكل ويردمى ديه جكسك؟

عبدالحق حامد ـ دختر هندو

بورايه قدر تعداد ايتديكمز وسائط ظرافت ايكى فكر وخيال آراسنده برمناسبت تماثليه بوله بيلمك اساسنه مستند وقيمت واهميتلرى مخاطبلره ظريفانه برحظ ادبى پيدا ايده بيلمكله قائمدر. يعنى بونلر كندى كنديلرينه دكل، مقصود اصلى اولان ظرافته خدمتلرى طولاييسيله واو نسبتله مرغوبدرلر. كرچه تشبيه، استعاره، تضاد كبى مجازات مهمه ده، داخل اولدقلرى اثر ادبيده تنوير وتقويهٔ موضوعه خدمت ايده ميه رك وضوح دلالتده قاصر بولونورلرسه اوراده كى قيمت اضافيه لرى تناقصه اوغرايه رق صفره منجر اوله بيلير؛ حتى او اثر ادبى يه نسبتله صفردن اشاغى برمنفيت حصولى بيله ممكندر. فقط ينه بونلردن هر برينك آيريجه بر كوزللكى، آيريجه بر قيمت اصليه سى اوله بيلير. مثلا برى آلتوندن، ديكرى نيكلدن اعمال اولونان ايكى شيئك هر ايكيسى ده بوتون بوتون صنعتدن محروم، غايت قبا برشكلده ياپيلمش اولسه واقعا صنعت اعتباريله

ایهامده مقصود اولان معنای بعید مکتوم حکمنده بولونمق، بناءً علیه کتم ایچون برسبب اولمق وبوسببده مخاطبلرجه حس ایدلمك لازمدر. بوقسمه مجرد نکته پردازلق ایچون یاپیلان ایهاملر دیکلینلره یالکز کلال کتیریر. نائلیٔ قدیمك

بردلی قانلو حرامیدر دیو عفو ایتدیلر؛
آسمه‌دن قورتولدی اما چوق صیقلمشدر شراب.

بیتی کبی.

« مشاکله »

یکدیکریله محاوره ایدن ایکی طرف آراسنده متکون بر ایهامدرکه برطرفك معنای مجازی ویا حقیقیده استعمال ایتدیکی برکلمه‌یی، طرف دیکرك معنای حقیقی ویا مجازیده قوللانه‌رق باشقه برفکره جواب ویرمسی دیمکدر. بوحالده مشاکله عینی ذاتك تبلیغ ایتدیکی ایکی فکر وخیالده دکل، ایکی کشینك آیری آیری بیان ایلدیکی افکار و خیالات آراسنده تحقق ایدر.

مثال :

تزر
ینه‌می قانیورسکز سوزومه
نه‌ایچون باقمیورسکز یوزومه
بنی برکره اوقشاسه‌ك نه‌چیقار ؟
ملك
سن چیقارسك ...

عبدالحق حامد ـ تزر

دینیلدیکنی ، ایکیده بر چوربا قازانی اوموزلامغی سوریلری ایلری عصیان ایتملرینه « قزان قالدیرمق » نامی ویرلدیکی ساعت لازم کلیر . بونی بیلمه‌ینلر ایچون توریه‌نك نادری یوقدر .

فقط عبدالحق حامد بکك « ماجرای عشق » عنوانلی بر تیاتروسنده‌کی محاورهٔ آتیه‌ده «قیمق» و «یره‌کچمك» کلمه‌لرینك معانیٔ مختلفه‌سنه استناد ایدن ، ایهاملری ادراك معنایه مقتدر اولانلر ، درحال تقدیر یده‌بیلیرلر .

شیرین

نکاح قییله‌جق اویله‌می !

دلارا سلطان

اوت قییله‌جق. مطلقا قییله‌جق. قراروبرلدی بیتدی. اکلامدکمی؟

شیرین

ثاقبه سلطانه‌می ؟ کیمه قیمغه قرار ویردیلر ؟

دلارا سلطان

نکاح نکاح اکلامیورمیسك ؟ بردها سویلیم قییله‌جق .

زلیخا بکم

اویله ایسه ثاقبه سلطانده کوردیکمز حال‌نه‌در ؟ نکاح لاقیردیسی اولونجه نه‌دن اویله عجائب حاله کلدی‌ده کیتدی ؟

دلارا سلطان

آدام او ، اوتاندی‌ده کیتدی . دقت ایتمیورمیسکز ؟ بوکونلرده سوینج دلیسی اولمش ؟ نه‌یاپدیغنی بیلمیور .

شیرین

اوت ، اوت! اوتاندی‌ده کیدی . هم‌اوقدر اوتاندی‌که ظن‌ایدرم بوکیدیشله یره کچه‌جك !

ایهام

علی الاطلاق حقیقی ویا مجازی ایکی معنایه محتمل اولان کلمه‌لرله بر برندن بعید ایکی فکر ویا خیالی دفعةً تبلیغ ایتمکه « ایهام » دیرلر . بو تعریف ایله آکلاشیلیورکه ظاهراً تبلیغ اولونان معنا ایله ایهام ایدیلن فکر وخیال آراسنده الفاظ تبلیغیه‌نك اشتراکندن بشقه هیچ بر علاقهٔ تماثل یوقدر . بو اعتبار ایله ایهام توریه‌یه بکزرسه‌ده توریه‌ده معنای تلمیح بولونمق لازمدر . یعنی نصلکه تلمیح ایدیلن شی اساساً مخاطبلرك مجهولی اولونجه تلمیحك ادراکی قابل اولمازسه توریه‌ده ده معنای بعید معلوم ومعین برشی ویا برحادثه‌یه تعلق ایتمك اقتضا ایدر ؛ اکر اوشی ویا حادثه مخاطبلرجه مجهول ایسه توریه بی‌تأثیر قالیر. حالبوکه ایهامده معنای بعیده وصول ایچون معلومات ابتدائیه‌یه احتیاج یوقدر .

مثلا : عزت ملانك ؛

تجمع ایلدی میدان لحمه
ایدوب کفران نعمت نیجه باغی
قویوب قالدیرمه‌دن ایکیده برده
قزان دوریلدی سوندوردی اوجاغی

قطعه‌سنده برتوریه واردر . چونکه معنای بعیده وصول ایچون یکیچریلرك مرکز تشکیلاتنه اوجاق، کندیلرینه اوجاقلی

« اون اوچنجی لوئینك وكلاسندن قاردینال ریشلیو بر كون لوور سراینده مردیوندن چیقاركن دوقده پرنونه قارشی كلیرده « نه وار، نه یوق » سؤالنی ایراد ایدر . بریكیده «هیچ نه اوله‌جق ؟... سز چیقیورسكز بن‌ده اینیورم » دیه‌رك قرال نزدنده ریشلیونك ازدیاد مقبولیتنه و كندینك تنزل قدرینه ظریفانه تلمیح ایدر »

تعلیم ادبیات

ایشته بوراده تلمیحك طرفیندن مذكور اولانی مردیوندن اینوب چیقمق حركت عادیه‌سی ، اخطار ایدیلنی تنزل وترفع قدردر . آرالرنده‌كی مناسبت ایسه بری مادی ، دیكری معنوی اولان هرایكی حركت ایچونده عینی افعالك امكان استعمالندن عبارتدركه طرفینك اوصاف ذاتیه‌سندن خارج وعارضیدر . حالبوكه یوقاریده‌تلمیح ایچون ایراد ایتدیكمز« تمثال جهالت » عنوانلی شعری اوقویانلرك ذهننده تحصل ایدن خیال ایله كندیسنه تلمیح اولونان شخص آراسنده‌كی مماثلت تماميله طرفینك اوصاف ذاتیه‌سنه عائددر .

كشانه نی اولونان عزت‌منلانك شاعرلكنی خبر آله‌رق كندیسنه برآز ساز چالمسنی رجا ایدنلره ویردیكی

دیدم بدیجه چیقمشدی آوازمز
ستانبولده ترك ایلدك سازمز

جوابی‌ده ظریفانه برتوریه مثالیدر .

صدور ایتمزسه ساده‌جه کولونج اولور . بناءً علیه طبعاً ظریف اولمیانلر اظهار ظرافتدن توقی ایدرلرسه حقلیدرلر .

ماهیت ظرافت حقنده شو اجمالی کافی کوره‌رك عواملنه نقل بحث ایده‌جکز . فقط عوامل ظرافتك یوقاریده تفریق ایتدیکمز نوع اولی آنفاً کفایت درجه‌سنده ایضاح اولونمش ایدی ؛ بناءً علیه ابحاث آتیه‌ده نوع ثانی‌یه داخل وقیمت واهمیتی اظهار ظرافته خدمتدن عبارت اولان صنایع ادبیه‌یه حصر مقال اولونه‌جقدر .

توریه

توریه اویله بر تلمیحدرکه اونده ، بری ذکر ایله دیکری اخطار اولونان ایکی فکر وخیالك آراسنده‌کی علاقهٔ تماثل اساساً کندیلریه عائد بر وصف مشترك دکل ، مثلا عینی زمانده ایکی مختلف مدلولی بردن تبلیغ ایده‌بیلن الفاظ کبی ، عوارض خارجیه‌یه عائددر دیمشدك . بونی تلمیحدن تفریق ایدیشمزك سببی شودرکه : علاقهٔ تماثل بودرجه بعید وعارضی بر مناسبت حالنده اولمادقجه تلمیحی ظرافت مدلولنه ادخال ایتمکه امکان یوقدر. کتب قدیمهٔ ادبیه‌ده‌ایسه توریه ایهامك عطف تفسیریسی کبی استعمال ایدلمشدر . انجق توریه تماماً ایهام دیمك ده‌دکلدر. بلکه ایهـام ایله تلمیحك امتزاجندن حاصـل اولور بر طرز تصوردرکه قیمتی ظرافتله قائمدر . مثلا

خلاف انتظار، فقط پك مناسب برجمله ویابركلمه ایله مخاطبی الزام ایده بیلمك ده بر شكل ظرافتدر. مثلا امرای عربدن بری خصومت ایتدیكی برذاتی نزدینه دعوتله ظلماً تسمیم ایدر. شخص مسموم بی‌خبر اوله‌رق حضور امیردن چیقه‌جغی صره‌ده «كیدییورمیسك؟ بابامه ده سلام سویله!» خطابنه دوچار اولور. تسمیم ایدلدیكنی درحال آكلایان ظریف «جهنمه اوغرامق نیتنده دكلم» جمله‌سیله مقابله ایدر. بوسوزده‌كی اثر ظرافت آشكاردر.

شونی‌ده سویلیه‌لم كه ظرافت حس ضحك ایله مترادف دكلدر. یعنی موجب ضحك اولان هرشی ظریف اولمادیغی كبی ظرافت‌ده دائما ضحكی استلزام ایتمز. كرچه هم ظریف، هم خنده بخش سوزلر بولنه‌بیلیر؛ مثلا نصرالدین خواجه لطائفنك برچوغی كبی. فقط بعض آثار ظرافت ده واردركه انسانی خنده‌ناك ایتمز؛ شدیدوماهرانه برتعریض‌ایله، دوشونمكه مجبور ایدر. مثلا كندیسنه قرق سكز ساعته قدر حدود خارجنه چیقمسنی امر ایدن پروسیا قرالی ایكنجی فره‌دریقه وولترك یوقاریده نقل‌ایتدیكمز فقرهٔ جوابیه‌سی كبی.

شوقدركه اساساً باعث حظ اولان ظرافتك، بوتون خوش شیلر كبی، مخاطبلرینی میال تبسم ایتمسی پك طبیعیدر. آنجق تبسم ایله ضحك آراسنده اوقدر اساسلی برفرق‌فنی واردركه بری دیكریله اصلا قاریشدیریله‌ماز.

تعلمدن زیاده استعداده محتاج اولان‌ظرافت طبیعی‌اوله‌رق

منتج موفقیت اولمش بر مشغولیت لطیفه‌درکه، دائما موجب حظ اولور . ایکنجیسی برشیئی کافهٔ تفصیلاتیله آچیقدن آچیغه تشریح ایتمك یرینه مخاطبلری کندی کندیلرینه دوشونمکه سوق ایده‌جك صورتده سویلمکدرکه بوده مولد محظوظیتدر .

چونکه هرکسك کندینه مخصوص براستعداد تفکر وتخیلی واردر . اکر برتصویر وتعریف بوتون تفرعات وتفصیلاتی شامل اولورسه مخاطبك ذهنی فعالیت طبیعیه‌سنی اوکا توفیق ایتمك ایچون برزحمت زائده‌یه قاتلانمق مجبوریتنده‌قالیر ؛ بوزحمت ایسه حظ ادبیی تنقیص ایدر . فقط القا اولونمق ایستنیلن فکروخیالك اتمام تلقیسی ذهن مخاطبه تودیع ایدیلیرسه کندیسنك طبیعت مخصوصه‌سنه اك ملایم برفعالیتله مستعد اولدیغی شکل تلقی‌یه بلا زحمت واصل اولورکه بونك محصولی مطلقا حظادبی حسیدر. معلومدرکه کوزل برشیئك بوتون اقسامندن زیاده‌یالکز اك کوزل جهتنك تماشاسی دها مؤثردر ؛ چونکه بوصورتله هرکس غیر مرئی اولان اقسامی کندی غایهٔ خیالیه‌سنه کوره ذهناً اکمال ایدر ؛ حاصل اولان خیال ایسه او ذهن ایچون بهمه‌حال حقیقتك فوقنده بولونور .

بونظریه یالکز حس وخیاله تعلق ایدن آثارادبیه‌ده دکل، اقناعیاتده‌ده جاریدر . مخاطبی اك زیاده اقناع ایده‌جك نتیجه بر سلسلهٔ قیاساتك محصول مجبوریسندن زیاده تهیئه اولونان مقدماته کوره ذهن مخاطبك کویا کندی کندینه اتخاذ ایتدیکی قراردر .

کیمدر بزی منع ایلیه‌جك باغ جناندن ؟
موروث پدردر کیره‌رز خانه بزمدر .
نابی

ای زلف خم بخم دوکولوب سینه‌م اوستنه
زنجیر پای عمر شتابانم اول بنم .
ندیم

بیتلری ظرافته مثال اوله‌رق ایراد ایدیله‌بیلیر .

ظرافتك ایکنجی شکلی‌ده ، سوزك معنای ظاهریسندن زیاده معانی‌یی مشتمل بولونماسیدر. بومعنالر مستعد تلقی اولان قارئین وسامعین طرفندن درحال کشف ایدیله‌بیله‌جك قدر شفاف بر ستره آلتنده بولونمالیدر . مثلا ماکنه‌لی ببکلر اعمالنده حائز مهارت اولان ، فقط اطوار واوضاعی خشك ومقسی بولونان برفابریقه‌تور ایچون برظریف : « بحث ایدرم که بوافندی بالذات کندی معمولاتندندر » دیمش . ایشته بوسوز ظریفانه‌در ؛ چونکه بوندن شـو معنا قولایلقله منفهمدر : « فابریقه‌تورك اعمال ایتدیکی ببکلر نصل بیروح اوله‌رق حرکات معینهٔ مطرده اجرا ایدیورسـه ، کندیسی‌ده بالذات طبقی اودورلو حرکات اظهـار ایدیور ؛ بناءً علیه ماکنه‌لی ببك کبی برمتحرك غیر ذیروحـدر . بوجانسز مخلوقاتك حرکات قسریه‌سی طبعه نصل ملال کتیریرسـه ، بوافندی‌ده قارشیسنده کیلره اوقدر قسوت ویریور . »

ظرافتك بوشکلنده‌کی تأثیر، پسیقولوژی‌یه عائد ایکی سببدن متولددر. برنجیسی معانئ خفیه‌نك ادراك سهیلی ذهن ایچون ،

عوامل ظرافتك ایکی نوعی آراسنده‌کی شوفرقی آکلا-
دقدن‌صوکره تعریفك ماهیت ظرافته عائد اولان جهتنه عطف
نظرایده‌لم : بوقاریکی تعریفدن استنباط ایدیلیورکه ظرافتك ،
ماهیةً ، ایکی شکلی واردر :

برنجی شکلی بربریله علاقه‌دار کورونمین ایکی شی آراسنده
اکثریا غیر حقیقی ، دائما بعید وعارضی برمناسبت بولمقدرکه
ذهن ایچون غیر مترقب اولان بوکشف دفعةً مستلزم حظ
اولور ؛ حتی مناسبت نه قدر بعید ومع مافیه قابل تلقی ایسه
محظوظیت‌ده اونسبتده قوتلیدر . الك بویوك قیمتی ، بولونان
مناسبتك فروق رقیقه‌یه عائد اولماسیدرکه بوکا « اینجه‌لك »
دیرلر . برفکر ظریفانه نه‌قدر اینجه اولورسه او قدر خوشه
کیدر .

فقط اظهار ظرافت مقصدیله مصروف اولان بر سوزی
تلقی‌ایتمکده سامع مستعدك ذهنی صعوبته دوچار اولورسه آرتق
نه‌ظرافت قالیر ؛ نه‌اینجه‌لك . بوراده تلقیدن مقصد سوزك
علی‌الاطلاق ادراك معناسی دکل کوسترلمك ایستنیلن مناسبت
بعیده‌نك احاطه‌سیدر . مثلا بربریله برلشه‌میه‌جك‌قدر بعیداولان
اشیا آراسنده برطاقم زوراکی مناسبتلر ایجاد اولونورسه آنجق
ظرافتك معکوسی اظهار ایدلمش اولور . سنبلزاده وهبینك

دامن کوه قناعتده‌می بیتمش بیلمم ؛
برپیاز ایله کچندی نیجه ییللر سنبل .

بیتی کبی . حالبوکه

دقت ایدیلنجه کوروليوركه وولتر ظرافتی ـ برطرفدن عواملنی، برطرفدن ماهیتنه عائد اوصافی برلشدیرمك صورتیله ـ تعریف ایتمشدر. اولا عوامل ظرافتی تدقیق ایدرسه‌ك اکلارزکه بونلر ایکی نوعه قابل تفریقدر: استعاره، تشبیه، تلمیح، تضاد، کنایه، وحسن تعلیل کبی محاسن بلاغتله برابر؛ برازاشاغیده بحث ایده‌جکمز مجازات تبلیغیه عوامل ظرافتك برنوعنی؛ تعریفده «برمعنای معنیده یازلمش کبی کورینن برکلمه ایله ذهنی دیکر برمعنایه سوق ایتمك، ایکی فکر آراسنده برمناسبت رقیقه بولمق» عباره‌سیله کوستریلن صنایع ادبیه‌ده دیکر نوعنی تشکیل ایدر.

بوایکی نوع آراسنده‌کی فرقه کلنجه؛ محاسن بلاغتله مجازات تبلیغیه مطلقا ظرافت ایچون مصروف دکلدر؛ مخاطبلرده حسیات سائره پیدا ایتمك مقصدینه‌ده خادم اوله‌بیلیر. غایه‌سی اذهانده عارضی برحظ، خفیف برنشئه حاصل ایتمکدن عبارت اولان ظرافتی قولای قولای خاطره کلمیه‌جك برتشبیه ایله، برتضاد ایله، برتلمیح ایله، برکنایه ایله اظهار ایتمك واقعا پك ممکندر؛ فقط بومحاسن بلاغتله مثلا انسانی عجز وحیرته دوشیرن حسیات علویتده تبلیغ اولونه‌بیلیر.

دفعةً معین برمعناده استعمال ایدلمش کبی کورینن برکلمه ایله اذهان غیرده معنای دیکر تولید ایتمك، ایکی فکر بعید آراسنده شویله‌جه خفیف، کچیجی برمناسبت بولیویرمك ایسه یالکز ظرافته خادمدر. بونلرله حسیات سائره‌یی تبلیغه امکان بولونه‌ماز.

سن اول وزیر کرمکستر وسخندانسك
که عقل کل آچه‌مز صحن مجلسکده دهن .
عارف

معلومدر که سوز سویلمك ایچون اولا آغز آچمق لازمدر . بولزومی ذکر ایله ملزومی قصدده‌کی شدت شونکله ثابتدر که بیتك معنای محصلی « سوز سویلمك شویله طورسون ، اونك لازم اولی اولان آغز آچمغه بیله جسارت ایده‌مز » دیمکدر .

ظرافت

ظرافت دینیلن خاصهٔ ادبیه‌نك اك مکمل تعریفنی اك بیوك متخصصی اولان وولتره براقه‌لم . او حکیم ظریف دییور که : « ظرافت بعضاً یکی برتشبیهده ، بعضاً اینجه برتلمیحده ، بعضاً غریب براستعاره‌ده مندمجدر ؛ کاهی برمعنای معینده یازلمش کبی کورینن برکلمه ایله ذهنی دیکر برمعنایه سوق ایتمك ، کاهی اساساً عادی اولمیان ایکی فکر آراسنده بر مناسبت رقیقه بولمقده ظرافتدر ؛ برشیده دوغة ً ظاهر اولمیان ، فقط حقیقةً موجود بولونان برحالك تحریسی ظرافته توقف ایدر . ظرافت ایکی شیئ متباعدی برلشدیرمك ؛ یاخود بالعکس متصل کورینن ایکی شیئی یاتفریق ایتمك ، ویا آرالرنده بر تضاد بولوب کوسترمك ؛ بوندن باشقه دوشوندیکنك انجق یاریسنی سویلمك صورتیله هپسنی کشف ایتدیرمك صنعتیدر »

« قادینلق » کلمه‌سندن ، بوتون قادینلرده بالطبع موجود وغیر منفك اولان اوصـافك محصلهٔ مجموعی دنیله بیله‌جك برمعنا منفهمدرکه بودرجه شامل برخاصهٔ ممیزه باشقه برکلمه ایله تفهیم ایدیله‌مز .

(٣) سببیت ، مسببیت علاقه‌سـیدرکه سببی ذکر ایدرك مسببی ، یاخود مسببی بیان ایله سببی اراده ایلمکدر . بونك‌ده شق اولی عینیله ذکر محل ارادهٔ حال افادهٔ مجازیه‌سنده‌کی علت تأثیری حائزدر .

بوتون مهاجهٔ احتیاجه قارشی سپر
یکانه ماحصل عمری، بش غروشلق یوك .

بیتنده‌کی «بش غروشلق یوك» تعبیری کبی‌که بوندن مقصد بش‌غروشلق سرمایه‌نك نمای تجاریسی دیمکدر . شق‌ثانیسی‌ده ، تأثیر اعتباریله ، ذکر حال ارادهٔ محله بکزر .

باش آچوب دیدی‌که رحمت کلیور
سلیمان پاشا

مصراعنده‌کی «رحمت» کلمه‌سی کبی، که کلن‌شی حقیقتده‌رحمت دکل، سبب رحمت اولان یاغموردر.

(٤) یالکز لازمی ذکر ایله ملزومی قصـد ایتمکدر . بونده‌ده قوت تأثیر اکثریا معنای مبالغه ایله تأیید ایدر . مثال:

عائد شقینك اولکیسی ، یعنی « ذکر محل ارادهٔ حال » صورتی حقیقی بر تأثیر مجازی حاویدر ؛ شو شرط ایله که اکثریا بر فکر مجرد اولان حال، تعیین محل ایله غیر مجرد صورتنه افراغ ایدلمش اوله .

هانی بنده اول ال ، هانی او یورك ؟
عبدالحق حامد

مصراعنده‌کی « ال » و « یورك » کلمه‌لریله مهارت وشجاعت حاللرینه تعیین محل ایدلمسی کبی‌که «هانی بنده او مهارت ، هانی او شجاعت» افادهٔ عادیه‌سنه نسبتله مصراعك تفوق تأثیری قولای اکلاشیلیر .

ایکنجی شق ایسه بوتون بر نوعی ویاجنسی ؛ فقط خاصهٔ ممیزه‌سی اولان بر حال ، بر فکر مجردله تعیین ایتمکدرکه بونده‌ده مخاطبلرك ذهننی طوغریدن طوغری‌یه او خاصهٔ ممیزه‌یه ارجاع صورتیله تأثیر تزیید ایدلمش اولور .

ای طفل خیالی ! بدلهوکده قادینلق
بیك شکله کیرر ، خیر یالانیر ، عاجز ومغلوب
کویا براو یونجاق
توفیق فکرت

قطعه‌سنده‌کی « قادینلق » کلمه‌سنك افاده ایتدیکی معنا کبی‌که جنس نسانك خاصهٔ ممیزه‌سی اولان بر حال مجرد دیمکدر. بونك یرینه « قادینلر » دیسه‌ك قوت تأثیر ناقص اولور ؛ زیرا

الك دهشتلی عضو افتراسی اولان چکه‌سی علی‌الاطلاق آرسلان خیالندن دها قطعی ، دها صریح ، دها قورقونج اوله‌رق تخیلمزی اشغال ایدیور .

« یوللر بربری اردنجه آقوب کلدکده اولان یاشمق غلبه‌لکندن کپوکلر ایچنده قالمش برسیل خروشانی آندیرمغه باشلادی »

کمال

مثالنده « یاشمق غلبه‌لکی » تعبیر مجازیسی یرینه « قادین غلبه‌لکی » افادۀ حقیقیه‌سنی وضع ایدنجه وضوح دلالت نه قدر تناقص ایدر !

فقط « ذکر کل ارادۀ جزء » ده بوقدرت بلاغت یوقدر ؛ یالکز فکره ضمنی برمعنای مبالغه علاوه ایدر .

بونوع مجاز مرسلك مصادف نظرمز اولان الك کوزل مثالی کاظم پاشانك :

بیچاره لهك شیمدی علیهنده ، لهنده
خلقك نیجه سوزلر اولونور کوش ، فندن ؛
الك طوغروسی اما بوکه قان طاملیور الحق
روسك قلیجی ، اوروپالینك قلمندن .

قطعه‌سیدرکه خلقدن مقصد سیاسیاتله مشغول اولانلر ، روسدن منفهم اولان‌معنا روسیه عسکری ، اوروپالی کلمه‌سنك مفهومی‌ده اوروپا سیاسیونیدر .

(٢) حالیت ومحلیت علاقه‌سیدرکه بر محل تعیینیله برحالی قصد ایلمك ، یاخود « ذکر حال‌ایله محل‌اراده » ایتمکدر . بواصله

مجاز مرسل

علاقۂ تماثلدن باشقه برمناسبتله برفکر ویاخیالی دیکر برفکر وخیالك یرینه اقامه ایتمکله «مجازمرسل» یاپلمش اولور. مادامکه مجاز مرسلده علاقۂ تماثل یوقدر وفقط علائق سائره بولونمق لازم کلیر؛ بونلرك تعیین وتحدیدی ضروریدر. مدونات عتیقۂ ادبیه‌ده مجاز مرسل علاقه‌لری پك زیاده تکثیر وتوسیع ایدلمشسه‌ده قوت معنایه تأثیر ایده بیلن علاقه‌لری درت اصلده طوپلامق قابلدر :

(۱) جزئیت وکلیت علاقه‌سیدرکه برشیئك یالکز برجزئنی ذکر ایله کلّنی، یاخود برکلدن بحث ایله یالکز برجزئی قصد ایتمکدر. برنجی اصلك بوایکی شقندن «ذکر جزء ارادۂ کل» صورتی برمجاز مؤثردر؛ شو شرط ایله‌که اظهار اولونان جزء، موضوع بحث اولان کلّك وصف اساسیسنه تعلق ایدن قسمی اوله. چونکه اوحالده مخاطبك ذهن ونظری طوغرودن طوغرویه وصف اساسی‌یه انعطاف ایدرك سوزده بویوك بر وضوح دلالت حصوله کلیر. مثلا آرسلانك هجومی اوکنده حیوانات سائره‌یه عارض اولان بهت خائفانه‌یی اکلاتمق ایچون «اومدهش چکه قارشیسنده حیوانات سائره مفلوج اولور» دیسه‌ك فکرمزی «آرسلانك قارشیسنده حیوانات سائره مفلوج اولور» طرزنده‌کی افادۂ حقیقیه‌دن دها مؤثر بروضوح دلالتله تبلیغ ایتمش اولورز. چونکه مجازمرسل صورتنده آرسلانك

بیتی ادات تشبیهی حاوی اولمامقله برابر استعارهٔ مکنیه‌نك تفصیلنی ، بر تشخیصی محتوی بولوندیغی جهتله بلاشبهه‌نوع اوله داخلدر . حالبوکه ؛

« مکر بز او قاراکلغك ایچنده ایکن اوستمزی غایت نورانی برمهتاب احاطه ایدرمش . کویا کمینك دیره‌کی دوقوندی‌ده بولوطك بر طرفنی یارالادی ؛ مهتاب اولانجه رونقیله ، سلطنتیله کورونمکه باشلادی »

کمال

عباره‌سنده « کویا » اداتنك وجودینه رغماً حسن تعلیل نوع ثانیدندر . وقتیله قهوه شربی شدتله ممنوع ایکن قهوه قاوورمقله مشغول بر تریاکی کندیسنی جرم‌مشهود حالنده یاقه‌لایان ضابطه مأمورینك «نه یاپیورسك؟ »سؤالنه، براززیاده قاوورولمش اولان قهوه‌یی کوستره‌رك ،«وجودینی دنیادن قالدیرمق ایچون یاقیورم » جوابنی ویرمش . ایشته بوجوابی‌ده نوع ثانی‌یه عائد ظریفانه برحسن تعلیلدر .

ایدوب استفاده برشب فلکك لطافتندن
او مهی قولده طوتدم قره رقابتندن ؛
کوزومك اوکنده طوردی ایکی ماه قارشی قارشی
بری آندی بحره کندین اوتانوب کثافتندن .
کمال

برزباندر شرح غم تقریرینه هربرك كل ؛
ایلمز بیهوده ، كل کوردکده ، افغان عندلیب .
فضولی

کورولیورکه استعارهٔ مکنیه ایله تعادل ایدن نوع اولده تشبیه مفصل کبی « مکر ، کویا ، صانکه » ادات تشبیهلرینك استعمالنه دهازیاده محل واردر . مدونات عتیقهٔ ادبیه‌ده حسن تعلیل ایله استعارهٔ مکنیه آراسنده‌کی قرابت خیالیه تعیین اولنمامشسه‌ده ادات تشبیه بولونان حسن تعلیللر تفریق اولونه‌رق « شبه حسن تعلیل » توسیم ایدلمشدر . حالبوکه بز حسن تعلیلك ایکی نوعی آراسنده‌کی فرقی ادات تشبیهك وجود ویاعدمیله تعیین ایتمیورز . بوطرز تخیلی اظهار ایدن افادهٔ مجازیه بر استعارهٔ مکنیه‌نك تفصیلنی متضمن ایسه اونی نوع اوله ادخال ایدرز ؛ بویله اولمیوب‌ده یالکز غیر حقیقی بر تعلیل موجود ایسه بونی‌ده عوامل ظرافت جمله‌سنه الحاق ایلرز . بوایکی نوع آراسنده اوقدر اساسلی بر فرق تصورموجوددرکه نوع اوله دیکر براسم ویرمك ،ظنمزجه ،دها مناسب اولور . مثلا :

دیده‌مك کوردکده زور جوشش طغیانی
طوتدی کوهك جویلر فریاد ایدوب دامانی
ندیم

بیك اوچ یوز الق ... اوت بوندن آلتی ییل اول
شووقعه کچدی ؛ بوکون خاطرمده‌در ، اوکوزل
اوماوی کوزلرك اشك حزین ومعصومی .
کونش پناه ایدرك برسحاب مغمومی
کسیك کسیك دوکولوب هرطرفده بررقت
کولومسه‌مکده ایدی ... صانکه آسمان‌ده اوکونه
قیزك اوحالی ایچون کائناته هپ کوسکون ،
فقط اوبیکسه ممنون کورونمك ایسته‌یه‌رك
هم آغلامق یوزی اظهار ایدردی ، هم کولمك .

توفیق فکرت

« شیمدی صوباده اودونلرك آلاولری یاواش یاواش سونیور ،
کویا بوکوشه‌یی ظلمتلرك تماماً آغوش محرمیتنده یاب یالکز براقمق
هوسیله محترزانه چکیلیور ایدی »

خالد ضیا ـ عشق ممنوع

مکر آلقیش صداسن آکدیررمش چاغلیان صولر ؛
ایدرلرمش دعاسن پادشاه معدلتکارك .

ندیم

حسن تعلیلك نوع دیکری بر شیئه‌ویا حادثه‌یه ، هرحالده لطیف وظریف اولمق اوزره ، برعلت غیر حقیقیه‌یی ـ طبقی برسبب صحیح تعیین ایدر کبی ـ اسناد ایتمکدرکه بو اعتبار ایله براز اشاغیده بحث ایده‌جکمز ظرافتك برنوع تظاهریدر. مثال:

« نظر ماضی‌یه معطوف اولمق لازم کلسه‌یدی ؛ صانع حکیم آلت باصره‌یی آرقه‌ده یارادیردی »

کمال

عالى دلائلندندر » فقره‌سى استهزاى مزيفانه‌يى حاوى ظريفانه بر كنايه مثاليدر .

اوزونجه برمدت سزى ترك ايدن صميمى بردوستكزه سرزنش ايچون « نه قدر وفاكار ايمشسك » ديديككز زمان انكسار قلبكزى كنايه ايله تبليغ ايتمش اولورسكز [١] .

حسن تعليل

برشى وياحادثه‌يى حقيقى اولميان برعلته ـ آرالرنده مناسبت تمائليه بوله‌رق ـ اسناد ايتمكه «حسن تعليل» ديرلر. بو اعتبارايله حسن تعليل علاقهٔ تمائله مستنداولان مجازات ادبيه‌دن معدوددر. حسن تعليل عنوانى آلتنه طوپلانان لطائف خياليه‌نك بربرندن پك فرقلى ايكى نوعى واردر : برنجى نوعى استعارهٔ مكنيه‌نك برشكل مفصلى صورتنده بولونوركه بوحالده، استعارهٔ مصرحه‌يه نسبةً تشبيه مفصل نه‌ايسه، استعارهٔ مكنيه‌يه نسبتله حسن تعليل ده اودر . مثال :

---

[١] كتب عتيقهٔ ادبيه‌ده كنايه «لفظك معناى حقيقيسنك لوازمندن برينى مرادايدوب فقط معناى حقيقينك اراده‌سى دخى جائز اولمغه ديرلر» صورتنده تعريف ايدلمش ؛ « فلان ادمك قپوسى آچيقدر . » سوزيله سخاوتنك قصد ايدلمسى‌ده مثال اوله‌رق كوسترلمشدر. « كوزى آچيق» « قولاغى دليك » « دارالشفا » كبى افادات مجازيه‌يى كنايه عد ايدنلرده واردر. فقط تورکجه‌ده كنايه ديديكمز طرز تفكرله او تعريفك مناسبتى اولمادينى كبى ايراد ايديلن مثالرده مجاز مرسل انواعندندر .

نسبتله استعاره نه ایسه ، تضاده نسبتله کنایه‌ده اودر ؛ آنی ونا کهانی بر تأثیر شدید اجرا ایدن بویوك بر قوت متکاثفه‌یی حائزدر مثال :

بو بنم تخته چیقدیغم سنه‌یی
آندیرور برصدا !.... صدای ظفر !
تزر ـ عبدالحق حامد

اسکندر
سومرو ! نه جهنمی نظارت
اشبر
معذور اوله ایتدیکی جسارت ،
معشوقی ایچون سلامه طورمش !
اشبر ـ عبدالحق حامد

کنایه دائما تعریضه‌خادم ـ معنای اصطلاحیسیله ـ تعریض ایسه سرزنش ، استهزا ، تزییف ، تحقیر صورتلرنده ظاهردر . سرزنشله استهزا وتزییف خفیف حالنده بولنان تعریض انواع ظرافتدندر . استهزای غلیظ ایله تزییف وتحقیر ایسه حرص ویأسك اك شدتلی بحرانلرینه واسطهٔ تبلیغ اوله بیلیر . ایراد ایتدیکمز مثاللردن اولکیسنده تزییف نفس ، ایکنجیسنده استهزای غلیظ واردر .

وولترك ، کندیسنه قرق سکز ساعتده پروسیا حدودندن خارجه چیقمسنی امر ایدن ایکنجی فره‌دریقه یازدیغی جوابده‌کی «قلمرو حکمرانیلرینك هرهانکی بر نقطه‌سندن خارجه چیقه بیلمك ایچون سکز اون ساعت کافی ایکن بنده‌لرینه قرق سکز ساعت مهلت تعیین بویورلمش اولماسی سماحت طبع حشمتانه لرینك اك

لكن نه‌یه محو ایتدی اول كنجی فلك بیلمم ؟
اول كنجی كه ایتمشدی هر یولده خدا مكرم !
احبابی طوتار صاندم برقاچ كیجه‌جك ماتم ؛
باقدم كه كیدن كیتمش ، دنیاده كیلر خرم !
« عالم ینه اول عالم ، دوران ینه‌اول دوران »

اول ذاته تحسرله صاندم كه : زمانی آغلار ؛
اومدم كه یوزی صبحك بررنك حزین باغلار .
كوردم كه كونش طوغمش ، برخنده بوتون طاغلر ؛
بلبللر اوتر شادان ، پرنشئه صولر چاغلار !
« عالم ینه اول عالم ، دوران ینه اول دوران »
اكرم

كنایه

بر فكری طوغریدن طوغری‌یه سویلمك یرینه ، خلافنی افاده ایده‌جك یولده تبلیغ ایتمكه كنایه درلر. بوصورتله اصل مقصود به اولان فكر ، معنای مخالفیله برلكده تلقی ایدیله‌رك ذهنده بر نوع تضاد حصوله كلیر . معلومدر كه تضادك شدت معنایه معاونتی هر شیئك ضدیله یان یانه كلدیكی زمان دها مؤثر اولماسندن انبعاث ایدییور . كنایه‌ده ایسه ، طرفین متضادیندن یالكز بری ذكر ایدیله‌رك دیكری ضمناً اكلاشیلدیغندن تضاد قارء وسامعك ذهننده كندیلكندن پیدا اولیورر ؛ یعنی كنایه اویله بر تضاددر كه متكلم اونی سویلمز ، یالكز دوشوندیرر ؛ بناءً علیه طوغرودن طوغرویه ذهن مخاطبده طوغار . تشبیهه

اصلیدن تحصل ایدن تأثرك ، سیاه بر زمین اوستنه موضوع بیاض درّی قدر ، کسب انجلا ایده‌جکنی تسلیمده ـ تجاریب شخصیه‌سی دلالتیله ـ کیمسه تردد ایتمز . فرانسه شاعرلرندن ویقتور هوغونك بوتون اشعارمصوره‌سی تصور وتبلیغك شکل تضادیسنه مثال اولدیغی کبی بزم شاعرلرمزدن‌ده شیخ غالبك « حسن وعشق » ی بوبدیعهٔ ادبیه‌یه مظهردر .

بو نوع تضاد ایله ، موضوع ادبی‌یی تشکیل ایدن افکار وخیالاتدن بعضیسنی فکر وخیال متضادیله برلشدیره‌رك ابراز ایتمك آراسنده ـ تضاد اولمق اعتباریله ـ فرق بولنماسه بیله هرایکی طرز تصورك استلزام ایتدیکی مساعیٔ ذهنیه‌نك کمیتی وبلکه کیفیتی ابداع جهتیله مهم بر فرق تولید ایدر . مثلا عبدالحق حامد بك افکار وخیالات تالیه‌سنده تضاده متمایل اولدیغی حالده تصویر موضوعده بو میلانی اظهار ایتمامشدر .

بویله بویوك موضوعلر ایچنده تصویرات متضاده شکلنده اولمایه‌رق بر شعر بسیطك بوتون موضوعنی خیالی ویا تأثری بر تضاد حالنده تلقی وتبلیغ ایتمك‌ده شعر آتیده اولدیغی کبی ، عینی سببله ، حساسیت ادبیه‌یی تزیید ایدر :

فردای تدفین

اعمار بشر هرکون ، هرلحظه بولور نقصان .
آثاری‌ده فانیدر . آنلرده‌ده وار پایان ؛ .
بریاندن اولور پیدا ، بریاندن اولور پنهان .
کندی کبی دورانی بیتمکده صانیر انسان .
« عالم ینه اول عالم ، دوران ینه اول دوران »

بونك بالایه‌در آنك خضیض خاکه‌در میلی
مشابهدر اگرچه رشتهٔ سیمین بارانه .

بیتنده‌کی تضادده بو قبیلدندر .

تشبیه بالتضادك اساسی تبلیغ تماثل اولدیغنه کوره ، شاید آرالرنده علاقهٔ تضاد ذکر اولونان شیلر اساساً بروجه شبهله مربوط دکلسه ، سوز کولونج اولور .

نابینك :

نقش جبینی بیریسنك راست ، بیری کج
مهرك بودر تفاوتی سنك مزاردن .

بیتی کبی .

برده تلقیٔ موضوعده تضادواردرکه حکایه ، تماشا وسائره کبی تصویره عائد اشعارمرکبه‌ده برشیئی کندیسیله تماماً ضداولان دیکر بر ویا متعدد شیلرله قارشیلاشدیره‌رق ، آرالرنده طبیعی بر رابطهٔ مناسبه بوله‌رق حس تضادی موضوعك ابتداسندن نهایتنه قدر ادامه ایتمکله وجوده کتیریلیر . مراکزعصبیه‌نك براحتساسی متعاقب نقیضنی دها بویوك شدتله حس ایتمسی معلومهٔ پسیقولوژیه‌سنه مستند اولان بو طرز تصور ، تبلیغ موفقه اقتران ایلرسه ، تأثیر ادبی‌یه پك عالی بر قوت بخش ایدر . بر اثر ادبیده مادی ویا معنوی محاسندن برینی تصویر ایدرکن مساویدن ضدی اولان شی‌ده بالمناسبه تصویر اولونه‌رق بو ایکیسندن آلنه‌جق تأثرات متضاده برآرایه جمع ایدیلنجه تصویر

اورمغه کیت ، فقط اورول پارەلان .
خسروی یکمکه کیت ، فقط یکیل ؛
اوحالده طورمه کیت ، هم کیتمه طور ؛
مرحمةً اورمه ، اطاعةً اور .
عبدالحق حامد

تشبیه ایله تضادك صورت مخصوصه ده مزجندن حاصل اولمش برطرز تصور واردرکه اونیده سویلەدن کچمیەلم : ایکی شی آراسنده برمناسبت متضاده تصویر ایدیلیرکن اونلرك جهات سائرەده متماثل اولدقلری ضمناً اکلاتیلمش اولور. ظاهراً تضاد کبی کورینن اوتصور حقیقتده بر تشبیهدر. او سببله بوکا « تشبیه بالتضاد » دیمك مناسب اولور .

سکا ای نور مجسم نیجه تشبیه ایدەیم
یوق ایکن وجه شبه تازه نهال چمنی ؟
او بولور جامهٔ سبزینی ورقله رونق ،
سن ایسه احسن اولورسون چیقاروب پیرهنی
ابن کمال

قطعەسنده اولدیغی کبی که بیت ثانیەدەکی تضاده ، آنجق ممدوحنك تازه نهاله مشابهتی تأیید ایچون، قائل اولمش بولوندیغی آشکاردر . مثلا « فلانله فلان آراسندەکی فرق برینك دنیایه دها اول کلمش اولماسندن عبارتدر » دیسەك او ایکی کیشی آراسنده برچوق جهات تماثل بولوندیغنی « اونلر بربرینه پك زیاده ، یاخود فلان فلان جهتلرله بکزەر » سوزندن دهاقوتلی برصورتده آکلاتمش اولورز . بر فسقیه تصویرینه عائد اولان

بیتنده « مصیبتدن صوکره راحت کلیر ؛ نته کیم اقشـامی فیض صباح تعقیب ایدر. » دینیلیور . بوراده افکار متضاده‌نك یان یانه کتیرلدیکنه شبهه یوقسه‌ده آراده تعیین اولونان نسبت ، موجودیت متعاقبه‌دن عبارتدر ؛ اونك ایچون لطف تضاد حس ایدیله‌میور ؛ چونکه دنیاده نه‌قدر اضداد وارسـه یکدیکرینی تعقیب ایده‌بیلیر . بوحال هیچ برزمان جالب نظر دقت دکلدر .

اهل سوزش کولسه‌ده وارسته اولماز کریه‌دن
باقسکا شمع ضیا کستر هم آغلار ، هم کولر .
پرتو پاشا

بیتنك برنجی مصراعنده ایسه « آغلارکن کولمك » فکر تضادیسی یکی و جالب نظر برشی اولمـادیغی ایچون ذهنده تنبه وتأثری مستلزم دکلدر . مصراع ثانینك حکمی ایسه مومك بر طرفدن یانوب برطرفدن اریمسنی کولمکله اغلامغه بکزه‌تمکدن عبارتدرکه بونك تضادی‌ده تشبیهی قدر کلفت وزحمت کوستریور.

متکلمنه بیهوده کلفتی، مخاطبنه ماحیٔ تأثر اوله‌جق درجه‌ده زحمتی مؤدی اولان غیر طبیعی تضاد ایچون اك جلی مثال تعلم ادبیاتده‌ده ایراد اولونان شو سوزلردر.

یاشامه موبد اول ، ئولمه کبر
بابام ایچون ئول ، بنم ایچون یاشا ،
یارمسك کیت ، دشمنسك یاقین کل .
اوریرسه‌ك مسئولسك ، هلاكك یاقین ؛
اورمازسه‌ك متهمسك ، فقط صاقین .

محلده اثبات وجودیله آرالرنده موجودیت مشترکه علاقه‌سی اظهار ایدلمشدرکه تضاد انجق بونکله حاصل اولویور .

بوتعریف وایضاحه کوره بیتلرنده برمناسبت تماثلیه اولمیان الفاظ متضاده‌یی یان یانه یازمقله تضاد یاپیلمش اولماز . مثلا :

اولماز قرین شوق ، غموم اعتیاد اولان ؛
بیلمز صفای بال نه‌در نامراد اولان .
سالم

بیتنده تضاد یوقدر ؛ چونکه برنجی مصراعده « شوق » ایله « غم » ، ایکنجی مصراعده « صفای بال » ایله « نامرادی » افکارمتضاده‌دن اوله‌رق یان‌یانه کتیرلمش بولونمقله برابر آرالرنده بررابطهٔ مناسبت اثبات اولونمامشدر ؛ « بیاض اولان شی سیاه دکلدر » دیمکله برتضاد وجوده کتیرلمش اوله‌میه‌جنی کبی .

برر ابطهٔ تماثلیه‌یی حائز اولمق شرطیله تضادك قیمت ادبیه‌سی تعیین ایتدیکی مناسبتك : اولا : موجودیت مشترکه نوعندن اولماسیله ؛ ثانیاً ، مخاطبلرجه برحیرت آنیه‌یی و بناءً علیه تنبه فکری‌یی وبوسببله برتأثر مخصوصی موجب اوله‌جق قدر ، یکی وجالب نظر بولونماسیله ؛ ثالثاً متکلمه کلفت ، مخاطبه زحمت ویرمامسیله قائمدر . بونلری برر مثال ایله ایضاح ایده‌لم :

روشنی پیرویدر تیرکیٔ ایامك ؛
عقبندن ایریشور فیض صباح اقشامك .
راهب پاشا

تضاد

بر برینه مخالف اولان ایکی فکر ویاخیالی برجهت مناسبتله ـ که بوده برنوع علاقهٔ تماثل دیمکدر ـ برلکده ایراد ایتمکه تضاد دیرلر . مثلا :

نه‌افسونکار ایتمشسك آه ای دیدار حریت ؛
اسیر عشقك اولدق ، کرچه قورتلدق اسارتدن !
کمال

بیتنده تضاد واردر . معلومدرکه اسارتله حریت ایکی فکر مخالفدر ؛ حریتی استحصال ایدنجه اسارتدن قورتولونمش اولور . برکره بو مقصده واصل اولانلر حریتی اوقدر سوه‌بیلیرلرکه بر بویوك قسمنی ، مجرد اوپرستیده‌لرینی محافظه مقصدیله ، فدا ایتمکدن چکنمزلر؛ حب حریتده‌کی بوشدت ابتلاایسه وجدان ایچون برنوع اسارتدر ؛ اوحالده حریتله اسارت آراسنده بر نقطهٔ تماس ، برجهت ائتلاف پیدا اولویور . ایشته روح تضاد بورادەدر .

ینه مثلا :

بوطاش جبینمه بکزرکه عینی مقبردر ؛
طیشی سکون ایله ظاهر درونی محشردر .
عبدالحق حامد

بیتنده « سکون » و « حشر » کبی ایکی فکر مخالفك عینی

جمله‌سنده « مالكهٔ دريا » خيال اساطيريسنه تلميح ايدلمشدر.
توفيق فكرت بكك « تمثال جهالت » عنوانلى شعر مشهورنده‌كى :

يالكز قوجه برقم
بر طاغ كبى آدم
ديكمش نظر غيظنى بى‌خوف ومبالات
ايلردى اوبوش عالمه ايراد مقالات ...
كوكرر ، باغيرر ، طاغلره چارپارده صداسى
بى فائده ، ايلردى بوتون كنديسنه عودت ؛
آبلاق يوزينك لحيهٔ جاروب نماسى
انظار تماشايه ويروب ثقلت ووحشت ،
تتره‌ردى جوارنده‌كى ، پيشنده‌كى اشيا
نطقندن اوچان زهر برودتله ؛ اوحالا
پرجرأت ونخوت
ايلردى خطابت .
اشعار وفنون هپ اودوداقلرده مهيا
چركاب تعرضدن ايدرلردى تحاشا ...

پارچه‌سنده كچن بطنك پك معلوم اولان برمحررينه تلميح واردر .

توريه دينيلن صنعت ادبيه‌ده نوعما تلميح ديمك ايسه‌ده بونده‌كى علاقهٔ تماثل طرفينك بروصف مشتركنه دكل ، مثلا عينى زمانده ايكى مختلف مدلولى بردن تبليغ ايده‌بيلن الفاظ كبى ، عوارض خارجيه‌يه عائددر ؛ اوسببله توريه‌يى انواع ظرافتدن عد ايله اوبحثه ادخال ايلدك .

تلمیح

تبلیغی مقصود اولان فکر و یا خیالی دیگر بر فکر و خیال ایله ، سامع وقارئه ، اخطار ایتمکه تلمیح دیرلر. ایکی فکر ویا ایکی خیالدن بری دیگرینی اخطار ایده بیلمك ایچون آرالرنده برمناسبت بولونمق ضروریدر . تلمیحك مستند اولدیغی مناسبت ایسه ،دوشونولورسه کورولور که ،برنوع علاقهٔ تماثلدر . بناءً علیه تلمیحی ده استعاره وتشبیه کبی انواع تماثلدن عد ایدیورز . حتی تلمیحده طرفیندن بری محذوف اولدیغی جهتله بو طرز تبلیغ دها زیاده استعاره یه بکزر . معلومدرکه استعارات مصرحه ده علاقهٔ تماثل آکلاشیله مازسه وضوح فکر و خیال منطفی اولور . تلمیحده فضله اوله رق حذف ایدیلن طرف ، حقیقی ویا اساطیری ، هرحالده خصوصی برحال ویا حادثه در . مخاطب اوحال وحادثه یه واقف دکلسه طرف محذوفك ذهننده حصولی ـ انسان بیلمدیکی شیئی خاطرلیه میه جغنه بناءً ـ عدیم الامکاندر . بناءً علیه تلمیحده یالکنز علاقهٔ تماثلك دکل طرف محذوفك ده اذهان مخاطبده مهیا بولونماسی لازم کلیر : وشرط مقبولیتی ده دیگر مجازات تماثلیه یه عائد اوله رق ذکر ایتدیکمز شرائطه ، تلمیح اولونان حال وحادثه نك مخاطبلرجه ذاتاً معلومیتی قیدینك ، علاوه سیله تحقق ایدر . مثلا :

یالکنز قره لرك سلطانی دکل ـ اسلامیتی ـ دکزلرك ده مالکه سی کورمك ایسترم . عبدالحق حامد

فی‌حد ذاته ضروب امثال مشبه بهی محذوف ، فقط دلالت حال وقال ایله متعین برارسال مثل دیمکدر .

حتی نابی

سوزده ضرب‌المثل ایرادینه سوز یوق ، اما
سوز اودر عالمه سندن قاله برضرب مثل .

بیتیله بونی سویلمك ایسته‌مشدر . منظومات آراسنده ایراد اولونان ضرب مثللرده مطلقا ارسال مثل صورتنده بولونور ؛ شیخ غالبك نابیده کوردیکی برقصوره قارشی

عفو ایلیه‌لم که بلکه بیلمز
بر سورچه‌ن آتك باشی کسیلمز .

بیتنده ایراد ایتدیکی ضرب مثل کبی . بوکا مقابل ارسال مثل صورتنده سویلنمش اولان بر سوز عامه‌نك قبولنه مظهر اوله‌رق ضرب مثل حالنـه کله‌بیلیر . راغب پاشـانك یوقاریده ایراد ایتدیکمز بیتنده‌کی

شجاعت عرض ایدرکن مرد قبطی سرقتن سویلر

مصراعی کبی .

ارسال مثل طرزیله سـوز سویلمك ، حتی ساده‌جه ضرب مثل ایراد ایتمك ، انجق تبلیغی ملتزم‌اولان برفکرك مخاطبلرجه تلقیسنی‌تسهیل وسوزی تزیین‌مقصدینه مبتنی‌اولمالیدر؛ بومقصدك لزومی‌وحصولی تحقق‌ایده‌مزسه ارسال ویا ضرب اولونان مثللر سوز آراسنده بیهوده غلبه‌لق‌دیمك‌اولور که بلاغهٔ شایان توقیدر.

شاعرلرمزك قدرت حسيه وخياليه‌لريله متمايز اولانلر ميانده بولونمادقلرينى كوروروز : اك زياده ارسال مثل يولنده تنظيم سخن ايتمش اولان شاعرلرمز نابى ايله سامى وراغبدر .

غريبدركه قدما ارسال مثل طرز تصورينى‌ده سؤاستعمال ايدرك مناسبتسز شيلر سويلمكدن چكنمامشلردر .

ذات اربابى اولور نزد الكهيده قبول ،
خلق جامه‌ده ال اوزره كوتورور پاپوشن ،
نابى

كيرمز اب شيريننه يارك سخن تلخ
حلواجى دكانده پيازك يرى يوقدر .
نابى

درمانده‌سز نه‌لذتى وار شان وشوكتك ؛
رويينى بقلوانك آغارديرر نشسته‌لر .
نابى

روشن اولماز دل خيال چشم خون آشامسز
شعله‌ريز اولماز چراغم روغن بادامسز .
سامى

ارسال‌مثلده موفقيت تشبيه ايچون تعداد ايتديكمز شرائطك تحققيله حصول بولور . بو طرز تفكر بعض شعراى قدمانك كوستردكلرى ابتلا درجه‌سنده شايان رغبت اولمامقله برابر ، موفق بر تشبيه فكرى حالنده بولوندقجه محاسن بلاغتدن معدوددر . حتى بعضاً ضروب امثاله مشيمهٔ ولود اولور .

بی موج شورش اولماز آسایشی جهانك ؛
دریا تعفن ایلر اولدقجه آرمیده .

نابی

مجموعی متماثل اولان ایکی فکر وخیالك اجزاسی آراسنده‌ده متقابلاً مناسبت تماثلیه موجود اولورسه اوکا ارسال مثلدن زیاده « تشبیه مرکب » دیمك طوغرو اولور .

معینی ظالمك دنیاده ارباب دناءتدر ؛
کوپکدر ذوق آلان صیاد بی انصافه خدمتدن ،

کمال

بیتی کبی که هر ایکی مصراعك تضمن ایتدیکی فکرك مجموعی آراسنده تماثل بولوندقدن بشقه ظالمك صیاد بی‌انصافه ، ارباب دناءتك کوپکه تشبیهی‌ده صحیح بر علاقهٔ تماثله مستنددر . حالبوکه اولکی مثاللرده « بدمنش » ایله « مرد قبطی » آراسنده مطلقا تماثل اوله‌میه‌جغی کبی « سرقتی سویلمك » ایهام قبحك صریحی دیمك اوله‌رق بونلرك آراسنده‌ده ، مستقل ایکی فکر وخیالی بربرینه ربط ایدن ، وجه شبه آرامغه محل یوقدر ؛ هله نابینك بیتنده ایکی فکر متماثل آراسنده‌کی اجزانك مقایسه‌سی بیله قابل اوله‌میور .

ارسال مثل خیال وحسدن زیاده فکره عائد اوله‌رق اکثریا فلسفهٔ اخلاقیه‌یه واسطهٔ تبلیغ اولمشدر . قدمای شعرانك آثاری تتبع اولونورسه بوطرز تصوره اك چوق رغبت ایدن

بيتنده‌كى مشبه بهلر ، وضوح دلالت اعتباريله قويدر. فقط ينه مشارالیهك :

مست نازم كيم بيوتدى بويله بى پروا سنى ؛
كيم يتشديردى بوكون سرودن بالا سنى ؟

بيتنده دها زياده وضوح عادى‌يى حائز كورينن مشبه به بالعكس وضوح دلالتده قاصردر .

نديمك بر از اول ايراد ايتديكمز بيتنده‌كى ادات تشبيهه دقت ايدرسه‌ك بوراده تعادل دكل « تفضيل » قصد اولونديغنى آكلارز ؛ يعنى « نازك تنك خوش‌اولمق اعتباريله كوزل قوقولره بكزه‌ر ، حتى دها خوشدر ؛ پاكيزه‌لك جهتيله‌ده لطيف رنكلرى آكديرر ؛ حتى دها پاكيزه‌در » دينيلور. كوريبورزكه تفضيلده‌ده ايكى فكر وخيال ، علاقهٔ تماثلله ، وضوح دلالتى تزييد ايچون قارشيلاشديرلمشدر . ديمك‌كه بوده قيمت و ماهيتجه تشبيهدن باشقه برشى اوله‌ماز .

ارسال مثل — لسانمزده ارسال مثل دينيلن بر طرز تصور واردركه برنوع تشبيه مركب ديمكدر . ارسال مثل ، اكثريا ، اجزاسى آراسنده مناسب متقابله بولونميان ايكى فكر مركبى - من‌حيث‌المجموع بريله ديكرينى تأييد ايچون - يان يانه ايراد ايتمكه ديرلر . مثال :

ميان كفتكوده بدمنش ايهام ايدر قبحن ؛
شجاعت عرض ايدركن مرد قبطى سرقتن سويلر .
راغب پاشا

عبارەسی کبی کە ، بوندە اوزمان ملکیە ناظری اولان پرتو پاشایە بر کرە « نوازل » اسمنی ویردکدن صوکرە آرتق کلمات متعاقبەیی نزلە ایلە متناسب دوشورمك ایچون مجازات غریبە تجویز اولونمشدر . اصطلاحات مخصوصە ایلە بازی یازمق مراقیدە بوقبیلدندر .

تشبیە موجزە تخصیص ایتدیکمز بو بحثدن توجیە نظرلە بوتون انواع تشبیهدە جاری اولان شرائط موفقیتە نقل مقال ایدرك دیەجکز کە : استعارە بحثندە « عموم مجازات تمائلیەیە عائد اولەرق ذکر ایتدیکمز شرائطلە برابر اولا وجە شبهك اعتیاد تخلیمزە موافقتی تشبیە ایچون الزمدر ؛ یعنی مخیلۀ بشرك قبول ایدەمیەجکی بروجە شبهە مستند تشبیهلر مردود اولور . مثال :

طرفە مجنونم کە پیدرپی خیال زلف یار
طولاشور اطرافمی سرکشتە آهولر کبی
نائلی

ثانیاً ، تشبیە یوقاریکی تعریفدن‌دە اکلاشیلەجغی کبی ، اصل وضوح دلالتی تزیید ایلە مقید اولدیغندن ذهنە القای تأثردە مشبەبە مشبهدن زیادە واضح اولمالیدر . وضوح عادی ایلە وضوح دلالت آراسندەکی فرقی دوشونورسەك اکلارزکە مثلا ندیمك :

بویدن خوش ، رنکدن پاکیزەدر نازك تنك
بسلمش قوینندە کویا کیم کل رعنا سنی .

(مثلا منشئ مشهور ویسینك :)

« شویله‌که وجود خبیث ناپاکی شیاطین اعینه خال چهرهٔ افتخار ایدی . نه‌برکره واعظ کرسی‌نشین روح روانی صوفیان صوامع‌گزین حواسه ابلاغ اوامر ذوالجلال قیلمش ونه‌ده بردم خطیب کج وج ادای زبانی منبر سی‌ودوپایهٔ اسنان دهانده نشرلاٰلیٔ خطبهٔ تسبیح ایدوب حلی بندبنا گوش اعمال اولمش »

تورکجه‌یه ترجمه ایدلسه « شویله‌که مردار وجود خبیثی شیطانلرك یوزنده موجب افتخار بربه‌ن ایدی . نه برکره کرسی نشین واعظ اولان روحی صومعه‌لرده مقیم صوفیلره بکزه‌ین اعضای حسنه اللهك امرینی ابلاغ ایتمش ، نه‌ده چارپوق‌چورپوق ادالی خطیب اولان لسانی دیشلریله اوتوز ایکی قدمه‌لی منبره بکزه‌ین آغزنده حمد وثنا خطبه‌سی اینجولرینی طاغیده‌رق ایشلدیکی شیلرك قولاغنه کوپه طاقمش » غریبه‌سی حاصل اولورکه مؤلفك بو ترجمه‌یی بکنوب یازمیه‌جغنده شبهه یوقدر . فقط اضافات فارسیه ، کلمات غیر ترکیه بوغرابتی ظاهراً ستر ایدیور . مغلق افادات‌ده بوسؤ استعماله ایکنجی برعلتدر .

قدمانك کلمه‌لر آراسنده تناسب پیداسنه فرط انهماکلری‌ده بومناسبتسزلکه اوچنجی بر سبب اولمشدر . مثلا :

« ایشته ملکیه نوازلنك عطسهٔ وعدکمون ایله سعال مذاکرهٔ مصلحتی تعلیق ایتمش اولدیغی ضیافت کونی قبل الطعام صدر صحبته منصب اولیوب »
عاکف پاشا

حتی بو بحثك تطویلنه‌ده اونك ایچون لزوم كورولدی .

بوسوء استعمالك برنجی سببی: تشبیه موجزده، استعاره كبی طرفیندن برینك محذوفیتی لازم كلمدیكی جهتله ، ایی كوتو برمعنا استخراجنه امكان بولونماسی وتشبیهات سائره‌ده اولدیغی كبی وجه شبهك تعیيننه‌ده لزوم كورولمامسیدر. مثلا «رشتهٔ كلامی كوشكذار سوزن اختتام ایلدی » دیه‌ن ذاتك عینی فكری « رشته‌یی كوشكذار سوزن ایلدی » صورتنده براستعاره ایله افاده ایتمسی، بوندن هیچ برشی آكلاشیله‌میه‌جغی ایچون ، قابل دكلدر . حالبوكه تشبیه موجز صورتنده « كلام » و « اختتام » لغتلری موجود اولدقجه سوزك بیترلمش اولدیغنی آكلامق پك‌قولایدر. دیكر طرفدن سوزنله اختتام آراسنده نه وجه شبه بولوندیغنی بالذات سوزك قائلی ده تعریف ایده‌میه‌جكندن وجه شبه تعیینیله برتشبیه مفصل ترتیب ایده‌بیلمسنه‌ده امكان یوقدی . بناءً علیه رشتهٔ كلام مجازنده‌كی ایپلك فكریله مناسبتدار اولمق اوزره « سوزن اختتام » شكلنده برتشبیه موجزه قائل اولیویرمشدر.

شایان‌دقتدركه معنای‌مجازی‌دفعةً آكلاشیله‌میه‌رق،حقیقته مصروف كلمه‌لر دلالتیله رهین ادراك اولان ، تخمینی بر معنای حقیقتدن ایلری كیدلماسی ایچون بو نوع تشبیهات موجزه دائما كلمات وتراكیب عربیه وفارسیه ایله افاده ایدیله كلمشدر . اكر بونلر آچیق تورکجه اوله‌رق یازلسه‌یدی ذهن معنای مجازی وهلةً احاطه ایدرك آراده‌كی مناسبتسزلك درحال متظاهر وبناءً علیه بوسوء استعمال غیر قابل اولوردی .

حصوله کلیر. هله علاقهٔ تماثلده‌ده وضوح اولمازسه سوز بوتون بوتون مردوددر . دمین ایراد ایتدیکمز

اولور سمند انامله جلوه‌دن محروم
قلم نه‌دم که ایدر قطع اشك چشم ترینه

بیتی کبی .

فقط اساساً مکمل بر مجاز مرکبله مؤتلف اولان برتشبیه موجز ، بنفسه وضوح مجازده قاصر اولسه بیله ، مجاز مرکب نقیصه‌دار اولمادقجه شایان مسامحه‌در ؛ نابینك ایراد ایتدیکمز دیکر بیتی کبی . بو مسامحه‌نك علت اصلیه‌سی مجاز مرکبك فی حد ذاته مکمل ومقبول اولماسیدر . یوقسه مجاز مرکب یالکز تشبیه موجزلردن متشکل اولور واونلرده علاقهٔ تماثلده وضوحدن محروم بولونورسه ، تشبیه موجزلر کندی آرالرنده صورتاً مؤتلف کورونسه‌لر بیله ، مجازمرکب شایان قبول ومسامحه اوله‌ماز . مثلا :

« رشتهٔ کلامی کوشکذار سوزن اختتام ایلدی »

جمله‌سنده‌کی تشبیه موجزلر کبی که «رشته» ایله «سوزن» متوافق ، حتی « رشتهٔ کلام » تشبیهنده علاقهٔ تماثل قابل ادراك ایسه‌ده « بیتمك » فعلك ایکنه‌یه تشبیهی آ کلاشیلیر شیلردن دکلدر ؛ حالبوکه مجاز مرکبده ذاتاً بو ایکی تشبیهدن عبارتدر .

تشبیه موجزك شایان قبول اولمیان بو شکلی مع التأسف قدمای ادبانك الك زیاده رغبت کوستردکلری بر نقیصهٔ ادبیه‌در ،

عدم مقابلیدر ـ هر شیئه کوره مبدأ حصولنده ، پرورشگاه اطفال اولان ، مهد مشابه‌سنده‌در ؛ فکر تشبیهیسی‌ده صعب ـ التلقی دکلدر . بو بیت نثره تحویل ایدیلیرسه ، « هنوز مشیمه کوشه‌سنده بولنان امیدمه کندیسی مهد وجوده کلمدن اول اختیارلق کلیر » صورتنی اکتساب ایدرکه « طفل » و « مهد » مشبه بهلرینی طی ایتدیکمز حالده « هنوز مشیمه کوشه‌سنده بولونان امید » افاده‌سی کوزل بر استعارهٔ مکینه ایله « طفل » خیالنی متضمن اوله‌رق قوتنی همان عینی درجه‌ده محافظه ایتدیکی کبی « مهد وجوده کلمدن » تعبیری‌ده ، خصوصیله بو مقامده ، « نوزاد » فکرینك ورودیله ماهیت اصلیه‌سنی دکیشدیرمیور . یالکز « مهد » لفظنك علاوه‌سی فضله بر موافقت خیال ایله مجازی اکمال ایتمشدر .

ثانیاً ، تشبیه موجز بر مجاز مرکبه داخل ایسه ـ که اکثریا بویله‌در ـ مجاز مرکبله برلکده تام بر تشبیه مفصل تشکیل ایده‌جك درجه‌ده موافقتده بولونمالیدر . مثلا یوقاریکی بر بیتك ایکنجی مصراعنی تحویل ایله « هنوز مشیمه نشین اولان طفل امیدم مهدوجوده کلمدن انطفا ایتدی » دیسه‌ك تشبهات موجزه ینه عینی اولمقله برابر مجاز مرکب مختلدر . کورولیورکه بوشرط تشبیه موجزك ذاتنه دکل بولوندیغی جمله ایله ائتلافنه عائددر ؛ یعنی بر تشبیه موجز بنفسه واضح بر علاقهٔ تماثله مالك‌ده اولسه داخل اولدیغی مجازمرکبله توافق ایتمزسه استعاره ایچون بیان ایدیکمز « عدم تعقیب وعدم ترجیع » شوائبی بورادەده

بو تحلیل ایله تشبیهات موجزه‌نك شرائط حقیقیه‌سنی اکلامش اولیورز : اولا بر مجاز بسیط حالنده بولونان هر تشبیه موجز واضح بر علاقهٔ تماثله مالك اولمالیدر . بونی تعیین ایتمك ایسه پك قولایدر . مضاف و مضاف الیه شکلنده اولان - چونکه سوء استعمال همان دائما اضافت تشبیهیه صورتنده‌در - تشبیه موجزی بر جمله حالنه افراغ ایدرز ؛ صریح بر معنا کلاشیلرسه علاقهٔ تماثل واضح دیمکدر . مثال اتخاذ ایتدیکمز بیتده‌کی « جیش غم » اضافت تشبیهیه‌سنی تحویل ایدنجه « غم عسکر کبیدر » شکلی حصوله کلیر که بوراده علاقهٔ تماثلك ذهنه صعب الورود اوله‌جغنی تقدیر ایتمك کوچ بر شی دکلدر . کذلك « قلعهٔ همت » اضافت تشبیهیه‌سی « همت قلعه کبیدر » جمله‌سنه منتقل اولمق لازم کلیر ؛ بونده مندمج اولان « مدافعه » علاقه‌سی بالنسبه دها قولای اکلاشیلیورسه‌ده ینه واضح صاییله‌ماز .

پیغولهٔ مشیمه‌ده طفل امیدمه
مهد وجوده کلمدن اول هرم کلیر .
عزت علی پاشا

بیتده‌کی « طفل امید » ، « مهد وجود » تشبیه موجزلرینك هر ایکیسی‌ده واضح بر علاقهٔ تماثله مالکدر ؛ چونکه « امید چوجق کبیدر » جملهٔ تشبیهیه‌سنی « طوغوب بویومکده ، یاخود طوغمدن ویا طوغدقدن صوکره اولمکده امید چوجغه بکزر » تشبیه مفصلنه تحویلده ذهن دوچار تردد اولماز . وجود که

مركبله قائمدر . حقيقةً بيتك مجموعنى بر تشبيه مفصلله حسن ادا ممكن اوله‌بيليور : « تخريب وتالان ايتمكده جيش عدودن آشاغى قالميان غمومه قارشى ملجأ ضعفا اولان همت ارباب قدرت، نواقص عارضه ايله ، برج وباروسى قالمامش بر قلعهٔ منهدمه‌يه بكزه‌دى ؛ آرتق ارباب نياز نره‌يه التجا ايلسون . » . كوريليوركه بو تشبيه مركب تبليغ تأثرده افادهٔ حقيقيه‌يه وجوه ايله فائق ، بناءً عليه موفقدر . بو موفقيتك تماميله تشبيه مركبه عائد اولديغنى مثال آتى دها ايى ايضاح ايدر .

اولور سمند انامله جلوه‌دن محروم
قلم نه‌دم كه ايدر قطع اشك چشم ترين
نابى

پارمق اوجلرينك آته بكزه‌دلمسنده علاقهٔ تماثل بولمق، يازمق وضعيتنده پارماقلره اتكا ايدن قلمك سوارى‌يه مشابهتى اكلامق قدر كوچدر؛ يعنى « سمند انامل » تشبيه موجزى لغودر.

«اشك ترينى قطع »استعارهٔ مكنيه‌سيله « سمندانامل» افادهٔ مجازيه‌سى آراسنده بر جهت موافقت ده بولونه‌ميه‌رق مجاز مركب تشكيلنه امكان قالميور ؛ بناءً عليه تشبيه موجز عدم موفقيتدن قورتيله‌مامغه محكوم اوليور. « جيش غم » ايله « سمند انامل » تشبيهلرنده‌كى علاقهٔ تماثل همان عينى درجه‌ده وضوحدن محروم ايكن برينك مؤثر ومعنيدار بر تشبيهه خادم ، ديكرينك لغو محض اوليشى ـ كه اهميتلى بر مانعهٔ بلاغتدر ـ اولكيسنك مجاز مركبه داخل ، ايكنجيسنك متجرد بولونماسندن ايلرى كلمشدر .

بوسببله ، تشبیه موجز بالخاصه مجازات مرکبه‌یه ادخال ایدلمکده ابتذاله اوغرادیلمش ، الك مناسبتسز شیلر تشبیه‌موجز صورتیله بر برینه ربط ایدلمك ایستنلمشدر . مثلا نابینك :

جیش غمدن قنده ایتسون التجا اهل نیاز
قلعهٔ همتده نابی برج و بارو قالمامش .

بیتنده‌کی « جیش غم » و « قلعهٔ همت » تشبیه موجزلری بو قبیلدندر . کرچه بیت اوقوندیغی زمان مألی دفعةً آکلا-شیلیور ؛ فقط بو تفهم ، اولا آرالرنده علاقهٔ تماثل فرض ایدیلن ایکی فکر و خیالدن ایکیسنك‌ده صریحاً کوسترلمش اولماسندن ، ثانیاً مجاز مرکبك حقیقی برتشبیهی تضمن‌ایتمسندن منبعثدر . چونکه ، مجاز مرکب شکلنی برطرف ایتمك ایچون ، برنجی مصراعی یالکز اوقوینجه « اهل نیاز غم عسکرندن نره‌یه التجا ایتسون » معناسی ظاهر اولویور . بونك حکم وقوتی ایسه « اهل نیاز غمدن نره‌یه التجا ایتسون » جمله‌سیله تماماً معادلدر ؛ یعنی مشبه به حذف اولونورسه ضرر ترتب ایتمدکدن باشقه با عکس عباره دها واضح اولویور . دیمك مجازك تأثیر معنایه هیچ بر لطفی یوقدر . فقط مشبهی حذف ایدرك « اهل‌نیاز عسکردن نره‌یه التجاایتسون » دیرسه‌ك « عسکر » له غم آراسنده واضح بر علاقهٔ تماثل بولونه‌مامق مانعه‌سیله معنای اوله وصول پك کوچلشیر . بو حالده مصراع اولده مجازی تشکیل ایدن « جیش » کلمه‌سنك قیمتی مصراع ثانی یعنی مجاز

حالنده برخيالك يرينه ديكرى اقامه ايدلمش، ذكر وبيان شكلنده ايسه ايكى خيال متماثل قارشيلاشديرلمش اولور كه استعاره ايله تشبيهى برى برندن آييران فرق اساسى ده بودر .

تشبيهات موجزه ده وجه شبه محذوف اولديغنه كوره بونى صريحاً بيان و ادات تشبيهى ده ذكر ايتمك صورتيله هر تشبيه موجز هرزمان برتشبيه مفصله قلب ايديله بيلير ؛ بونى كوره رك تشـبيه موجزله استعارهٔ مصرحه يى بر برينه قاريشديرمامليدر . برده اضافت تشبيهيه يى استعارهٔ مكنيه دن قولايلقله آييرمق ايچون تركيب اضـافينك طرفيندن برينك مشبه ، ديكرينك مشبه به اولوب اولماديغنه دقت ايتمليدر ؛ اكر اويله ايسـه برتشبيه موجز ، دكلسه استعارهٔ مكنيه در .

تشبيه موجز ، اسـتعارهٔ مصرحه يه بكزه ر برمجاز اوله رق بويوك برقوت بلاغتى حائز بولونمقـله برابر مشـبهله مشبه بهك برلكده ذكرى حسـبيله تفهيمى اوندن چوق قولايدر . بو قولايلق بين القدما سوء استعمالنه سبب اولمشدر . معلومدركه اسـتعارهٔ مصرحه ده مسـتعارله محذوف اوله رق مخـاطبك ، يالكز ايراد ايديلن مستعاردن مسـتعارلهه انتقال ايده بيلمسى ايچون علاقهٔ تماثل ذهنده كندى كندينه حاصل اوله جق قدر واضح اولماليدر ؛ اولمازسـه استعاره معقد اولور . حالبوكه تشبيه موجزده مشبه ومشبه به عيناً مذكور اولديغندن آرالرنده علاقهٔ تماثل واضح ده اولماسـه ذهن نهايت ـ مجازدن صرف نظرله ـ ايى كوتو بر معنا تلقيسنه واصل اوله بيلير . ايشـته

علاقهٔ تماثلك ذكرندن استغنا ایدیله‌جك درجه‌ده بارز بولونماسنه، بوده تشبیهك اساساً حائز وضوح اولماسنه متوقف بولوندیغی؛ آز سوزله چوق معنا افاده ایتمك ایسه دساتیر بلاغتك اعظمی اولدیغی جهتله بو دورلو تشبیهات، مفصل تشبیهلره مرجح و «تشبیه بلیغ» نامیله معنوندر. بوندن بشقه ادات تشبیه حذف ایدیله‌رك یالکز مشبهله مشبه به بعضاً فاعل، مفعول؛ واکثریا مضاف، مضاف الیه صورتنده، ایراد ایدیلیرکه بوکاده «تشبیه موجز» دیرلر.

یلدیرم عکسیدر نقاره‌لرك،
سنی القیشلیور بروج سما،

بیتك مصراع اولی کبی که ـ معلوم اولدیغی اوزره ـ مصراع ثانی براستعارهٔ مکنیه‌در.

بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار

جمله‌سنده‌کی «بارقهٔ حقیقت» ترکیب اضافیسی‌ده بر تشبیه موجزدر.

تشبیه موجز استعاره‌یه اك یاقین برشکل تشبیه ایسه‌ده آرالرنده بر فرق اساسی واردرکه اوده، استعاره‌نك دلالت تعریفی وجهله، استعارهٔ مصرحه‌ده مستعارله مطلقا محذوف اولدیغی حالده تشبیه موجزده طرفینك یعنی مستعار ومستعارلهه تقابل ایدن مشبه‌به ومشبهك، مذکور بولونماسیدر. حذف

قطعه‌سنده‌کی تشبیهلردن برنجیسنده « بر دختر » مشبه ، « شاهین » مشبه به ، « باقیش » وجه شبه ، « لی » ادات تشبیه ؛ ایکنجیسنده ینه « بر دختر » مشبه ، « آهو » مشبه به ، « کبی » ادات تشبیه ، « توحش » وجه شبهدر . اوچنجیسنده ینه « بر دختر » مشبه ، « اوجبالك پریسی » مشبه به ، « بکزه‌ر » ادات تشبیه ، « ذهنی تخدشله اشغال ایتمك » وجه شبهدر .

تشبیهده بو درت رکن ، ایراد ایتدیکمز مثالده اولدیغی کبی ، تماماً موجود بولونورسه اوکا « تشبیه مفصل » دیرلر . فقط هر زمان بو تفصیل اختیار اولونمیه‌رق بعضاً وجه شبه ، بعضاً ادات تشبیه حذف ایدیلیر . یوقاریده سویلدیکمز قطعه‌نك مابعدنده بولونان

صانکه بر کابن ربیعیدر

مصراعنده اولدیغی کبی که ، بوراده وجه شبه مذکور دکلدر. ابن کمالك سلطان سلیم اول حقنده‌کی قطعهٔ مشهوره‌سنك

شمس عصر ایدی ، عصرده شمسك
ظلی ممدود اولور زمانی قصیر

بیتنده مشبه « سلطان سلیم »، مشبه‌به « ایکندی کونشی»، وجه شبه « کولکه‌سی اوزون زمانی قیصه اولمق » در ؛ ادات تشبیه محذوفدر .

وجه شبهك حذف ایدیله‌بیلمسی ، مشبهله‌مشبه‌به آراسنده‌کی

دیمکدر ؛ و اکثریا تشخیص صورتنده وارد اوله‌رق اوحالده مستعارمنه دائما انسان ، مستعارده اوصاف انسانیه‌دن برشیدر . بناءً علیه استعارات مکنیه‌نك اکثری تشبیهه قلب ایدیلنجه مشبه به دائما انسان اولمق لازم کلیرکه بونده‌کی خواییده‌لك آرتق اوتشبیهده روح وقوت براقمازسه پك طبیعی کورولملیدر .

تشبیه ایله استعاره آراسنده‌کی شوفرق مهمی آکلادقدن صوکره منحصراً تشبیهه ارجاع نظرله دییه‌جکز که هرتشبیهده درت رکن واردر : بری ذهنده حاصل اولان خیال اول، که بوکا « مشبه » دیرلر ؛ ایکنجیسی اوخیال ایله قارشیلاشدیریلان خیال ثانی ، که بوکا « مشبه به » دینیلیر ؛ اوچنجیسی بو ایکی خیال آراسنده بولونماسی لازم کلن علاقهٔ تماثلدر ، که بوده « وجه‌شبه » تسمیه ایدلمشدر ؛ دردنجیسی طرفینی بربرینه ربط ایدن ادات تشبیهدر .

تشبیه اصطلاحاتنی استعاره اصطلاحاتنه قیاس ایدرسه‌ك استعارهٔ مصرحه‌ده‌کی مستعار ، بوراده مشبه به ومستعارله مشبهدر ؛ علاقهٔ تماثل‌ده وجه‌شبه نامنی آلیر . ادات تشبیه ایسه یا « کبی ، کویا ، صانکه ، قدر » ومماثلی ادواتدن ، یاخود « بکزر ، آکدیرر » وسائره کبی افعالدن بریدر .

طاغده شاهین باقیشلی بر دختر
کزر آهو کبی توحش ایله ؛
او جبالك پریسنه بکزه‌ر
ذهنی اشغال ایدن تخدش ایله .
عبدالحق حامد

تشبیهی استعاره‌یه قلب ایدیله‌من .

ایدردم غزالله سیر وسفر

مصراعنده‌کی اسـتعاره‌یی « اظهار توحش ایدن نکاهی ، چالاکی حرکاتی ، نازکی اعضـاسی جهتیـله غزاله بکـزه‌ین سویلمله برلکده سیر وسـفر ایدردم » صورتنده بر تشـبیهه افراغ ایتمك قابل ایسه‌ده ؛ مثلا

شویله فیضا فیضدر جوش وخروش نو بهار
کیم ایرشمشدر تلاطم آسمان ایوانه ؛
طرفه رنکا رنك آهنك یلمش صحرایی پر
کوه سس ویردکجه شیدا بلبلك افغانه .

قطعه‌سنك ، محافظهٔ روح وقوتی شرطیله ، تشـبیهه قلبی مشکل ؛ هله :

بردر ، دیدی ، آشنای وحدت
موج احدیت ، احمدیت .
شیخ غالب

مشحون سکون هپ مشاجر ،
وادیده بر آه وزار مقبر .
عبدالحق حامد

بیتلرنده‌کی اسـتعارات مکنیه‌نك تشبیه صـورتنده اداسی عادتا غیر قابلدر . بونك بویله‌اولماسی دیکر بر صورتله‌ده ایضاح اولونه‌بیلیر : معلومدرکه استعارهٔ مکنیه برخیال معینه ، اصـلاً کندینه عائد اولمیان اوصـافدن بر ویا بر قاچنی اعاره ایتمك

ایدیلیر . حالبوکه تشبیه ایکی فکر وخیال معینی ، علاقهٔ تماثلله ، ذهنده برلشدیرمك دیمکدر .

تشبیه دیدیکمز طرز تفکرله استعاره دینیلن صورت تخییل آراسنده ماهیةً موجود اولان فرقی اکلامق ایچون شوکا دقت ایتملیدرکه تشبیه صورتیله تصویر فکرده اك موفق اولان برادیبك استعاراتیده عینی قوتی حائز اولمق لازم کلمز. ازجمله کمال بکك آثاری غایت رنکین ؛ پك کوزل تشبیهات ایله مالامال اولدیغی حالده استعاراتی قلیل وفقیردر . تشبیه باشقه ، استعاره باشقه بر عملیهٔ ذهنیه‌در . برده اویله ظن اولونورکه تشبیه دها زیاده نثره ، استعاره دها چوق نظمه یارار ؛ برموضوع شعری نثراً تشکیل وتصویر ایله نظماً ایلاد وتبلیغ آراسنده‌کی فرق ، تشبیه واستعاره‌یی ـ علی طریق التماثل ـ یکدیکرندن آییره‌بیلیر.

استعارهٔ مصرحه ایله تبلیغ اولونان بر خیالی ـ عینیله بر نظمی نثره تحویل ایدر کبی ـ تشبیه طرزینه اوراغ ممکن اوله‌بیلیرسه‌ده هر تشبیهی بر استعاره شکلنه قویه‌بیلمك ، برموضوع منثوری نظم ایتمکدن چوق مشکل ، بلکه بعضاً غیر قابلدر . هله استعارات مکنیه تشبیهه قلب اولونجه ـ علی الاکثر ـ بوتون روحنی ، بوتون قوتنی غیب ایدر. مثلا کمال بکك سلطان سلیم اول حقنده یازدیغی برائرده‌کی :

« قلمندن هر نه‌صادر اولدیسه مصادمهٔ سحاب ایچنده ظهور ایدن برق چهان کبی هیجان افکار ووجدان آره‌سندن جوال اولمش بر لامعهٔ معرفتدر . »

زمزمه ، نه‌دالغه‌لرده خفیف برهوای فشافش ؛ هیچ ؛ هیچ برشی یوق . یالکز بو اولمش کیجه‌نك اوستنه تا اوزاقلردن ، کیم بیلیر نره‌لردن بلکه ماورای جهان خلقتدن حیات کائناته مرثیه اوقویان برسس ، نهایت کفنلرینك آلتنده دیکلنن بو محشر اضطرابك اوستنه برکوثر رحمت حکمنده دوکولن صوك دوشونجه ... و بو صوك لیلهٔ کائناتك یکانه تماشا کاری اوله‌رق ، بوتون اوقارلرینك آلتنده انجماد ایتمش مناظرك کنار خشیتنده ، کندیسنی ، اوزون بیاض اتکلری بیاض دکزك بیاض دالغه‌لرینه آقه‌رق ، کندیسنی کوربیوردی ؛ برکشی بو اولمش کائناتده یاپ یالکز !.... »

خالد ضیا

تشبیه

برفکر وخیالی ، آرالرنده علاقهٔ تماثل بولونان ، دیکر برفکر وخیال ایله — وضوح دلالتی تزیید ایچون — قارشیلا- شدیرمغه « تشبیه » دیرلر . بوتعریفدن اکلاشیلیورکه تشبیه‌ده استعاره کبی انواع تماثلدن بریدر ؛ بونده‌ده ایکی خیال ، ایکی فکر ؛ آرالرنده لااقل برعلاقهٔ تماثل بولونمق لازم کلیر. فقط استعاره ایله تشبیه یکدیکرندن پك فرقلیدر : استعارهٔ مصرحه‌ده خیال اولك یرینی بوتون بوتون خیال ثانی اشغال ایدر؛ ذهنده خیال اول متروك ومحذوفدر. استعارهٔ مکنیه شکلنده ایسه برخیال معین یرینه دیکر برخیال اقامه اولونمادیغی کبی ایکی خیال معین آراسنده مقایسه فکری‌ده یوقدر . یالکز، بر خیاله — کندیسنه عائد اولمادیغی حالده ملایم ومماثل بولنان — برجزء علاوه

سینه‌لر بوتون آتشنی کلمه‌لره ، جمله‌لره ویریوردی ... ادبیات بتون قوتیله عطالت عمومیه اوسته‌نه جایقیردی ..

جمله‌لرینه تصادف ایدیلیورکه بوایکی طاقم خیالك تأثیرات معکوسه‌سی پك قولای اکلاشیلیر .

نهایت شونی‌ده سویلیه‌لم که استبدالدن بحث ایدرکن ، عمومیتله تماثله عائد اوله‌رق ذکر ایتدیکمز مشوش ومفرط اوهامه الك مساعد واسطهٔ بروز، استعاره اولدیغندن خیالات عجیبه‌یه رواج ویریلیرسه استعاره اضغاث واحلامك لسان بیانی اولور وآرتق اوسوزده وضوح دلالت دکل ، وضوح عادی بیله بولونه‌ماز .

مثال :

بالخاصه وه‌برك صوك دوشونجه‌سنی چالاردی ، وبونی ازردن ، کوزلرینی قپایه‌رق چالارکن تاروحنك ایچنده بیاض برکیجه ، صوك برلیلهٔ حیاتك آفاق مکفنه‌سنی کورووردی . بونشیده‌نك ، بیلنه‌مز نه‌دن ، اونده بویله برقوهٔ الهامیه‌سی واردی ، نه وقت اونی چالسه کوزلرینك ایچنه بوتون کائناتی کفنلره صاران بربیاض کیجه ، قراکلقله آیدینلقدن، بلوطلرله کونشلردن مرکب برکیجه ، فقط اولمش برجهانك اوش بر کیجه‌سی سانح اولوردی . بیض ! بیاض ! بیاض !.... بوکیجه‌نك عظیم ، یوکسك آغاجلری واردی‌که بیاض باشلرینی ، بیاض قوللرینی قالدیره‌رق سیلکینیورلردی ؛ بیاض بلوط کومه‌لرندن ییغیله ییغیله کوکسلرنی کرمش داغلرك آره‌سنده بیاض صاچلرینك بیاض کوپوکلرینی صاووره‌رق یوکسه‌لن دالغه‌لرله بر دکز قباریوردی . یوقاریده بروقفهٔ سقوط ایچنده قالیورمش کبی قار طوفانلرینك آرقه‌سنده بیاض برقمر ... صوکره بوتون بوبیاضلقلرك اوزرندن قوشان آلای آلای کولکه‌لر . بو بیاض جهانی سیاه برنفس ممات ایچنده صاران بلوطلر ؛ وهرطرفده عظیم بر سکوت ؛ نه بلوطلرده کوچك بر

دكلدر ؛ بناءً عليه خيال ثانی يی تلقی ايچون خيال اولی اونوتمق لازم كليركه ايشته وضوح دلالتی اخلال ايدن شی بودر .

برمستعاری متخالف الطبيعه مستعار لهلره اضافه ايتمكده بوكا بكزه‌ر .

« عـدل آتنك (قوله) فيض صـباحی عالمدن ظلم آتنك (ياغز) سياه توزينی امحا ايتدی » ديمك اولان

سمند عدلنك فيض صباح الخيری عالمدن
غبار تيرهٔ شبديز ظلمی ايلدی امحا

بيتنده ظلم وعدله ، آرالرنده‌كی مغايرت مطلقه‌يه رغماً آت لفظنك اعاره‌سی كبی .

خامساً ؛ استعارات متواليه هر بری مكمل‌ده اولسه ذهنی متخالف خيالدن خياله سـوق ايتامليدر ؛ تاكه هر بری ديكرينـك تأثيرينی تنقيص ايله وضـوح دلالته مانع اولمايه .

مثلا جناب شهاب الدين بكك برمقاله‌سنده :

« اوزان والفاظ آره‌سنده ترنم ايدرك قلمم ادبياتی اكلنديرركن صانيرلركه روحمده كوليور ... ايشـته بنم قلبم بوكا بكزر هر كسی ترقيص ايدن موسـيقیٔ بيانی ايچنده قانايان بر جريحه‌سی كيزليدر . »

دنيلدكدن براز صوكره ؛

ملت اسـيرءنك زنجير ماتمنی قلملرمزه طاقمش ، اسـلوبلرمزله ايكا وردق . او بوز سـنه‌لك خوف خونين ايچنده يوزدقلرمز انين‌متك طنينكاه صميميسی ايدی ... كيزلی برحمای اشتياق ايچنده قاورولان

رابعاً ؛ بر جملهٔ ادبیه ده بر مستعار لهی متخالف الطبیعه متعدد مستعارلره ، یاخود بالعکس برمستعاری متخالف‌الطبیعه برچوق‌مستعار لهلره اضافه ایتماملیدر . چونکه عینی برخیالك مختلف خیالات ایله عینی زمانده اقترانی حالنده ، اکر هربریله آیری آیری بر علاقهٔ تماثل تعیین ایده‌میورسه وضوح فکر و خیال ضایع اولور ؛ ایدییورسه ، مادام‌که اتخاذ اولنان مستعار ویا مستعار لهلر متخالف الطبیعه در ، ذهن مخاطبی هربری برطرفه سوق‌ایده‌رك وضوح دلالتك اسباب حصولندن اولان وحدت مساعی یرینه ذهنده تأثیر معکوس حاصل ایدن انفراق وانشقاق وقوعه کلیر . مثلا :

. . . . سما ، پاك وجوهرین
مشعللریله لایتناهی و پر ابد
برمعبد احتشامنی آلمش اولا یعد
کوزلرله ارض خاشعی سیر ایلیور ؛ زمین . . .
توفیق فکرت

قطعه‌سنده « یلدیزلر » مستعارلهی ایچون اولا « مشعللر » ، صوکره « کوزلر » مستعارلرینك اتخاذی تخیلی تشویش‌ایدییور ؛ بوسبله قطعه‌نك قسم‌اولنده‌کی تشبیه‌ایله قسم ثانیسنده‌کی‌استعاره متعارضدر : برنجی خیالده سما ، مشعللریله لایتناهی بر معبد محتشم ایکن ؛ ایکنجی خیالده عینی سما ، لایعد کوزلرله ارض خاشعی سیر ایدن « برذی‌روح » اولویور . برشیئی عینی زمانده هم « معبد » ، هم « ذی روح » اوله‌رق تصور ایسه ممکن

ایشته بوراده « مه » استعاره‌سنی متعاقب برخصیصهٔ بشریه اولان « شکیب » ایراد ایدلمشدر .

(٣) برجملهٔ مجازیه‌نك قسم اولی بشقه ، قسم ثانیسی بشقه برر خیاله عائد اولورسه مجاز ، ینه ناقصدر . مثلا :

« موسیقینك شفا ویریرکن اولدیرن بو تسلیتلرندن سیلکنه‌رك چیقمق ایستردی »

خالد ضیا

جمله‌سنك قسم ثانیسنده‌کی « سیلکنه‌رك چیقمق » خیال مجازیسنك « شفا ویررکن اولدیرن تسلیت » فکریله تألیفی قابل دکلدر .

« هر برمز خیالی برمسجد اخوت ایچنده معتکف ، شکارلرله صیادلر آره‌سنده آلام عمومیه ایله سربسر یاشادق »

جمله ی یالکز وضوح دلالتده دکل ، وضوح فکر خیالده‌ده ناقصدر . چونکه « برفرد معتکفی » عینی زمانده بر سوری غلبه‌لك آراسنده تخیله امکان اولمادیغی کبی حتی اشتراك حیاته مربوط اولان « اخوت » فکریله تجرد معناسنی کوسترن « اعتکاف » آراسنده‌ده ائتلاف بولنه‌ماز .

کورولیورکه مجاز ناقص قالیرسه ذهنك استنباط معنایه مصروف اولان سعیی انجق معانئ حقیقیه‌ده مستعمل کلماته انصراف ایدرك تأثیر مجاز ــ که وضوح دلالتك عاملیدر ــ ضایع اولیور ؛ حتی بو نقصانك براز دها ایلروسی تلقئ معنایه‌ده ممانعتله وضوح فکر وخیالی ناقض اولان تعقید معنوی تولید ایدییور .

اختیار ، زمام دولت » کبی ترکیبات مجازیه بو قبیلدندر ؛ هله « تقدیم کلدستهٔ تحیات ، ساحهٔ وقوعده جلوه‌گر ، مرأت تیسرده رونما » کبی سوزلر عادتا ایکرنج اولمشدر .

بو ایکی شرط اساسی‌یی توحید ایله‌دیبه‌بیلیرز که : استعارات ومجازات... شخصی ، صمیمی ویکی اولمقله برابر علاقهٔ تماثل مخاطبك ذهننده دفعهً پیدا اوله‌جق درجه‌ده واضح بولونمالی ؛ مستعار طبیعت موضوعه وجوه ایله موافق و مؤثر اولمالیدر.

ثالثاً ؛ استعاره‌ده وبالخاصه استعارات مرکبه‌ده خیال مجازی اتمام ایدلملیدر . اتمام مجازك قیمتنی آکلیه‌بیلمك ایچون مجازات ناقصه‌نك صور وانواعنی کوزدن کچیرمك کفایت ایدر :

(١) بر جملهٔ مجازیه‌نك قسم اولی ، قسم ثانیسنده‌کی مجازه رغماً ، معنای حقیقی‌یه مصروف ایسه مجاز ناقص قالیرکه بوکا « عدم ترجیع استعاره » دیرلر .

«اومخذوللری سیف مسلول ایله صحایف روزکاردن تراش ایدوب»
سلیمانامه

جمله‌سنده‌کی « مخذول » افادهٔ حقیقیه‌سنك قسم ثانیده‌کی مجازه رغما معنای حقیقی‌یی محافظه ایتمسی کبی .

(٢) بونك عکسی اوله‌رق قسم اول مجاز ایله باشلادیغی ، حالده ، قسم ثانی معنای حقیقیده مستعمل اولورسه مجاز ، ینه ناقص قالیرکه بوکاده « عدم تعقیب استعاره » دیرلر .

مثال :

عاقبت قالدی اول مهده بواوضاعه شکیب
بلیغ

اوتن كه خاك اوله عشقك كداز و سوزندن
بيتن كياهى دم حشره دك كباب قوقار
نديم

بيتنك تضمن ايتديكى خيال مستكره ، تأثر اصلى يى نقيض وبناءً عليه وضوح دلالته منافيدر. بو نقصان ايسه خيالك ماهيت اساسيه سندن دكل محل استعمالندن انبعاث ايدر . چونكه مثلا :

اشعار وفنون هپ او دوداقلرده مهيا
چركاب تعرضدن ايدرلردى تحاشا
توفيق فكرت

بيتنده « چركاب تعرض » استعاره سندن مستفاد اولان خيال مستكره ، بولونديغى يرده ، شدت موضوعه خادم و بو سببله بليغدر .

ثانياً ؛ استعاره و سائر مجازلر چوقدن برى باشقه لرى طرفندن بولونمش ، سويلنمش ؛ كثرت استعمال ايله ييپرانمش خواييده شيلر اولمامالى . شو سببله كه مجازه مراجعتى تجويز وترويج ايتديرن سبب — يوقاريده سويلديكمز كبى — وضوح دلالتدر. مجازات كثرت استعمال ايله قوتنى غيب ايده رك افادهٔ عاديه درجه سنه كلنجه مجاز ايله حقيقت ، وضوح دلالت اعتباريله ، فرقسز اولور ؛ اوحالده ايسه مجازك علت جواز و رواجى قالمامش ؛ اوقويانلرك ، ديكلينلرك ذهنلرى بيهوده اتعاب ايدلمش ديمكدر .

ايشته « اماتهٔ وقت ، امالهٔ دقت ، تدوير امور ، عنان

(۳) مستعار یاخود مشبه بهك عندیات و مجهولاتدن برشی اولماسیدر :

اوکبك بو العجیز کریه‌ناك وخنده اثر
که زغفران ایدرز خار آشیانمزی
فهیم

بیتنده اولدیغی کبی .

خلاصه استعاره‌نك شرط اولی وضوح فکر وخیالدر .

شرط ثانیسی اولان وضوح دلالته کلنجه : بو، نه‌قدر عالی اولورسه اسلوبك قیمت واهمیتی اودرجه بالاتردر ؛ اوصورتله‌که وضوح دلالتده کماله تقرب ایدن مجازات شواهد دهادن معدوددر . تحصیلی قابل اولمیان دهای ادبی ایچون قواعد نظریه وضعنه‌ده امکان بولونه‌میه‌جغندن علی الاطلاق اسلوبده اولدیغی کبی مجازاتده‌ده وضوح دلالتك درجات عالیه‌سی حقنده قواعد مثبته تعیین اولونه‌ماز . بناءً علیه استعاره ودیکر مجازات تماثلیه ایچون اتخاذ ایتدیکمز شرط ثانی ، وضوح دلالتك اوحد اصغریسیدرکه مادونی پك مهم بر نقیصهٔ ادبیه‌در . بو حالده مسرودات آتیه وضوح دلالتی ضیاعدن محافظه‌یه خادم بعض نظریات منفیه‌دن عبارت قاله‌جقدر .

اولا ؛ استعاره‌ده مستعار — تشبیهده مشبه به — اولان شیلر موضوع شعرده مندمج تأثر اصلی‌یی اخلال ایده‌جك ماهیتده بولونمامليدر. مثلا تأثر عاشقانه کبی کوزه‌للك ، نزاهت سحلویله مترافق اولمق لازم کلن بر موضوعده :

بوتون مجازات تماثلیه‌ده شرط اول اولان وضوح فکر وخیالك نقیضی تعقید معنوینك بونوعیدر که اسباب حصولی اوچ زمره‌ده طوپلانه بیلیر :

(١) کلامك معنای ظاهریسندن انتقالی مشکل برمعنای بعید قصد ایدلمسیدر . تعلیم ادبیاتده ایراد ایدیلن

بلبل اوباغبان بچه‌دن درسه باشلاسه
ساقز کلیله قوقلاشه‌جق برلسان اوقور

بیتیله بونك تفسیری اولان «باغجی زاده ساقزلی اولمق وبالطبع روم لسانه آشنا بولونمق ملابسه‌سیله بلبل اوندن درس آلمق لازم کلیرسه ساقز کلیله کسب مناسبته مدار اولمق ایچون کلك مملکتی لسانی اولان رومجه‌یی تحصیل ایدر» عباره‌سنك مقایسه‌سی سبب اولك ماهیتنی اکلامق ایچون کافیدر .

(٢) مجازاتده علاقه ومناسبتك محتاج شرح وتأویل اولماسیدر. مثلا عبدالحق حامد بکك :

لاله‌لر بسلیور یوزمده عرب

مصراعنده « لاله‌لر بسلمك » مجازینك « حمرت » علاقه‌سیله تخجیل دیمك اولدیغی تأویله ؛ نفعینك :

عقدهٔ سر رشتهٔ راز نهانیدر سوزم
سلك تسبیح در سبع المثانیدر سوزم

بیتنك تضمن ایتدیکی خیال ــ که تشبیه‌در ــ تفسیره محتاج وبناءً علیه ایکیسی ده معقددر .

اساسیه سندن برنجیسی‌ده خیالده وضوح بولونمقدر . چونکه علاقه‌دار ایکی خیالك مبادله‌سندن عبارت اولان استعاره مخاطبلرك ذهننده بو علاقه‌یی احضار ایده‌مزسه اوراده یالکز وضوح عادی دکل وضوح دلالت‌ده منطقی اولور ؛ واوزمان استعاره معنانی اغلاق ایله تعقیده سببیت ویره‌رك ساده معاونت مجازی دکل ، بعضاً شعرك بوتون تأثیرینی بیله امحا ایدر .

بونقیصه استعارات مکنیه‌ده ، بوتون مجازات تماثلیه‌ده قابل حصول اولمقله برابر استعارهٔ مصرحه‌ده دها زیاده سهل الوقوعدر ؛ مستعار ایله مستعارله آراسنده‌کی علاقهٔ تماثل دفعةً قابل ادراك اولمازسه مظلمیت مجاز محققدر .

اوچیور برملك قانادلری آل

مصراعی کبی‌که بوراده جریحه‌نك قاناده بکزه‌دلمسی « آل رنك » علاقه‌سنه مبتنیدر . بورنك ایسه قاناده مخصوص اوصافدن اولمق شویله طورسون ، حتی کوردیکمز ، بیلدیکمز قوشلرده آل قانادلیسی یوقدر ؛ وقانادك آل ایله توصیفی جریحه ایله آرالرنده زوراکی برعلاقهٔ تماثل حاصل ایتمك ایچون تصنیع اولونمشدر . ایشته بوتون بوتکلفات مصراعی اظلام ایدرك « تعقید معنوی » حصوله کتیرییور .

یوقاریده تعقید معنویدن بحث ایدرکن بونك برنوعی‌ده « اطوار مجازیه‌نك فکر وخیالی اظلام ایتمسی نقیصهٔ ادبیه‌سیدر » دیمش ؛ تفصیلنی مجاز بحثنه براقمشدق . استعاره‌ده وبالتشمیل

دلالت ایسه انجق افکار وخیالاتك تأثر اصلی‌یه توافقیله تعین ایدر؛ بوراده‌کی وضوح کلمه‌سی افکار وخیالاته دکل، تأثر اصلی‌یه معطوفدر . مقصد اساسی تأثر اصلینك مخاطبلره واضحاً القاسندن عبارت اولدیغنه کوره ، بومقصده وصول ایچون ایجاب ایتدکجه حتی افکاروخیالاتك ابهامیله بیله وضوح دلالت تأمین ایدیلیر .

مثلا :

فوقده لقای سرمدیت ،
زیرمده فنای آدمیت

بیتنده‌کی خیاللره علی‌الاطلاق واضحدر دینله‌مز . فقط بو بیتك داخل اولدیغی منظومه‌ده تأثر اصلی بر علویت مجهوله اوکنده حاصل اولان بهت وحیرتدرکه اثرك وضوح دلالتی بوحسی قارئلره اك واضح صورتده القا ایله تحقق ایدر؛ بیتك مبهمیت خیالی ایسه بومقصدی تفهیمده واضحدر . اگرخیالات بنفسها دها زیاده واضح اولسه‌یدی معنانك تابش وضوحی اساس شعر اولان تأثر بهتی امحا ایدردی . کوریلیورکه بوراده وضوح عادی ایله وضوح دلالت عادتا متناقضدر .

فقط بوسوزله استعاره‌ده وضوح فکر وخیالك نقصانی مقبول وهیچ اولمازسه قابل مسامحه کوسترمك ایستمیورز . یالکز وضوح دلالتك استلزام ایتدیکی یرلرده ابهام فکر وخیالك توضیحدن دها بلیغ اوله‌جغنی سویلیورز. یوقسه اساساً سوزده وضوح فکر وخیال اصلدر ؛ بناءً علیه استعاره‌نك شرائط

کیجه‌نك صبحهٔ وداعیدی
او صدالرکه ، طاغلرك برفین
تپه‌سندن اینوب درین ، مخفی
کوشه‌لر، کولکه‌لرده کیزلنمش
هرتسلی‌یی اورکوتور قاچیرر ،
توفیق فکرت

برکون البته عشقمزده ئولور
بی‌حس اللرله جسم رقتنه
بویله برماتمی کفن اورولور ....
جلال ساهر

اکر استعارات متوالیه بر شعرك تمامنی مفید اولورسه مجاز مرکب « استعارهٔ تمثیلیه » نامنی آلیر . توفیق فکرت بکلك تشخیص بحثنده مثال اوله‌رق ایراد ایتدیکمز «حیاته قارشی بشر» عنوانلی منظومه‌سی کبی .

استعاره‌نك شرائط اساسیه‌سی — بوتون مجازات تماثلیه یه قابل تطبیق اولان شرطلرك کافه‌سی ، تماثلدن بحث ایدرکن تعیین ایلمش اولدیغمز کبی ، وضوح فکر وخیال ایله وضوح دلالته منجردر .

بونلرك نه‌دیمك اولدیغی‌ده یوقاریده بیان ایدلمشدی؛ شیمدی دها زیاده توضیح ایده‌لم : علی‌الاطلاق وضوح ، براثر ادبینك بوتون قطعاتنده‌سیاناً جاری برشفافیت یکنسقدرکه غایهٔ کمالی‌معنای مقصودك الفاظ آراسندن بلا حائل بروز تامیدر . وضوح

مشحون سکوت هپ مشاجر
وادیده بر آه وزار مغبر
عبدالحق حامد

کوجوکلره بر تحفهٔ شادمانی تزئیع ایدن قبضهٔ انقلاب ، بویوکلری یقالرندن طوتمش محبسه ، سفالته ، موته سوروکلیوردی .
جناب شهاب الدین

ایشته قوجه برملتك عالم استقبالی ایاغکاك آلتنده یووارلانوب طوربیور .
عبدالحق حامد

بوطور مجازی اك زیاده غرب ادبیاتنده متعالیدر . اوسببله عثمانلی ادبای متأخره سنك آثارنده دها زیاده کثرت ، دها بویوك موفقیتله تجلی ایدیورکه ایراد ایتدیکمز مثاللرده بوکا شاهددر .

استعارهٔ مرکبه — شیمدی یه قدر استعاره نك بسیطندن بحث ایتدك . برده « استعارهٔ مرکبه » ، یاخود « مجاز مرکب » واردر : بر افادهٔ مجازیه نك اکمال خیالی ایچون بر استعاره یی ، یاخود دیکر بر مجاز تماثلی یی ایکنجی اوچنجی بر استعاره ویا بر تشبیه تعقیب ایدرسه ، ایتمك لازم کلیرسه او افادهٔ مجازیه نك مجموعنه « مجاز مرکب » دیرلر . مثال :

نیجه دمدرکه کلن ایلدی بلبلدن دور
داد الندن بوشکست اولەسی کنج قفسك
ندیم

تتره‌یور بر هراس باردله
او طونوق پرده‌نك ظلالندن
توفیق فکرت

صرعهٔ احتضار ایچنده غصون
چیرپینر ، چارپینر ، قیرار ، قیریلیر ؛
باد نالانه حایقیریر ، طاریلیر ـ ..
ه او داللرده‌کی فتور درون ،
اونلرك طور سرزنشکاری
اونلرك مادرانه اکداری ...
جناب شهاب‌الدین

سیر ایدر بربولوط کنارندن
برهلالك نگاه طنازی
قلب ظلمتده تیتره‌ین رازی .
جناب شهاب‌الدین

اوبتك خانه‌سی تشریفنی کوش ایتدی مگر
شوق شوریده‌یی کوردم، کلیرامانه کلیر !
ندیم

شویله فیضا فیضدر جوش وخروش نوبهار
کیم ایریشمشدر تلاطم آسمان ایوانـنه .
طرفه رنکا رنك آهنك ایلمش صحرایی پر
کوسس ویردکجه شیدا بلبلك افغانـنه .
ندیم

فوقده لقای سر مدیت ،
زیرده ده فنای آدمیت .
عبدالحق حامد

اطوار مجازیه‌نك اڭ چالاكی ، اڭ مؤثری ، خصوصیله اشعار منظومه‌نك روحیدر .

مثال :

شمیم لطفنه آماده‌در مشام امید
نه‌كونه جنبشی وار ، روزكاردن نه خبر ؟
نابی

ناز ایدرسه غمزه‌سی عشاق زاره ناز ایدر
زلفی بر آشفته‌در كیم روزكاره ناز ایدر
نفعی

اویاندی كرچه بختی روزكارك خواب غفلتدن
ولی آرایش دنیانك اولدی دنك وحیرانی
نفعی

برچشمی واركه برنیجه یوز بیك لسان بیلیر
بیك همزبانی ، همدمی ، بیك آشناسی‌وار
ندیم

بردر ، دیدی ، آشنای وحدت
موج احدیت ، احمدیت
شیخ غالب

ینه قار ... برسكوت جامدله
ینه هر یر ملول وموت آلود ؛
برطونوق پرده ، برنقاب عنود
صاقلایور چهرهٔ سماواتی
بشرك چشم ابتهالندن ؛
بشرك نظرهٔ مناجاتی

ایتدیکی برحالی اشیایه توجیه ایتمسی دیمکدر. یوقسه بواستعاره‌یه قائل اولان ذات هیچ برزمان « رعدوباران آلتنده ذی‌سکون اولان جهان حیرت جهتیله انسانه بکزه‌ر. » صورتنده برتشبیهی دوشونمامشدر .

ایکنجی بیته‌کی « کره آواز رعد ایله لرزان » مصراعنده‌ده « کرهٔ ارضه » خوف وخشیت اسناد اولونیور . برقلردن ، آواز رعددن قورقمق برحس انسانیدر که بوراده « کرهٔ ارضه » اعاره ایدلمش ؛ یوقسه کره ایله انسان آراسنده برعلاقهٔ مشابهت دوشونولمامشدر . اکر حسیات واحتراصات بشریه‌نک مخلوقات سائره‌یه اسنادی ، اشیای جامده‌یه روح وحالات روح اثباتی اساسنه مبتنی اولان بوتون اواستعارهٔ مکنیه بدیعه‌لرینی مطلقا براستعارهٔ مصرحه‌یه ارجاع نظریه‌سی قبول ایدلسه استعارات مکنیه‌نک همان کافه‌سنی « مستعاری انسان ، مستعارلهی فلان ویا فلاندن ؛ علاقهٔ مشابهتی برمناسبت بعیده‌دن عبارت » عینی استعارهٔ مصرحه‌نک تکراری عد ایتمک صحیح اولور .

بوایضاحات ایله آکلاشیلیور که استعارهٔ مکنیه مستقل وذی‌حیات بر بدیعه ، ماهیت عتباریله‌ده تا تمام برتشخیصدر . نظر تخلیمزه معین ومکمل برخیال مشخص کتیرمز ؛ فقط بروصف ایله برجسم جامدی احیا ایدر ، کچر . ذاتاً آرانیلان مقصد ذهنه ، اولمهٔ حیاتی ، برشعلهٔ برقیه کبی آنی ونا کهانی ، کوسترمکدن عبارتدر . ایشته بوندن طولاییدر که استعارهٔ مکنیه

تفکر دینسه یك‌ده تا کلیدی اولماز . حتی الـسنهٔ ادیان علی الاکثر استعارهٔ مکنیه ایله محمولدر. خلاصـه بشریتك بوتون فعـالیت تخیلیه‌سنك اك قوتلی عامل تظاهراتی استعارهٔ مکنـیه‌در .

بونوع استعاره‌یی اثنای تحلیلده — اکثریا یاپیلدیغی کبی — استعارهٔ مصرحه‌یه ارجاع ایله دوشـونمك طوغرو اوله‌ماز . استعارهٔ مکنیه باشلی باشنه بر طرز تفکردر .

مثلا :

ناکهان سیم سیاه اولور افلاك ،
حیرتندن دوشر سکونه جهان ؛
برقلرله سـحابه‌لر صـد چاك ،
کره آواز رعد ایله لرزان .
اکرم

قطعه‌سنده‌کی مصراع ثانی بر استعارهٔ مکنیه‌یی متضمندر : حیرتله سکون ـ که بر ذی روح متفکر اوصافندندر —جهان دنیلن مکونات مرثیه‌یه ـ که دهـا زیاده غیر ذی روحدن مرکبدر — اعاره ایدلمش اولیور . بواستعارهٔ مکنیه‌یی استعارهٔ مصرحه‌یه ارجاع ایتمك ایچون جهـان ایله ذی روح متفکر آره‌سـنده واضح برعلاقهٔ مشابهت بولمق لازم کلیر ؛ حالبوکه یوقدر. بواستعاره‌نك اساسی فورطنه ابتدالرنده ، رعد وباران اثناسـنده کثیرالوقوع اولان سکونت اشـیانك حیرته عطف ایدلمسندن عبارتدرکه شاعرك کندنده ودیکر انسـانلرده حس

خلاصه استعارهٔ مصرحه بوصعوبتی سببیله بین‌الادبا دها زیاده تشبیه موجز شکلنه قونوله‌رق قوللانیلمش ، اوندن صوکره‌ده بالوجوه سوء استعمال ایدلمشدرکه تفصیلی تشبیه بحثنه براقیورز .

استعارهٔ مکنیه‌یه کلنجه : خیال اوله وضوح دلالتی آرتیران اوصاف ملایمه علاوه ایتدیکی جهتله فائدهٔ ادبیه‌سی سهل - الاستحصال اولدیغی قدر کندیسی‌ده کثیرالاستعمالدر . استعارهٔ مکنیه — که تخیل مبدعك ایکی جناح اعتلاسی‌اولان تشخیص واستبدالك واسطهٔ موجزه‌سیدر — بعضاً نظرتخیلده بر کلمه ایله بر جهان نو پیدا ایده بیلمك قدرتنی اظهار ایدر . تشخیص واستبدال بحثلرنده بیان ایتدیکمز حرکات ذهنیه اکثریتله بر استعارهٔ مکنیه صورتنده ظاهردر . او قدرکه انسانیتك لسان اولینی استعارهٔ مکنیه‌در دیمك طوغرو اولور . بوکون السنهٔ مختلفه‌ده بر طاقم کلمه‌لرك بر چوق معانی‌یه شمولی ، خیالات متخالفه‌نك بر جهت تماثلله یکدیکرندن مستعار اولدیغنی کوستر . یاقین وقتلره قدر تعریفات فنیه‌ده بیله مثلا « طبیعت خلودن تنفر ایدر » کبی سوزلره تصادف ایدیلیردی که بونده‌ده براستعارهٔ مکنیه واردر. متافیزیق دینیلن فلسفه‌یه استعارهٔ مکنیه صورتیله

قیغلجم » ایکن تورکجه‌سنده « ایکی بلوطك تماسندن حاصل اولان شمشك » مستعار اتخاذ اولونمشدر . روح مجازك بوتحولنه قارشی « مصادمهٔ افکار » استعارهٔ مکنیه‌سنك عیناً محافظه‌سی بوایکی استعاره آراسنده‌کی موافقتی آز چوق اخلال ایدیور .

قورتولور ؛ فقط آرتق بوکا استعاره دکل ـ اشاغیده ایضاح
ایده‌جکمز وجهله ـ برتشبیه موجز دیمك اولادر .

بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار

قول مشهوری کبی که تعریفنه موافق استعاره اوله‌بیلمك
ایچون « بارقه مصادمهٔ افکاردن چیقار » صورتنده بولونمق لازم
کلیردی . حالبوکه بوشکل اولکنه نسبتله چوق معقددر ؛
کمال بکك « حقیقت » مستعار لهی علاوه ایتمش اولماسنك
سببی ده بودر . جمله‌نك فرانسزجه‌سنده‌کی اصلی :

Du choc des idées jaillit la lumière.

صورتنده‌در . فرانسز لساننده Lumière کلمه‌سی « معرفت
وحقیقت » معنای مجازیسنده متداول اولدیغندن استعارهٔ
مصرحه واضحدر . تداول ، کثرت استعمالی متضمن اوله‌رق
بوده خوابیده‌لك دیمك ایسه‌ده Du choc des idées
استعارهٔ مکنیه‌سیله برلکده مجازك مجموعی هم یکی ، هم کوزه‌لدر.

بونی سویله‌مکدن مقصد فرانسزجه‌سنده بر استعارهٔ مکنیه
ایله بر استعارهٔ مصرحه‌دن مرکب اولان جمله ، تورکجه‌یه نقل
ایدیلیرکن استعارهٔ مصرحه‌نك محافظه‌سی قابل اوله‌میه‌رق
بر تشبیه موجز شکلنه تحویل اولونماسی استعارهٔ مصرحه‌ده‌کی
صعوبتدن منبعث بولوندیغنی اکلاتمقدر . [١]

[١] بو ترجمه‌یه دقت ایدرسه‌ك کوریرزکه Lumière بارقهٔ
حقیقت ترکیب مجازیسنه قلب ایدیله‌رك جمله‌ده‌کی روح مجازد کیشدیرلمش،
فرانسزجه‌سنده مستعار « علی‌الاطلاق ایکی جسمك تصادمندن چیقان

. ناشنیده وموفق بر استعارهٔ مصرحه‌ده کوریلان بوصعوبته مبنیدرکه اکثریا اودرلو استعاره‌لرده مستعار ومستعار لهی بر ایکی جمله اول برر مناسبتله ذکر ایده‌رك آرالرنده‌کی علاقهٔ تشابهی مخاطبلره اولدن القا ایدرلر .

مثلا کمال بکك جزمیسنده‌کی :

« پیلاندن قپلان طوغه بیله‌جکنی کیم مأمول ایدر ؟ فقط قدرت فاطره هر محالك ایجادینه قادردر . »

استعاره‌سی یالکز باشنه وضوح فکر وخیالی تأمین ایده‌مدیکی حالده اوست طرفنده‌کی عباره ایله برابر ،

« حمزه میرزایه کلنجه : بو ذات فطرةً والده‌سنه هیچ بکزه‌مزدی ؛ شهریار پیلان مزاجنده ایسه کندیسی قپلان طبیعتنده ایدی . پیلاندن قپلان طوغه بیله‌جکنی کیم مأمول ایدر ؟ فقط قدرت فاطره هر محالك ایجادینه قادردر . »

صورتنده اوقونجه استعارهٔ مصرحه قوتلی بر وضوح ایله تمایز ایدیور .

استعارهٔ مصرحه‌نك شو صعوبت طبیعتی، استعارهٔ مکنیه‌یه قیاساً، برصورت دیکرله استعمالنه سبب اوله‌رق دیکر بر طرز استعاره تحدث ایتمشدرکه بوده مستعار لهی ذکر وتصریح ایله برابر مستعاری اوکا اضافه ایتمکدر . کرچه بوصورتله مستعار لهله مستعار هر ایکیسی‌ده مذکور اولونجه استعاره تعقیددن

ـ تعريفمزه كوره ـ وضـوح دلالتی تزييـد ايچون ، بر خيالك يرينه علاقهٔ تماثلى حائز ديكر بر خيال اقامه ايتمكدر. بو ايكى فكر بردن دوشونولنجه درحال اكلاشيلير كه استعارهٔ مصرحه‌ده وضـوح فكر وخيالك حصـولى ايچون علاقهٔ تماثلك ، اظهـار اولونان خيالدن خيال مضمره بلا تردد انتقالده امين بر رهبر اوله‌حق قدر، واضح بولونماسى لازم كلير. بونده‌كى كوچلك ايسه محتاج ايضاح دكلدر . بو سببله استعارهٔ مصرحه مثاللرى بالنسبه آزدر. حتى بو مثاللرك بويوك بر قسمى كثرت تكرار ايله علاقهٔ تشابهى معلومات عموميه ميانه داخل اولمش شيلردر كه بونلرك‌ده وضوح دلالته خدمتدن عبارت اولان فائدهٔ ادبيه‌سى يوق كبيدر. مثلا :

التفات ايتمز كذار ايلر خرامان شيرنر
نركسى

ميوهٔ قلبكى كيم خاكه قودى دست اجل
شناسى

ايدردم غزالله سير وسفر
عبدالحق حامد

بيتلرنده‌كى « شـيرنر » ، « ميوهٔ قلب » ، « غزال » كبى كه شخص جسوره شيرنر ؛ اولاده ميوهٔ قلب ، ثمرهٔ فؤاد ؛ دلبر متوحشه غزال ، آهو استعاره‌لرى اوته‌دن برى ابذال ايديله ـ كلمشدر .

میوهٔ قلبکی کیم خاکه قودی دست اجل

شناسی

مصراعنده مستعار اولان « دست » بر خیـال تام دکل ؛ آنجق علاقهٔ تماثل اولان « شدت قهر » فکرینه ملایم بر جزء خیال اولدیغندن بوراده استعارهٔ مکنیه واردر .

استعارهٔ مصرحه‌ده مستعارله محذوف ایکن استعارهٔ مکنیه‌ده — علاقهٔ تشـابهه ملایم — جزء خیالی مفید اولان کلمه ایله برابر مستعارالیه‌ده ، اکثریا ، مضـاف الیه صـورتنده مذکور بولونور . دیمك که استعارهٔ مصرحه ، بر خیالی دیکر بر خیال متماثلله تصویر ؛ استـعارهٔ مکنیه ، برخیاله اسـاساً کندینه عائد اولمیان برجزء خیالی — علاقهٔ تماثله استناداً — علاوه ایلمکدر . یعنی استعارهٔ مصرحه‌ده اصـل مقصودبه اولان خیـال ظاهراً مسـکوت عنه اولدیغی حالده متماثلی اولان دیکر برخیـال ایله تبلیغ اولونور ؛ استعارهٔ مکنیه‌ده ایسـه خیال اصـلی تصریح ایدلمکله برابر اوکا دیکر برجزء خیال اضافه اولونور که استعاره تعریف عمومیسنك شق ثانیسی ایشته بونی مفیددر .

بو فرقی اکلادقدن صوکره اول امرده بحثی استعارهٔ مصرحه‌یه حصر ایده‌لم : مادام که کافهٔ مجازاتده وضوح دلالتله برابر ، بلکه اوندن اول ، وضوح فکر وخیال مشروطدر ؛ استعارهٔ مصر ـ حه‌ده‌ده اول باول مستعار ایله مستعارله آراسنده کی علاقهٔ مشابهتك دفعةً قابل ادراك اولماسی الزمدر . دیمك که استعارهٔ مصرحه‌نك برنجی شرطی وضوح فکر وخیالدر . حالبوکه استعارهٔ مصرحه

متماثل بر خیال دیکر اقامه‌سی دیمکدر ؛ بر مستعار لهله بر مستعاردن یعنی ایکی رکندن ، برده علاقهٔ تماثل دینیلن برشرطدن ترکب ایدر وبو حالده « عرایس کلزار » مستعار ، « نهالان تازه » مستعارله دیمکدر . استعاره‌لرده علاقهٔ تماثل دائما محذوف اولور [۱]

علم بیانه متعلق کتابلرده استعارات برچوق انواعه تقسیم ایدلمشسه‌ده بو تقسیمات هم بی‌اساس ، هم فائده‌سزدر ؛ یالکز ایکی نوعه تقسیمنی قبول ایدییورز : استعارهٔ مصرحه ، استعارهٔ مکنیه .

استعارهٔ مصرحه‌ده مستعار بر خیال تام ؛ استعارهٔ مکنیه‌ده یالکز علاقهٔ تماثله ملایم بر جزء خیالدر .

مثلا :

التفات ایتمز کذار ایلر خرامان شیر نر

نرکسی

مصراعنده مستعار اولان « شیر نر » خیالی تام اولدیغی جهتله بو بر استعارهٔ مصرحه‌در . فقط

---

[۱] مدونات ادبیه‌ده استعاره بر « تشبیه مختصر » عد ایدلمشدر . تشبیهده ایسه مستعار منه ومستعار له تقابل ایدن آیری آیری ایکی رکن بوقدر . بناءً علیه بوسببله‌ده ارکان استعاره‌یی اوچه قصر ایتمك لازم کلیر . فکرمزجه ـ مستعار ایله مستعارمنه باشقه باشقه شیلر عد ایدلدیکی حالده بیله ـ استعارهٔ مصرحه‌ده مستعار ، استعارهٔ مکنیه‌ده مستعارمنه بولوب کوسترمك غیرقابلدر .

واضحله اولكيسنده علاقهٔ مشابهت داخلی [١] ، ایكنجیسنده دها زیاده خارجیدر . [٢]

بالمناسبه سویلیه‌لم‌كه خارجی اولان علاقه‌لر داخلیلردن زیاده حواس ظاهره ایله منكشف وبناءً علیه دها بارز ، دها سهل‌التفهم اولیور . نته‌كیم اوقودیغمز بیتك مصراع ثانیسنده‌كی « حلهٔ خضرا » تعبیرندن یاپراقلر معناسنی آ كلامق مصراع اولده‌كی عرایس كلمه‌سندن فدان معناسنه انتقال ایتمكدن دها قولایدر .

مدونات ادبیه‌ده استعاره‌یه اوچ ركن اثبات ایدیلیر: بری معناسی استعاره ایدیلن لفظدركه « مستعارمنه » دیكری معناسی ترك اولونان لفظدركه « مستعارله » ؛ اوچنجیسی مستعارمنهك معناسنی ویاملایمنی مفید اولان دیكر برمعنادركه بوكاده « مستعار » دیرلر . مثلا یوقاریكی بیتده « عرایس گلزار » مستعار منه « تازه فدانلر » مستعارلهدر ؛ مستعار ایسه مستعارمنهك معناسیدر . بعضاً ، مستعارمنهك معنای تامی دكل ، مستعارلهله آرالرنده ملایمتی مفید اولان برجزئی مستعار عد ایدیلیركه ماهیتنی براز آشاغیده بیان ایده‌جكز .

فقط بركلمه‌نك معناسنه باشقه ، لفظنه باشقه اسملر ویره‌رك آیری آیری حكملر ترتب ایتدیرمك ـ فكرمجه ـ مغایرمنطق اولدیغی قدر بی‌لزومدرده . مادام‌كه استعاره برخیالك یرینه

---

[١] subjectif
[٢] objectif

بیتده‌کی حلهٔ خضرا – که یشیل اثواب دیمکدر – « کلشنه » قرینهٔ مانعه‌سیله حقیقته معطوف اوله‌میه‌رق « ستر » علاقهٔ مشابهتیله یاپراق معناسنه دلالت ایدر . بو تحلیل استعاره‌نك « لفظه دیکر بر معنای متشابه اعاره‌سی » صورتنده‌کی تعریفنه کوره‌در .

شیمدی بو استعاره‌یی اتخاد ایتدیکمز تعریف دیکره نظراً تحلیل ایتمك ایسترسه‌ك کوریرز که : شاعرك ذهننده نوازش نسیم ایله اهتزاز ایدن تازه وسهی فدانلرك انطباعات خیالیه‌سی یاننده، زیبنده اندام کنج قیزلر خیالی حاصل اولمش ؛ اصل مقصودبه اولان خیال اولی ترك ایله یرینه متشابه بولونان خیال دیکری اقامه ایلمشدر .

استبدالدن بحث ایدرکن بو عملیهٔ ذهنیه بعضاً احتساساته ، بعضاً تأثرات وحسیاته عائد ایکی شی آراسنده‌کی مشابهت جزئیه‌یه مستنددر ؛ دیمشدك . موضوع بحثمز اولان استعاره‌ده مستند الیه – یعنی ایکی خیالك یان یانه حدوثنی ایجاب ایدن جهت تشابه – بر طرفدن تازه فدانلرك ، دیکر طرفدن مزین قیز-لرك تماشاسندن ذهن بشرده حصوله کلن حس لطافت آراسنده‌کی تماثلدرکه حسیات وتأثراتمزه عائد دیمکدر . ایکنجی مصراعده‌کی « حلهٔ خضرا » استعاره‌سنده بولونان علاقهٔ مشابهت ایسه البسه ایله اوراقك بری وجودی ، دیکری اشجاری ستر ایتمك خصوصنده متماثل اولمالریدرکه احتساساته تعلق ایدر . تعبیر

داخل بر مهمهٔ شعر اولدیغنی اکلاتمق ایچون کافیدر. استعاره‌یی اودرجه تحدید جائز بیله اولسه، بو تعریفك ضیق شمولنه استعاره‌نك‌ اك ثروتلی، اك رنکین نوعی اولان استعارهٔ مکنیه‌یی ادخالده جدی صعوبت واردر. بناءً علیه او تعریفی ترك ایله «استعاره – وضوح دلالتی تزیید ایچون – ذهنده علاقهٔ تماثلله برلشه‌بیلن ایکی خیالدن برینی دیکریله استبدال، ویاخود برخیاله کندنده اولمیان بر وصف ملایم اضافه ایتمکدر.» دیه‌جکز. تعریفك شق اولنه کوره هر استعاره آرالرنده تماثل بولونان ایکی خیالی تضمن ایتمك لازم کلیر.

مثلا فضولینك

هوا عرایس کلزاره اولدی چهره‌کشا
بهار کلشنه کیدردی حلهٔ خضرا

بیتنده «عرایس» کلمه‌سی معنای حقیقیسنه مصروف اوله‌ماز؛ چونکه حقیقتده کلزارك کلینلری ترکیبی معناسزدر. ایشته بو امکانسزلغه ادبیات کتابلرنده «قرینهٔ مانعه» دیرلر. بویله بر مانعه ایله حقیقتده انصرافی قابل اولمیان عرایس کلمه‌سنه بر معنای دیکر اعاره ایدلمش اولمق لازم کلیر؛ او معنا ایسه، «کلزار» ه نسبتله، قولایجه اکلاشیلیور که تازه فدانلردر. چونکه نهالان تازه‌ عرایس تازه آراسنده حس اولنان لطافت مشابهتی علاقه‌سیله عرایس کلمه‌سنه تازه فدان معناسنی اعاره ایتمك پك ممکندر. ایکنجی

« وضوح دلالت » تعبيريله تعيين ايتمشدك . واقعا اطوار مجازيه ايچون تزيين اسلوب غايه‌سی‌ده بعضاً وقسماً علت اوله بيلير . فقط اولا تزيين اسلوب غايه‌سی باشلی باشنه مجازی استلزام ايده‌جك قدر بر سبب قوی دكلدر ؛ ثانياً يالكز تزيين ايچون اختيار اولونان مجازاتدن ده بكلنن فائده ، مخاطبلرك تنشيط اذهانی طولاييسيله ، تلقیٔ موضوعك تسريع وتقويه‌سی وبناء عليه وضوح دلالتدر .

بو حالده ديمك اولويوركه مجازاتده‌ده ايكی شرط اساسی آرانمق ايجاب ايديور : بری وضوح فكر وخيال ؛ ديكری وضوح دلالت .

بو ايكی نوع وضوحك يكديكرينه اولان ارتباطی واشكال مجازاته تطبيقندن استنتاج اولونان نظريات — تسهيل تفهم ايچون — استعاره فصلنده اتيان و اشكال سائرهٔ مجازيه‌دن بحث ايديليركن، تكرردن اجتناباً ، يالكز اومجازه عائد اولان شرط خصوصی بيان ايديله‌جكدر .

استعاره

استعاره تعريف مستعملنه كوره برلفظك معنای حقيقيسنی ترك ايله اوكا مشابهتی اولان ديكر بر معنا اعاره‌سی ديمكدر . فقط مسرودات آنفه استعاره‌نك برلفظه عائد قالمق درجه‌سنده محدود بر صنعت ادبيه دكل ، ابداعك حركات حياتيه‌سنه

تخیله ایکی حدمنتها تصور ایدیله‌بیلیر که حداسفلی ذهن سلیمك قبول ایده‌میه‌جکی مشوش ومفرط اوهام ؛ حداعلاسی مشابهت صحیحه‌در . بو ایکی حد آراسنده بولونان تماثل شعرك منبع تناهی ناپذیریدر .

مادام که تماثل، تشخیص واستبدال صورتلرندن بریله برعلاقهٔ تشابه تعیین ایتمك دیمکدر ومادام که بو علاقه اساسی وحقیقی دکل ، جزئی ، عندی وبعضاً بوتون بوتون تأثریدر ؛ شعرده بر طور مجازینك استناد ایتدیکی علاقهٔ تشابه اذهان غیرده‌ده حاصل اوله‌بیلمك لیاقتی ، یعنی وضوح فکر و خیالی حائز بولونمالیدر .

دیکر طرفدن طور مجازی‌یه مراجعت برعلت حقیقیه‌یه مبتنی اولمق لازم کلیر . چونکه برهدفه طوغرودن طوغرویه وصول شهراهی طورورکن بوندن انحراف ایله صاپه یوللره کیتمك ، اونلرك — قیصه‌لق کبی ، سهولت کبی — سبب رجحان اوله‌جق بر فائده‌سی بولونمغه توقف ایدر . نته‌کیم ادبیاتده تبلیغی ملتزم اولان خیالك یرینه دیکر بر خیال اقامه ، یاخود برخیاله خیال دیکرك تماماً ویاقسماً علاوه ایدیله بیلمسی جوازی ، ایکنجیسنك — که مجاز اونکله تحصل ایدر — اولکندن فضله برفائدهٔ ادبیه‌یی حائز اولماسیله مقیددر .

بو فائدهٔ ادبیه ایسه تبلیغ مرامده، یعنی مخاطبلرك ذهنی موضوع شعر اولان تأثر اصلی‌یه سرعت ومکملیتله ایصالده ، خیال ثانینك خیال اولدن اقوی اولماسندن عبارتدرکه بونی

ایدیور . استبدال ایسه برشیئ، مشابهت جزئیه علاقه‌سنه ابتناءً، شی دیکرله مبادله ایتمك دیمکدر . بوعملیهٔ ذهنیه ایکی اساسه اتکا ایدر : بعضاً احتساساتمزده پیدا اولان مشابهت مبهمه‌یه مستند درکه ذهنده اوزمان ؛ مثلا بر بلوط برطاغه ، برطاغ وهمی برحیوان عجیبه ، روزکارك سسی برفریاد اضطرابه تحول ایلر. بعضاً ده ایکی شیئك آنجق بزده حاصل ایتدیکی تأثرات وحسیات آراسنده‌کی مشابهته مبتنیدر که برتحسس، بزده برتأثری ویا برحسی ایقاظ ایدرك اونك علامت فارقه‌سی ، شکل ظاهریسی حالنه کلیر . مثلا عمومیتله ارسلان شجاعتك ، تیلکی حیله‌کارلغك ، سرو حزنك تمثالیدر . بو مناسبتده بالطبع برحقیقت ، بر اهمیت ثابته یوقدر . بربلوطی برطاغه بکزه‌تمك ، بلوطك منظره‌سندن حاصل اولان تحسس ایله طاغ منظره‌سنك ذهنده‌کی شکل منطبعی — یعنی اسکی براحتساس — آراسنده من جهةٍ بر مشابهت بولمق دیمك اولدیغی کبی ؛ سروه حزن اسنادی ده، علی الاطلاق حزین شیلردن حاصل اولان تأثراتی سروك منظره‌سندن پیدا اولان تأثره برجهتله بکزه‌تمك دیمکدر .

تحریات عقلیه دیدیکمز طرز تفکر — که مبنای علم ومعرفتدر — عینیله تماثل کبی اشیا وحادثات آراسنده اوصاف متشابهه آرامق اساسنه استناد ایدر . تماثل ایله تعقل بیننده‌کی فرق اولکیسنده مشابهتك جزئی، عندی وذهن متفکرك یا احتساسنه، یاخود تأثرینه مستند ؛ دیکرنده اساسی، حقیقی واشیانك اوصاف مخصوصه‌سنه عائد اولماسیدر .

بری ترتیب مناصب ، بری تدبیر امور ،
بری تشخیص مقادیر ، بری وضع حکم ،
بریسی عرض صدارت ، بری عقل وبری دین ،
بریسی غیرت دولت ، بری ترفیه امم ،
بری تدبیر خزائن ، بری تعمیر بلاد ،
بریسی حفظ ممالك ، بری ترتیب حشم ،
بری ارواح وزیران سلف کاولمشدر
شمدی مسندلری آرایش دیوان عدم ،
بری القاب همایون صدور وزرا
که اوالقاب خلالندهدر اسم اعظم ؛
دیدیلر بردن ایا پادشه دین پرور !
ای شهنشاه ملوك عرب وروم وعجم !
بزم احوال پریشانمزه مرحمت ایت ؛
کندوکك سلطنت وملککه بزدن اقدم .

نابی

صرعهٔ احتضار ایچنده غصون
چیرپینیر ، چارپینیر ، قیرار ، قیریلیر ؛
بادنالانه حایقبریر ، طاریلیر ...

جناب شهاب‌الدین

ساکن براقشامك تتق ارغوانی
پیرتاوکن احتزاز ایله دست سیاه شب ؛
دوشنده برکونك یوکی ، برظل پرتعب ،
سوق ایلیور افقلره پای کرانی

توفیق فکرت

استبدال

تشخیصده وجود متفکر کندی خواصنی اشیایه اسناد

— تا ربّنزله كوكده‌كی هنكامه‌دن بری
بز دائما كونشده سیاه بركوز ، الك تمیز
وجدانده كیزلی برلكه فرق ایتمك ایسته‌رز ؛
عاصی بزز ، بزز ینه شاكیٔ مفتری . —

أی حسن ملتفت ، بزه الدائما ، بز دنی
بر عشق بی ثبت ایله اغفال ایدر سنی ،
اغفال ایدر ، ملوث ایدر . صوكره نشئه‌سز

برآن صحوك اولدیمی ، لوم أیله‌رز ... صاقین
ایجنمه كندی كندیكه ، ایجلنمه ، أی قادین ،
ملعون ایدزده بز ، سنی ، تلعین ایدن‌ده بز !
توفیق فكرت

عرضحال ایتدی شه عالمه اركان حشم
كای شهنشاه همایون قدم مسند جم !
شكوه‌مز وار فلكك وضع غلط‌كارندن ؛
استماع ایت كه بودر ضابطهٔ ملكه اهم :
جمله آزرده‌یز اوضاع فلكدن اما
بزدن افزون سكا درغدر اپاشاه كرم !
شمدی بیورلمز ایسه فكرینه توجیه ضمیر
خلل سلطنت ودولت اولور مستحكم .
كلمندك بریسی مسند دیوان جلال ،
بریسی مهر همایون طرازنده رقم ،
بریسی پنجهٔ فرمان ، بریسی صح صحیح ،
بریسی صفحهٔ تلخیص ، بری نوك قلم ،
بری طغرای دلارا ، بری فرمان منیف ،
بری شرع وبری قانون نظام عالم ،

آندم او بیوفایی غریبانه آغلادم ،
کلدی خیالی دیدهٔ کریانه آغلادم

اکرم

کیت وطن کعبه‌ده سیاهه بورون ؛
بر قولك روضهٔ نبی‌یه اوزات ؛
برینی کربلاده مشهده آت ؛
کائناته او هیئتکله کورون .

. . . .

. . . .

آچ ، وطن ، سینه‌کی الّهکه آچ ؛
شهداکی چیقارده اورته‌یه صاچ .

دی‌که : یاربی بو ، حسینکدر ؛
شو مبارك حبیب ذیشانك ؛
بو کفنسز یاتان شهیدانك
کیمی بدرك ، کیمی حنینکدر .
تازه‌لنسونمی قانلی یاره‌لری !

. . . .

کمال

حیاته قارشی بشر

ـ لعنت بزه ، أی حیات ؛ سن معصوم و مبجلسك ! ـ

کور صاچلرنده هپ شو بهارك کونشلری ،
شفقتلی کوزلرنده بوتون کوك ، بوتون دکیز ،
برابر غنجه خیزه بورونمش و محترز ،
لاکن هر اشتیاقه کولن نازلی بر پری ...

موفقیت تعیین ایدیور . تشخیص ، غیرذیروحه حیات انسانیه ویرمك دیمك اولدیغنه كوره بونده بالطبع داخل اولان « انطاق » ك تخصیصاً ذكری زائددر ظننده‌یم .

تشخیص تصور شاعرانه‌نك الك بلند اساسلرندن معدود ، آثارعالیه بونك مثاللریله مالامالدر . مع‌مافیه لسانمزده ، اشاغیده كوروله‌جك اولان استعارهٔ مكنیه حكمنه داخل خیالات مختصره‌دن صرف نظر اولونجه ، امثالی كثیردر دنیله‌من .

ایشته برقاچ مثال :

سمتك سكون وظلمتی آرتاردی دمبدم ؛
كویا چكردی قعرینه طوغری بزی عدم .
دهشتله طولدی خانهٔ قلبم ، فقط ینه
اصلا خیال وخاطرمه كلدی ندم .
ناكه تجسم ایلدی قارشیمده بر وجود ،
بر قهرمان عشوه ... مهابتلی برصنم :
امواج نور واری وجود لطیفنی
اورتردی نیم سترهٔ بیضاسی خم بخم
مدهشدی كوزلری ، دهنی لرزه‌دار خشم ،
كیسوسی ماروماراری ایدی ایرولری بهم ،
نورنكاهی برق بلادن نشان ایدی ،
سیال بر آلودی لبندن چیقان ستم ،
رفع ایلیوب هوایه تهورله بر الن
تقریب ایدردی نزدمه كندین قدم قدم ،
ایتدم قیام دوشمك ایچون پای قهرینه ،
ایواه اوچدی كیتدی اونور سماحرم ،

هر نوعنه واسع برساحۂ بروز اولان دبیاتده اولکی حکم وقوتی تماماً محافظه ایلشدر ؛ شوفرق ایله که بوکون تماثلات خیالیه ، اولجه اولدیغی کبی ، معتقدات جدیه دکل ، ساده‌جه توهمات شعریه‌در .

تشخیص برطرفدن ، بوسببله مولدات شعریه‌نك الك قوتلی بر شکلی اولدیغی کبی ؛ دیکر طرفدن‌ده بوتون بشریتده جاری بر استعداد ، الك ابتدائی بناءً علیه الك اساسلی برطرز تخیل اولمق حسبیله اذهان عامه‌ده بویوك برسهولت نفوذی حائزدر . هیچ برخیال تشخیصدن بشقه بر صورتله اوقدر سهل وواضح اوله‌رق تمثل ، اودرجه‌ده عمیق برتأثیر حاصل ایده‌من .

طبیعیدر که تشخیصك بو قوتی ، بو سهولت تأثیری حائز اولماسی ، اول باول ذهن مبدعده صمیمیتله حصولنه وابسته‌در . یوقسه « مادام که تشخیص بوقدرتی حائزدر ؛ تشخیصه مراجعت ایده‌لم » قراریله التزام اولونان صنعی تشخیصلرك حاصل ایده‌جکی نتیجه اوقویانلری تبرید ، یازانی کولونج ایتمکدن عبارت قالیر .

اکرم بك افندی ده تعلیم ادبیاتنده « تشخیص وانطاق دهاتك قلمندن صادر اولدیغی زمان غایت علوی ، غایت مؤثر اولورسه‌ده بی‌قدرت اولان ارباب قلمك استعمال ایتمسی حالنده کولونج اولمغه پك مستعددر . حسن تأثیر حاصل ایده‌میه‌جك اولورسه نطق وحرکت ویرمکه چالیشدیغی جمادن جامد ، موقع تماشایه کتیره‌جکی جنازه‌لردن بارد کورونور » افاده‌سیله تشخیصه « صمیمیت تلقی » تعبیریله تلخیص اولونه‌بیله‌جك بر شریطهٔ

انسانلرده اولدیغی کبی ، برطاقم حسیات وآمال واحتراصات ایله متحرك فرض ایلمك دیمکدر .

بو طرز تخیله « ابتدائی » دیدك . چونکه الیوم موجود اولان اقوام وحشیه حقنده‌کی اطلاعاتمز ، اقوام قدیمهٔ ابتدائیه‌یه عائد اولان تحریاتمز واضحاً اثبات ایدییورکه تشخیص ، بشریت اولانك الك قوتلی اصول تفکریدر . انسانلر حالت ابتدائیه‌ده تشخیص دیدیکمز تماثلات خیالیه‌لرینی حقیقت ظن ایله اوکا اعتقاد ایدرلردی . اقوام ابتدائیه‌نك کافهٔ معتقداتی تماثلات تخیلیه‌در . حتی اسکی یونانیلرك ، بوکون بزلره اشعار رقیقه صورتنده کورینن ، اساطیری اوزمانلر کندیلری ایچون شعر دکل ، بر حقیقت اعتقادیه عد ایدیلیردی . آز چوق وسعت خیاله مالك اولان چوجوقلرمزك اطوار تفکرینه دقت ایدیلیرسه کورولورکه هپسنده بویوك بر میلِ تشخیص واردر .

عموماً بشریت ایچون کمال مدنیته طوغری یوکسلدکجه ، افراد بشردن هر برینه کوره صباوتدن اوزاقلاشدقجه بوطرز تخیل ، قطعی وفنی تفکرات اوکنده درجه درجه قوتی غیب ایدر . فقط کرك مبدء بشریتده بلا استثنا حاکمیت ذهنیه‌یی حائز اولماسندن ، کرك ادوار صباوتده دائما اظهار حکم ایلمسندن آکلاشیلیرکه تشخیص تخیل بشرك الك درین طبقهٔ اساسیه‌سیدر . تربیهٔ فکریه وممارسات ذهنیه ایله اشیا وحادثات آراسنده دها قطعی ، دها حقیقی روابط ومناسبات بولمق ملکه‌سی ، بوایلك طبقه اوزرینه یاییله‌رق اونی ستر ایدییورسه‌ده تماثلك

ایکی شی آره‌سنده « ث » خاصهٔ مشترکه‌سی ؛ صوکره بری « ع و ث ل ه » ، دیکری « ط م ف ل ك » خواصیله تعین ایدن دیکر ایکی شی آراسنده‌ده « ل » خاصهٔ مشترکه‌سی موجود اولسه اوچنجی ایله برنجی آراسنده هیچ برتماثل اولمادیغی حالده ، هرایکیسنك آیری آیری خاصه‌لردن طولایی ایکنجی ایله تماثللرینه آلدانه‌رق ، آرالرنده تماثل اثبات ایدیلیر .

تماثل تخیل مبدعك نامقرر ، متموج وکثیر الاشکال برعاملیدرکه اك یکی ، اك محیر ترکیبات خیالیه تولید ایدر . ذهن بشرك کائنات و حادثات آراسنده بولدیغی وبوله بیله‌جکی تماثلات اوقدر چوق ، اوقدر مختلف ، اودرجه کیفیدرکه طبیعت ابداعده آز چوق برانتظام کشف ایده بیلمك وهلهٔ امکانسز کورونور . فقط بی حدود وقرار اولان تماثلاتك کافه‌سنی نهایت ایکی زمرهٔ اساسیه‌ده طوپلامق ممکندرکه بونلرك برینه « تشخیص » [۱] دیکرینه « استبدال » [۲] دیرلر .

تشخیص

تشخیص — که بشریت ایچون اك ابتدائی ، مع مافیه غایت اساسلی ولایتغیر بر طرز تخیلدر — کندیمزه قیاس ایله اشیایه حیات اسناد ایتمك ، ذوی الحیات وحتی غیر ذیروحی ،

[۱] personnification
[۲] transformation

قوت واهميتی اول باول طرفينده‌كی خواص مشتركه‌نك عدديله متناسبدر .

ثانياً ، تماثل طرفينده‌كی خواص مشتركه‌نك كيفياتنه تابعدر ؛ يعنی بر برينه قياس اولونان ايكی شيده‌كی خواص مشتركه نه‌قدر اساسلی ، ياخود حقيقی ايسه طرفين آراسنده‌كی تماثل او نسبتده قوتلی ، بالعكس خواص مشتركه نه‌درجه عارضی ياخود ظاهری اولورسه تماثل‌ده اوقدر ضعيف بولونور . مثلا ، باليناِيی بالقلرله مقايسه ايدرسه‌ك آرالرنده كثير المقدار خواص مشتركه كورولور. فقط بونلر قسماً عارضی، قسماً ظاهری‌در. بالعكس بالينه‌نك ديكر حيوانات ذات الثديا ايله مقايسه‌سنده كوروله‌جك خواص مشتركه كميةً اولكيلردن آز اولمقله برابر كيفيةً عالی يعنی هم اساسلی ، هم حقيقيدر . ايشته بو سببله‌دركه بالينه برجاهله كوره بالق ، فقط تعميقه مقتدر اولانلر نظرنده‌ممه‌لی حيواندر .

تماثلك بورايه قدر سويله‌ديكمز ايكی اساسی يالكز ادبياته ياخود بداعات سائره‌يه خاص دكل ، بشرك بوتون فعاليت ذهنيه‌سنده عاملدر .

فقط اوچنجی برطرز تماثل واردركه بداعت خارجنده‌كی فعاليت ذهنيه‌ده ضعف تفكره دلالت ايتديكی حالده تأثرات وحسياته تعلق ايدن احوالده موفقيتله استعمالی نادر دكلدر .

بوطرزی‌ده ديكرلری كبی اكلاتمق ايچون ديه‌لم‌كه : بری « ا ب ت ث ج »، ديكری « ع و ث ل ه » خواصنی اظهار ايدن

حصــولی اولەرق « تخیل مبدع » دینیلن خصیصــهٔ ذهنیەدن متکون ودائما یکی یکی زمرەلر ، یکی یکی هیئتلر تشکیلنه مستعد اولان خیالاتدر. تخیل مبدع حقنده لازم کلن معلومات اجمالیه ایلروده « بدیع » بحثنده ویریلەجکســەده مجازاتك اســاســنی آکلایەبیلمك ایچون بوراده تخیل مبدعه عائد برعامل ذهنیدن بحث ایدەجکز .

تماثل [۱]

تخیل مبــدعك ، تفکر اعتباریله ، عنصر اســاسیسی علی طریق التماثل، یعنی جزئی واکثریا عارضی برمشابهته استناد ایله دوشــونەبیلمك قابلیتیدر . بورادەکی تماثل کلمەسی مشــابهتك بر شکل ناتمامی معناسنده مستعملدر .

تماثل اولا ، یکدیکریله مقایسەاولونان ایکی شی آراسندەکی خواص مشترکەنك کمیتنه استنادایدر : مثلا بری «ابتثجد»، دیکری « نعوثله » خواصندن ترکیب ایدن ایکی شیئی مقایسه ایدنجه آرالرندەکی خاصهٔ مشترکەنك یالکنز « ث » دن عبارت بولوندیغنی کورور وتماثلك پك ضعیف اولدیغنی اکلارز. طرفیندن بری « ا ب ت ث ج د » دیکری « ا ب و ث ج ی » خواصندن مترکب بولونســه آرالرندەکی خواص مشــترکه « ا ب ث ج » اولورکه بوراده تماثل قویدر . خلاصــه تماثلك

Analogie [1]

مجازات

يوقاريده حقيقت ومجازی « الفاظك دلالت وضعيه‌سنه حقيقت ، دلالت عارضيه‌سنه مجاز ديرلر » صورتنده تعريف ايتمشدك . بو تعريف ، معنانك ظاهر محسوسی اولان ، لفظه كوره مرتبدر . روح مجازه انتقال ايچون الفاظدن معانی‌يه تعميق نظر ايدرسه‌ك كوروركه مجاز ، « بر خيالك يرينه اونكله بر نوع مناسبت وارتباطی بولونان ديكر بر خيال اقامه ايتمك و هيچ اولمازسه يكديكريله علاقه‌دار ايكی خيالی ذهنده برلشديرمك » ديمكدر .

ادبياتده معروف ومدون اولان مجازاتك انواعی اوخياللر آراسنده‌كی روابط و مناسباتك تخالفندن نشأت ايدر . بو رابطه دكيشنجه مجازك شكل وماهيتی‌ده تبدل ايدرك بشقه بر نوع حصوله كلير .

شو بياناته كوره مجازاتك اساسی ايكی خيال آراسنده لا اقل برمناسبت بولمق ديمك اوليور ، وبوندن آكلاشيليوركه مجازاتده بری خيالات ، ديكری خيالات آراسنده‌كی مناسبات اولمق اوزره ، ايكی عنصر واردر .

بوراده‌كی خيالاتدن مقصد احتساساتمزدن حاصل اولان انطباعات ذهنيه‌يی ، اولديغی كبی ، تكرار ايدرك ذهن بشری تكرير منطبعاتده بر سينه‌ماطوغرافدن ايلری كوتوره‌مين عادی تخطرك آثاری اولان خياللر دكلدر ؛ انواع بداعاتك واسطهٔ

ایکنجیسنده « صانمق، اومق » فعللریله تصویر اولونان جوشش حسیاتك نه قدر مؤثر اولدیغنی کورور ؛ مبالغه نك شکل انحطاطیسی تعبیرنده کی مقصدی درحال اکلارسکز . ینه مثلا فضولینك

بیك جان اوله یدی کاشکه بن دلشکسته ده
تا هر بریله برکز اوله یدم فدا سکا .

بیتنده کی مبالغه ایله استانبول محیطنده یاشامش اولان مقلدلرینك عینی درجه ده کی مبالغات عاشقانه سی آراسنده حس ایدیلن فرق تأثیر ، نقصان صمیمیتدن منبعثدر .

حسیاته متعلق مبالغه لر بویله اولدیغی کبی تخیله عائد اولانلری ده برطاقم مستعار توهملردرکه میدان مسابقه ده زیاده قوشمق املندن بشقه برشی کوسترمز . مثال :

بارکاه زهی رخش همایون سیما
که قومش نامنی سلطان جهان باد صبا ؛
نه صبا صاعقه دیرسه م یراشور سرعتده
که سکیردرکن اکا سایه سی اولماز همپا .
براغور آنی دخی سایه سی کبی یولده
اولسه کر شاطر اندیشه ایله یادرپا ؛
دوشمدن سایه سی خاك اوزره ایدر عالمی طی
سهو ایله دا کبی کوسترسه عنانه ارخا

نفعی

مبالغه‌ده برلكده كلمش ، فقط مملكتمزله ايران قدر ائتلاف ايده‌ميه‌رك انحطاطى بر شكل كوسترمكدن قورتيله‌مامشدر . آثار اسلافده‌كى مبالغه ـ بو سببله ـ عينى زمانده صميمى‌ده دكلدر .

مثلا هندك ، وقتيله شايان تأليه كورديكى ، جبابره‌سندن برينك وفاتى اوزرينه او زمانكى حسيات ايله يازلمش بر مرثيه‌نك غلوينى استانبولده وفات ايدن بر ذات ايچون استعاره ايتمش كبى كورينن شو قطعه‌يه باقيكز :

يقيل اى طارم سپهر برين !
سويوك اى شمع قبهٔ زرين !
بوزول اى امتزاج عنصر چار !
اوزول اى عقد عقدهٔ پروين !
طاغيل اى جند بى شمار نجوم !
طوپوك اى ماه سرعتيله همين !

فاضل

صوكره اكرم بكك بر مرثيه‌سنده‌كى

اول ذاته تحسرله صاندم كه زمان اغلار ؛
اومدم كه يوزى صبحك بررنك حزين باغلار ؛
كوردم كه كونش طوغمش ، پرخنده بوتون طاغلر ؛
بلبللر اوتر شادان ، پرنشئه صولر چاغلار .
عالم ينه اول عالم ، دوران ينه اول دوران .

قطعه‌سنه دقت ايديكز : اولكنده مبالغه‌نك نه قدر جامد ؛

معتبر اولماسنه دلالت ایدرکه اوحالده بالذات فکر مسابقه علت دکل ، بلکه نتیجه‌در .

عرب ادبیات عتیقه‌سی اغراق وغلودن سالم ایدی . ظهور اسلامدن ایکی عصر صوکره دولت عباسیه‌نك بغداد ده تمرکزی عربك عجمله اختلاط صمیمیسنی ایجاب ایدرك ادبیاتنده مبالغه‌یه دها واسع بررواج ویردیکی کبی ، تورك ادبیاتنده کی میلان غلوده بزه تماميله عجمدن انتقال ایتمشدر . هرقومك حسیات وخیالاتنده‌کی مبالغه کارلغی درجه‌سی ، بر طاقم عوامل و شرائط میاننده ، تأثیرات اقلیمیه‌یه ده تابعدر . مثلا عمومیتله اوروپاده قطعات جنوبیه اهالیسی شمالیلره نسبتله چوق مبالغه‌کاردر .

برقوم نه‌قدر مجبول مبالغه اولسه مشهودات ومحسوساتنك مجموعی دیمك اولان طبیعیاتدن اوزاقلاشه‌مز . حتی اقوامك تصورات مافوق الطبیعیه‌سی ینه احتساساتندن نبعان ایدر . قوای طبیعیه‌نك قوت بشری قاهرانه بر غلبه ایله زبون ایتدیکی یرلرده ذهن ، شدت خوف و انجذاب ایله افراط تخیله ، غلوه کیدر . طبیعتك ، مناظر وحادثاتی اعتباریله ، اك قوی اولدیغی یرلردن بری هندستاندر ؛ هندده اك یاقین مدنیت ایسه ایران مدنیتی ایدی . اویله ظن ایدرم‌که بیکلرجه سنه اول معتقدات مذهبیه ومسالك فلسفیه شکلنده هنددن ایرانه کلن تصورات وهمیه ، ایرانك قلبلیتی درجه‌سنده اعتیاد مبالغه شکلنی اکتساب ایله ، ادبیاتنده تجلی ایتمشدر .

تورك ادبیاتی تماماً عجمدن استعاره ایدیلیرکن میلان

صارصلدی غنجه زلزلهٔ حملهدن زمین
آشوب رستخیز قیامت عیان اولور.
کرد سپهده شعلهٔ شمشیر تابدار
کویا سحاب تیرهده برق چهان اولور.

نفعی

اوچنجیسی عقلاً وعادةً محال اولان مبالغهدرکه مردوددر.
بوکا « غلو » دنیلیر. مثال :

طرهٔ طاق رواقی همسر ذات البروج
سایهٔ سقف بلندی خوابکاه اختران

نفعی

عربك بو قاعدهٔ بدیعیهسنه رغماً ، قدمای ادبا آراسنده مبالغهده افراط « وسعت تخیل مسابقهسنده » احراز غالبیت صورتنده تلقی ایدیلهرك مظهر ترویج اولمشدر. حتی شیخ غالب ، نابی‌یی مؤاخذه ایدرکن

هم بردخی بوکیم اول سخنساز
اغراقده مرغ پست پرواز

بیتیله نابینك — موضوع تنقید اتخاذ ایتدیکی « خیرآباد » عنوانلی اثرنده — فرط مبالغهدن آزاده قالمش اولماسنی بویوك بر قصور اولهرق کوستریور. بویله برتلقینك سببی نهدر ؟ واقعا شیمدی سویلدیکمز کبی مبالغهده احراز مسابقه املی آشکاردر ؛ آنجق غلوك معیار مسابقه اتخاذ ایدیلهبیلمسی اساساً

اویله وقف ایده‌یم که ممر ناس اولان برلرده نماز قیـله قیله ، بوکلوم بوکلوم یورویه‌یم؛ نره‌ده برغلبه‌لك كورور ایسه‌م کیدوب همان قرائت اذان ایله خلقی نافله نمازینه دعوت ایده‌یم؛ ووابورده ، واغونده، بلند آواز ایله موعظه‌لر ویره‌یم .

رفیق خالد

کتب عتیقهٔ ادبیه‌ده مبالغه حقنده‌کی احکام شوصورتله تلخیص ایدیلیور؛ مبالغه‌اوچ نوعدر :

برنجیسی عقلاً وعادةً وقوعی ممکن اولان مبالغه‌در که« تبلیغ» دینیلیر ؛ الك مقبولی بودر . مثال :

نظرم ایسه اطرافه مستولی اولان محیط ظلمتك اعماق خفاسنده غائب اولمش کیتمشدی . کیتدکجه ظلمت برحاله کلدی که قرانلغی ال ایله طوتمق قابل کبی کورینوردی . سایه‌سنده اکلندیکم هرآغاج نظرمده برغول بیابانی شکلی باغلادی . کویاکه بریوزی زیرزمینه کچمش ویاخود ظلمات مقابر روی آرضه چیقمش ایدی .

کمال

نره‌یه باقسه ایدم هپ رونق ؛
کیجه مهتاب ایدی کوندوزده شفق .
هیچ کلمزدی بهاره فیصل ؛
اون ایکی آی‌ده ربیع‌الاول .

عبدالحق حامد

ایکنجیسی عادةً محال ایسه‌ده عقلاً ممکن اوله بیلن مبالغه‌درکه « اغراق » دیرلر ؛ مقبولیتنه مطلقا حکم اولوناماز . مثال :

صفلر دوزوب هجوم ایدیجك خیل دشمنه
دهشتله آسمان وزمین پرفغان اولور.

بوسرمادن اگر محشرده نبذه عاصیان اوزره .
دوشرسه ناگهان برقطرهٔ برفی بو سرمانك
گر آتشخانهٔ صد سالهٔ گبر ومغان اوزره ،
ویرر اول رتبه طبع آتشه حکم برودت کیم
سمندر پاره‌لر پرواز ایدر باد وزان اوزره .

ضیا پاشا

بوتون آثار ادبیه‌ده وجودی ضروری اولان اقسام آرا-
سنده‌کی مبالغه‌نك حد مقبولیتی ایسه بونلرك یکدیگریله وروح
موضوع ایله اولان روابط ومناسبات طبیعیه‌سنی محافظه ایتمکدر.
بومناسبات طبیعیه اخلال ایدیلنجه اثر، مبالغهٔ مردوده ایله معلول
اولور .

مبالغهٔ مدخوله تیاترو ، حکایه کبی مرکبات ادبیه‌ده اك
فاحش نقائصدن معدوددر؛ هله اشعار بسیطه‌ده عادتا گولونجدر.
اك بارز اشکالی ، یگرمی سانتیمترواق برگوکده اوزرینه اون
سانتیمتره قطرنده بر باش رسم ایتمکه بکزه‌رکه ذهنك تخیلات
معتاده‌سیله متعارض اوله‌رق ــ حسیات سائره مداخله ایتمزسه ــ
موجب خنده اولور . بوسببله یالکز مزاحه موافقدر. مثال :

فی الحقیقه بن نه‌الده دوقسان‌دوقوز دانه‌لی تسبیح، نه‌دوداقلرمده
یانمه‌ده کیلرك نظر دقت وحیرتی جلب ایده‌جك قدر یوکسك سسله
سویلنن کلمات توحید . تره‌نلرده ، واپورلرده پرنیاز وعبادت دولا-
شه‌جق ، علی‌الخصوص سوقاقلرده برثانیه بیله وظیفهٔ عبودیتی ایفادن
گری قالمیه‌جق قدر علنا مشغول تهلیل وتقدیس اولامام ؛ بن نیاز
وعبادتمی حجرهٔ وحدته حصر ایدن عبد گناهکارم ؛ فقط ، ای کار
آموزده منتخبلرم ، آرزوکز اویله ایسه بیلدیرك! کندمی نیاز ومناجاته

كوروليوركه تبليغده وضـوح دلالت مبالغه‌نك غايه‌سی ، بناءً عليه حد مقبوليدر . اونی تجاوزله حاصل ايديلن تركيب جديد ذهنيت مجبوله‌مزه توافق ايده‌مديكی ، دها آچيق تعبير ايله ، مبالغه‌نك ايجاد ايتديكی حس وخيـال ذهنمزك حوصله‌ٔ تلقيسـنه صيغامديغی حالده مردود اولوركه بونده‌ده ايكی حال واردر : تبليغ اولنان خيال‌يا ذهن مخاطبده مانعهٔ غلوايله‌هيچ تحصل ايده‌مز ؛ ياخود ذهنك تخيلات معتاده‌سيله ، يعنی‌طبيعتله ائتلاف ايليه‌مز . برنجيسنه مثال :

ايردی برغايته تأثير هوا كيم برمور
بردم كرم ايله ايلر ، بدی دريايی سراب
نفعی

ايكنجيسنه مثال :

زمستان كلدی حكم زمهرير ايردی جهان اوزره ،
فلك آق جامه‌لركسدی سودا بوستان اوزره .
دماغنده طوكار شكليله هر بر حرفی سرمادن
حرارت لفظن آلمق ايسته‌سه مالك زبان اوزره ؛
دونر هر برشرر بر اختر افسرده اندامه
وزان اولدقجه صرصركورهٔ آتش فشان اوزره ؛
أثر ايتمز ينه افسردكیٔ بال وپروندن
اكر صد مهرهٔ طوب آتسه‌لر برماكيان اوزره ؛
تصور خانهٔ فكرتده كسب انجماد ايلر
هيولای معانی بولمدن صورت بيان اوزره .
اولوب افسرده خاطر كيمسه اكماز دوزخی دوشسه

سزی خندان ایکن ایتمش موجود ،
اولمشز ، کون وفسادك ، زنده ؛
بز فسادنده وسز کوننده .
اویله آقمش ازلی بر منبع ؛
سحر خلقتك اولمش مطلع
بزه کاذب ، سزه صادق جهتی :
بو ایعش چاره نه ، لایق جهتی .
آغلامم ، اغلامم اول خائن ایچون
هم ایناتماز ایسه کلسون کورسون .
کل‌ده سیر ایله‌ده آتش پوسکور
کوله‌یم بن سکا هر نکورهو نکور

« قهقهه‌لر ایدر »

فاحشه نامی آلان هر بر زن
ناله طرزنده اولور قهقهه زن .
کوله‌نی کورده تخیل قیل سن
نصل آغلار عجبا بویله کولن ؟
اولمکه میل ایدییوردم یا دمین ،
توبه اولسون ، ایده‌رم هم‌ده یمین
که اکر شیمدی کلوب عزرائیل
نیچه سنده بنی ازسه تکمیل
شو وجودم توکنوب قالسه اکر
آنده بر ذره حیاتمدن اثر ،
قسم اولسون ینه یوز بیك کره ،
قسمت اولماز سکا اول بر ذره :
بکا سندن ایبدر فحشیات
ایلدم شیمدی اوکا وقف حیات .

عبدالحق حامد

— اوت خانمجغم ، ایسترسه‌کز صحیح اورایه
کیدنجه عایشه‌می بن یوللایم همان بورایه .
سزك ایچون کیجه کوندوز دعا ایدر، طورورم ؛
بنم یانمده قالیرسه سفیل اولور یاوروم .
زواللینك دها دنیایه کلمدن ، پدری
شهید دوشوب بزی یاقمشدی آیریلق خبری .
بنم قیزم حاماراتدر ، کوزلجه خدمت ایدر ؛
کلین ایدرسکز الله یتشدیررسه اکر ؛
ییبوب ایچر ، کچینر سایه‌کزده بر اوکسز ؛
اکر قباحت ایدرسه آزارلایك ، دوککز ..
حیاتمی ایدرم بن فدا اونك یولنه ،
صاقین طوقونمایکز یاورومك سقط قولنه :

حسین سیرت

یاخود اثر بداعت اولان او ترکیب جدید ، تأثر اصلی‌یی تبلیغده وضوح دلالتی حائزاولمق شرطیله ، من‌حیث‌المجموع ، موجود طبیعی‌یه نسبةً بویودلمش یاخود کوچودلمش اولورکه اوزمان مبالغه یالکز اقسامده دکل ، اثرك هیئت‌عمومیه‌سنده‌ده کورولور . عبدالحق حامد بکك همان بوتون آثاری ، بومیانده « بر سفیله‌نك حسبحالی » عنوانلی اثری بو یولده مبالغاته مثال اوله‌بیلیر . بوراده یالکز بر پارچه‌سنی ذکر ایده‌جکم .

کولکز ، سز کولکز زنکینلر ؛
بز ایسه آغلایه‌لم مسکینلر .
بز فنا ، سزسه کوزل بر مخلوق ،
یعنی بز عاشقه‌یز ، سز معشوق .
بزه اغلارکن ایدن بخش وجود

چوجوقلری آلوپ اطرافنه بویوك آننه ،
دییوردی اسنه‌یه‌رك :

— نرده ماویشم سودننه ؟

ماصاللی سویلیه‌جکسك بویوك خانم بوکیجه ؟
بزم‌ده ایشلرمز بیتدی ایشته ایرکنجه ،
چوجوق ، او طائر پرنشئه پرکشای شباب ،
کشاده بولدی اوکنده برآشیان خراب ،
ویرردی نشئهٔ جنت بویاورو عائله‌یه ،
چکرده خاتمه هر شب اوکونکی غائله‌یه ،
بونشئه‌لی ، صاریشین ، ماوی کوزلی یاورو ملك ؛
زواللی سودننه ! سندن یارین جدا دوشه‌جك .
نه‌مشکلات ایله سوددن کسیلدی اون کوندر ،
اونك کوکلجکی البت بوحاله اوز کوندر .
قادیندن اوده‌کیلر پك زیاده ممنوندی ،
فقط بو آیریلشندن قادین‌ده محزوندی .
دوشونجه‌سی آرانیرسه ، کوینده عایشه‌جکی ،
اونك بهار حیاتنده تك آچان چیچکی .
نه حالده‌در عجبا شمدی آجمی ، عریانمی
سزای سینه اولان غنچه‌سی پریشانمی ؟
اولوردی بویله تفکرله مضطرب ، کریان
زمان زمان یورکندن قوپاردی برخلجان .
قادینجغز بوکیجه هم کدرلی ، هم ممنون :
کوزنده کریهٔ شادی ، نظرلری محزون ؛
زواللی اوده‌کیلرله حلاللشوب کیجه‌دن
وداع ایدوب کیده‌جکدر یارین صباح ایرکن .
— نه اغلایورسك آسود ننه چوجقمیسك سن‌ده ؟
کلیر میز کله برابر قالیرسکز بن‌ده ..

افسانه‌لر ، نه مضحکه‌لر کولدورر ، نه‌لر
ایقاظ ایدر ، نه‌لر یشاتیر!.. فکر ایچون مطاف ،
امید ایچون ملاذ اولان آغوش مشفقك
ای پیر محتشم ، مدنیت پریسنه
بر کهف بی ریا ؛ اوکا اك محرم ، اك یاقین
سنسك ؛ بر آز دوشونمه وقورتوله حسنه
صاحب وطن چوجوقلری هپ سنده بسله‌نن ،
سندن حیات آلانلر ؛ اك آتشلی حق سسی
سندن قوپار ، قوپارسه بو بوشلقده بغتةً :
سنسك جهان فکرتك اك طاتلی معکسی .

٧

غرب اشتیاق فکره آچیق بر افق ، وَ سن
شرقك بو افقه ایلك آچیلان بر دریچه‌سی !

توفیق فکرت

عایشه‌جك

چولوق چوجوق بوتون اوخلقی بر کنیش اوطه‌نك
هوای سردینی تسخین یدن کوچوك صوبانك
باشنده سویلشیورلردی پرنشاط وسرور ؛
زمینه قطره فشاندی سحائب مفتور .
ظلام ایچنده صوقاق ، تازیانهٔ باران
ایدردی ضربهٔ سردیله جاملری لرزان .
سدیرده والد مشفق ، یاننده مخدومی ،
جیتیر ، پیتیر قونوشوردی لسان معصومی ،
کوزونده کوزلکی ، قیرپینتی بوخچه‌سی برده ؛
دیکیش دیکوب اوطورورکن دکیرمی مندرده ،

جديد ، يا ـ مجموعنك درجهٔ اعظام و تصغيری اعتباريله ـ موجود طبيعی يه توافق ايدرکه اوزمان مبالغه اثرك هيئت مجموعه سنده دکل ، يالکز اقسامی آراسنده در . مثال :

سلطانی يه

فجرك بوتون سماسنی بردن قوجاقلايان
بر پنجره کده ، صحنهٔ خاورله رو برو ،
بيللرجه بوندن اوله راجع ، بو کون ياوان
بر سرکذشت ، اوکونلر ايچون ماجرا طولو
برعمره نصب فکرايله طالدم... بوکونکی بن
کيم دير، اويکرمی بش سنه اولکی کوکلم ؛
برچه يرك عصره اويله اوزاقدن باقوب کولن
سيمايه شيمدی بن بيله بيکانه يم ... او کيم ؟
کيمدر حقيقةً شو بياض بر کلين قادار
حساس وشوخ آقا سيالرك کولکه سنده کاه
باغران ، کولن ، قوشان ، تپينن ، بعضی پروقار
بر طور اکتناه ايله ، برپانده بر سياه
جلدك ظلال لال سطورنده غيب اولان
جوال ومحترز چوجوق؟... ای مأمن شباب ،
ای مأمن شباب وذکا ، بن ده بر زمان
ايتدم کنيش قاناتلرك آلتنده احتجاب ،
سن صاقلادك بوروحی محيطك ضيا شکن ،
مختنق صولوقلرندن ؛ اوت سن قوجاقلادك ،
طوتدك ، اوکوم بوتون اوچوروم ، هپ سقوط ايکن .
جهلك ، تعصبك دوداغندن قاچان آدك
کل ديکله ، روحمزده نه خرم ترانه لر
جانلانديرر ، نه خاطره لر تيتره تير ، نه صاف

هر ذهنك حساسيت تلقيه‌سی مساوی دكلدر ؛ خصوصاً شاعريتله ممتاز اولانلر عوام ناسدن زياده حساسدرلر . بونلرك محسوساتی باشقه‌لرينه انتقال ايچون حال طبيعينك فوقنه‌چيقمق لازمدر . قوت بصر صاحبی اولان بر آدمك اوزاقدن فرق ايتديكی شيلری كوره بيلمك ايچون ديكرلری دوربينه محتاج اولديغی كبی ، روح اشيادن بالطبع وبالسهوله متحسس اولان برشاعرك تأثراتی ادراك كده اذهان‌خلقه معاون اولان‌واسطه‌ده مبالغه‌در ؛ اكر شاعرك تأثری صميمی اولورسه مبالغه‌سی‌ده طبيعی‌ومقبولدر . بوحالده‌ده مبالغه‌نك‌معياری ، مخاطبلرك ذهننده مولد تأثر اولان حس وخيالك حصولندن عبارت قالير .

كائنات وحادثاتدن برشيئی تصغيرصورتنده كورونن‌مبالغه‌لر ظاهراً كوچولتمك ديمك ايسه‌ده اساس مقصد تأثير و تأثری تزييد اولديغی دوشونولونجه بوتصغيرك حقيقتده اعظامدن فرقی يوقدر .

خلاصه ؛ مبالغه بويوك ، كوچوك كافهٔ آثار ادبيه‌نك يا هيئت مجموعه‌سنده ، ياخود اقسامی آراسنده جاريدر . هر اثر ادبينك غايه‌سی ، روح موضوع اولان تلقیٔ اصلی‌يی مخاطبلره اك سهل واك تام اوله‌رق القا ايتمكدن عبارت بولونديغی‌دوشونولنجه مبالغه‌نك حدی تعين ايدر : بر شيئی طبيعتده اولديغی كبی تصوير ايتمك ـ ايلروده ايضاح ايده‌جكزكه ـ ابداع ديمك دكلدر . بداعت ، موجودك اقسامنی و بو قسملر آراسنده‌كی روابطی تعديل ايله يكی بر تركيب ايجاديله قائمدر . بو تركيب

١١

اوقوییکز . بونده تصـویر ایدیلن اشخاصه عائد اوصافك هپ تأثراصلی یی اك چوق اظهاره خادم اولدیغنی کورورسکز . بو اشخاص ایله اونلره اسناد اولونان حرکاتك مجموعی تأثراصلینك مابه الحصو- لیدرکه دائما بو خدمتی نسبتنده مبالغه ایله تصویر اولونمشـدر . بویله برشعر مرکبده بوتون اوصـاف مصوره ، بوتون تحولات اسلوب یکدیکرینه التحاق ایله ذهن مخاطبی متمادیاً غایهٔ شعر اولان تأثره ایصال ایتملیدر . براثر ادبیده افکار حسیات وخیالاتدن بر ویا برقاچی لزومندن زیاده مبالغه ایدلمش ویا لزومی قدر مبالغه ایله ابراز اولونه مامش ایسه اوراده کی نقصان ، تأثراصلی یی اخلال ایدر . بوندن اکلاشیلیرکه مبالغه ذهن مبدعك تأثر اصلیسنه موافق وبالنتیجه اوتأثرك مخاطبلرده تمام حصولنه خادم اولمالیدر . بو حالده نظر تنقیده کوره اقسـامده کی مبالغه نك معیار مقبولیتی تبلیغ ایدیلن تأثراصلی یی اذهان غیره القاده کی درجهٔ موفقیتیدر . مثلا برقایقجی یی تصویر ایدرکن وجودینه نسبتله اللرینی کوچوك کوسترمك نصل غیر مقبول بر مبالغه ایسه ، اللرك بیوکلکنی اعضای بشر آراسنده کی مناسبات طبیعیه یی اخلال درجه سـنه چیقارمق ده مردود بر مبالغه در . دیمك که برکلك اقسـامنده مبالغه ، علی الخصوص برشعر مرکبده ، اقسام واجزای شعردن بعضیلرینك حال طبیعی یه نسبتله اعظامی ، بعضیلرینك بالعکس تصغیریدر ؛ شو شرط ایله که مجموع اقسام آراسـنده وجودی لابد اولان روابط ومناسـبات طبیعیه اخلال ایدلـمامش اوله .

موضوعك هیئت مجموعه سنده کی مبالغه یه کلنجه : معلومدرکه

شعرك شكل حاصلى ، اسلوب ادبينك روح فعاليدر . مبالغه يا موضوع ادبى اولان بركلّك اقسامى آراسنده‌كى مناسباتده ؛ ياخود موضوعك هيئت مجموعه‌سنده بولونور . بو ايكى حالى آيرى آيرى تدقيق ايده‌جكز .

ايلريده موضوع ادبيدن بحث ايدلديكى زمان ايضاح اولونه‌جقدر كه ذهن مبدعده كائنات و حادثات طبيعتدن حصوله كلان انطباع وتأثر ، موضوع شعرك اساسيدر. شاعرك منتهاى مقصدى اونى مخاطبلرينه ممكن اولديغى قدر تام اوله‌رق القا ايتمكدر . بوكا وصول ايچون كائنات وحادثاتدن او تأثرى پيدا ايدن شيئك اقسام واجزاسى آراسنده‌كى روابط و مناسباتى تعديل ايدر ؛ كنديسنه مولد شعر اولان ماده ويا حادثه‌ده‌كى برچوق اوصافدن تأثرينه تعلق اولميانلرى طى ايتديكى كبى ديكرلرينى‌ده او تأثرك حصولنه اولان خدمتلريله متناسب درجه‌لرده تلقى ايلر. بناءً عليه تأثر اصلى‌يه اك مناسبتدار اولانلر بويوك ، واضح ، بارز؛ سائرلرى بالنسبه ودرجه درجه كوچوك ، صولوق ، طونوق كورونور . ايشته كائنات وحادثاتده‌كى اوصاف طبيعيه‌دن بعضيلرينك بوصورتله اعظام ويا تصغير ايدلمسى مبالغه‌در كه موضوع ادبى ذهن مبدعده بوتغيير ترتيب ايله تشكل ، اسلوبه‌ده او صورتله انتقال ايدر . ديمك كه ذهن شاعرك حركت ابداعيه‌سى مبالغه ، موضوع شعرك تجسمى محصول مبالغه‌در؛ صوكره او موضوع ،تلقيسى كبى تبليغ ايديلنجه مبالغه اسلوبك روح فعالى اولور .

برشعر مركب ديمك اولان بويوكجه برحكايه‌يى ، برتماشايى

اثنای هیجاننده یا اعظام ، یاخود تصغیر ایدرك اظهار ایتمسی دیمکدر .

مبالغه فطرت بشرده مندمج برخصلتدر ؛ محاورات عادیه‌ده بیله کثرتله استعمال اولونور . فقط دقت ایدیلنجه کورولورکه موقع استعمالی دائما محل تأثردر . مثلا بلا تهییج صونوق حس ایتدیککزی سویلمك ایچون « اوشیورم » دیمکله اکتفا ایتدیککز حالده او حس هیجان درجه‌سنه کلمشسه « طوکیورم » ، حتی « طوکدم » دیرسکز . وجاهکزده حدت ایدن بر آدمدن ، سزده حصوله کلن تحسسی افاده ایچون « قیزدی » کلمه‌سنی استعمال ایدرسکز ؛ فقط او حدت ، سزده القای نفرت صورتنده بر تأثر حاصل ایتمشسه قوللانه‌جغکز کلمه بلا شبهه « قودوردی » فعل مبالغه‌کاریدر . بریسنك فرط خجالتندن متأثر اولدیغکز زمان تصویرکزده « بیچاره آدم پك زیاده محجوب اولدی » دیمکله‌ده قناعت ایده‌میه‌رك ، دها زیاده مبالغه ایله « بیچاره آدم حجابندن یره کچدی » دیرسکز . بورا‌ده مبالغه‌یی استلزام ایدن فعالیت ذهنیه ، خجالت غیرك سزده حصوله کتیردیکی تأثر مرحمتدن منبعثدر . بوتأثر مثلا حدتده اوله بیلیر ؛ بریسنه قارشی « اوتان » دیه‌جك یرده فرط حدت اظهاریله « یره کچ » دیمك کبی .

بشر ایچون طبیعی بولدیغمز مبالغه‌نك قیمت ادبیه‌سنی‌ده آکلامغه چالیشه‌لم : مبالغه نه برطور مجازی ، نه‌ده بر صنعت ادبیه‌در . مبالغه ذهن شاعرك حرکت ابداعیه‌سی ، موضوع

کوره بعضاً بویوکجه تخالفلر ، بعضاً فروق رقیقه درجه‌سنده تفاوتلر کوستردیکی ، هر حال وحرکتده نظر دقت بر انطباع شخصی کوره‌بیلدیکی حالده بشریته خاص اولان بوتون حرکات مادیه‌یی بر طاقم اصللره ارجاع ، بر طاقم زمره‌لره الحاق ایتمك نصل قابل اولمشسه ذهن بشرك حرکات معنویه‌سیله هم آهنك اولان بوتظاهرات اسلوبیه‌یی‌ده ـ مشاهده واستقرایه ابتنا ایدن فکر تحری ـ متنوع زمره‌لرده طوپلامش ؛ اصول استنتاج ایله اقانیم کلیه‌یه استناد ایدن فکر تدقیق ـ اصول معینه‌یه ایصال ایلمشدر .

دیمك اولویورکه بحث ایده‌جکمز اصول بلاغت ذهن مبدعك بوتون حرکات تأثریه‌سنی احتوا ایده‌مامکله برابر — رقیقه‌لردن قطع نظرله — اوصاف اساسیه‌ده‌کی اشتراکلرینه کوره بونلری انواع مختلفه‌ده جمع ایده‌رك تدقیق وتدوین ایلر . ایشته بونوعلری مطالعه ایده‌جکز . فقط بوندن اول اسلوبك ، حتی بعضاً موضوعك اساسنه تعلق ایدن برطرز تصور واردرکه اونی اکلامق لازم کلیر .

مبالغه

عمومیتله ذهن بشرك زمان تأثرنده‌کی هیجانی کندیسنده برفعالیت مفرطه پیدا ایدر . بونك تظاهراسلوبیسنه « مبالغه » دینیلیرکه بر ذهنك آزادهٔ تأثر اولدیغی زمانکی تلقیات عادیه‌سنی

بلاغتك اصول خصوصیه‌سی

اصول خصوصیه عنوان عمومیسیله تعیین ایتمك ایستدیكمز محاسن بلاغت مكمل اسلوب اولان بدایع معنویه‌دركه اسلوبك هر جهتنده مطلقا بولونماسی مشروط اولمادیغی كبی هپسنك عینی یرده مجتمعاً وجودی‌ده قابل دكلدر ؛ لزوم كورولدكجه آیری آیری تظاهر ایدر . انجق وضوح دلالتده كمال ایچون لطفلرندن استغنا ایدیله‌مز .

بو محاسن بلاغت ـ كه حقیقتده تهیجات روحیه‌نك تظاهرات اسلوبیه‌سی دیمكدر ـ كائنات وحادثات مؤثره‌نك ، یالكز آیری آیری دماغلرده دكل ، حتی بر دماغ متأثرك حالات مختلفه‌سنده بیله متفاوت اوله‌رق تولید ایتدیكی تأثراتی بر ادای هم آهنك ایله اسلوبده اظهار ایدن حركات ذهنیه‌دن منبعثدر . « اسلوب عینیله انساندر » قول مشهورینك حقیقته توافقی بونكله تمام اولور .

مادام كه بونلر تأثرات ذهنیه‌دن متولد ومادام كه بو تأثرلر یالكز شخصه كوره دكل ، بر شخصك حالات مختلفهٔ روحیه‌سیله بیله متبدلدر ؛ بونلری قواعد معینه صورتنده تدوین ایتمك ممكن اوله‌ماز ظن اولونور . فقط انسانلرك تنوعاتنه پایان اولمیان حركات مادیه‌سی شخصه ، شخصك حالات روحیه‌سنه

ایشته براثر تحریرك بلاغتسزلکدن قورتولمسی ایچون نظر اعتباره آلنه‌جق شرائط عمومیه‌نك الك مهملری بو اجمالده داخلدر . صحت افاده و مطابقت الفاظی حائز اولمقله برابر بو شرائطیده جامع بولونان براثر قلمینك محرری دوزکون سویلمش، دوزکون یازمش اولدیغنی ادعا ایده‌بیلیر. تحریرده بو درجهٔ قدرتی اکتساب ایچون دهاً و هنروری‌یه دکل بویوکجه براستعداده بیله احتیاج یوقدر ؛ وکندیسنه « اوقور ، یازار » صفتنی لایق کورەن هرکسه لسانتی بو درجه‌ده فصیح و بلیغ اوله‌رق سویلیوب یازه‌بیلمك ، اهمالی غیر جائز ، بر وظیفه‌در .

حشو معنوینك دیکر طرزینی ایسه منظومهٔ آتیه‌ده کوریبورز :

ینه قار برسکون جامدله ،
ینه هر یر ملول وموت آلود
برطونوق پرده ، برنقاب عنود
صاقلایور چهرهٔ سماواتی
بشرك چشم ابتهالندن ؛
بشرك نظرهٔ مناجاتی
تتره‌یور برهراس بارد له
اوطونوق پرده‌نك ظلالندن .
ایشته عریان وزارو مستغرق
ایکی تمثالی فقر مشئومك ...
– هریاننده شولوح مغمومك
آقیور طالغه طالغه رنك ممات !–
ایکی عاجز قدید ولرزنده ،
ایکی مطعون شکوه‌کار حیات ،
چاتلامش اللریله یوقلایه‌رق
آرایورلر حیاتی مزبله‌ده .

توفیق فکرت

چونکه بوراده

هریاننده شولوح مغمومك
آقیور طالغه طالغه رنك ممات

بیتی – که برجملهٔ معترضه کبی سویلنمشدر – تصویر موضوعه خادم اولمادقدن بشقه افکار وخیالات سائره‌نك جریان طبیعیسنه‌ده مانع اولویور .

یکی آچمش کله مثال اولمش .

انعطافیله باق نه آل اولمش

سرو سیمین صفالی کردنه !

بو لطافتله اول نهال روان

کیرییور کوز بومونجه رؤیامه ،

بکزییور عینی کندی خولیامه ؛

بو تصور طوقوندی سودامه .

آه بویله کزرمی هیچ جانان ؟

کل دکل آرقه‌سنده قانلی کفن

سنمیسك سنمیسك غریب‌وطن ؟

بندنده برنجی بیت سویلندکدن صوکره ایکنجیسی فکراً برتکرر تحصیدن عبارت قالدیغی کبی تاصوك بیته قدر اونی تعقیب ایدن مصراعلرده تشکیل موضوعده قطعیاً فائده‌سز وبناءً علیه حشودر . بونی صریحاً اکلامق ایچون حشویاتی طی ایله اوقومق کفایت ایدر ؛ چونکه اوزمان کورولورکه بو تنقیح ایله تصویره هیچ برنقصان عارض اولمیور .

فمنك رنکی عکس ایدوب تننه
یکی آچمش کله مثال اولمش .
کل دکل آرقه‌سنده قانلی کفن ؛
سنمیسك سنمیسك غریب وطن ؟

متجانس اولان شیلرك آراسنده‌کی کمیت فرقی ایسه ماهیتلرینی دکیشدیره‌مز .

تعقید معنوینك ایکنجی شکلی اطوار مجازیه‌نك افکار وخیالاتی تنویر ایده‌جك یرده ، وضوح دلالته‌ده منافی اوله‌رق ، بالعکس اظلام ایتمسیدر که بونی مجاز بحثنه ترك ایده‌جکز .

بلاغتك بوتون آثار تحریره شامل اولان اصول عمومیه‌سی ترتیب کلام ایچون صوك درجه‌ده مهم اولمقله برابر بوراده دها زیاده تفصیل ایتمیورز . چونکه بونلره عائد اولان قواعدك قسم اعظمی صرف اصول تحریره تعلق ایتدیکی جهتله بلاغته نسبتی قواعد صرفیه ونحویه‌نك فصاحتله اولان مناسبتی کبیدر . یالکز ، علی الاطلاق ، ترتیب کلامده برشرط مهم دها واردر که صورت مخصوصه‌ده جالب دقت اولمالیدر ؛ اوده ، سوزی حشو لفظی کبی حشو معنویدن‌ده بری بولوندیرمقدر .

« حشو معنوی » ایکی طرزده ظاهر اولور : بری تبلیغ ایدیله‌جك فکری — اوزاقدن ، یاقیندن اوکا مناسبتی اولان — بر طاقم افکار ایله ، بلا لزوم ادبی ، تخلیط ایتمکدر که بو غلبه‌لك آراسنده فکر اصلی بالعکس بوتون بوتون ابهامه دوشر ؛ دیکری افکار مبلغه آره‌سنه یابانجی بر فکر قاریشدیرمقدر که اوفکرك کندیسی وضوح دلالتدن محروم اولدقدن باشقه افکار وخیالات سائره‌نك جریان طبیعیسنی‌ده اخلال ایدر . مثلا کمال بکك « واویلا » عنوانلی منظومه‌سنك شو :

فمنك رنکی عکس ایدوب تذنه

ایتمز ؛ چونکه خلافی ذهنه بداهةً متبادردر . سلامتسزلکه مثال اولان نفعینك :

بر دوش کیبدر حق بوکه معنیده بوعالم
کیم کوز یوموب آچنجه زمانی کذر ایلر ؛
بر یرده که آرامه بومقدار اوله مهلت
اربابی نیجه کسب کمال و هنر ایلر ؟

قطعه‌سنك مؤداسی ایسه ذهن مخاطبی وهلةً تردده دوشیره‌رك مخالفت تفکره سوق‌ایله حسن‌تلقی‌یه امکان براقماز. ینه نفعینك :

کر اولسه فیض حکم عدل ودادی عالمه شامل
ایدردی بچهٔ کبك دری شهباز ایله بازی

بیتی‌ده مقصددن زیاده خلاف مقصدی افهام ایده‌جك ایده‌جك قدر منطقسز وبناءً علیه معقددر .

کرچه « تعقید » لفظندن اکلاشیلمسی معتاد اولان معنایه کوره فکرده حقیقت وسلامت نقصانی ویا منطقسزلق شوائبنك انواع تعقیددن عدنده وهلةً تردداولونه‌بیلور. فقط دوشونملیدرکه فکرده حقیقت وسلامتك فقدانی ، حتی نقصانی ذهن سامعینی بهمه‌حال آز چوق تشویش ایدر ؛ تشوش ذهنی ایسه بالنهایه مستلزم تعقیدر . او حالده مسئله بو تشوشك کمیتنه انحصار ایدیور ؛ یعنی حقیقت وسلامت نقصانك بردرجه‌سی واردرکه اوراده تعقید معنوی‌یی تسلیم ایتمك ضروری اولور . کیفیةً

ایدردی چاغلیانلر اودم قوشلرله صحبت ؛
دلیل مسکن اولدی ، اوکا سرب محبت ؛
ملکلرله بولوشدی پری پیکر بودختر .
ـ مؤثر شیلر اکثر نظرلردن بریدر ـ
چیقوب کهساره باقدم ـ که مطلق اول پریدر ـ
چمنزارك ایچنده یوزر برموج احمر

عبدالحق حامد

بندی‌ده نقصان ارتباط حسبیله معقددر .

بوشکل تعقیدك دیکر برسببی‌ده منطقسزلقدرکه شعر کلمه‌سنك مدلول شاملنه ادخال ایتدیکمز آثار ادبیه ایچون سوزك ، بر فائدهٔ ادبیه‌یه مقابل اولمامق اوزره، حقیقت وسلامتدن انحرافی دیمکدر [١] . آثار سارهٔ تحریرده ذهنی آچیقدن آچیغه‌یا کلیش نتیجه‌لره سوق ایدن استنتاجات سخیفه‌ده تعقید معنوی‌یه علت اولور . [٢] .

تعلیم ادبیاتده « فکرك مزیات عمومیه‌سی » عنوانی آلتنده مذکور ، « حقیقت » دن محرومیته مثال اوله‌رق ایراد ایدیلن نابینك :

اولور فیض تواضعله درخت پست بارآور
قومشدر میوه‌دن محروم سروی سرفراز اولمق .

بیتنك معناسنی هرکس اکلارسه‌ده هیچ کیمسه حسن تلقی

[١] بورادهکی فائدهٔ ادبیه قیدیله ازجمله حسن تعلیل کبی محاسن بلاغته تلمیح ایدلمشدر .

[٢] آچیقدن آچیغه قیدی مغالطات ماهرانه‌یی استثنا ایچوندر .

کورورسه دیده کناهی ثواب شکلنده ؟
اکر غبار ایسه انجام حسرتم یارب
نه‌در بوشی‌که دوشر کوزدن آب شکلنده ؟
اکر دینیرسه ، هیچ اولمازسه برتسلیدر ،
بو بحرده یشارم بن حباب شکلنده ؛
که اول حباب ینه بحر ایچنده‌در موجود
معین اولسه‌ده چوق انقلاب شکلنده .
بو منهلی نه‌یه مدخل شمار ایدر انسان ؟
زمینه طوغرو آچیلمش او باب شکلنده .
حیات نامی ویرلمش نه‌در بوظل ثبوت ؟
اولوم دیرز اوحقیقت نه خواب شکلنده ؟
سکوتدر چیقه‌جق سجده‌لر ، صلالردن
کوکل طنین ایده‌طورسون رباب شکلنده .

عبد الحق حامد

بندی اغتشاش ترتیب سببیله و

صاچی پژمرده برقیز برهنه پای وبی خواب
کیدردی چشمه ساره الندە کوزۀ آب ؛
صباح ایرکندی ساندم کلیر چیقمش شفقدن .
کوزونده شعله کوردم نشان میل سودا ؛
فقط الوان عصمت دکلدی نا هویدا .
نه‌در آتیسی مشکوك امینم ماسبقدن .
کوزلکدن چکنمز تك وتنها و سربست ؛
کورن اول حسن وآنی کرك سارق کرك مست
تسلط شویله طورسون فقط اورکوب قاچاردی .
بن ایندم چشمه ساره ، او چیقدی کوهساره ؛
تصادف مقصدیله بن ایندم رهکذاره ؛
اوبغدای ترلاسنده خفی بریول آچاردی .

بونلرك مبادی واجزاسندن باحث بر علم مخصوصدركه ادبياته خدمتی فكرك حقيقت وسلامتی تأمیندن عبارتدر .

وضوح معنایه رغماً وضوح فكر وخيالك فقدان ويانقصانی « تعقيد معنوی » حاصل ایدر، دیمشدك . بونوع تعقيدك منشائی اعتباريله ايكی شكلی واردر : برنجيسی بودركه ؛ سوز لفظاً معقد اولمادیغی . یعنی مجموعی اعتباريله وياخود جمله‌جمله معناسی تماماً اكلاشيلديغی حالده سامع ویا قارئك ذهننده تلقی پذير اوله‌ماز . تعقيد معنوينك بوشكلی یامتكلمك موضوعی عدم احاطه‌سندن نشأت‌ايدركه، برمثال‌ايله تأييدينه لزوم‌كوروليه‌جك درجه‌ده بديهی ويوقاريده سويلديكمز برنجی اصله راجعدر ؛ یاخود افكار وخيالات مبلغه آراسنده نقصان ارتباط وترتيبات فكريه‌ده اغتشاش‌بولونمسندن ، یعنی سوءترتيب واادادن انبعاث ايلر . مثلا :

اوت . حقيقت اشيا تراب شكلنده ؛
بونك ادله‌سی وار بی حساب شكلنده .
قالان بوكون بزه انجق امید غفراندر
انی چكر طورور آدم عذاب شكلنده .
عجب ترابه نه‌دن نفرت ايلسون‌كه بشر
كوزوكميان براو وار اضطراب شكلنده .
نه شبهه اول وآخر وجود مطلقدر
اوقورسه عالمی انسان كتاب شكلنده .
فقط نیچون قاله‌یم ناله‌لرله بويله غريب
بو باغزارده بن بر غراب شكلنده ؟
بنم هله نه‌دن اولسون شئامتم مشهود

دیمك یرینه

اطراف قارا كلق، یول مخوف ایدی ؛ رهبرمزده بزی تأمین ایده جك قدر اعتماد نفس‌ده یوندی ؛ احتیاطی الدن براقامش اولمق ایچون كیجه‌یی بولوندیغمز برده كچیرمكه قرار ویردك .

شكلنده یازمق دها زیاده موافق بلاغتدر .

فقط جمل تالیه كثیراولورسه تاجملهٔ اصلیه‌نك ورودینه قدر كافه‌سنی خاطرده معلق طوتوب بعده جملهٔ اصلیه‌ یه ربط ایده‌بیلمك مخاطبلرجه مشكل اولور . بوحالده جمل تالیه‌دن برقسمنی جملهٔ اصلیه‌دن اول ، برقسمنی صوكره سویلمك مرجحدر .

ینه بواساسدن متفرع برقاعده‌دركه عباره ایچنده یكدیكرینه مناسبت قویه‌سی بولونان اقسامی ذهنی اتعاب ایده‌جك درجه‌ده متباعد بولوندورمامليدر . مثلا :

انسان ، بومحنتكاه وجودده چكیلن بونجه مزاحمه رغماً حیاتك لذتیله شیرینكام اولمق ایستیه‌رك ، « محنتی كندینه ذوق ایتملیدر » سوزینی قاعدهٔ حكمت اتخاذ ایدن فلاسفه‌نك افكاری معتبرده اولسه ، نهایت محن حیاته قارشی فریاددن منع نفس ایده‌مز .

عباره‌سنده « انسان » فاعلیله « محن حیاته قارشی فریاددن منع نفس ایده‌مز » بقیهٔ جمله‌سی بیننده‌كی فاصلهٔ مدیده مخل بلاغتدر .

وضوح فكر وخیاله عائداوله‌رق بحث ایتدیكمز ایكنجی اصلك وسائط تأمینیه‌سندن ایكنجیسی سوزك ترتیب منطقی‌یه موافقتیدر . منطق استنتاج واستقرأ دنیلن ایكی اصول تفكرله

برطرفی غایت آچیق بنفشه ، برطرفی غایت قویو آلا و رنکینه غرق اولمش ویا برجهتی آتشین آلدن ماشـلایه‌رق وطبقه طبقه پنبه ، ترنجی وقاوون ایچی رنکلرینك فرق‌اللی درجه قویولغندن آچیقلغنه و آچیقلغندن قویولغنه انتقال ایدر ؛ نهایت قناریا صاریسنده قرار ویرمش ویاخود دنیاده نه‌قدر پارلاق رنك وارسه ـ آچیقلقده ، قویولقده قابل اولدقلری درجاتك هیچ بری خارجده قالمامق اوزره ـ عمومی جمع ایتمش بیك دورلو ملون بولوطلر دقیقه دقیقه رنکلرینی برلطافتدن بربدیعه‌یه تحویل ایدرك آهسته آهسته آفاقی سیر ایتمکه باشلارلر .

کمال

عباره‌سنده بونظریه‌یه توفیق ترتیب ایدلمشـدر . عینی اساسه ارجاع ایله دینیله بیلیرکه : شدت مقصود اولان برجمله‌ده فاعلی اول ذکر ایدوب مسندی بعده سویلمکدن زیاده مسندی فاعله تقدیم ایتمك دها مؤثر اولور . مثلا « مستحق عقوبتدر اوکیمسه که قوانین مدنیه‌یی اخلال ایدر » جمله‌سیله « قوانین مدنیه‌یی اخلال ایدن کیمسه مستحق عقوبتدر » ، یاخود « اوکیمسه که قوانین مدنیه‌یی اخلال ایدر ؛ مستحق عقوبتدر » جمله‌لری آره‌سنده تأثیرجه موجود اولان فرق آشکاردر .

ینه بوسببله‌درکه برجملهٔ اصلیه ایله بر ، نهایت ایکی جملهٔ تالیه‌دن مرکب اولان برعباره‌ده جملهٔ اصلیه‌یی تقیید ویاتنویر ایتمك خدمتنی ایفا ایدن جملهٔ تالیه اول ذکر ایدیلیرسه عباره دها بلیغ اولور . مثلا :

احتیاطی الدن براقامش اولمق ایچون کیجه‌یی بولوندیغمز یرده کچیرمکه قرار ویردك ؛ اطراف قارا کلق ، یول مخوف ایدی ؛ رهبرمزده بزی تأمین ایده‌جك قدر اعتماد نفس‌ده یوقدی .

برشکل ایله پیدا اولور ؛ وبوصورتله اختیارك بی‌حرکت قالمش اولماسی فکری الك آز سعی ذهنی ایله تلقی ایدیله بیلیر .

ینه بو اساسه اتباعاً دیه بیلیرز که : لسانك شیوهٔ بیانی مساعد اولدیغی قدر صفتلری اسملره تقدیم ایتمك موافق بلاغتدر . مثلا « بربیاض آت » یرینه بعض لسانلرده اولدیغی کبی « برآت بیـاض » دیمك دها بلیغ اوله ماز . چونکه آت اسم جنسی سویلننجه درحال خاطره برخیال وارد اولور . مخاطبك تصور ایتدیکی بو خیال بیاض رنکده دکلسه متعاقباً کلن صفت ، خیال اولی تعدیل ایله یکیدن تشکیل مجبوریتنی حاصل ایدر . حالبوکه « بیاض آت » ترکیبنده اول امرده « بیاض » کلمه‌سندن مستفاد اولان رنك هیچ برشیئه تعلق ایتمکسزین ذهنده سـاده‌جه تهیئه ایدیله‌رك ایکنجی کلمه‌نك ورودیله هما . آت خیالنی تشکیل ایلر . کورولیور که عینی نتیجه‌یه بونده بر ، اولکیسنده ایکی جملهٔ ذهنیه ایله واصل اولونیور . [۱]

بونظریه‌یی برازدها عمومیلشدیره‌رك دیه‌جکز که : افاده‌ده اوصاف ومتممات مجرده [۲] افکار غیرمجرده‌یه [۳] ممکن اولدیغی قدر تقدم ایتملیدر .

---

[۱] استدراك معنـانك برجزء لایتجزای زمان ظرفنده وقوعی پسیقولوژیده معروف برحقیقتدر . اویله اولمیوبده متکلمك تلفظیله مخاطبك احتساسی آراسنده اوفاق برفاصلهٔ زمان تصور اولونسه هرکلمه‌نك تأخر استدراکی مدتی یکدیکرینه منضم اوله‌رق مثلا یاریم ساعت صوکره متکلمله مخاطب آراسنده تفهیم وتفهم ایچون برقاچ دقیقه‌لق فاصله پیدا اولمق لازم کلیرکه تجربهٔ عامه ایله مجروحیتی ثابتدر .

[۲] abstrait   [۳] Concret

ترتیب عباره‌ده جمل معترضه وتالیه‌نك مواقع نسبیه‌سنی احاطهٔ فکره الڭ مساعد اوله‌جق صورتده تعیین ایتمکله برابر هرجمله‌ده فاعل ومسندلرڭ مواقع متقابله‌سنی‌ده معنای مقصود بهه توفیق ایلمکدر . مثلا :

بیچاره اختیار ، وادینك اظلال حزیننده نسیم سحره ، کونشه بیگانه اوله‌رق ساعتلرجه طاش کبی بی‌حرکت قالدی .

عباره‌سیله تبلیغ اولونمق ایستنیلن فکری‌دها بلیغ سویلمك ایچون بوسوزی :

وادینك اظلال حزیننده نسیم سحره ، کونشه بیگانه اوله‌رق بیچاره اختیار ساعتلرجه طاش کبی بی‌حرکت قالدی .

شکلنه کتیرمك فائده‌لیدر ؛ شو سببله که : اولکیسندن مخاطبلرڭ اذهانی معنای مقصودبه اولان اختیار خیالنی دفعةً تشکیل ایدر ؛ فقط بوخیال ، متکلمك تصویرینه توافق ایده‌بیلمك ایچون اونی تعقیب ایدن خیالات وافکار ایله پی‌درپی تصحیح ایدلملیدر ؛ بویله برتصحیح ایسه ، تك برخیال حصولی ایچون ، تلقیات خیالیه‌نك یکدیکرینی محو واثبات صورتیله توالیسی دیمکدر که ذهنه آغیر وتأثیر ادبی‌یه مضر برمشغله‌در . حالبوکه ایکنجی شکلده اولا وادینك اظلال حزینی خیالی تحصل ایدرك نسیمه وکونشه بیگانه اولمق فکر متممی‌ده تلقی ایدیلنجه اومحیط معین ایچنده « بیچاره اختیار » خیالی آرتق تصحیح وتعدیله احتیاج قالمایه‌جق قدر تام وثابت

بلاغتك اصول عموميه‌سی

بلاغتك اصول عموميه‌سيله آرانيلان ايلك هدف ، تبليغه مصروف اولان افكار وخيالاتدن هر برينك اذهان غيرده تام وقولای اوله‌رق حصولی يعنی وضوح فكر وخيالدر . اوندن صوكره وضوح دلالت كلير . فكر وخيالده وضوحه وصول ايچون اولا ، محرر ويا متكلمك اكلاتمق ايستديكی فكر وخياله كنديسنك تماميله صاحب اولماسی لازمدر . انسان مالك حقيقيسی اولماديغی برشيئی باشقه‌سنه ويره‌ميه‌جكی كبی بحق صاحبی اوله‌مديغی بر فكر وخيالی ديكرينه القايه‌ده امكان بوله‌ماز . ايشته « ای يازمق ايچون ای دوشونمليدر » سوزی بوسببله لايتغير بر دستور تحريردر .

بو شريطهٔ بلاغتك حصولندن صوكره تبليغده وضوح فكر وخياله عائد اولان ايكنجی اصل : كلامك مخاطبلرجه الك آز مساعیٔ ذهنيه صرفيله تلقی واحاطه ايديله‌بيله‌جك صورتده ترتيب واداسيدر . فصاحت بحثنده‌ده سويلديكمز كبی ذهنك بر آن معينده كی قدرت احاطه‌سی محدود اولديغندن ادراك وتركيب معنايه نه‌قدر زياده مساعی صرف ايدرسه موضوع ادبيدن منتظر اولان تأثير او درجه تقليل ايدلمش اولور . نته‌كيم عادی بر ماكنه‌نك اجزای مركبه‌سنده كی دلك وتماس نه قدر زياده اولورسه قوهٔ نافعه او نسبتده ضياعه اوغرامش ديمكدر .

بواساس ايكی واسطه ايله استحصال اولونور : برنجيسی ،

معناده‌كی خدمتیدر . معنای واسعی اعتباریله دلالتده وضوح نه‌دیمك اولدیغی اكلاشیلدی . شیمدی « دلالت » لفظنده‌كی معانیٔ شامله‌دن صرف نظرله دلالتك یالكز بسیط ، فقط عمومیتله متخذ اولان معناسنی نظر دقته آلیرسه‌ق كورورزكه هر كلمه بدایةً برخیاله، نهایت برفكره دلالت ایتمك اوزره موضوعدر؛ واو كلمه‌نك تصوتندن حاصل اولان تحسسمز [١] احتساس [٢] حالنه كلنجه دائما او فكر وخیالی اخطار ایدر . ایشته بوكا « دلالت وضعیه » دیرلر . بر كلمه ویامتعدد كلمه‌لردن مركب اولان برجمله معنای موضوعلهدن باشقه برشی اخطار ایدرسه بو حالده « دلالت عقلیه » دینیلیركه التباسی دفع ایچون بز اوكا « دلالت عارضیه » دیه‌جكز .

بركره‌شوایكی نوع دلالت تعیین ایدنجه « ادبیاتده الفاظك دلالت وضعیه‌سی حقیقت، دلالت عارضیه‌سی مجازدر » دیرسه‌ك حقیقتله مجاز آراسنده‌كی فرقی كوسترمش اولورز .

بونی آكلادقدن صوكره حصول بلاغته خادم اولان نظریات تبلیغیه‌یی ایكی‌یه آیره‌رق — حقیقی اولسون ، مجازی اولسون — علی‌الاطلاق تشكیل كلامه تعلق ایدن نظریاته « بلاغتك اصول عمومیه‌سی » ، یالكز افادهٔ مجازیه‌یه عائد اولانلرده « بلاغتك اصول خصوصیه‌سی » دیه‌جكز ؛ واوصورتله تتبع ایده‌جكز [٣]

---

[١] sensation

[٢] perception

[٣] بوتقسیمه كوره اصول عمومیه قدیم علم معانی‌یی ، اصول خصوصیه اسكی بیان وبدیعی احتوا اتمش اولیور .

مقصدیله بعض اقسامنده وضوح فکر وخیال تنقیص ایدیلیر . فقط بوابهام، وضوح موضوعك تأمینی ایچون اختیار اولونمش، براظلالدرکه ، اهمال درجه‌سنه دوشمامك لازم کلیر .

وضوح دلالتله وضوح فکر وخیال آراسنده‌کی نسبت، اسلوب ادبینك نظریات اساسیه‌سندن اوله‌رق بلاغت قواعدینك اك اهمیتلی مستند علیهیدرکه ماهیتی نظرمزده کیتدکجه دها زیاده تظاهر ایلیه‌جکدر .

شیمدی عمومیتله شونی سویلیه‌لم که : بر اثر ادبیده وضوح معنا شرط اولین موفقیت اوله‌رق ، نه‌قدر مکمل بولونورسه اثرك — هیچ اولمازسه فصاحةً — قیمتی او درجه‌ده آرتار ؛ وبونوع وضوحك هیچ برحد وقیدی یوقدر . فقط وضوح فکر وخیال اساساً وضوح معنا قدر مهم ومعتنابه اولمقله برابر بعضاً وضوح دلالتك تأمینی ایچون فدا ایدیلیر . دیمك بونك برحدی ، یاخود بر قیدی واردرکه اوده ، سویلدیکمز کبی ، منحصراً وضوح دلالتدر . وضوح دلالت ایسه ابداع ادبینك مدار حیاتی ، اسلوبك اقصی الغایه‌سیدرکه کمالی، ادبیاتك غایهٔ خیالیه‌سیدر .

بونی سویلدکدن صوکره « وضوح دلالت » ترکیبنده‌کی « دلالت » کلمه‌سنك شمول معناسنه نقل فکر ایده‌لم : بر اثر ادبینك اقسامی آراسنده‌کی مناسبات ، ذهنمزی دائما برکلّك تلقیسنه ایصال ایله مکلفدرکه دلالتك اك یوکسك وبلاغت تعریفنه داخل اولان معناسی بودر ؛ معنای بسیطی ایسه الفاظك ذهن سامعه نقل

بارز بولونماسیله تحقق ایدر . وضوح فکر وخیالك نقصان وفقدانندە « تعقید معنوی » دینلمشدر .

اوچنجیسی وضوح دلالتدرکه برموضوع ادبینك تبلیغنه خادم اولان معانی‌یی مناسبات تبلیغیه‌سنه کوره ترتیب واونسبتده ابراز ویا ابهام ایتمك صورتیله اصل موضوعده تأمین وضوح دیمکدر . فکرمزی تنویر ایچون دیه‌بیلیرزکه : مثلا برلوحه‌ده منقوش اولان بر تصویر خطوطی وکولکه‌لری اعتباریله، اشیادن هیچ برینه بکزه‌مزسه اورسم افاده‌دن کلیاً محروم قالیر. ایشته رسمده خط وظل مشابهتی ادبیاتده وضوح معناووضوح فکر وخیاله تقابل ایده‌بیلیر . فقط رسم لوحه‌سنده اشباح واشیای خارجه‌نك کافه‌سی رسامك موضوع متخذینی اك مؤثر صورتده آکلاتمق غایه‌سنه کوره انتخاب وتصویر ایدلمك ؛ موضوعه نسبتله اك زیاده حائز اهمیت اولان جهتلرك اشکال والوانی غایت بارز اولدیغی حالده اهمیتی ایکنجی ، اوچنجی ... بشنجی درجه‌ده بولونانلر قلت اهمیتلریله متناسباً دها آز ابراز ،حتی بوتون بوتون اظلال اولونمق ایجاب ایدر. چونکه بویله‌یاپیلمازسه رسمك موضوعا لیسی حائز وضوح اوله‌ماز. ایشته‌تصویرده‌کی بودرجات اشکال والوان‌ادبیاتده - علی طریق التماثل - وضوح دلالتی آکدیرر .

شو مسروداتدن قولایجه استنتاج ایده‌بیلورزکه براثرده وضوح دلالته‌وصول ایچون دیکر ایکی نوع وضوح استحصال ایدلمش اولمالیدر . واقعا برتصویر ادبینك وضوح دلالتی‌تأمین

بلاغت ، وضوح دلالتده يكديكرندن متفاوت اولان صور تخيليه وتفكريه‌نك وقوت حس وخيالى تزييد وتعديل ايدن اطوار مختلفهٔ تبليغيه‌نك الك مناسبلرينى انتخاب واستعمال ووضوح فكر وخيالى وضوح دلالتله تأليف ايدرك سوزى مقتضاى موضوعه توفيق ايلمكدر .

بو حالده بلاغت، فكر وخيالده وضوح كافى ؛ و ــ نواتى تأثر اصلى اولان ــ موضوع ادبى ايله ــ الفاظدن وافكار وحسيات وخيالات تاليه‌دن تركب ايدن ــ اسلوب آره‌سنده آهنك توافق تأمين ايتمك ديمكدر كه فصاحتسز بلاغته امكان اوله‌ميه‌جغى بو نكته‌ده آكلاشيلير .

اتخاذ ايتديكمز شو تعريفى لايقيله تلقى ايده‌بيلمك ايچون « وضوح » كلمه‌سنك درجات مدلولنى تبيين ايتمك الزمدر. يوقاريدن برى بسط ايتديكمز نظريه‌يه كوره اوچ نوع وضوح واردر :

بجيسى ، وضوح معنادر كه كافهٔ محرراتده وجودى شرط اقدم عد اولونور . محاسن فصاحت بحثنده ذكر ايتديكمز نظريات ادبيه‌نك غايه‌سى بو وضوحى صوك درجهٔ امكانه قدر اعلا ايتمكدر . معلومدر كه وضوح معنانك فقدان ونقصاننه « تعقيد لفظى » ديرلر .

ايكنجيسى ، وضوح فكر وخيالدر كه اولا جمل وعبارات متعاقبه‌دن استنباط اولونان معانينك اوقويان وياديكلينلرده بر فكر تام حاصل ايده‌جك قدر يكديكرينه ارتباطيله ؛ ثانياً خيالات مبلغه‌نك اذهان غيرده تماماً صورت پذير اوله‌جق درجه‌ده

فقط بو تعریف بلاغتك اصولنه دكل غایه‌سنه عائددر. قدما ، بلاغتی بویله غایه‌سیله تعریف ایتدكدن صوكره صور تخلیه وتفكریه ووسائط تبلیغیه‌دن برقسمنی « معانی » نامیله برعلمه ، دیكر برقسمنی‌ده « بیان » دینیلن آیری بر علمه موضوع اتخاذ ایده‌رك ، بیان دیدكلری علمی « معنای واحدی وضوح دلالتده یكدیكرندن متفاوت طرق مختلفه ایله ایراد ایتمك معرفتیدر » ؛ معانی‌یی‌ده « الفاظی ایجاب ظاهره توفیق ایله كلامی مقتضای حاله تطبیق ایتمك علمیدر » صورتنده تعریف ایلمشلردر . مادامكه دوشونولن ویا حس ایدیلن شیئی مختلف صورتلرله آكلاتمق ممكندر ومادامكه بلاغت سوزی مقتضای حاله ، وتعبیر صحیحیله ، موضوعه تطبیقدر ؛ بو صور مختلفهٔ تبلیغدن او مقتضایه تطابق ایتمینلر بلیغ اولمامق ایجاب ایدر . دیمك كه بلاغتك معناسندن بیانك مؤداسنی تفریقه امكان یوقدر . حتی بو سببله‌دركه معانی دیدكلری علمك تعریفنه « الفاظی ایجاب ظاهره توفیق ایدرك » قیدینی علاوه ، یعنی الفاظك مدلولنی موضوع لهلرینه حصر ایله ، معنای بلاغتده بالطبع داخل اولمق لازم كلن ، بر طاقم قواعد ادبیه‌یی علم معانی خارجنده براقمق ایسته‌مشلردر .

اوحالده تعدیل ایتدیكمز تعریفی بر آزدها تخصیص وایضاح ایله برابر مدلولنه ـ معنای قدیمیله ـ علم بیان موضوعنی‌ده ادخال ایده‌جك صورتده توسیع ایلرسه‌ك بلاغتك ، ماهیتنی ـ علی طریق الاصول ـ تعیین ایدن ، تعریف صحیحنه واصل اولوروزكه اوده شودر :

ایدن ـ وبلکه ایتمه‌ین ـ نوع بشرك افراد حاضره ومستقبله‌سی ایچون یازیلیر وبناءً علیه « حال ومقام » تعیین اولونه‌ماز که حتی سوز اوکا توفیق ایدیله‌بیلسین .

کرچه ناجی افندی « اصطلاحات ادبیه » عنوانلی اثرنده « حال » کلمه‌سنك معناسیله تعریفك شمولنی توسیع ایتمك ایسته‌یه‌رك برطرفدن « حال یالکز مخاطبه خاص دکلدر . متکلمك حالی ده بونده داخلدر » سوزینه قائل اولمقله برابر دیکر طرفدن‌ده « انفس وآفاقده مشاهده ایدلمکده اولان بونجه کیفیات رنکا رنکك هربری برحالدر ، هرحالك مقتضاسی اولور ، هرمقتضایه کوره سوزبولونور » دیمش ؛ بلاغته‌دهاواسع برمعناویرمکه چالیشمشدر . انجق سوزلرینی عمومیت ومبهمیتدن قورتاره‌رق برنتیجهٔ معینه‌یه ایصال ایده‌مامشدر . ذاتاً پك طبیعیدرکه « حال متکلم » و « انفس وآفاقده‌کی کیفیات » کبی مبهمات اوزرینه تعریف علمی تأسیس ایدیله‌مز .

حقیقت حال دوشونولونجه بداهةً اکلاشیلیرکه بلاغتك غایه‌سی : متکلمك ویا محررك، ذهننده تحصل ایدن بر فکری ویا بر حسی سامع ویاقارئلرینه بالذات حائز اولدیغی قوت‌وشدتله تبلیغ والقا ایده‌بیلمسیدر. دیمك‌که سوز ، دائما بوغایه‌یی تأمینه خادم اولمق لازم کلیر . متکلم ویا محررك بوحس وفکری ایسه موضوع اصلی دیمکدر ؛ واوحالده‌سوزك مقتضای موضوعه موافقتی ایجاب‌ایدرکه‌غایهٔ بلاغت تأمین ایدیله بیلسین . بناءً علیه « بلاغت ، سوزك مقتضای موضوعه‌مطابقتیدر . »

بلاغتك تعريفی

بلاغتك بين القدما مستعمل اولان معنای محدودينه کوره تعريفی: « کلامك مقتضای حاله مطابقتيدر . يعنی مقامه مناسب اولان وجهله تصوير وترتيب اولونماسيدر » [۱]

بو تعريفه باقيلنجه بلاغت سوزی مخاطبلرك قابليت تلقيه‌سی درجه‌سنه کوره سويلمك ديمك اولويور . حالبوکه ، واقعا مشافهاتده ، ياخود برصنف خلقه تخصيص ايديلن محررتده سوزی مخاطبلرك سويهٔ عرفانه ، ميلان وجدانه موافق بولوندورمق وجوبی تسليم اولونور وبولزومه رعايتکار اولان سوزلره بليغ دينيله‌بيليرسه‌ده: اولا، مخاطبلرك بی‌نهايه اختلافات ودرجات کوستره‌جکی شبهه‌سز اولان حال وشانيله صور بيان آره‌سنده برطاقم ثابت نسبتلر تعيين ايده‌رك قواعد کليه کبی تدوين ايتمك ممکن اوله‌ميه‌جغندن تحريری ويا شفاهی برخطابه ايراد ايدرکن سوزی مخاطبلرك اذعان و وجدانی درجه‌سنه توفيق ايتمك فن بلاغته موضوع اوله‌بيله‌جك برنظريه دکل ، آنجق استعداد وملکه ايله انتساب ايديله‌بيلير بر صنعت ومهارتدر ؛ ثانياً ، اصل آثار ادبيه ديديکمز مبدعات حسيه وخياليه معلوم ومعين مخاطبلره قارشی دکل ، اولسان ايله تکلم

[۱] جودت پاشا — بلاغت عثمانيه

معانی

اصول بلاغت

رابعاً ، شعری تقطیع ایدرکبی اوقومقدن احتراز ایله برابر آهنك وزنی لایقیله ادا ایتمك ومصراعلر معناجه یكدیكرینه حلول ایتسه بیله قافیه‌لری ، مطلقا اوزرلرنده توقف ایتمیه‌رك ، فقط سامعینه همان آنجق حس ایتدیرمك لازمدر .

خامساً ، انسان انشادایده‌جکی اثر ادبی‌یی اول باول کندیسی کوزه‌لجه حس ایتمش اولمالیدرکه سامعین اوزرنده تأثیر حاصل ایده‌بیلسین . بوصورتله اوقویانك تأثراتی مطلقا علائم وجهیه‌سنده تظاهر ایدر .

سادساً ، انشاده اوضاع واطوارك ترفیقی غایت طبیعی برشی ایسه‌ده اوضاع اوقونان شیئك طبیعتنه ، دیکلیانلرك قابلیت تلقیه‌سی درجه‌سنه وهله حضارك کثرت وقلتنه کوره دکیشملیدر . تربیهٔ ادبیه‌سی یوکسك وعددلری قلیل اولان برجمعیتده بویوك وضاع ایله انشاد شعر ساده بیهوده دکل ، مضردر بیله . بوکا علاوه اولونه‌بیله‌جك برتوصیه‌ده انشادك غایت طبیعی اوله‌رق ، یعنی هیچ زحمت وکلفت اختیار ایتمیور کبی کورینه‌رك اجرا اولونماسیدر .

برده برائری ، ایی انشاد ایده‌بیلمك ایچون ازبردن ایراد ایتمك عادیاً اوقومه‌یه مرجحدر .

آثار ادبیه بوصورتله انشاد اولونورسه سامعینك قدرت تلقیسی تزاید ایدرك ، اثرك درجهٔ فصاحتی‌ده او نسبتده اعلا ایدلمش اولورکه بوسببله انشاد ، یعنی فصاحت شخصیه ، فصاحت بیانك متممیدر .

انشاد

فصاحته الحاق اولنه‌بيله‌جك محاسندن بری ده انشاددر . بومحسنه ، اثر ادبينك يازلمسنه دكل ، اوقونمسنه عائد برصنعت مخصوصه ؛ هم ده باشلی باشنه برصنعت مخصوصه‌در. آيريجه عملی اوله‌رق تعلمی لازم كليرسه‌ده قواعد اساسيه‌سنی اجمال‌ايده‌بيليرز. اييی اوقومق ايچون : اولا ، كلمه‌لرك طرز تلفظی صحيح و سالم اولماليدر. تورك لساننك اك‌اييی تلفظی استانبول شهرينك محلات مركزيه‌سنده سويلنن شكليدر . بعض نقايص شخصيه ايله بو شكل‌ده بوزيله‌بيلير . اصل آرانيلان نقطه مخارج حروفی استانبول شيوهٔ تلفظنه كوره حسن ادا ايتمكدر .

ثانياً ، عباره‌نك طرزتنقيطنه دقت‌ايدرك ، تنقيطاتی‌سامعينه عادتا كوستريركبی ، اوقوماليدر و نفس آلمق ايچون جمله‌نك نهايتنی ، ياخود هيچ اولمازسه ، سكته « ويركول » ، منقوطه « پووان ويركول » بولونان يرلری انتخاب ايتمليدر .

ثالثاً ، براثری يوقاريدن اشاغی عينی سرعتله ، عينی سسله اوقومايه‌رق كلمه‌لرك وجمله‌لرك ايرادنده عباره‌نك آهنك موافقتنه اتباع ايتملی؛ وبالخاصه روح‌معنايی حامل‌اولان كلمه‌لری واهميتلی هجالری دها آشكار برصوت ايله اوقوماليدر . اثرده تنافر كبی فصاحتسزلكلری ، اوقوركن ، اضمارايتمك ممكن‌اوله‌بيلير؛ بونلره‌ده دقت ايدلمليدر .

یرینه عینی معنایی افاده ایدن کلمات سائره استعمال اولوندیغی حالده « تکریر » حاصل اولهماز ؛ بناءً علیه تکریرك تأثیری کلمهٔ مکررهنك صوتنه عائد وبوده محاسن فصاحته داخلدر .

بویوکسك ، الهی ! بویوکسك ، بویوك .

مصراعنك یرینه « بویوکسك ، الهی! اعظمسك ، اکبرسك » دیسهك بلاشبهه عینی فکری سویلمش اولورز . فقط کوروليورکه بوراده تکریرك تأثیری زائلدر .

تکریر ، افادهیه قوت وشدت ویرمك ایچون الك زیاده والك مؤثر اولهرق استعمال اولونان برمحسنهٔ ادبیهدر . مثال :

نهدر اوحسن آلهی جهان بالاده ؟
نهدر اونقش مباهی سپهر میناده ؟
نهدر او نامتناهی لطافت اشیاده ؟

اکرم

یوزمه باقده جابکدن اری ؛
طاپنوردك بکا سن اوکجهلری ؛
طاپنوردك ، طاپنوردك ، طاپنور .

عبدالحق حامد

تکریرك یکانهشرط موفقیتی تکرر ایدن کلمهنك روح معنایی حامل اولمسی ، معنانكده تقویهیه قابلیت واحتیاجی بولونماسیدر . عبارهده لاعلیالتعیین بر کلمهنك برچوق کره ایرادی « کثرت تکرار » نقیصهسنی حصوله کتیریر ؛ معنانك قوتله عدم امتزاجی ایسه سوزی عادتا کولونج ایدیویرر .

ندانك استعمال نوينه مثال :

ای رأس فروبرده‌که آق پاق ، فقط ایکرنج !
ای تازه قادین ، ای‌اونی تعقیبه قوشان کنج !
ای مادر مجرانزده ، ای همسر مغبر !
ای کیمسه‌سز آوره چوجوقلر ، هله سزلر ، هله سزلر..!
اورتون ، اوت ، ای هائله ، اورتون اوت ای‌شهر !
اورتون ومؤبد اویو ، ای فاجرهٔ دهر !

توفیق فکرت

فقط حسن استعمال ایدیله‌مزسه تعلیم ادبیاتده ایراد ایدیلن « شارل ورنه » اسمنده برفرانسز شاعرك

ای وفا بندن سکا ، حیفا جفا سندن بکا
ای صفای دل سنکدر ای بنم قربان سکا
عاشقك خاك كلستانك اوپرای رحم اكا
دلبرمسك بن یوزك دلدادهٔ دیوانه‌سی

قطعه‌سنده‌كی غرابت تظاهر ایدر .

تکریر

اثرده مقصود اولان معنایی تبلیغ ایچون الك قوتلی ، الك اهمیتلی كلمه‌یی بر قاچ دفعه تكرار ایتمكدركه بونده‌كی فائده ، عینی تصوتك حس سمع اوزرینه توالیٔ ورودیله او كلمه‌نك ذهن مخاطبده تقرری وبوصورتله آرانیلان تأثرك تأییدیدر . عینی كلمه

ای وعد محال ای ابدی کذب محقق !
ای محکمه‌لردن متمادی سورولن حق !
ای ، صولت اوهام ایله بی تاب تحسس
وجدانلره ، تمدید ایدیلن کوش تجسس !
ای بیم تجسسله کلید لنمش آغزلر !
ای شهرت ملیه که مبغوض و محقر !
ای سیف وقلم ، ای ایکی محکوم سیاسی !
ای بهرهٔ فضل وادب ، ای چهرهٔ منسی !
ای بارحذرله ایکی قات کزمکه مألوف
اشراف وتوابع ، قوجه برعنصر معروف !

برده ، بزم لسانمزده اوته‌دن بری اصوات ندایی تعقیب ایدن خطابدن صوکره سوز برجملهٔ جوابیه ایله اکمال ایدیله‌ـ کلدیکی حالده بو یاقینلرده ، فرانسزجه‌ده‌کی طرز بیان ندایی تقلیداً ، سوزی جمل ندائیه ایچنده بیترمك طرزی اختیار اولونمشدر ؛ یوقاریکی مثال ده بویله‌در . اعتیادمزه مخالفتی سببیله بوطرز، دفعةً موجب استغراب ایسه‌ده ، حسن استعمال ایدیله‌بیلیرسه شیوهٔ بیانمزه پك یبانجی قالمیور .

ندانك استعمال اصلیسنه مثال :

ای حسن ، ای آفتاب انور !
ای عشقی ایدن اسیر اخکر !
بومیدی امیدسندن ، ای‌ماه ،
جادو اوله وصلمه هواخواه .

شیخ غالب

وجلادت برسلسله‌دركه براوجی لم یزلده وبراوجی لایزالده‌در .
الٰهی عاصیلرك معصیته قدرت ویا كناهه آلت نره‌ده بولوردی ، سن ابذال ایتمه‌سه‌ك ؛ ویاعابدلرك عبادته قوت وطاعته استطاعت نره‌ده بولوردی ، سن ارشاد ایتمه‌سه‌ك ! ...

سنان پاشا

ای رب كه سكا ایلر ام حصر عبادت !
نامك اولو بور سجده‌كه شكرده تذكار .
اكرم

لعنت سكا ای سابقهٔ غیرت ،
بر كونده محو اولان بیك ییللق شهرت !
ای وقتیله اژدر كورونان شمشیر !
ای بازوان زور ، ای پنجهٔ شیر !
عبدالحق حامد

ثانیاً ، اصوات ندا زیاده توالی ایتملیدر . چونكه‌بوحالده ایلك صوت ندا ایله ذهنده حاصل اولان تیقظ كثرت امتداد سببیله زائل اولویور . مثلا :

ای كریهٔ بی فائده ، ای خندهٔ زهرین ،
ای ناطقهٔ عجز و الم ، نظرهٔ نفرین !
ای جوف اساطیره دوشن خاطره : ناموس !
ای قبلهٔ اقباله چیقان یول : ره پابوس !
ای خوف مسلح كه خساراتكه راجع
اوكسوز ، طول آغزلرده كی هرشكوهٔ طالع .
ای شخصه ، مصونیت وحریته مقرون ،
بر حق تنفس ویرن افسانهٔ قانون !

بونك شرائط موفقيتى ايكيدر :

اولا ، ندانك موقعى اثرادبينك دقت مخصوصه‌يى جلبه‌شايان اولان نقاط مهمه‌سنده بولونماليدر. بو سببله ندا ، آثارادبيه‌نك درين تهيجات ، ياخود لطيف وشاطر حسيات اظهار اولونان محللرنده ؛ اقناعياته عائد اولان سوزلرك ايسه جلب دقته لزوم كورونان مبدئنده ، ياخود برعقدهٔ مهمه‌سنده ايراد ايديلير . بويله اولمزسه ويره‌جكى تأثير ، معكوس دوشر ؛ حتى ، خلقى شايان مراق بر شى استماعنه دعوت ايدوبده اورته‌يه برمعلومهٔ مبتذله آتيويرمك درجه‌سنده ، موجب ضحك اولور . مثلا : « اى ناس ! بيلكزكه ايكى كره ايكى درت ايدر. » ديمك كبى . امثلهٔ آتيه‌ده‌كى ندالر محللرينه مصروفدر .

قلبه شوقكله كلير نشئه‌لى بر حس فلاح ،
سكا باقدقجه فخورانه پارلدار كوزلر ،
سكا اى سيف مجلا . سكا اى برق ظفر ،
سكا اى شانلى سلاح !
توفيق فكرت

اى اولان بادهٔ اقبال ايله سرمست غرور !
قورقارم بر كون اولور سن ده اولورسك مخمور.

الٓهى بن يوق ايكن نه اوله‌جغمى وبنى ياراتمه‌دن نه ايده‌جكمى بيليوردك ... اكر ازلده قوللغه قبول ايتدكسه فضل سنكدر ؛ نعمت بكا . اكر رد ايتدكسه عدل سنكدر ؛ حسرت بكا .

الٓهى بوترتيب عوالم غيب وشهادت وبو نظام حضرت عزت

ترصیع ایسه ، کرك نظم کرك نثرده بلا تکلف حاصل اولهمیه جغی ایچون ، فائده یرینه دائما ضرر تولید ایدر . ترصیعاتده اك موفق اولان کمال بکك بو کلفتله معلول اثرلرینی آثار سائرهسیله مقایسه ایتمك بونی اکلامق ایچون کافیدر . مثلا :

اعداد ایتدیکی ادوات ایله سباح کبی موج دریاده سائر اولویور ؛ فطرتی ایسه اوماهیتدن مبرادر . ایجاد ایتدیکی آلات ایله ذی جناح کبی اوج هواده طائر اولویور ؛ خصلتی ایسه اوخاصیتدن معرادر . جسمی حقیر اما ؛ افکارینه ابعاد کبی حد وانتها بولنماز .. عمری قصیر اما ؛ آثارینه اعداد کبی عد واحصا تصور اولنماز

کمال

بناءً علیه ترصیع ، هوس ایدیلهجك برهنر اولمقدن بوتون بوتون بعیددر .

ندا

فی الاصل مخاطباتده ، سامعینك جلب نظر دقتی ایچون اظهار اولونان اصواتدرکه محرراتدهده دقتی تزییده خادمدر . بوندن اول بر فکرك تبلیغی ایکی عاملك تلاحقیله حاصل اولور: بری اکلایهجق عضوکه ـ ذهندر ـ ، دیکری اکلاشیلهجق شیکه ـ ایرادیدر ـ دیمشدك . اثرك وضوحی نهدورلو برفائدهٔ ادبیه حاصل ایدرسه ، ذهنك قابلیت تلقیهسنك تزایدیده عینی نتیجهیی مستلزمدر . ایشته ندا او قابلیتی تزیید ایدن دقتك استجلابی مقصدیله استعمال اولونان بر صوتدر .

کدر ، قلبی طاهر اولور . وفایه خیانتله مقابله ایده‌نی الله عفو ایتمز ....
مکرکه خیانته اوغرایان وفا صاحبنك رضاسی اوله .

بردەکه الله عفو ایتمش ؛ دیکری عفو ایدرمی ؟ ولوکه نیران
عذابی اولمامش ؛ وجدان عذابی کیدرمی .؟

وفا ، اومعصوم ملك قلب ایچنده کیزلنیر . وفایی خیانت خنجریله
زخمدار ایتمك مکین اولدیغی قلبی بیقمقله حاصل اولور . یابویله قلب
بیقانك حالی هم دنیاده ، هم عقباده نه مشکل اولور .

اکرم

دقت ایدیلیرسه بومثاللرده بیله صاحب اثرك سجعلری
نه‌قدر احتیاط ایله قوللانمش ، تکثیردن نه قدر اجتناب ایتمش
اولدیغی کورولور .

قدما سجعی بویوك برمزیت ادبیه ، سجع یاپمغی کرچکدن
برمعرفت ظن ایتمش اولمالیدرلرکه سجعسز ایکی سطر یازمامش
وسجع اوغورینه بوتون محاسن فصاحت وبلاغتی فدا ایتمشلردر .
آثار قدماده سجعك برنجی قصوری کثرتیله بنفسه موجب
ثقلت اولمسی ایسه ، تولید ایتدیکی اك بیوك مضرت ادبیه‌ده آثار
ادباده‌کی حشویات بی‌نهایه‌در . مثلا :

برف مضمحل و شدت شتا متحمل اولمغله آفتاب عالمتاب و نیر
اعظم زرین نقاب برج حملدن رو وبلکه کوشهٔ ابرو کوسترنجه ...

لطائف انشا

كلمش اولان سجعلر بيله متوالى اولورسه سلاستى اخلال ايدر .
مثال :

اول مظهر غضب ومنتظر قهورب شرف حسب و نسبدن محروم ايكن غلبۀ كوكب مساعدهسنه استناد ايله ترك ادب واديسنى مذهب ايدينوب ...
خواجه تاريخى

سجعك مقيد نوعى سجع مطلقدن زياده قابل استعمالدر؛ چونكه جملهلرك نهايتلرنده بولونان سجعلر، ذهنى مسجع كلمهلرده زيادهجه توقيف ايدرك جملهلرك مبدء ومنتهاسنى تلقيده موجب سهولت اولور . مثال :

جهاد ، اطاعتسزلره عبرت اچونسه توجيب اولونور ! چونكه عصيانه حاضرلنان قوملر ديكر طرفده ينه اطاعتسز برقومك جهاد سايهسنده انقياديى كورهرك، قان دوكمكسزين عرض تابعيت ايدر . جهاد ، تعميم ديانت ايچونسه تنسيب اولونور ؛ چونكه بردين تعمم ايدنجه حرب وخصومت . غرض ونفسانيت ، اختلاف مذاهب واديان مخاطرهلرى كلياً برطرف اولهرق عالمده صلح دائمى حكومت ايدر .
عبدالحق حامد

« نثر مخيل » ديدلن طرز تحرير - كه نثرك نظمه الك ياقين اولان شكليدر - سجع ايچون دها مساعد بروادبدر . بوراده سجع عادتا برنوع قافيه خدمتنى كورويور . مثال :

انسان خالقنه عصيان ايدر ... مرتكب كبائر اولور . لكن كوزلرندن آقان ياشلر ايچنده حس ندامتى كوكه آغدقجه بلكه كناهى ده

٥ ... سوق روزكار اجزای وجودینی تارومار ایتدیكندن ..
كمال

سجع - برنجی، ایكنجی واوچنجی مثاللرده اولدیغی كبی - جمله‌لرك ، یاخود یكدیكرینه معطوف اقسام جمله‌نك نهایتلرنده بولونورسه « سجع مقید » ؛ دردنجی وبشنجی مثاللرده‌كی كبی، جمله داخلنده اولورسه « سجع مطلق » نامنی آلیر .

ترصیع — نظم‌ونثره شامل اولان ترصیع، ایكی مصراع ویا ایكی جمله‌ده بردن زیاده كلمه‌لرك متقابلاً مسجع اولماسی دیمكدر . مثال :

بشرده دائم اولان كمالدر ؛ جمال متحول اولور. اثرده قائم اولان مألدر ؛ مقال منتقل اولور .

كمال

منبع انهارآب مكرمت،
مطلع انوارتاب مرحمت،
پرده اندازخفایای بطون .
روشناسازخبایای فنون .
عارف علامهٔ قدرت نصاب ،
واقف فهامهٔ حكمت مأب ،
ضیا پاشا

سجع، عباره‌نك آهنك سلاستنه معاونت ایده‌بیلیر ؛ فقط اوشرط ایله كه الك اوفاق برقاعدهٔ ادبیه‌نك بیله ضیاعنه تقابل ایتمسون . بوسببله التزام وتحریسی همان دائما موجب ضرردر. فرط اشتغال ایله حاصل اولان ملكه سایه‌سنده كندیلكندن

بر سیف آمرانه پارلدار : سلام طور !

مصراعنده‌کی مدك تأمین ایتدیکی آهنك مکملی بیله وزن ملیمزله حاصل ایده‌بیلیرز .

سجع وترصیع

سجع — نظمدن زیاده کلام منثوره خاص اولان « سجع » ، جمله‌لرك نهایتلرنده ویاخود بر جمله‌نك داخلنده بولنان ایکی ویا دها زیاده کلمه‌نك حروف وحرکاتجه اتحادی دیمکدر . مثال :

۱ ... تا که امام المسلمین و قبلهٔ ارباب یقین کمال انکسار و مسکنت و نهایت عجز و ضراعتله سجدات نیاز نصرته وضع جبین ایتدیکی برهنکامده هاتف غیب ـ که ترجمان لاریبدر ـ دیوان بخشایش قدرتدن ... الخ
کمال

۲ ... دیه‌رك ایقاد مشاعل های وهوی اتحاد وبرکونده قطعه نمای دستکاه اتمام اولان سفینه‌نك رمادینی برآنده برباد ایلدکلرینی..
یوسف کامل پاشا

۳ ... مصرده اولان خاندان عباسی شعبه‌سنی اورته‌دن قالدیروب ملوك عثمانیه‌یی خلیفهٔ انام ایدن سلطان سلیمدر . حرمینی زیراداره‌یه آله‌رق ممالك عثمانیه‌یی قبله‌کاه اسلام ایدن سلطان سلیمدر ...
کمال

٤ ... حضرت سیدالابرار ایکی چشم پرنورینی لؤلؤبارایدوب ..
نرکسی

درجه‌سنه کلدکجه بونده ضرر تصوری زائد اولور . خصوصیله ردیفك بو ایکی لسانه انحصاری ایکیسنده‌ده افعالك جمله‌لرده دائما صوك کلمه اولماسندن ، ادواتك کلمه نهایتلرینه کلسندن متولد وبناءً علیه لسانلرك طبیعت اصلیه‌لرینه مستنددر .

خلاصه وزن وقافیه شعرك الك یوکسك بیان موسیقیسیدر . فقط ، اعتقادمزجه ، لسانمزك طبیعت اساسیه‌سیله مؤتلف اولمیان وزن عروضك شدت آهنکی ، عادتا محذور عداولونه‌جق قدر ، مفرطدر . بعضاً برنظم موفقك آهنك وزنی ذهنمزی اودرجه شدتله مشغول ومسحور ایدرکه بوندن حاصل اولان محظوظیت موسیقیه‌یی او نظمك قیمت شعریه‌سنه اسناد ایده بیلیرز . بر چوق خلقك ، بالخاصه آثارقدمانك ، مجرد محاسن موسیقیه‌سندن طولانی اوقویوب بکندکلری کثرت تصادفه مظهر حقیقتلردندر . بناءً علیه وزنلیمزی دها آهنکدار ایده‌جك برشکل مستحسنه افراغ ایده‌بیلسه‌ك ، ظن ایدرمکه ، هم فوائد نظمی استحصال ، همده شعرمزی — شیمدیکی حالیله نسبت قبول ایتمز — بردرجهٔ عالیه‌یه ایصال ایتمش اولورز . حتی وزن عروضك لطف مخصوصندن اوله‌رق مرحوم حکمت بکك :

ایشته جان ویردی وطن دیننه ، حریتنه ؛
بویورك ، قاتلی مصلاده ، خدا حرمتنه
حقه قارشی طوره‌لم ار کشی نیتنه

قطعه‌سنده‌کی اماله یله توفیق فکرت بکك :

اولانلرك، افكار وخيالاتی نظماً توليد وتبليغده دها زياده مظهر سهولت اولدقلری ده ادعا ايديله بيلير .

قافيه يه كلنجه : برنجی خدمتی عينی آهنكی اظهار ايدن اقسام كلامك بينلرينی ، عينی تصوتك تكراريله ، تفريق ايدرك تمادیٔ آهنكده ذهنه رهبر اولمقدر . خوابيده اولميان قافيه لر ، ايكی كلمه آراسنده يكی بر مناسبت تصوت كوسترمك سببيله ده ، موجب حظ اولور . بو بر حال خصوصی ايسه ده هر زمان قابل اجرا وملتزم اولديغی جهتله شايان ذكردر . بوندن باشقه بعضاً برقافيه پارلاق برخيالك ، يكی بر فكرك وسيلهٔ ايلادی اوله بيلير . شرق وغربده كی شعرانك ، حتی اك بويوك شاعرلرك بيله آثاری تدقيق اولونورسه كوريليركه تبليغ موضوع ايچون استعمال ايتدكاری محاسن بلاغتدن برقسمی قافيه نك مناسبت تصوتيه سيله ماهم اولمشدر . فقط عينی زمانده قافيه بر چوق حشوياته ده علت اولور . اولجه مثال اوله رق ايراد ايتديكمز :

هنكام هرمده سويلمشدر
پير اولديغی دمده سويلمشدر

بيتی وپك كثير اولان سائر امثالی كبی .

رديف ديديكمز شكل يالكز عجمجه ايله تورکجه يه خاص بر طرزدر . عينی كلمه ويا اداتك تكرر متواليسی كثرت تكرار دينيلن مانعهٔ فصاحتی پيدا ايدر ؛ اوجهتله قصيده كبی يكقافيه شعرلرده رديف حقيقةً مخل فصاحتدر . فقط تكرر، كثرت

کبی کورونور؛ وبو سببله ترکی اولی اوله‌جغی ظن ایدیلیر. فقط حقیقت حال بویله دکلدر:

وزن اولا ، متکاثف یعنی آز کلمه ایله چوق معنا افاده ایدن طرز بیان ایچون اك موافق شکلدر . هرکس بیلیرکه بر شعری نثره تحویل برنوع شرح وتفسیر دیمکدر . ثانیاً ، لسانك ترتیب صرفی و نحویسی شرائط بلاغته آز چوق منافی اوله‌بیلیر ؛ بوحال اسانلرك کافه‌سنده متفاوت درجه‌ده مشهوددر . بر عبارهٔ منثوره‌ده افعال وصفاتك وسائر اقسام کلامك ترتیب معروفنی ، برفائدهٔ بلاغت مقابلنده بیله، دکیشدیرمك اکثریا جائز اوله‌ماز . چونکه او حالده افاده‌یه عارض اولان خلل ،فکر وخیالك تلقیسنی تصعیب ایله تأثیرینی محوایده‌بیلیر. نظمده ایسه طرز افاده بودرلو تغیراته نثردن چوق زیاده مساعددر. ثالثاً ، فطرةً محصول هیجان اولان شعر؛ سکونت ومحاکمه‌یه استناد ایدن لسان نثردن زیاده، متهیج ومتموج برشکل کوسترن نظم ایله ائتلاف ایدر . موافقت بیاندن بحث ایتدیکمز صره‌ده الفاظ وعباراتك آهنك معنا ایله اتحادی وجوبنی ایضاح ایتمشدك. بو اتحاد، نظمده دها سهولت ومکملیتله حاصل اولور . رابعاً ، وزن، برطرفدن تبلیغ اولونان فکر حس ایله توافق ایتدکجه آهنك مخصوصیله تلقیٔ معنایی تسهیلده اك یوکسك درجهٔ فصاحتی تأمین ایدر ؛ دیکر طرفدن‌ده لطافت سلاستی اك بلند طبقاتنه ایصال ایلر. بوفوائده مقابل وزندن حدوث ایدن صعوبت اساساً شایان نظر اولمامقله برابر؛ شاعر یارادلمش ، نظم ایله الفت ایتمش

یالکز قوجه برقم ،
بر طاغ کبی آدم

توفیق فکرت

بونلردن بشقه فرانسزلرك، « سوننه » دینیلن، شکل نظمی - بعضاً قافیه‌لرنده‌کی قید تخفیف اولنمق صورتیله - استعاره ایدلمشدر .

هرکون یکی بر درد ایله مقهور سفالت ؛
هرکون یکی برموت ایله بر پارچه ئولورکن؛
آفاق امیدنده ملون ومزین
بر رؤیت آتی ایله تیتره‌ر بشریت ،

ماضی، ابدی صحنهٔ پرخون مظالم ؛
حال، ایشته برازسوسلو؛ فقط اوطبق صحنه .
آتی ، بیله‌لم که اوده ماضی کبی مظلم؛
آتی، بیله‌لم که اوده ماضی کبی کهنه .

آرتق یتیش ای دست کرم ، دست رهاور!
اکلات بزه ، ای نور حقیقت ! بزی قاندر ؛
اکلات که یالان ، هپسی یالان ، هپسی یالاندر .

اکلات که : عدالت ، مدنیت کبی سوزلر
دیرکی ینه قان ، قان ؛ ینه حق نامنه قوت .
آرتق یتر، انسانلره انسانلغی اوکرت .

سلیمان پاشا زاده سامی

وزن وقافیه‌نك فوائدی

کرك وزن، کرك قافیه - دفعةً -افاده‌یه صعوبت ایقاع ایدر

چونکه روحم گیدرسه رحلت ایدوب
بن ده زندان ده سلطنت سوره‌مم .
نه آنی ایسترم ؛ نه شان دیلرم ؛
وارسون اولسون جنان مکان تزرم
بن قالوب ماتم ایلیم هر آن [*]
عبدالحق حامد

« بوچوق گوزل ، باقگز؛ چوق گوزل بو، چوق زنگین ...»
و، بر ببك گبی ، صیرتنده سوسلی بر پەلەرین
آغیر آغیر دونیور قارشیگزده ؛ سز باقیور ،
بکندیگزسه گوزل ، یوقسه هیچ صیقلمیه‌رق
« خایر، فنا » دیه رد ایلیورسگز ... برحق ،
بوحق سزك کیسه‌گزدن پارل پارل آقیور !
توفیق فکرت

مستزاد قدیم، منظومات جدیده‌ده یالکز بروزنه انحصاردن قورتولمش؛ دها جانلی، دها مطبوع اشکال‌ده اکتساب ایتمشدر.

مثال :

مرکوز ایدی لیلك نظر خدشه نثاری
آفاق شهودە ؛
اولمشدی بوتون لمعه‌لرك معکس تاری
امواج غنوده .
بر صمت سپهرنك ایله مشبوع خیالات ،
طاغلر ، دره‌لر صانکه برر محفل اموات ؛

---

[*] صوك بیتك مصراعلری اولکی بندلرك صوك ایکی مصراعلریله مقفادر .

نظم پیدا ایتمشلردر . الڭ مستعمل شکللردن برایکی مثال ایراد ایده‌لم :

انفسلر ایچنده ، ای بدیعه !
موزون و لطیف و بی بدلسین ؛
عندمده موافق الطبیعه
هر شعر بلیغدن کوزلسین .
فانی صفتنده سین مؤبد
درد اهلنه روحسین مجرد .

اکرم

مه تنهارو سماپیما
نصف شبده کمی تیقظ ایدر ؛
کورەرك اول برودتی اما
سترهٔ ابر ایله تحفظ ایدر .
هیچ کورونمز زمان بارشده
بشقه اقلیمه ایلیوب هجرت ؛
طولاشیر ، هم ینه ایدر عودت
که کذرکاهنی کشایشده
بوله جق اولسه اول کذارشده ،
شب تارانه عرض ایدر طلعت ؛
نته کیم براسیر زندانه
کلیر انواع فکر جانانه .

عبدالحق حامد

تزوم کیتسه بن دخی کیدرم ،
کندیمی اورمغی روا کورەمم ؛
اغتراب ایلرم فراغت ایدوب .

بيتيله نهايتلنن ، ترجيع بند مشهوری كبی .

اكر بنـدك نهايتنده كی مستقل القافيه بيتلر هر بند ايچون آيری ايسه ، اوزمان « تركيب بند » دينيلر . ينه مشـارالیهك بونام ايله مشهور اولان اثری كبی .

مثنوی — هر بيتی برقافیهٔ مستقله‌يی حائز اولان منظوماته مثنوی ديرلر . مثال :

مهـد ايچره او آفت سمنبر
ماه نو ايچنـده مهرانور
جنبيده اولونجه مهدی هر آن
سيماب كبی اولوردی لرزان ... الخ
شيخ غالب

مستزاد — برمصراعی «مفعول ، مفاعيل ، مفاعيل ، فعولن» وزننده اولان بيتك ديكر مصراعی يالكـز « مفعول ، فعولن» وزننده ايراد ايتمكه « مستزاد» ديرلر . مثال :

هيچ سن كلـه‌سك مجلسه‌ده يری بولنماز ؟
باش اوزره يرك وار .
كل غنجه‌سيسك ، كوشهٔ دستارسنكدر ؛
كل ای كل رعنا !
نديم

متأخرين شعرا مثنويلرده كی مقفا مصراعلرك يرلرينی تبديل ، بعضاً همقافيه مصرعلرك عددينی تكثير ايله ديكر برچوق اشكال

تار اولور دنیام سنسز ، نور چشمانم میسك ؟
میل کفر ایلرکوکل هجرکده ، ایمانم میسك ؟
آه سن آتشزن سامان ووجدانم میسك ؟

لذتم ، شوقم ، نشاطم لعل خندانکده‌در ؛
صورت یأس وامیدم چشم فتانکده‌در ؛
انتظامم سایهٔ زلف پریشانکده‌در ؛
وارلغم محض صفای وجه تابانکده‌در ؛
ذره‌یم ده ، سن بنم مهردرخشانم میسك ؟
اکرم

بندلرده مصراعلرك عددی آلتی اولورسه منظومه‌یه «مسدس» دنیلیر .

مسمط — هر بیتنده ایکیدن زیاده قافیه بولنان منظومه‌یه «مسمط» دیرلر . مثال :

باد سحردن خوش نسیم ، خلق خداوند کریم .
سلطان عادل خان سلیم ، شاهنشه صاحب کرم
باقی

ترجیع بند ، ترکیب بند — هر بندی غزل شکلنده بشدن زیاده ابیاتی حاوی اولان وهر بندك نهایتنده مستقل القافیه اوله‌رق عینی بیت مصرع بولونان منظومه‌لره « ترجیع بند » دیرلر . ضیا پاشانك ، هر بندی .

سبحان من تحیر فی صنعه العقول
سبحان من بقدرته یعجز الفحول

غزلك ایلك بیت مصرعنه « مطلع » ، صوڭ بیتنه « مقطع » دیرلر .

قصیده — ابیاتی اون بشدن زیاده ومقبولی اوتوزله طقسان طقوز آراسنده اولمق اوزره غزل شكلنده یازلمش منظومه‌لره «قصیده »دینیر . قصائد اكثریا تصویر ، مدح ، نعت ، توحید كبی موضوعلره خاصدر . قصیده‌نك نهایتلرینه طوغری عینی وزن وقافیه‌ده برغزل ایرادی معتاددر. قدما عندنده پك معتبر اولان بو وادی‌ده الیوم متروكدر .

مربع — برنجیسنك درت مصراعی‌ده بربریله؛ دیكرلرینك اوچ مصراعی یكدیكریله ، فقط دردنجی مصراعی قطعهٔ اولی ایله‌مقفا اولمق‌اوزره برقاچ قطعه‌دن مركب منظومه‌لره « مربع » وقطعه‌لرك هر برینه « بند » دیرلر .

تغنی اولونان شرقیلر اكثریتله مربعدر . بعضاً ایكنجی ، اوچنجی بندلرك دردنجی‌مصراعلری بند اول ایله ساده‌جه مقفا اولمق یرینه ؛ بند اولده‌كی دردنجی مصراع هر بندك صوكنده تكرار ایدیلیر . اوزمان بومصراعه « نقرات » دیرلر .

مخمس — بندلرده‌كی مصراعلرك عددی بش اولورسه مربع « مخمس » نامنی آلیر . مثال :

سن كیدنجه جان قالیربی‌نشئه، جانانم میسك ؟
افتراقك مرده ایلر جسممی ، جانم میسك ؟

غزل— ایلك بیتی مصرع اولمق اوزره بشدن اون بشه قدر عینی قافیه‌ده‌کی بیتلرك مجموعنه «غزل» دیرلر. غزل اکثریا غرامیاته مخصوصدر. مثال:

معنایه شامل اولمدی صوری نزاکتك؛
اول تکلمکده عیان اولدی غلطتك.
سوزدر محك جوهر ماهیت بشر؛
بر سوزله آکلاشیلدی سنكده مزیتك.
سوز سویلدك، نه اولدیغنی شیمدی آکلادم
آغز آچمه‌دن مجانبتکده اصابتك:
پروردهٔ جهالت ایمش‌سین، یازق سکا،
بیلدم بو حالی قالمدی نزدمده قیمتك.
حسك اوله‌یدی باری براز نه‌یسه نه؛ فقط
محو ایلمش اوفیضی‌ده فرط جهالتك

اکرم

غزللر هر زمان بویله مضبوط ومسلسل یازلماز. هر بیتك معناسی آیری، بوتون بوتون بربرینه غیر مربوط اوله‌بیلیر. غزل وادیسی، خصوصیله غیر مربوط اولانلری شیمدی متروکدر. مثال:

نه قانونه، نه جبر وزرایه، نه خنکاره تابعدر؛
بو بندر کهده هرکس درهم ودیناره تابعدر.
فلك بر ماهرو عشقیله دور ایتدیردی دنیایی؛
بنم بختم عجب بر کوکب سیاره تابعدر
.... الخ
ضیا پاشا

بیت — مقفا اولسون اولماسون، ایکی مصراعدن متشکل نظمه « بیت » ؛ ایکی مقفا مصراعه « بیت مصرع » دیرلر .
مثال :

مجازانده خوب وزشتك ایتمز ذره‌جه تقصیر
عجب صورتنمای عدلدر آیینهٔ عالم
نابی

مرغ لاهوتم که ناسوت آشیان اولماز بکا
طائر قدسم زمین وآسمان اولماز بکا
ضیا پاشا

قطعه — ایلك بیتی مصرع اولمامق اوزره عینی قافیه‌لی ایکی بیته « قطعه » دیرلرکه ایکنجی ودردنجی مصراعلری بهمه‌حال قافیه‌دار اولور . اکر ایلك بیتی مصرع ووزن مخصوصنه‌ده موافق ایسه، قطعه « رباعی » نامنی آلیر . مثال :

برحرفنی منظومهٔ بی‌غایهٔ صنعك
فهم ایلمدن بن‌دخی شاعرمی‌یم ؟ الله !
عبدیتمی واسطه‌در عرضه بو ؛ یوقسه
توحیدکه لایق سوزه قادرمی‌یم ؟ لله !
اکرم

عالمده حضور ایتمکه بردم یوق ایمش
آزادهٔ غم عجب برآدم یوق ایمش .
یاهپ وار ایمش ، آ کلامدق بز ؛ یاخود
آدم یوق ایمش ، دم یوق ایمش ؛ غم یوق ایمش
ضیاپاشا

اخطار — قافیه برحرف متصوتله ایکی حرف ساکندن مرکب هجالرده بولونورسه، حرف رویدن مقدمکی حرف ساکنك دیکر مصراعده متناظری اولان حرف ساکنله متحد الصوت بولونماسی ، قافیه‌نك سلامتی ایچون لازمدر .

مثال :

دیدی که نه راهه ایلیوب عزم
دوشدك بن چاهه بویله بی حزم
غالب دده

کوکب بختنی ایتمشدی بلند
فلکی اندن ایدن فائده مند
خاقانی

رحم ایت که غریب ودردمندم
بی مونس و یار ومستمندم
فضولی

نه قدر عالمی دور ایتسه سپهر
بولماز استانبوله بکزر برشهر
نابی

اشکال نظم

تورکجه‌ده اوته‌دنبری منظوماتك اشکالنه کوره یاپیلمش تقسیمات واردرکه شیمدی بر چوغی متروك اولمقله برابر تتبعات ادبیه ایچون بیلنمسی لازمدر .

مصراعلرك ، بعضاً ، یالکز صوك هجالرندن بشقه دهااولکی هجالرینك حرکه ، حتی حروف متصوته‌سی ده متحد اولور. بو دورلو قافیه‌لر قوافئ مقیده‌نك درجهٔ اعلاسیدر .

حرکه اتحادینه مثال :

ایتمکه حق صریحی عاطل
کورونور صورت حقدن باطل
نابی

بویله ایکن ایدوب ینه تکاسل
قیلمش نیجه معنیدن تغافل
شیخ غالب

کیجه آنده جنی‌یه وحشت کلیر
دکل جن شیاطینه دهشت کلیر
عزت ملا

حرف اتحادینه مثال :

کلمه‌ك ایله کیتدی هپ مظالم
انصاف اوله‌ماز دینورسه ظالم
عبدالحق حامد

آلتون صاچه‌رق دودست حودك
اژدر کورونور بکا وجودك
عبدالحق حامد

بیله‌مم حالمز نه‌یه واره‌جق
یوزمز یوق خدایه یالواره‌جق
عزت ملا

یارین سن آغلری کون طوغمه‌دن حاضرلارسك

. . . .

آچنجه یدکنی هیچ باقمه اویناسین وارسین

مصراعلرینی قافیه‌دار ایدن صوك هجالرك حرف رویلری ، مختلف‌الشکل ایکن ، تصوتده متحد اولملری سببیله قاعدهٔ متخذه‌مزه کوره سالمدر .

اکرم بك افندینك :

طبعمدی هم آب وتاب کلشن
فکرمدی شفق کبی ملون

بیتنده‌کی قافیه شکلاً وصوتاً متحد ومقبولدر . بو بحثی اتمام ایچون شونلری‌ده سویلیه‌لم :

مصراعلرك قافیه هجالرنده ، حرف رویدن ماعدا دیکر حرف متصوتلرده‌عینی صدایی‌اظهار ایدرلر ایسه ، بویله قافیه‌لره « مقید » نامی‌ویریلیر . مثلا

مولد ومنشأ اصحاب همم
تربیت خانهٔ اصناف امم
نابی

لکن اوله‌مام کرمله شادان
رخصت اکا ویرمیور بووجدان
عبدالحق حامد

بیتلرینك صوك هجالرنده‌یالکز حرف رویلر وحرکه دکل ، اوندن اول کلن حرف متصوت‌ده متحددر .

اکرم بکك :

الٓهی بادشهلر بادشاهی
نه‌حیرت بخشدر صنعك الٓهی

بیتلرنده کی قافیه‌نك حرف رویسی اولان « ی » لردن برنجیسی تورکجه مفعول به ومضاف علامتی اوله‌رق مقصور اوقونمق طبیعی بولوندیغی حالده ایکنجیسی ، فارسی وعربیده نسبت وخطاب اداتی اولمق حیثیتیله ، مد ایدلمك لازم کله‌جکندن حرف رویله شکلاً متحد ، فقط صوتاً مختلف اوله‌رق ؛ قافیه‌قصوردن سالم اوله‌ماز . ینه شیخ غالبك :

اسباب هلاك هپ مقرر
آوازهٔ رعد وبرق وصرصر

بیتنده کی صوك هجالردن برینك ثقیل ، دیکرینك خفیف اولمسی‌ده قافیه ایچون قصوردر . توفیق فکرت بکك :

طیشارده کورلیه‌رك کوکرمش براردو کبی
دوکردی ساحلی بیکلرجه طالغه‌لر عصبی

بیتنده‌کی « کبی » کلمه‌سنك قافیه‌یی تشکیل ایدن‌صوك هجاسی تورکجه وبناءً علیه غیرممدود اولدیغی‌حالده مصراع‌ثانیده‌کی « عصبی » لفظنك قافیه اولان « بی » هجاسی ، عربجه‌یای نسبت سببیله ، مدایدلمك لازم کله‌جکندن قافیه قصورلیدر. فقط ینه مشارالیهك :

قافیه‌سی بوزوقدر. چونکه اوندن اولکی قافیه‌یه کوره نهایتلرنده‌کی « ین » ادات جمع اوله‌رق، ردیف منزله‌سنده قالدیغندن اصل قافیه عالمده‌کی « لم » ایله مؤمنده‌کی « من » اولمق ایجاب ایدر. بو محالرده ایسه قافیه یوقدر. استطراداً بیان ایتدیکمز مسامحه‌یه کوره بو بیتلرك آراسنده هیچ اولماز ایسه یدی سکز بیتلك بر فاصله بولونمش اولسه‌یدی، بین‌الفصحا رهین جواز اوله‌بیلیردی. ینه عینی شعرك اوتوز آلتنجی بیتنده بولونان.

سنده‌در خلقك امیدی ای امام‌المسلمین.

مصراعنده‌کی « مسلمین » قافیه‌سی کبی.
اسماعیل پاشا زاده حقی بکك برشعرنده:

پاسبان درکهی بالجمله فوج قدسیان

دیدکدن اوچ بیت صکره ایراد ایتدیکی

دور ایدن پیرامنی شام وسحر کرو بیان

مصراعنده‌کی قافیه‌ده عینی سببله سقطدر.

« قافیه سمع ایچوندر » قاعده‌سی اتخاذ ایدیلنجه، شیخ غالبك:

ناکاه کوردندی بارکاهی
بر قصر غریب پادشاهی

بیتنك نهایتنده‌كی « سی » هجالری متجانس اولدیغی جهتله قافیه مصراع اول و ثانیه‌ده‌كی « جا » هجالرنده آرانمق وبونلرده قافیه تحقق ایدنجه « سی » لر ردیف عد اولونمق لازم كلیر .

ینه مشار الیهك :

نومید ایدی وصل دلربادن
اومزدی نجات دل بلادن

بیتنك نهایتنده بولنان « دن » اداتلری متجانسدر ؛ بوندن اولكی « یا » و « لا » هجالری مقفا اولدیغندن نهایتنده‌كی «دن» لر ردیف دیمك اولور .

كذلك مشار الیهك :

كیمی دیدی تختكز مبارك
شاهم اوله بختكز مبارك

بیتنده قافیه هجاسی « تخت » ایله « بخت » در . مصراعلرده‌كی « كز مبارك » تكراری ردیف اولور .

كیردی بر شكل نظامه هیئت روی زمین
اولدی شامل عالمه الطاف رب العالمین
ایلدی كسب حیات تازه خلق كائنات
طولدی انوار مسرتله قلوب مؤمنین
ضیاپاشا

بیتلرنده مصراع اول ایله ثانی مقفا ایسه‌ده بیت ثانینك

مجانسـت ده تحقق ایتمشـدر . حرف رویلر ـ که ایکیسـنده‌ده « ش » حرفیدر ـ تصوتجه متحددر . بوحالده بوایکی مصراع مقفادر . عزت ملانك :

نه فکر جهنم ، نه ذکر بهشت
فرامش اولونمشدی هر خوب وزشت

بیتنده ، قافیه ینه مصراعلرك آخرنده‌کی صوك هجالرده‌در . بو هجالرده بر حرف مکسور ایله ایکی ساکندن مرکب اولان « هشت » ایله « زشت » درکه مجانست حرکه وحرف روینك اتحاد تصوتی جهتلریله قافیه سالمدر . ینه عزت ملانك :

کوزومدن دوکردم شراب نیاز
بوکونه ایدردم خطاب نیاز

مصراعلرینك آخرنده‌کی « نیاز » لر لفظ ومعناسی متحد عینی کلمه‌در ؛ بونلری قافیه‌عد ایده‌مېز . اوحالده قافیه « نیاز » دن اولکی کلمه‌نك صوك هجاسنده آرامق لازم کلیر . اوکلمه‌لرك صوك هجالری ایسه « راب » ایله « طاب » درکه حرف رویلری مطابق وهجالرك ایکیسی‌ده برمفتوح ممدود ایله برساکندن متشکلدر . دیمك که قافیه بوراده تحقق ایدییور و « نیاز » کلمه‌سی‌ده ردیف اولویور . غالب ده‌ده‌نك :

نابود جهاندن التجاسی
یوق موتدن اوزکه بر رجاسی

تعریفمزه نظراً قافیه حاصل اولمق ایچون : اولا ، صوك هجالر متجانس الحرکه یعنی برنجی مصراعده‌کی صوك هجانك حرکه‌سی نه ایسه ایکنجیسنده‌کی حرکه‌ده او اولمق ؛ ثانیاً ، بو هجالرك نهایتنده بولونان و « حرف روی » دینیلان حرفلر عینی صدایی اظهار ایتمك لازمدر . حرف روینك شیمدی‌یه قدر فن قافیه کتابلرنده عینی حرف اولماسی مشروط بولوندیغی حالده بوراده « عینی صدایی اظهار ایدن حرف » دینلمش اولماسنك سببی « قافیه نظردن زیاده سمعه عائددر » نظریه‌سنك اصابتنه قناعتمزدر . یعنی عینی صدایی اظهار ایده‌مین عینی حرفدن زیاده ، بزم تلفظمزه کوره عینی صوتی اظهار ایدن مختلف الشکل حرفلرك حرف روی اولمسی مناسبدر . اکر حرفلرك هم شکلی، هم صوتی متحد اولورسه بودرلو حرف رویلر دیکر ایکی نوعه‌ده حائز رجحان اولور . سویله‌دیکمز شو قاعده‌لری مثاللرله برر برر ایضاح ایده‌لم . شیخ غالبك :

اول ضعف ایله خسته‌حال ومدهوش
عزرائیل ایله تنی هم آغوش

مصراعلرنده‌کی صوك کلمه هم جنس اولدیغی جهتله قافیه موضع طبیعیسنده ، یعنی مصراعلرك نهایتنده‌در . دیمك که قافیه‌یی هر ایکی مصراعك منتهاسنده بولونان هجالرده آرایه‌جغز . بو هجالرك بری « هوش » دیکری « غوش » در . ایکیسی‌ده بر حرف مضموم ایله برساکندن ترکب ایتمش ؛ بناءً علیه حرکه‌لرده

اولورسه قافیه تحقق ایدر. ینه مثلا «تاب»، «رخش»، «خند» کلمه‌لرینك نهایتلرنده‌کی «ان» لر صفت مشبهه اداتی اوله‌رق تقفیه‌یه مساعد دکلسه‌ده، «شاعران» کلمه‌سنده «شاعر» لفظنه التحاق ایدن «ان» بربشقه معنا، یعنی معنای جمع علاوه ایتدیکی جهتله «تابان» ایله «شاعران» نك تقفیه‌سی صحیحدر.

[استطراد — عربی ویا فارسی عینی اداتك یالکز بر دفعه تکریله حاصل اولان قافیه‌لر بین الفصحا مظهر مسامحه اولمشدر. مثلا تابان ایله رخشان یك قافیه شعرلرده، یالکز بر دفعه، یاخود ینه یك قافیه اوزونجه شعرلرده بیوك فاصله‌لرله نهایت ایکی اوچ کره قافیه اوله‌بیلیر. فقط قافیه‌نك خندان، کریان، نالان کبی کلمه‌لرله توالیسی تجویز ایدیله‌مز. قافیه‌نك تعریفنده، بر استثنای مقید دیمك اولان، بوجواز مسامحه‌کارانه‌دن قطع نظر ایدلدی.]

شیمدی، تعریفه نظراً قافیه‌نك مصراع نهایتنده آرانیله‌جغی، شاید مصراعلرك نهایتلری هم جنس کلمه ویا ادات ایسه بوندن اولکی هجاده تحققی لازم کله‌جکی ایضاحات آنفه‌دن آکلاشیلدقدن، یعنی قافیه‌نك موضعی بیلندکدن صکره ینه تعریفه نظراً قافیه‌نك ماهیتنی ایضاح ایده‌لم. اولا شونی سویلیه‌لم که، قدماعندنده قافیه واقسامی‌ده «فن قافیه» نامیله بر فن مخصوص عد اولونه‌رق دورلو دورلو تقسیماته تابع طوتولمش وبرچوق اسملرده ویرلمش ایسه‌ده بوراده اتخاذ اولوندیغی کبی قافیه‌نك ماهیتنی بر حرف یرینه بر هجایه ارجاع ایدنجه نه او تقسیماته محل قالیر، نه‌ده برچوق اشتغالاته.

(٢٠) متفاعلن فعولن متفاعلن فعولن
كوزومك اوكنده طوردی ايكی ماه قارشی قارشی
كمال

قافيه

ايكی ويا دها زياده مصراعلرك ، لفظ ومعناسی متحد عينی كلمه ويا ادوات اولمايان ، صوك هجالرينك حركه اعتباريله متجانس والك نهايتده كی حرفلرك تصوتجه متحد اولمسنه « قافيه » ، متحد التصوت اولان صوك حرفه « حرف روی » وبو شرائطی حائز مصراعلره « مقفا » ديرلر .

اكر مصراعلرك صوك كلمه ويا هجالری عينی جنسدن ايسه قافيه اوندن اول كلن هجالرده آرانير . وبو هجالرده قافيه تحقق ايتديكی حالده اونلری تعقيب ايدن هم جنس كلمه ويا هجالره « رديف » دينيلر . شو تعريفدن اكلاشيليركه عينی كلمه نك هر مصراع نهايتنده تكرری قافيه اولهميه جغی كبی مثلا تابان ، رخشان ، خندان كلمه لرينك نهايتلرنده كی « ان » لر كبی عينی اداتك تكرار ايدلمسی ده تقفيه يی سالبدر .

انجق ايكی كلمه ويا ايكی ادات بربرينك عينی عد اولنه بيلمك ايچون لفظاً ومعناً متحد بولونمليدر . مثلا « بها » كلمه سی ايكی مصراعده متحد المعنا ايسه قافيه حاصل اولهماز ؛ فقط بر مصراعده «حسن» ديكرنده « قيمت » معناسنه استعمال ايدلمش

(١٤) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن [١]
بسلمش قوينده كويا كيم كل رعنا سنى
نديم

(١٥) فاعلاتن فاعلاتن
صولك بهارك ذوقى خوشدر
اكرم

(١٦) مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن
نوبت عرض هنر سنده مى شاهينكراى
شاهينكراى

(١٧) مفعول فاعلات مفاعيل فاعلات (فاعلن)
وحدت تنفس ايلرايدى صانكه كاه كاه
اكرم

(١٨) مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن
نديم روحى اودر محرم خيالى اودر
توفيق فكرت

(١٩) فعولن فعولن فعولن فعولن
قيامت دخى قوپسه ايتمز قرار
حامد

---

[١] بووزنده « فاعلاتن » يرينه « فعلاتن » ، « فاعلن » يرينه « فعلن » قونيلەرق تشكيل اولونان اوزان دخى تورکجەده مستعملدر : « سنبل زلفى يارك نه كوزەل دستەلدك » فاعلاتن فعلاتن فعلن

(٧) مفعول مفاعیلن (مفاعیل) مفعول مفاعیلن (مفاعیل)
اول ذاته تحسرله صاندم که زمان آغلار
اکرم

(٨) مفعول مفاعلن فعولن
آرام بولوردی آفرینش
فضولی

(٩) مفاعلن مفاعلن مفاعلن مفاعلن
سردرخته مشت زن، حیاض باغه برکریز
اکرم بك

(١٠) مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
اسدی نسیم نوبهار آچلدی گللر صبحدم
نفعی

(١١) مفتعلن مفتعلن فاعلن
اهل معارفله کوروش دائما
رفعت

(١٢) مستفعلاتن مستفعلات
الله بردریوقدر نظیری
رفعت

(١٣) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات
منحرفدرساقیا اندوه دنیادن مزاج
فضولی

(۲) مفاعیلن مفاعیلن فعولن
حقیقت فرقی یوق عمرك مثلدن
عبدالحق حامد

(۳) مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن
صباح ایرکندی صاندم کلیر چیقمش شفقدن
عبدالحق حامد

(٤) مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن
ناداندر ایدن سایهٔ بیجانه تشبث
نابی

(٥) مفعول مفاعیل فعولن
سنسز بکا جنت دخی زندان
عبدالحق حامد

(٦) مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع (فعول) : رباعی وزنی
قربانك اولهم نه‌در بودز دیده نکاه (مفعول مفاعلن مفاعیل فعول)
دنیایی هلاك ایلدی اول چشم سیاه (مفعول مفاعیل مفاعیل فعول)
اول خوف ایله ارواح مجرد دیرلر (مفعول مفاعیل مفاعیلن فع)
لا حول ولا قوة الا بالله (مفعول مفاعیل مفاعیلن فع)

رباعی وزننك اشکال متعدده‌سی واردر؛ و بر رباعینك مصراعلری آره‌سنده اختلاف شکل تجویز اولونمشدر . بوراده یالکز وزن اساسی‌یی ایراد وتخلفات وزنی قسماً بر مثالده ارائه ایتدك . رباعی وقتیله‌ده تورکجه پك آز مستعمل ، هله شیمدی کاملاً متروکدر .

مطبخلرینه آچ واران آدم دکنك یر
روحی

دمیدر خمه کرطی اپاسه وادیٔ هذیانی
نفعی

هر شخصی حریم حقه محرمی صانورسك
ضیا پاشا

مدیکك قانه سنی دیت ایدر
شناسی

هیکل بازوی اقبال حسین پاشا کیم
نابی

شیمدی ینه صدده رجوع ایده‌لم :

عربلر اوزان عروضی برطاقم زمره‌لره آییره‌رق هر برینه « بحر » کلمه‌سنه مضاف براسم ویرمشلر ؛ عجملرده بوطرزی قبول ایتمشلردر . بوسببله اوزانه «ابحار عروض» ده‌دیرلر . بونلرك تشکیلی حقنده بزجه بی فائده اولان تفصیلات زائده‌دن صرف نظرله یالکز تورکجه‌ده اك زیاده مستعمل بولونان اوزانی تعداد وبرر مثاله تطبیق ایده‌جکز :

(۱) مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
برایکی غنچه سزقوپماز یرندن ورد خندانم
عالی

قیاساً « ستغنا » صورتنده یازمق؛ « صاللامق » مصدرندن صیغهٔ مضارع اولان « صاللار » یرینه « صالمق » فعلندن مشتق اولمسی لازم کلن « صالار » قوللانمق ؛ « یر » لفظنی « ییر » ، « بز » کلمه‌سنی « بیز » صورتنه تحویل ایتمك کبی . مثلا :

بیره دوشونجه آکا مکان ، لامکان اولور
نفعی

سنبل وکل بیری بیرندن سؤال ایلر سنی
ندیم

حاصلی سر تاپیا نازوستغنادر او شوخ
پرتو

باغبان صولر سبز هر کیجه ریحان اوسقنه
شهزاده جم

باشن صالارسه‌ده مانندهٔ بز اخفش
نابی

ثالثاً ، ینه ضرورت وزن ایله کلمه‌نك حروف وحرکاتندن برینی تبدیل ویا حذف ایتمك ؛ مشددی مخفف ، مخففی مشدد اوقومق نقیصه‌لری بعضاً آثار ادباده جای قبول بولمشسه‌ده اصلا رهین جواز اوله‌ماز . مثال :

یوزوك کلدر ، صاچك سنبل ، دیشکدر
ولیکن عاشق اولدیرمك ایشکدر
فغانی

بو صره‌ده ایراد اولونه‌بیله‌جك برده « وصل عین » یاخود «عین اماله‌سی» دیدکلری قصور واردر که‌ـ تورکك قابلیت تلفظیه‌سنه نسبتله ـ « الف » دن فرقلی اولمیان «عین» حرفنی ، بر کلمه‌نك باشنده بولوندیغی زمان ، کویا الف ایمش کبی کندندن اولکی کلمه‌نك صوك حرفنه وصل ایدرك اوقومقدر . مثال :

بن شهید اوله‌دن عشقکله مزارم قازه‌یم
شناسی

اوللری وصل عین ، ضیا پاشانك :

لایقمی که شاعرم دیه‌ن ذات
فرق ایتمه‌یه مخرج حروفات

توبیخنه اوغرایه‌جق قدر، آغیر بر قصور عد ایدیلیرکن شو صوك زمانلرده، تورکلرك شیوهٔ تلفظنه کوره عین والف مخرجلرینك همان متحد اولماسی سببیله ، تجویز اولونیور. مثلا توفیق فکرت بکك :

بوتون انسانلر عقلسز ، بوتون عالم مسکین

مصراعنده متعاقب ایکی وصل عین اختیار ایدلمشدر .

ثانیاً ؛ ینه اکمال وزن ایچون کلمه‌یه بی وجه برحرف علاوه، یاخود کلمه‌دن اوصورتله برحرف طی ایدلدیکی واقعدرکه مدخولدر . « استغنا » کلمهٔ عربیه‌سنی بعض کلمات فارسیه‌یه

صفحهٔ شعرمه ابذال نگاه ایلر ایکن
توفیق‌فکرت

بیلمرجه بر امله دلی بی‌قرار ایدر
ضیاپاشا

مع مافیه اماله ، کلمه‌نك اورته‌سنده اولورسه سمعه دها ناخوش کلیور . مثال :

انعطافیله باق نه آل اولمش
کمال

تورکجه‌لشمش دینه‌جك قدر کثیر الاستعمال اولان عربی وفارسی کلمه‌لرده کی بویوك هجالرك متوسط هجا درجه‌سنه قصر ایدلمسی ؛ ایکی حرف ساکنی جمع ایدن هجالرك — تورکجه شیوه‌سیله استعمالی حالنده — ساکن حرفلرندن اولکیسنك تحریك اولونمسی شیمدی جائز کورولمکده‌در . مثال :

متروك بر مزارلق ایدی مسکنم بنم
اکرم

بوکون براز دها راحتدی ، چوق شکر . .
البت .
توفیق فکرت

زواللینك دها دنیایه کلمدن پدری
شهید دوشوب بزی یاقشدی آیریلق خبری
حسین سیرت

« آن » « ون » « ين » هجالرینی بویوك هجـا کبی اوقومقده اماله‌دن معدوددر . مثال :

سن برشه ذیشانسك ، شاهنشه دورانسك
یعنی که سن خاقانسك ، دورکده‌بن خاقانی‌یم
نفعی

تورکجه‌ده بویوك هجا یوقدر. بناءً علیه تورکجه کلمه‌لرك‌مدی فصاحتی پك زیاده اخلال ایدر . مثال :

بن سا کا باده ایچمه ، کوزل سومه‌یی دیدم
ندیم

جنت قوقوسی کلسکه باشلادی‌مشامه
اسحق‌قدیم

عاقل ایسه‌ك دیمه فرهاد ایله مجنونه دلی
کامل پاشا

یالکز افعال ماضیه ایله مفعول‌به والیهلرك ، تورکجه مضافلرك صوك هجالرینی ؛ عربی وفارسی مضـافلرك کسره‌سنی اماله ایتمك مظهر مسامحه اولویور . مثال :

یکی آچمش کله مثال اولمش
کمال

کیم یتشدیردی بوکونه سرودن بالاسنی
ندیم

یاخود اوزان عروضدن برینه توفیقاً نظم ایتمك اصولی بواساسه مبتنیدر . انجق هر وزنك بر آهنك مخصوصی واردرکه آلیشقان قولاقلر ایچون قولایلقله فرق وتمییز اولونه بیلیر . وآرتق تردد وتقطیعه لزوم قالماز ؛ آلیشقانلق ایسه توغله محتاجدر. دیمك که قولایلقله نظم ایتمك ، برمصراعك وزنی همان بولوویرمك ملکه یه توقف ایدر .

استطراد — بوراده لوازم فصاحتی مخل ، فقط مجرد تضییق نظمدن منبعث بعض شائبه لردن بحث ایده جکز که لوازم فصاحت صره سنده بونلرك نظم بحثنه تذییل اولونه جغنی سویلمشدك:

اولا ، وزنده کوچك ویا متوسط برهجا مقابلنه نظمده متوسط ویا بویوك برهجا بولوندورمق قصوری واردرکه بوکا « زخاف » ، عکسنه « اماله » دیرلر . مثال :

نه دن هر کیمه یوزطوتدم بن آندن یوز بلا کوردم
فضولی

آیاغك صاقنه رق باصمه امان ای ساقی
ندیم

صبح تابان کبی اصول اصول
عبدالحق حامد

هیکل بازوی اقبال حسین پاشا کیم
نابی

عربی وفارسی کلمه لرده ، متوسط هجادن معدود اولان ،

اوچنجی هجادی، ترکجه کوچوك؛ بوکامقابل: وزنك اوچنجی هجاسی لُ، کوچوکدر
دردنجی « بِ ، « « ؛ « « : « دردنجی « مَ ، «
بشنجی « زی ، « « ؛ « « : « بشنجی « فا، متوسطدر [١]
التنجی « آ، عربی متوسط ؛ « « : « التنجی « عید ، متوسطدر
یدنجی « ه ، « کوچوك ؛ « « : « یدنجی « لُ، کوچوکدر [٢]
سکزنجی « بی، ترکجه کوچوك ؛ « « : « سکزنجی « مَ ، کوچوکدر
طقوزنجی « لن، « متوسط ؛ « « : « طقوزنجی « فا ، متوسطدر
ونجی « من، « متوسط ؛ « « : « اونجی « عی ، «
اون برنجی « می، « کوچوك ؛ « « : « اون برنجی « لُ، کوچوکدر
« ایکنجی « بو، « « ؛ « « : « « ایکنجی « ن ، «
« اوچنجی « حك، عربی متوسط ؛ « « : « « اوچنجی « عو، متوسطدر
« دردنجی « مت « « ؛ « « : « « دردنجی « لن، «

بوافاعیل وتفاعیلدن هر برینك مصراعلرده مقابللرینی آییرامغه « تقطیع » دیرلر . مثلا :

بن کیمم بر بیکس وبی چاره وبی خانمان

مصراعی ایضاحات آنفه‌دن اکلاشلدیغی کبی شوصورتله تقطیع اولونور: بن کیمم بر (فاعلاتن) بیکس وبی (فاعلاتن) چاره وبی (فاعلاتن) خانمان (فاعلن) .

ایشته برنظمك هانکی وزنه مطابق اولدوغنی بیلمك ،

[١] بو هجالرده ، توافق حصولی ایچون « بزی » کلمه‌سنده کی صوك هجانك متوسط درجه‌سنه تمدیدی لازم کلیرکه بوکا اماله دیرلر .

[٢] مصراعده کی « آه » بویوك هجاسی وزنده بری متوسط ، دیکری کوچوك ایکی هجایه تقسیم ایدلمشدر .

متوقفدر . شیمدی بونی بر ایکی مثال ایله ایضاح ایده‌لم :

بن کیمم بر بیکس وبی چاره وبی خانمان

مصراعنك مطابق اولدیغی وزن « فاعلاتن ، فاعلاتن ، فاعلاتن ، فاعلن » در .

برنجی هجا بن ، ترکجه متوسط ؛ بوکا مقابل : وزنك برنجی هجاسی فا ، متوسطدر .
ایکنجی هجا کی ، « کوچوك ؛ « « : « ایکنجی « عِ ، کوچوکدر
اوچنجی هجا مم ، « متوسط ؛ « « : « اوچنجی « لا ، متوسطدر .
دردنجی هجا بر ، « « ؛ « « : « دردنجی « تن ، «
بشنجی هجا بی ، فارسی « ؛ « « : « بشنجی « فا ، «
آلتنجی هجا كَ ، « کوچوك ؛ « « : « آلتنجی « عِ ، کوچوکدر
یدنجی « س و ، « متوسط ؛ « « : « یدنجی « لا ، متوسطدر
سکزنجی هجا بی ، « « ؛ « « : « سکزنجی « تن ، «
طقوزنجی « چا ، « « ؛ « « : « طقوزنجی « فا ، «
اونجی « رَ « کوچوك ؛ « « : « اونجی « عِ ، کوچوکدر
اون برنجی « ه و ، « متوسط ؛ « « : « اون برنجی « لا ، متوسطدر
« ایکنجی « بی ، « « ؛ « « : « ایکنجی « تن ، «
« اوچنجی « خا ، « « ؛ « « : « اوچنجی « فا ، «
« دردنجی « نُ ، « کوچوك ؛ « « : « دردنجی « عِ ، کوچوکدر
« بشنجی « مان « متوسط ؛ « « : « بشنجی « لن ، متوسطدر

اولدیردی بزی آه بیلنمزمی بو حکمت
مفعول ، مفاعیل ، مفاعیل ، فعولن

برنجی هجا اول ، ترکجه متوسط ؛ بوکا مقابل : ، زنك برنجی هجاسی مف ، متوسطدر
ایکنجی « دیر ، « « ؛ « « : « ایکنجی « عو ، متوسطدر

متصوتدن عبارتدر . علی ، پدر کلمه‌لرینك ایلك هجالری کبی .

(٢) متوسط هجادرکه حرفله متحرك بر حرف متصوتدن، یاخود حرکه ایله متحرك بر حرف متصوتله دیکر بر حرف ساکندن ترکب ایدر. پدر ، علی کلمه‌لرینك ایکنجی هجالری کبی .

(٣) بویوك هجادرکه حروف حرکه ایله متحرك برحرف متصوتله دیکر بر حرف ساکندن، یاخود برحرف متحرکله ایکی حرف ساکندن متشکلدر. ماه ، سال ، تپه ، نیل، طول کبی. بوصنفدن اولان هجالر وزنده بری کوچوك، دیکری متوسط ایکی هجا کبی عد اولونور . یالکز بوصنفك شق اولنه موافق اولان هجانك نهایتی « ن » حرفی اولورسه اوهجا متوسط زمره‌سنه ادخال ایدیلیر .

دیکرطرفدن« افاعیل وتفاعیل » اوزانی کوچوك ومتوسط هجالردن مرکبدرکه بو حالده کلمات عربیه و فارسیه‌نك بویوك هجالری وزن اعتباریله بری کوچوك دیکری متوسط ایکی هجا دیمك اولور . [*]

ایشته بر مصراعك موزون اولماسی ؛ هجالرینك اوزان عروضدن برینك هجالرینه صره‌سیله و تمامی تمامنه یعنی کوچوك هجایه مقابل کوچوك ، متوسط هجایه مقابل متوسط هجا بولونمق وبویوك هجالی کلمه‌لر وزنك برمتوسط وبر کوچوك هجاسنه تقابل ایتمك شرطیله ؛ موافق بولونمسنه

[*] یالکز اوزانك نهایتلرنده (فاعلات کبی) بویوك هجابولونه‌بیلیر ؛ وآنجق اوزمان مصراع نهایتنده‌کی بویوك هجایه تقابل ایدر .

اوزمان بزده‌ده دها طبیعی ، دها نفیس اشعار منظومه وجوده کلمه‌سی تسهیل ایدلمش اولوردی؛ ظن ایده‌رم .

وزن عروض . — بزجه عجمدن استعاره ایدیلن وعربك « فعل » ماده‌سنك تصرفاتندن متحصل اولان ظروف معلومه‌یه « عروض » دیرلر. برسوز وزن عروض‌ایله منظوم اولمق ایچون بوتون حرکات وسکناتی « افاعیل وتفاعیل » دینیلن اوظروفدن برینك حرکات وسکناتنه ، هجالرك خفت وثقلتی عینی عیننه مساوی اولمق شرطیله ، موافق بولونمالیدر .

ادبیات قدیمه‌ده معرفت اوزان « علم عروض » نامیله باشلی باشنه برعلم عدایدیله‌رك برچوق فصول ومباحثه آیرلمش ایسه‌ده بو معرفتك اوقدر دور ودراز اشتغاله ذکری‌واحتیاجی یوقدر. بناءً علیه بوتون اوتفصیلاتدن صرف نظرله اساس بحثی اجمال ایده‌جکز :

اولا ، عموماً تورکجه کلمه‌لرده ایکی دورلو هجا واردر .

(١) کوچك هجادرکه حرکه ویا حرفله متحرك برحرف متصوتدن عبارتدر . ابه ، بابا کبی .

(٢) متوسط هجادرکه حرکه ویا حرفله متحرك بر حرف متصوتله ساکن دیکر بر حرف متصوتدن ویاخود بر حرف متحرکله ایکی حرف ساکندن تشکل ایدر . قاربوز ، بارداق ، درت ، قالمق کبی .

ثانیاً ، عربی وفارسی کلمه‌لرده اوچ دورلو هجاواردر .

(١) کوچوك هجادرکه یالکز حرکه ایله متحرك بر حرف

يك كوربه‌سين اسيركه‌سين سنى يارادن
كير قويونه قورد قابمسون كل قوزوجاغم

نديمك بر قوشمه‌سى اون بر هجاليدر .

كرم افندى دكلسه‌مده لايق
كسمه التفاتك بو بى نوادن

عبدالحق حامد بكك « نسترن » عنوانلى فاجعه‌سى‌ده اون بر هجـا اوزرينه مرتبدر . حالبوكه سـلطان عثمان اوله عطف اولونان :

عثمان ارطغرل اوغلوسك
اوغوز قره خان نسلوسك
حقـك بركزيده قولوسك
استانبولى آچ كلزار ياپ

منظومه‌سى سكـز هجاليدر .

وزن ملى لسـانك طبيعت اصليه‌سنه موافق اولمقله برابر اليوم اوزان عروض ايله رقابت ايده‌ميه‌جك برشكل ابتدائيده ، وهله رقيبنه نسـبتله ثروت آهنكدن محروميت كليه حالـنده قالمشدر . ادباى جديده‌نك اهتمامات فصاحت پرورانه‌سيله وزن عروض بو صـوك زمانلرده اوقدر قوتلى بر خطوهٔ تكامل آتمشدركه ايكى وزن آره‌سـنده‌كى فرق ، وزن ملى ضررينه اوله‌رق ، بر قات دها تزايد ايتدى . حالبوكه وزن ملى‌ده بويله بر همته مظهر اولسه‌يدى ، شيمدى‌يه قدر مزيت آهنكه مالك ولسانك طبيعت ذاتيه‌سنه اوفق برشكل اكتساب ايدردى .

وهر قسمه « مصراع » دیرلر . تورکجه‌ده مستعمل اوزان ایکی نوعدر : برنجیسی وزن ملیدرکه بوکا موافق اولان شعرلرده مصراعلرك یالکز عدد هجاسی متساویدر ؛ دیکری وزن عروضدرکه مصراعلرك ، اعداد هجا و حرکات وسکناتجه «افاعیل و تفاعیل » دینیلان ظروف معینه‌دن برینه توافق ایتمك اوزره ، تساویسندن حصوله کلیر.

وزن ملی — تورکجه کلمه‌لرك شیوهٔ تلفظنه کوره نظممزك وزن طبیعیسی اولمق لازم کلن وزن ملی ، دولت عثمانیه‌نك بدایت تشکلندن بری عمومیتله ترك ایدیله‌رك ، نادراً استعمال اولونمشدر.

اول سوزه باشلامش نوایی
تقلید ایله فارسی ادایی ؛
کلمش شعرای روم پیشین
قیلمش او اداده وزنی تعیین .
تقلید ایله چون لسان بوزولمش ؛
اوزان عروضی غائب اولمش :
فعلن فعل اولمدن نمایان
بارمق ایله ایدی بزده اوزان.

بو جهتله وزن ملی تکمل ایده‌مدیکی کبی حتی شرائط وقواعد مضبوطه‌سی بیله یوقدر . بعضاً بو وزنی استعمال ایدن فصحای شعرا اکثریتله اون بر واون اوچ هجا انتخاب ایتمشلر سه‌ده بوده بر قاعدهٔ مرعیه دکلدر . مثلا ضیا پاشانك آتیده‌کی شرقیسی اون اوچ هجا ایله ترتیب اولونمشدر :

آقشام اولور کونش باتار شیمدی بورادن
غریب غریب قوال چالار چوبان اووادن

نظم

نظم ، اقسام کلامك وزن دینیلن بر اولچویه توفیقاً سویلنمش، وهر قسمك نهایتنده اصوات معینه‌یی اظهار ایدن وقافیه دینیلن هجا ایله اتمام ایدلمش اولماسی دیمکدر. وزن وقافیه بوتون منظومات ایچون عام اولمقله برابر هر اثر ادبینك مطلقا منظوم اولماسی لازم کلمز ؛ بو سببله نظمی مزیات خصوصیه‌دن عد ایتدك .

خاصیت شعر دن محروم اثرلر، منظومده اولسه، ادبیات دائره‌سنه داخل اوله‌میه‌جغی کبی محاسن ولطائف بدیعه‌یی حائز اولان منثوراتك ده شعریتنده شبهه یوقسه‌ده؛ کافهٔ نقاط نظرله مساواتی فرض اولونان ایکی اثر ادبیدن بری منظوم، دیگری منثور اولسه منظوم اولان حائز رجحاندر . چونکه لسان نظمك ایجاز وحسن ترتیب کلماته دها مساعد اولمق کبی فوائد بلاغتندن قطع نظر یالکز وزن وقافیه‌نك فصاحتٌ موزه علاوه ایتدیکی محاسن بذاتها رجحانی استلزام ایدر .

نظمك تعریفندن ، بونده ایکی رکن اولدیغی، اکلاشیلیور : بری وزن ، دیگری قافیه‌در .

وزن

کلامك بر طاقم اقسامه تفریقیله هر قسمك یا عدد هجا اعتباریله ، یاخود حرکات وسکناتجه یکدیگرینه توافقنه «وزن»

(٢) الفاظ صوتیه‌دن اولمایان بعض کلمه‌لر عباره‌ده او حکم وقوتی احراز ایدر . مثلا : فارسی « کم » کلمه‌سی ـ که ضایع معناسنی متضمندر ـ دلالتی اعتبـاریله الفاظ صوتیه‌دن اولمادیغی حالده نفعینك ، شیـخ غالبك ابیات آتیه‌سنده اوصورتله استعمال اولونمشدرکه اوراده عادتا الفاظ صوتیه‌دن عد ایدیله‌بیلیر :

جو هـواده صیت جکا چاك تیغدن
آواز رعد وصاعقه ره‌کم کنان اولور
نفعی

کوم کوم اوتر آسمان صـدادن
کمـکشـته زمـین بو ماجـرادن
شیـخ غالب

بیت اولده‌کی « کم » ضـایع ، « کنان » اولان معنـاسنی مفید ، هر ایکیسی ده الفاظ صوتیـه اولمقدن بعیددر . فقط هر برینك ، خصوصیله ایکیسنك بردن اظهار ایتدیکی صوت ، آواز رعده شـبیه اولدیغی جهتله « کم کنان » ترکیبی ، عارضی اوله‌رق ، الفـاظ صوتیه حکم وقوتنی حائزدر . بیت ثانینـك مصراع اولنده‌کی « کوم کوم » تعبیری طوغریدن طوغری‌یه الفاظ صوتیه‌دن اوله‌رق ، مصراع ثانیده‌کی « کمکشته » ایسـه اولکی « کوم کومه » مشابهت تلفظیه‌سی سببیله الفاظ صوتیه زمره‌سنه داخل اولویور . یوقسـه عینی کلمه ، مثلا سـعدینك

یکی پرسید ازان کم کرده فرزند

مصراعنده ، الفاظ عادیه‌دندر .

چن ، فشافش ، خرخره ، ولوله ، زمزمه ، کوم کوم ، پاط ـ پاط ، شـارلدی ، چاغلتی ، میرلدی ، عوعوه کبی کلمه‌لردرکه بونلر معنای موضوع له اولان حرکتك تقلید صداسندن عبارتدر. علم السنه اربابنك قولنجه، بوتون کلمات اصوات تقلیدیه اوله‌رق باشـلامش و انسـانیتك کچیردیکی ادوار ترقینك انجق طبقات عالیه‌سنده کلمه‌لر بر معنای عمومی‌یه دلالت ایدن اشارات مجرده حکمنه کیره‌رك اشتقاقات وتصرفات ایله، من جهة الصوت، بوتون بوتون دکیشمشـدر . شیمدی مستعمل اولان الفاظ صـوتیه کلمات ابتدائیه‌نك بقایاسیدرکه بونلرك‌ده مرورزمان ایله تصرفات واشتقاقاته تبعاً دکیشمسی محتملدر . انسـانلرك حال ابتدائیده استعمال ایتدکلری الفاظ قدرت ذهنیه‌لریله متناسب ، یعنی اك زیاده سهل الادراك اولمق لازم کله‌جکندن الفاظ صوتیه‌نك الفاظ عادیه‌دن دها قولای اکلاشیله‌جغی شبهه‌سزدر . الفاظ صوتیه ایله یاپیلان آهنك تقلیدی ایچون برقاچ مثال ایراد ایده‌لم :

پرایتـدی کوچه‌یی صیت فشافش دامان ،
ایریشـدی زروهٔ ناهیده جن‌جن خلخال
ندیم

. . . .
ضرب شـشیرله چیقـان قعقعه مغفرلردن
. . . .
بر درین غلغـله نظمنده خروش افکار
. . . .
صیت ولوال وغا ولولهٔ چنـك جیـوش
توفیق فکرت

وعبارات ايله تقليداً تصوير ايتمكه « آهنك تقليدى » ديرلر. بو تعريفه
كوره لفظ ويا عبارەنك آهنك تصوتى طوغرودن طوغرويه
معنايه دلالت ايدركه ائتلاف الفاظك حد غايەسى ديمكدر. انجق
برموضوعى بوتون آهنك تقليدى ايله افاده نا قابل اولديغى كبى
فرضاً ممكن بيله اولسه ، طنطنهٔ متواليهٔ الفاظ ايله سمعه عارض
اولان ثقلت ، فصاحتى اساساً امحا ايدەجك بردرجەيه كله بيلير .
اكرم بك افنـديىنك تعليم ادبيـاتده ديديكى كبى « براثر ادبى
آهنك عموميسى اعتباريله بر مكمل موزيقەيه تشبيه اولونسـه
آهنك تقليديسى دخى زيل ، طبل ، معهود كمان كبى كاه وبيكاه
چيقاردقلرى مدهش صدالرى موزيقەنك آهنك مطرد عموميسنى
خوش آينده بر صورتله فاصـلەدار ايليان آلات حكمنده عد
اولونه بيلير » . بو عبارەدەكى « مطرد » تعبيرندن قطع نظر اولونورسه
تشبيه وجوه ايله طوغرودر ؛ مثلا برموزيقەنك تامپوسى براثر
ادبينك سـلاست مطردەسى ، ريتمى آهنـك موافقتى فرض
ايديليرسـه مشبه به اتخاذ اولنان آلات موسيقيەنك صداسى ده
آهنك تقليدى يه تقابل ايدر .

آهنك تقليديده ايكى صورت واردر : برنجيسى ، برحركتك
صوتى تقليد ايدن الفاظ اسـتعمال ايتمكدركه بودورلو كلمەلره
« الفاظ صوتيه » ديرلر ؛ ايكنـجيسى اسـاساً الفاظ صوتيەدن
اولمايان كلمەلره ، تركيب ايديلن عبـارەده ، او حكم و قوتى
ويرمكدر .

(١) الفاظ صوتيه — قعقعه ، چكاچاك ، قهقهه ، چن

مزيات خصوصيه

فصاحته عائد مزيات خصوصيه‌نك هر اثر ادبيده وجودى شرط مطلق اولماديغنى ، حتى بونلرك آنجق على الانفراد ولزوم صحيحه مبنى اوله‌رق استعمال ايديله‌بيله‌جكنى يوقاريده سويلمشدك. فصاحتك مزيات عموميه‌سنده‌كى غايه ، سلاستدن قطع نظر ، وضوح اكمل اولديغى كبى مزيات خصوصيه‌ده وضوحى بر درجه‌ده‌ها اعلا ايدر . مزيات عموميه ، بو غايه‌يه خدمتله برابر آيريجه ، سلاست ولطافتله ، بر حظ ادبى توليد ايتديكى كبى مزيات خصوصيه‌دن بعضلرى‌ده ، فضله اوله‌رق ، مكمل سلاستدر. مع مافيه ، قيمت ذاتيه‌لرى نه قدر بويوك اولورسه اولسون ، مزيات خصوصيه دينيلن شيلرك مزيات عموميه‌يى اخلال ايتمامسى شرط اقدمدر. چونكه بونلر مزيات عموميهٔ فصاحتك فوائد ادبيه‌سنى تقليل ايدنجه نتيجهٔ حاصله بهمه حال منفى ظهور ايدر .

شيمدى مزيات خصوصيه ديديكمز وسائط مخصوصهٔ تبليغى برر برر ايضاح ايده‌لم :

آهنك تقليدى

خواص اشيايى، دها آچيق تعبيرايله، حركاتى اصوات الفاظ

اشكالده لطافتك يوقاريكى تعريفه توافقى قولاى اكلاشيلير . اوطوروركن وجودى تماس ايتديكى يره آغيرلق ويرميور ظن ايديله جك بر حالده بولنمقله برابر اعضاسندن هيچ برى دوچار زحمت اولميان بر انسانك بو وضعيتنه اضافه ايديله جك صفت ، لطافتدر . اشياده كى لطافت ايسه اساساً داخلى [١] اولان بو حسك ـ الك طبيعى بر عامل تخيل اولان ـ تماثل [٢] صورتيله اشياى غير ذيروحه تشميلى ديمكدر .

معناى لطافتى مجملاً تعيين ايدن شو بر قاچ سوزدن آكلاشيليركه لطافت اساساً حركتدن منبعثدر ؛ بزده حس لطافت حاصل ايدن حركتلرده ايسه ايكى حال واردر : برى صيق صيق انقطاع ايتمامك، ديكرى جريان ايديور كبى كورونمكدر. بونك ايچوندركه روزكارك بر بغداى ترلاسنده ، ياخود ساكن بر بحيره اوزرنده حاصل ايتديكى موجه جكلرك حركات متماديه ومنحنيه سى لطافت حركتك انموذجيدر .

ايشته لطافت ادبيه ده ، جمل وعباراتك بويله تموجات خفيفهٔ متماديه ايله جريانيدركه فصاحتده بو غايه يه الك زياده تقرب ايدن شاعرمز ، اعتقادمجه ، نابيدر .

فصاحت حقنده بورايه قدر سويلديكمز شرائطى حائز اوله بيلن بر اثر فصيح عد اولنمايه تماميله كسب استحقاق ايدر .

---

[١] Subjectif
[٢] analogie

هوا ایده‌جك درجـه‌ده قلیل اولدیغی آکلاتمش ، لطـافتك معنای حقیقیسنی ادای شاعرانه ایله تعریف ایتمشدر .

بویله حرکات لطیفه یالکز انسانده دکل ، اعضای حرکتی متکمل اولان حیواناتده‌ده کورولور . حتی بولك ایچوندرکه نفعی ، رخشیهٔ مشهوره‌سنده

زهی سمند ملایم که حسن اطواری
اونوتدیرر دل عشاقه شیوهٔ یاری

مطلع برجسته‌سیله براسـب خوش رفتارك اطوارینی برکوزه‌لك شیوهٔ نازنینه بکزه‌ته‌رك ، معنای لطافتك تعریفنی اکمال ایتمش اولویور .

حرکتده لطافتك شو تعریفنه کوره اعضای رفتاری متکمل اولمیان حیوانلرك ، یورورکن بویوك برسمی عضلی صرف ایدن انسـانلرك حرکاتنـه لطیف دنیله‌مز . قامپلومبغه‌نك روشی ، بر حمالك یورویشی هیچ بر زمان بزه لطافت احساس ایتمز .

برذی‌روحك اشکالنده لطافت ، اعضاسنك حرکات سهیله اجراسنه الك مسـاعد بر صورتده بولنماسی دیمکدر . وضعیاتده لطافت ایسـه ، محافظه‌سی الك آز قوای عضلیه صرفنه محتاج اولان وضعیتلره خاصدر. اشیاده لطافت‌ده ، الك زیاده بواشکال ووضعیاتی آکدیران یرلرده حس اولونور .

ره‌فائلك ، ژه‌رمه‌ن پیلونك ودها بعض اساتذه‌نك grâce عنوانیله وجوده کتیردکلری آثار مخلده تدقیق ایدیلیر ایسـه

بونلردەدە بالغاً مابلغ موجوددر . آنجق او شعرلردە حس اولونان شیوۀ فارسی بر امل صنعتی ، بناءً علیه کلفت تنظیمی اشراب ایدر . اشعارسائرەسندە ایسە اویلە برطبیعیت وسهولت واردرکە اوسوزلرك ، صاحبنە الك اوفاق برزحمت بیلە ویرمامش اولدیغی ظن ایدیلیر . بوظنی حاصل ایدن حال ـ کە طبیعیت و سهولتلە تعریف ایتمك ایستدك ـ سلاستك مرتبۀ بلندی و فصاحت اسلوبە تعلق ایدن قسم بداعتك غایە اتخاذ ایتدیکی مزیات مرغوبەدن بریدر .

بومزیت ایسە کائنات وحادثاتدە محسوس اولوب لطافت [١] دینیلن محسنەنك ادبیاتدە تجلیسیدر .

لطافت — اشیادە لطافت یا حرکاتدە ، یاخود اشکالدە محسوسدر . بر ذی روحی نظر اعتبارە آلیرسەق حرکاتدە لطافت ، او حرکتك قوای عضلیەیی اتعاب ایتمیەرك اجرا اولونمسندن حصولە کلیر ؛ اویلە ظن ایدیلیرکە شخص متحرك پك آز برسعی عضلی ایلە او حرکتی اجرا ایتمکدەدر . مثلا ایشتە بو روش لطیفدرکە عبدالحق حامد بکە

هبوب ایدر کبی رفتارکز ، نە حالتدر ،
عجب نسیم سحرد می آفریدەسکز ؟

بیت بدیعنی سویلتمشدر . دقت ایدرسەك شاعر ، رفتاری هبوبە تشبیە ایتمکلە ، اوروشدەکی مساعیٔ عضلیەنك انجق تهزیز

---

[١] grâce

سراسر چشم عبرتدن کچیردم نسخهٔ دهری
ایچنده معنئ آرامه دائر بر عبارت یوق .

اگرچه کهنه متاعه رواجمز یوقدر ؛
رواجه‌ده اوقدر احتیاجمز یوقدر .
اوجاه کیم اوله همم دوش احتمال زوال
توجه ایتسه بیله ابتهاجمز یوقدر .

نابیدن ایراد ایتدیکمز بو امثله‌یی تکثیر اوقدر ممکندرکه بوتون دیوانی مثال اوله‌رق ارائه ایدلسه لایقدر . نفعیده‌ده سلاست بیان یوکسك بردرجه‌ده‌در ؛ آنجق اوسلاست، فکر وخیالك شدت غلوندن انبعاث ایدر . نابی ایسه صرف سلاست ایچون سلیس یازار ؛ او درجه‌ده‌که آثاری اوقوندیغی زمان شاعرك هیچ کلفت تنظیمه دوچار اولمادیغی ظن ایدیلیر .

ایشته نابینك مدار تمیزی — بعض مثنویاتدن قطع نظر — اشعارینی اوقویانلرده بو ظنی پیدا ایتمکدرکه بین الفصحا بو درلو سوزلره « سهل ممتنع » دیرلر . ضیا پاشانك مولد ایچون سویلدیکی « باشدن باشه سهل ممتنعدر » مدیحه‌سی دیوان نابی‌یه سرلوحه اتخاذ اولنمالیدر. بعض مثنویاتندن قطع نظر دیشمك سببنی آکلاتمق ایسترم : بواستثنا شیخ غالبك :

منظومهٔ فارسی وش ابیات
بالجمله تتابع اضافات .

بیتیله هدف تنقید ایتدیکی بعض مثنویلردرکه سلاست

بو علویات وسفلیات وتدبیرات ربانی ،
کتاب معرفتدر نقطهٔ ذراتی سرتاپا ،
بو امواج بحارك قعرینه رهیاب اولان آگلار
که وار تحتنده بر در حقیقت ، بر عجب دریا ،
خروش رحمتندن مستعار آرایش هستی ،
کلام عزتندن مستعار اسرار ما اوحی .

عرضحال ایتدی شه عالمه ارکان حشم
کای شهنشاه همایون قدم ومسند جم !
شکوه‌مز وار فلکك وضع غلطکارندن ؛
استماع ایت که بودر ضابطهٔ ملکه اهم .
جمله آزرده‌یز اوضاع فلکدن اما
بزدن افزون سکادر غدر ، ایا شاه کرم .

شعرای عجمك دیوانی
حسن تعبیر ومعانی کانی :
طالب وصائب وعرفی وسلیم ،
فیضیٔ هندی نظیری وکلیم ؛
تازه کویان زمانده شوکت
معنیٔ تازه‌یه ویردی صورت .
صاحب خمسه نظامی ، خسرو
هر بری جلوه‌ده پر معنیٔ نو ؛
جای وانوری وخاقانی
هر بری ملك سخن سلطانی .

حقیقی صانعه هپ سیر ایتدیکك پرهیز کارانی
فساده دردمندك نیلسون دستنده آلت یوق .

جنت کبی دلربا بوسمنك
حوری کبی حاکمی بومقبره
معنای بلند کبریادر
قیلمش آنی سنك جامد ازبر .

عبدالحق حامد

سلاست کرك نظمده ، کرك نثرده کلمه‌نك مجالرنده‌کی قصر ومدك ، جمله‌نك کلمه‌لرنده‌کی رقت و جزالتك حسن امتزاجندن حصوله کلیرسه‌ده نظریات ایله تحصیلی غیرقابل ومطلقا آزچوق حسن طبیعتله برابر ملکه ومهارته محتاجدر. بوسببله سلاسته ترتیب الفاظده استادلق دیمك طوغرو اولور . هر سلیس یازانك مطلقا شاعر عد ایدلمسی لازم کلمز ؛ انجق هرشاعرك ، نادراً رکیك اولسه بیله ، اکثر آثاری بهمه حال سلیسدر . قدمادن فضیلت سلاستی اك زیاده حائز اولان نابیدر ؛ حتی بو اعتبار ایله نفعی‌یه‌ده تقدم ایدر . ضیا پاشانك :

دستنده مثال موم ترکیب ،
قصد ایتدیکی شکل ایله بولور زیب .

بیتنه حقیقةً ماصدق اولان نابینك ، « سوزلرینی افواهه دمساز » ایدن ، مزیتی سلاستیدر . مثال :

کوروندی عبرت حقدن مقدمات ظهور ،
نه کوستررکوره‌لم حضرت خدای غفور ؟
کدردن اولدی مصفا مسالك اقبال ،
کسلدن اولدی معرا ممالك معمور ،
قیامه ایتدی تقاضا دعایم دولت ،
قعوده اولدی کمربند کارکاه امور .

مدنیت حاضره‌یی انجق لوندره قدر کوستره بیلیر. بناءً علیه بزده مثال اوله‌رق اونی اختیار ایلدك: بو مملکت ریب وکمان بلوطلری ایچنده مستور اولان اقبال بشر کبی اکثریت اوزره برقاره دومان ایله محاط، وحتی کویا که عادات مدنیت احجار واشجارینه وارنجه‌یه قدر سرایت ایتمش کبی خانه‌لری بیله سیاهلره مستغرق کورونور، فقط برده اونقاب ظلمانینك ماوراسنه تعلیق نظر اولنورسه نازنین دلربای تمدن نظر فریب افکار اوله‌جق برزینت وسلطنت ایله عرض دیدار ایتمکه باشلارکه بدایع پسند اولان کوکللر ایچون حسن اندامنه مفتون اولمامق احتمالك خارجنده‌در.»

کمال

سمتك سکون وظلمتی آرتاردی دمبدم؛
کویا چکردی قعرینه طوغری بزی عدم.
دهشتله طولدی خانهٔ قلبم، فقط ینه
صلا خیال وخاطرمه کلمدی ندم.
تاکه تجسم ایلدی قارشیمده بروجود
برقهرمان عشوه... مهابتلی برصنم؛
امواج نورواری، وجود لطیفنی
اورتردی نیم سترهٔ بیضاسی خم بخم؛
مدهشدی کوزلری، دهنی لرزه‌دار خشم؛
کیسوسی تارومار ایدی، ابرولری بهم.

اکرم

ای راهبر صبا برابر!
کرچك بومی اشیان دلبر؟
برتربه‌که نوبهار یاپمش؛
بکلر شب وروزنی صنوبر.
البته واریر بوآشیانه
پیك سحری کیم ایتسه رهبر.

کسدی صیت صولتم هونیادلرك درمانی
قهرمانلر باش کسیك شمشیر قهرم قانلیدر
صفشکاف صفدران عنوانلیدر هرفارسم
هرپیادهم صفشکاف صفدران عنوانلیدر
ناجی

شو منظومه یه شعر دیمك خطادر ؛ فقط افاده سنده کی سلاست انکار اولنه ماز .

شیمدی موافقت بیان ایله مترافق سلاستی کوستریر برایکی مثال ایراد ایده لم :

« سوقاقلرده آیدینلق اولدیغنی کیم ایسته مز؟ مکر کیجه قرا کلقدن استفاده ایلیان ارباب فساد اوله . خلقك روشنیٔ اذهاننه کیم قائل اولماز؟ وارسه عقول مظلمه در که آنجق آخرك جهلی قرالتیسنده پرتویاب اقبال اولور . نته کیم یلدیز بوجکنك لمعانی ظلمت لیله منحصردر . شهرمز برپای تختدرکه یالکز باشنه بردولت دکر . اکا مالك اولانلر ایسه برصاحب خروجك قولنجه جهانه حکم ایتمکه مقتدر اوله بیلیر .

لطافت طبیعیه سنی بر طبع شاعرانه وصف ایتمك ایسته سه شویله خیال ایتمزمی ؟ استانبول بلده سی اوروپانك کنار ساحلنده آسیایه قارشو قورولمش بر مالکهٔ دریادرکه مانندی زیر افلاکده مرئی اولماز ؛ الاکه آیینهٔ آبداری اولان صفحهٔ خلیجنده منعکس صورت بیقراریدر . آوازهٔ جهانکیری، اوزاقدن ایشیدنلره بر مرتبه خوش کلورکه منظرهٔ دلکشاسنی یاقیندن تماشا ایتمکه قولاقدن عاشق اولماق محال مطلقدر . حسرت الملل عنوانته مظهریتی نا بجامیدر ؟
شناسی

« لوندره یه انموذج عالم دینلسه مبالغه دکلدر . روی ارضده موجود اولان آثار ترقینك فوطوغراف ایله رسمی آلنمش اولسه

« اسباب مبرمه صحیحاً موجود ایسه آنی اثباتده صعوبت اولدیغی جهتله سلطنت سنیه‌نك عادات قدیمه‌سندن اولدیغی اوزره بو مصلحت برمجلس عمومی‌یه قونلمش وحقیقت حال اطرافیله اکلادلمش اولسه‌یدی هرکس مجنون اولمدیغندن بیوك بیوك مخاطراتی دفع ایچون الك متعصب ووقوفسز بولنانلرك بیله بهمه حال برنوع فدا کارلقلری کوزه آلدیره‌جقلرنده شبهه اولمدیغنه نظراً او حالده بو مصلحتك قراری آرای عمومیه‌نك اتحادیله اولور ودولت علیه دخی هردورلو تعرضاتدن وامر اجراده مشکلاتدن مصون بولنوردی . »

شعردن یعنی تخیل و تأثردن نصیبه‌دار اولمیان منظوماتده موافقت بیان یوق دیمکدر ؛ فقط سلاست بولنه‌بیلیر . مثال :

غزلسرالق ایچون قلبمه امل کلدی
بش اون دقیقه‌ده میدانه برغزل کلدی
بکنمدم بونی کوزدن کچیردیکم آنده
اوسوزلرك بکا معناسی مبتذل کلدی
اوت شو اوچ سنه اول یازلمش آثارم
حقیقةً بکا بوندن دها کوزل کلدی
بنابرین نه‌قدر وارسه بنده شعره هوس
توکندی هپسی همان طبعمه کسل کلدی
صفا

ایشته برمثال دها :

لسان فاتحدن

ملك موروثم نه‌در دنیا دکل کافی بکا
هانکی فکر بی‌سکون فکرم قدر جولانلیدر
شان وجاندن ایسته‌سه‌م دنیایی تجرید ایلرم
فیض تجدیدمله ملت جانلی ، دولت شانلیدر

استانبولده ایلك دفعه انجمن دانش تشکیل ایدلدیکی زمان صدر اعظم رشید پاشا طرفندن قرائت ایدیلن نطق آتی موقعك سکینتی ، سوز صاحبنك وقار و جدیتی حسبیله آهنك متحوله مساعد اولمدیغندن موافقت بیانی اطراددن عبارت وعادتا غیرمحسوس اولدیغی حالده سلاست افادەسی ذوق آوردر :

« عالمده علم ومعرفت کبی برشرف ومزیت اولەماز وانسانك مطالب ذاتیەسنك اسباب تحصیلیەسی صنایع ومعارفدن بشقه برشیله حصول بولەماز . وهرنەیه دائر اولورسه اولسون وهرنرەده بولنورسه بولنسون هنر ومعرفتك قدر وقیمتی انکار اولنەماز . بوکوردیکمز سامان وانتظام انام ومعاشرت خواص وعوام هپ هنر ومعرفتله حصوله کلمش برآثر دکلیدر ؟ ومشهودمز اولان بونجه محاسن امور وآسایش وحضورك نظر امعان ایله باقیلنجه دانش ومعارفدن بشقه برسببی وارمیدر ؟ بونك ایچون فتح ابواب علم وحکمت وترتیب اسباب معرفت ایله تربیهٔ عمومیه قضیهٔ خیریەسنك انتشار واشتهارینه صرف همت ایلین دولتلرك جریدهٔ حاللری شیرازەکیر سلك انتظام ورعایاسنك مسئلهٔ آسایش باللری صورت پذیر دوام اولەکلدیکی اشتباه قبول ایدر مواددن دکلدر . »

ینه مشار الیه رشید پاشانك سلطان عبد المجیده تقدیم ایتدیکی بر لایحه اسلوب رسمی ایله یازلمش اولدیغی و ماهیةً اظهار تأثر و هیجانه غیر مساعد اولەرق یالکز حسیات حرمتکاری‌یه بوروندیش بولوندیغی جهتله موافقت بیانی ینه او حسیاته تبعاً و مطرداً جاری ، یالکز سلاست عبارەسی جلیدر .

رکاکتله مطلقا سلاست حاصل اولماز. هم بونی همده موافقت بیانله سلاست آره‌سنده‌کی فرقی کوسترەجك بر مثال ایراد ایده‌لم :

« نوبتجی شاشیروب ترسانلرزن اوفاق کزینیور و تفنکنی قورمغه چالیشیوردی . پنجره‌دن کوردم - آیول او سلاحله نه یاپه‌جقسك ، کندیکی‌می اولدیره‌جکسك ؟ تفنکنی اورایه براقده شوچوجقلرك قپوسنی آچ ؛ سنده خلایه کیر ، بزه‌نی قورتاریرز - دیدم . الدن کلسه صحیحاً قورتارمه‌یی قورمشدم (سبحان اه اویله خائن ایچون اویله بروقتده مرحمت طمارلریمك حرکته کلسنه تعجبه اولنمازمی ؟) هرنه ایسه تیتره‌یه‌رك تفنکنی دیواره طیادی ؛ محبوسلرك قپوسنی آچدی ؛ یواش یواش اللرینی اوغوشدیره‌رق خلایه کیردی . بیچاره محبوسلر ایسه کرچه غوغا ، کورلدیلر ایشیدییورلرسه‌ده نه اولدیغنی بزم قدر بیله‌مدکلرندن قپولری آچلمش ایکن دلیکدن باقوب دیشاری چیقمغه جسارت ایده‌میورلردی . نه‌طوریبورسکز چیقیکز یا - دیدم ، قپویی آچدیلر ؛ ینه بکا باقیورلردی . قورقمیکز جانم چیقیکز ! دیدم . زنجیردن بوشانمش ارسلانلر کبی نعره اوراراق اوغرادیلر . واللرینه کیمی بالطه ، کیمی کوسکو ، کیمی دمیرپارچه‌سی آلوب آلتیمزده‌کی مهمات طولو اوطه‌نك پارمقلقلرینی قیرمغه باشلادیلر . »

راجی - وقعهٔ زغره

تعلیم ادبیاتده آهنك تقلیدی‌یه مثال اوله‌رق ایراد ایدیلن شو پارچه‌نك بالخاصه فقرات اخیره‌سی تصویر اولونان حرکت متهاجمانه ایله آز ، چوق برموافقت بیانی حائز اولدیغی ؛ دیکر طرفدن اسباب رکاکت اوله‌رق ذکر ایتدیکمز شیلردن‌ده بری بولندیغی حالده سلاستدن نصیبه‌دار دکلدر .

« سلاست » دیرلر. سلاست ، بیانی تشکیل ایدن جمل والفاظك سهل الجریان و بلا انقطاع آهنکدار اولمسی ، دیمکدرکه کلمات وعباراتك تناسب وتوازنیله پیدا اولور ؛ وموافقت بیانك لسان شعره ویردیکی قدرت موسیقیه‌یی اکمال واعلا ایلر .

بونلرك ایکیسی‌ده « موسیقیٔ الفاظ » ترکیبیله قابل ادا ایسه‌ده آره‌لرنده اساسلی ایکی فرق واردر :

اولا ، آهنك موافقت حسیاتك تموجاتنه کوره مهتز اولدیغی حالده ، سلاست اثرادبینك هیئت عمومیه‌سنده بلاتحول دوام ایدر.

ثانیاً ، موافقت بیان مشبوع شخصیت اولدیغی حالده ، سلاست یك طور وبناءً علیه غیرشخصیدر .

سلاستك فصاحته ایکی جهتله خدمتی واردر : اولا کلامك سهل الجریان اولمسندن حصوله کلن آهنك بنفسه بویوك برحظ تولید ایدر . مادامکه آثار ادبیه‌نك الك فجیع چیرکینلکلری تصویر ایدن ، انسانی الك زیاده آغلاتان پارچه‌لری بیله بالنهایه مستلزم حظدر ؛ سلاست یالکز بوسببله باشلی باشنه یك مهم برفائدهٔ ادبیه دیمك اولور . ثانیاً باعث اولدیغی محظوظیت سببیله ذهنی دوام تتبعه ترغیب وبر جودت مخصوصه ویرمك صورتیله تشجیع ایدر ؛ بواعتبار ایله‌ده روح فصاحت اولان وضوحك معینیدر .

لوازم فصاحت بحثنده ذکرایتدیکمز رکاکت هانکی اثرده کورولورسه اوراده سلاست ئولمش دیمکدر . فقط فقدان

مخاطبك ذهننده الفاظدن معنایه، معنادن افکار و خیالات و حسیاته انتقال صورتیله ضروری الوقوع اولان بر عملیه‌نك ایقاع ایتدیکی مشکلاتی ـ یعنی بوقاریده سویلدیکمز کبی الفاظك مقصوده قارشی بالطبع اجرا ایتدیکی ممانعت نقلیه‌یی ـ آزالته‌رق وضوح تام پیدا ایلمکدر بناءً علیه بونك صنعت تحریره تطبیقی دیمك اولان موافقت بیانك مستندالیهی ده اتمام وضوح اولدیغنده تردد ایدیله‌مز .

سلاست

موافقت بیان حقنده ویردیکمز ایضاحات تلخیص ایدیلیرسه درحال آکلاشیلیرکه او محسنهٔ بیان، لسان شعر و ادبی ـ طوغریدن طوغری‌یه حساسیت بشره خطاب ایدن ـ افادهٔ موسیقیه‌یه تقریب ایدیور. بیانك اهتزازات اصواتی تموجات حسیات ایله هم آهنك ایدرك موضوع ادبی‌یی، معانینك وساطت و دلالتندن اول ـ طبقی موسیقیده اولدیغی کبی ـ یالکز اصواتك لطف تأثیریله، سامعینه طوغریدن طوغری‌یه القا ایتمك شعره بر حیات موسیقی بخش ایدرك ادبیاتك قدرت نفوذینی تضعیف دیمکدرکه فصاحتك قیمت و اهمیتنی تقدیر ایچون بوندن بویوك دلیل اوله‌ماز.

موسیقیده حسیات مبلغه‌یه کوره متحول نغمه‌لره بر آهنك مطرد توافق ایتدیکی کبی بیانده ده موافقت دیدیکمز اهتزازات اصوات ایله برلکده باشقه بر جنبش مستمر دها واردرکه بوکا

اداسی وحرکاتی عادتا بی معنـا قالیر ؛ بویوك بر آقتورك تمثیل ماهرانه‌سی یاننده عادی برشخصك طور بیانی بیاغی جامددر . تبلیغده بر خطیب ، بر آقتور درجه‌سنه چیقه‌بیلمك استعداد مخصوصدن باشقه سعی مدید ایله حاصل برملکه‌یه محتاجدر .

انسانلرده احوال طبیعیه‌دن معدود اولان اصوات واوضاع بویله اولونجه بر حال طبیعی اولمقدن بعید بولونان اسلوب افاده‌ده ، آهنك توافقك اویله قولایجه حاصل ، حتی تحصیلی هرکسجه قابل اوله‌میه‌جغنی آکلامق کوچ بر شی دکلدر . حقیقت ، موافقت بیان بین البشر مبذول اولمیان بر استعداد مخصوصه - اصوله تابع - برسعی متمادینك انضمامیله آنجق استحصال ایدیله‌بیلیر .

بو حالده موافقت بیانك طبیعیلکنی سویلمکدن مقصد نه اولدیغنی ایضاح ایده‌لم : دیمك ایستدك که یازیده موافقت بیان سوزده اصوات واوضاعك حسیاته تطابقی کبیدر. تحریرده غایهٔ خیالیه شودرکه ، براثری اوقویانلر مؤلفك اصوات واوضاع مخصوصه سنی اصوات عباراتندن حس ایده‌بیلسینلر . بوغایه‌یه بلکه واصل اولونه‌ماز ؛ مع مافیه صنعت تحریرك دائما هدف اعتلاسیدر .

شیمدی انسانلرك اصوات و اوضاعنی حسیاته توفیق ایتملرنده‌کی سببی آرارسه‌ق درحال بولورز که بونك مقصد یکانه‌سی دوشوندکلرینی ، حس ایتدکلرینی مخاطبلرینه دها تام ، دها قولای ودها سریع اوله‌رق القا ایتمکدر . تعبیر دیکرله

اصوات واوضاع مخصوصه‌سی نصل عمومیت ایچنده برشخصیت کوستریر ایسه طرز افاده‌سی ده عینیله بویله‌در ؛ وایشته بونك ایچوندرکه بوفونك « اسلوب عینیله انساندر » قول مشهوری، اسلوبك جمل والفاظنه نسبتله بیله ، برحقیقت افاده ایدر .

موافقت بیان بودرجه طبیعی برشی اولونجه تخصیصاً محاسن ادبیه‌دن عد ایدلمسنه محل قالماز ، کبی دوشونولور. فقط انسانلرك احوال طبیعیه‌سی تا بدایتندن بری عصراً بعد عصرٍ توالی ایدن اعتیاداتك اثریدر . ناطق وحساس اولان انسان کیم بیلیر نه زماندنبری تأثر وهیجان حس ایتمش واصوات واوضاعنی‌ده اوکا توفیق ایلمشدر ! حتی پك ابتدائی بر موسیقی ایله قاریشیق نظمك ، ظهور اعتباریله نثره مقدم اولدیغی ؛ بوتون کلماتك اصوات طبیعیه تقلیدی اوله‌رق باشلادیغی علم السنه اربابنجه متفق علیهدر . بواوزون ومتوالی اعتیاد ، تکلمده آهنك توافقی – بردرجه‌یه قدر – تأمین ایده‌جك برحال طبیعی حاصل ایتمشسه‌ده تلفظه نسبتله پك یکی وانسانلر آره‌سنده انتشاری اعتباریله‌ده غایت محدود اولان تحریرده بوموافقتك برامر طبیعی درجه‌سنه کله‌بیلمسی البته ممکن اوله‌مامشدر ؛ واوله‌ماز .

برده کرچه تکلمده اصوات واوضاع، تأثر وهیجان ایله خطوط اصلیه‌سنده مترافق وهرکسك شخصیتیله‌ده آز ، چوق متوافق ایسه‌ده هر شخصك طرز تصوتی واوضاع مخصوصه‌سی حسیاتنه ترجمان اولمقده عینی قوتی احراز ایده‌مز . مثلا برخطیب مقتدرك تلفظ واوضاعنده‌کی موافقته نسبتله بر کویلونك طرز

ومبالغه کوستون پارچه‌لردن انتخاب ایلدك . بونك سببی هیجان درجه‌سنه کلن تأثراتك حرکاتی‌ده شدید و بناءً علیه بارز اولماسی و بوسببله تفهمی سهل بولونماسیدر . یوقسه موافقت بیان کافهٔ آثار ادبیه‌ده مطلق‌الجریان برقانون طبیعیدر . برینی تلطیف ایچون سویلنن سوزله تکدیر ایچون تفوه اولنان خطاب آره‌سنده سسك درجهٔ ارتفاعی البته مساوی اوله‌ماز . نظرکاهمز خارجنده برباغیرمه ایشتسه‌ك بونك قورقودنمی، حدتدنمی، شوق و نشئه‌دنمی منبعث اولدیغنی – صوتك صاحبنی کورمدن ، اوراده نه جریان ایتدیکنی بیلمدن – درحال اکلارز ؛ چونکه اصواتده بو حسیات وهیجاناتی افاده ایدن اطوار مخصوصه واردر. هنوز سوزا کلامایان چوچوقلر، حتی حیوانلر بیله تطییب یاخود تکدیر ایلدکلرینی سوزك صورت تصوتندن اکلارلر. ایشته بو ، آهنك توافقك اك بسیط واك بارز شکلیدر .

برده هر کسك افادهٔ مرام ایدرکن حتی آغلرکن ، کولرکن سسنده کندینه خاص بر طور ، اوضاع و حرکاتنده خصوصی برطرز، حس اولونور ؛ بوده برامر طبیعیدر. دیمك که اصوات واوضاع هم افاده ایدلمك ایستنیلن شیئك ماهیت مخصوصه‌سنه ، هم‌ده افاده ایدن آدمك توارث ، تقلید ، اعتیادایله حصوله کلن طبیعت ذاتیه‌سنه موافق اولور . طبقی بونك کبی یازی ایله افادهٔ حسیاتده‌ده کلمه‌لرك انتخاب و ترتیبندن حاصل اولان الحان و حرکات، تأثر وهیجانك ایجاب طبیعیسی اولمق لازم کلیر . انسانك

بر دیواری عادی طوپلردن برقاچ بطریه ایله بش اون کونلر برخط اوزرنده دوکه دوکه کوشتدکدن صکره بیوك طوپلره آتش ویرلمسنی امر ایتمکله ... »

کمال بکك « اوراق پریشـان » عنوانلی اثرندن آلدیغمز شو پارچه‌نك بورایه قدر اولان قسمی بر تحکیهٔ عادیه‌یه یاقیشان اعتدال آهنك ایله یازلمش اولدیغی حالده ، بونی متعاقب طوپلرك تأثیرات مخربانه‌سنی تعریف ایدن عبارهٔ آتیه ولولهٔ معنایه موافق اوله‌رق آهنك تصوتنده پك بارز برغلغلهٔ شدت پیدا ایتمشدر .

« بنار طاغ پاطلامش کبی برطراقهٔ قیامت نمون ایله طاغ پارچه‌سی بیوکلکنده آتیلان کولله‌لرك بربرینی متعاقب برر مجسم زلزله کبی ورودی دیواری یرله یکسان ایتمش ایدی » .

بویوك برفورطنه‌نك تصویرنده قیصه ، فقط چالاك جمله‌لرك سرعت وشـدت اعتباریله فکر ومعنایه نه قـدر موافقت پیدا ایتدیکنی ، حاصل اولان آهنك بیانك تبلیغ معنایه نه درجه خادم اولدیغنی مثال آتیه‌ده کوریورز :

« شیمدی افقدن برسیاه بلوط قالقار هجوم قولی کبی طوپلانور ، طوپلانورده اومولماز برسرعتله ایلری طوغری یوریر . یرلر ، کوکلر ، طاغلر ایکیل ایکیل ایکلمکه ؛ کمینك هرماقره‌سی ، هرایپی ؛ یلکنلرك هر دیکیشی ، هردلیکی بر بشقه هوادن فریاد ایتمکه باشلار . دکز فلکله یاریشه قالقیشیر ؛ شیشر شیشر هرطالغه‌سی برقاره بلوط شکلنه کیرر ؛ هرطالغه‌نك آتیلیشندن ، چارپیشندن ، چاغلدیسندن بر بشقه فورطنه دها پیدا اولور » کمال

بوراده ایراد ایتدیکمز مثاللری دهازیاده فکر وخیالده شدت

قوت قاهرهٔ فکر کمال وخسرو
صنعت نادرهٔ نظم نظامی ونظام .
نفعیٔ تیغ زبانم که زمانمده بن ایم
صف شکاف شعرای سخن آرای بنام .

بیتلرینك قائلی اولان نفعی غزلیاتنده :

طوطیٔ معجزه کویم نه دیسه‌م لاف دکل .
چرخ ایله سویشه‌مم آیینه‌سی صاف دکل .
اهل دلدر دیه‌مم سینه‌سی صاف اولمیانه ؛
اهل دل بربرینی بیلمامك انصاف دکل .

ع

چکدیکم دردی نه غمخانه ، نه همراه بیلور
عاشقم حال دل زارمی الله بیلور

ع

بهار ایرسه ینه سیرکلستان اولدیغن کورسه‌م
لطافتدن کورونسه آسمانك عکسی هربرده ؛
چمنده بشقه بر عالم نمایان اولدیغن کورسه‌م

ع

منت ایلرسه فلك برابکی کونلك عمره
اولورم درد محبتله او باری چکه‌مم .

بیتلری کبی طمطراق الفاظدن عاری سوزلر سویلمش ، موافقت بیانه مراعات ایتمشدر .

موافقت بیانك افادهٔ معناده‌کی تأثیر مهمنی ایجه آکلامق ایچون مثاللری براز دها تکثیر ایده‌جکز :

« نهایت پادشاه طوپ قپوایله ادرنه قپوسی بیننده نصب ایتدیکی

صنعت صاری ، مور ، پنبه ، یشیل ، قرمزی ، مائی
الوان ضیائیه‌یه برقدرت جولان
بخش ایلیه‌رك ، هپسی پریلر کبی مخفی ،
مخفی وسکونتلی آدیملرله شتابان ،
اطرافنی بردن صاریبورلر ، او ، سمائی
برتودهٔ ازهار مخیل کبی لرزان ،
لرزان وپریشان دونیور ... برشب صافی
تنویر ایدیور صانکه برآویزهٔ رقصان ،
بعضاً سونه‌جکمش، بیته‌جکمش کبی ناچار ،
میال تفکر، متردد ، سوزولورکن
برضربهٔ شهبال ایله برحمله‌ده بردن
تجدید حیات ایلیه‌رك ، عشق فسونکار
شکلنده بدیدار ،
بیك شعر ایله تهزیز ایدیور قلب وخیالی
هر جلوهٔ نازنده‌سی ، هر جنبش بالی .
توفیق فکرت

بوشعرك آهنك وزنندن قطع نظرله یالکز کلمه وجمله‌لرینك انتخاب وترتیبنه، اختصار وتطویلنه دقت ایدیکز؛ اوزمان موافقت بیانك تبلیغ فکر وحسیاتده‌کی اهمیتنی تقدیر ایدرسکز .

غلو فکر وخیالی دائمی اولدیغی کبی اشعارینك الفاظ و عباراتی‌ده او غلو ایله توافق ایدرك دائما پرطنطنه وطمطراق اولان نفعی ، نادراً ساده برفکر افاده ایتمك ایستینجه طنطنهٔ الفاظه التفات ایتمز اولویور.

مثلا بر قصیده‌سنده :

زور اندیشه وآثار خیالمدر ایدن
نیدوکن نکته شناسان زمانه اعلام :

شعر پارچه‌سنده‌کی الفاظ وعباراتك تخالف آهنکی توافق بیان حاصل ایدییور .

صرعهٔ احتضار ایچنده غصون
چیر پنیر ، چار پینیر ، قیرار ، قیریلیر
باد نالانه هایقیریر ، طاریلیر . .

آه او دالرده‌کی فتور درون ؛
اونلرك طور سرزنشکاری ،
اونلرك مادرانه اکداری !..

او نهالانده صاللانان یووالر
او پرا کنده ، نازنین ، مغبر
اوچوشان، صاورولان، دوشن تویلر ...
جناب شهاب‌الدین

صوك بهار صرصرلرینك حرکات سریعه‌سنده‌کی تاثیرات مخربه‌یی تصویر ایدن شو شعر پارچه‌سنده یالکز الفاظ وعباراتك آهنك تصوتنده‌کی سرعت اویله بر موافقت بیان حاصل ایتمش که بوکا بر افادهٔ موسیقیه دنیلسه خطا اولماز .

مخمور ومزهر ، متلون ، متنور ،
بر فجر بهاری کبی ظلمتلر ایچندن
ریان تبسم طوغیور ؛ شیمدی معین
بر شکل سحابیده ملکار کبی طائر ،
دیرکن متغیر ،
بیك هیئته بردن کیریور ، برق خرامی
خطف ایلیور انظار هوسدار غرامی .

شیمدی‌ده عبدالحق حامد بکك آیری آیری ایکی شعرندن برر پارچه اوقویه‌لم :

لیال ایچنده خیالاته بکزه‌سه‌م‌ده ، بنی
ازاله ایلیه‌جك برصباح صادقدر .
وجود وحدته موهوم ذره‌لر میزان ؛
بویوك ، کوچوك شو عوالم بوتون خوارقدر .
وجود آدمه‌ده شونده برجهان دینیلیر
اوکایسه بن دیه‌مم مهر وماه فائقدر .
ایدر لیالئ هجرانی که بکه تنویر
سرمده فکرت وحدتکه برق ساعقدر .
بوکائناتده ، هرشیده ، کوکده ، قرأنده ،
کوکلده ، جانده برالله وارکه خالقدر ؛
بزه کورونسه‌ده مظلم مثال جای غروب
بوقبرلر هپ آنك نورینه مشارقدر .

اولو — عبدالحق حامد

نه خوش اشجار ایچنده باق شو قمر !
آی دکل صانکه برکوچوك اختر ؛
متصل اویله غائب وحاضر .
بعضی‌ده اوینادقجه یاپراقلر ؛
کرم اختر قدر اوفاق کورونور
باش اوجکدن اوچار ، اوزاق کورونور ؛
متعدد اولور هلاله دونر ؛
حیزلی برروزکار اسنجه سونر
صکره بدر اولدیغی اولور ظاهر .

دیوانه‌لکلرم — عبدالحق حامد

بربرندن پك فرقلی افکار وحسیاتی تبلیغ ایدن بو ایکی

شناسانه اعتراض ایدن بولنورسه لزوم کوردیککز حالده سزده جواب ویررسکز ؛ آره ده بر کوزل بحث ادب آچیلیر ؛ اوقویانلرده متلذذ ومستفید اولورلر .

ایدیله جك اعتراض حاسدانه ، جاهلانه ، غرضکارانه وخصوصیله مأل ناشناسانه اولورسه سکوت ایدرسکز . بوراده عادت اولدیغی اوزره اثر کزه اعتراض ایتمك ایسترکن شخصکزه تجاوز ایدنلر بولنورسه مقابله یه تنزل ایتمدیککز حالده کندیلرینی لایق اولدقلری درجه ده تحقیر ایتمش اولورسکز . حقکزده سویله دکلری ، سویلیه جکلری شیلرده شخصلرینه راجع اولور . اوت سز آنلرك تجاوزات بی ادباسنه مقابله ایده منسکز : چونکه ادیب عنوانته استحقاق ادبله در ؛ چونکه مجرای چرکاب اولان خامه لره قارشی اقلام ادبا عاجزدر ؛ چونکه ادبسزلکك باشلادیغی یرده ادبیات نهایت بولور ؛ چونکه ادبیاتی ادبسزلك دائره سنه چکمك کناهدر ؛ چونکه بی ادبلر آره سنده ادبا غربادر .

تقدیر الحان ـ اکرم

بو مثالك « بنم خبرم اولمدیغنی اکلا تمقدر » عباره سنه قدر اولان قسم اولی ساکن برفکری مفید اولدیغی کبی جمل والفاظی ده معتدلدر . اوندن صکره « عریان وسفیل براقشلر » عباره سنه قدر اولان قسم بر فکر انفعالی مبلغ ؛ بناءً علیه الفاظی ، ترکیباتی بالنسبه بطیٔ الحرکه برجملهٔ طویله دن متشکلدر . صوکره ینه اعتدال فکر بردرجه یه قدرعودت ایدیور ؛ تا « راجع اولور » فعلنه قدر جمل والفاظده آز چوق معتدل بر آهنکی حائزدر . فقط بونی متعاقب براحتراص حدت باشلا نجه الفاظك آهنك تصوتنده قوت وشدت ، جمله لر قیصاله رق افاده ده متهالکانه برسرعت پیدا اولیور . ایشته موافقت بیان بوصورتله تحقق ایدر .

ثالثاً ، بر تردهٔ اصوات دیمك اولان هر جمله‌نك آهنك تصوتنده‌کی شدت وخفت یالکز الفاظك جزالت ورقتیله یعنی کیفیتیله دکل ، کلماتك و حتی کلمه‌لرده‌کی هجالرك اعدادیله ، یعنی کمیتیله‌ده متناسب اولمق طبیعیدر. بناءً علیه جمل وعباراتك قصیر ویا طویل اولماسی ده معنانك خفت ویا شدتی ایجاب ایتمسنه کوره تعیین اولونمق لازم کلیر.

بو اوچ شرط ایله موافقت بیان حاصل اوله‌جغنده شبهه یوقسه‌ده هراوچنك‌ده تقدیر وتطبیقی مطلقا کثرت توغلله رسوخه اقتران ایتمش برذوق مخصوص ادبی‌یه محتاجدر.

شیمدی برایکی مثال ایله ایضاح ایده‌لم :

بنده‌کزك شعرلرمه شیمدی‌یه‌قدر جدی براعتراض ایدن بولنمدی. (اشعاراحقرانه‌م اعتراض اولنه‌جق مرتبه‌دن بالاتردر) کبی برداعیه‌ده بولنه‌میه‌جغمی بیانه حاجت کورمم ؛ مقصدم اواعتراضلرك هنوز وقوعبولمدیغنی ، شاید واقع اولمش ایسه بنم خبرم اولمدیغنی آکلاتمقدر. واقعا بعض اصحاب کشف وکرامت زمزمه‌نك کندیلری کبی « نکته‌شناسان زمان » طرفندن دیکله‌نیلمیه‌جکنی مذاق متحکم الافلرینه قیاساً حکم ایله زمزمه‌یه حقیقةً پك بیوك برامتیاز ویرمشلر؛ امابوقول مجرد لایق التبجیللرینی کندی زعملرینه کوره آثوب دلائل واسباب ایله کیدیروب قوشاده‌مدقلرندن عریان وسفیل براقشلر . اعتراضدن مرام او نوظهور تنقیدجیلرك یوقاریدن بری تعریف ایتدیکم یولده مسخره‌کارلقلری اولمیوب‌ده بزم اکلادیغمز کبی جدی مؤاخذه ایسه اندن هیچ بروقتده احتراز لازم کلمز ؛ بالعکس او دورلو مؤاخذات فی‌الجمله شایان تقدیر ولایق نظر اولان اثرلر ایچون یازیلیر . بناءً علیه سزك « الحان » ایچون دخی ادیبانه، خالصانه، عالمانه وخصوصیله مأل

آهنك تصوتی بیله سامع وقارئی تلقیٔ حس وفکره سوق ایدرکه بوصورتله جمل والفاظك خاصهٔ ناقلیتی تزیید وبناءً علیه دهازیاده وضوح پیدا ایدلمش اولور .

بوندن بشقه دائما عینی صورتله تکرر ایدن احتساساتك جمله عصبیه اوزرنده نهایت زوال تأثیری بر حقیقت پسیقولوژیه‌در . بونی لسان عادی‌یه ترجمه ایدرسه‌ك « یك آهنكی طبعه ایراث كلال ایدر » دیرز . موافقت بیانه رعایتله الفاظ وعباراتك آهنك تصوتنده تنوع حاصل اولونجه بالطبع حصوله کلاله امکان قالمایه‌رق ذهنده تلقی‌یه اولان قدرت‌ده تزاید ایدر. میدانده بر آ كلایه‌جق ذهن، برده آ كلاشیله‌جق ماده موجود اولدیغنه کوره ماده‌نك قابلیت تفهمنی تزیید ایتمك نصل پیدای وضوح دیمك ایسه ، ذهنك قابلیت تلقیسنی آرتیرمق‌ده عینیله وضوحی تقویه ایتمك دیمكدر ؛ بوحالده موافقت بیان ایکی صورتله‌ده وضوحی استلزام ایدر .

موافقت بیان اول باول ائتلاف الفاظه محتاجدر. الفاظنده ائتلاف اولمیان جمل وعباراتك معنا ایله موافقت حاصل ایده‌بیلمسی عادتا امکانسز کبیدر .

ثانیاً ، کندی کندیلرینه خاصهٔ ائتلافه مظهراولان الفاظ او صورتله ترتیب ایدلملی ، یاخود او دورلو لفظلر یکدیکرینه اویله بروجهله تقریب وترکیب اولنمالیدرکه حاصل ایده‌جکلری مجموع اصوات اوجمله‌ده‌کی حس وخیال ایله هم آهنك اوله‌بیلسین.

سو بسو برق چکا چاك شرر ناك سیوف .
حمله‌ٔ صفشکن جانفکن پیل دمان ،
صولت کرز کران ، ضربت شمشیر وسنان .
کوس ونقاره هم آهنك غریو مجمات ،
کوپورور هر کوشه‌دن دمدمهٔ دیو ممات .
نعره‌لر مشته‌زن طبل صماخ کردون ؛
صدمه‌لر ، زلزله‌لر خدشه رس قلب منون .
آتیلیر هر یانه بیك رخش صواعق پیرو ؛
کرد خشیتله طولار کنبد وارونهٔ جو .

روح نفعی‌یی بی‌شبهه رعشان فخر وغرور ایدن بو پرطنطهٔ فصاحت مدیحهٔ بدیعه‌ده‌کی احتشام بلندك بر قسم مهمی ائتلاف الفاظ ایله تظاهر ایتمکده‌در .

ائتلاف الفاظك فصاحت بیانه اولان لطف ومعاونتی هر زمان بو ایراد ایتدیکمز مثاللر درجه‌سنده باهر دکلدر . آنجق مستشهدات فصاحتدن اولان آثار نفیسه‌ده هر نظر دقت ایچون دائما ظاهردر .

موافقت بیان

نظم اولسون ، نثر اولسون بر اثر ادبیده جمل وعباراتك حرکات معنا ایله هم آهنك اولماسنه موافقت بیان دیرلر . طرز افاده اقتضای حس وفکره کوره بعضاً سرعت ، بعضاً بطائت ؛ کاه خفت ، کاه شدت ابراز ایدر ایسه الفاظ وعباراتك یالکز

طولار درون مرغزارطربله جوش ناله‌دن؛
سحرده سیرباغه‌چیق صباح فیض باری کور.

قطعه‌سی لطائف طبیعتی مصور افکار وخیالاتی تبلیغ ایدیور. اونك ایچون کلماتی همان کاملاً الفاظ رقیقه‌دن انتخاب اولونمش، ائتلاف الفاظ حصول بولمشدر.

پرتو پاشا مرحومك طفل نائم اسملی اثرنده کی

انهار رشاشه ریز نغمه،
اصوات طربفزای نی؛
ابحار که موجخیز نغمه
هرجنبشی بر ادای نی.

قطعه‌سی، «نی» کلمهٔ ترکیه‌سنك اضافت فارسیه‌سندن قطع نظر، دیکر صورتله‌ده قصورلی‌اولمقله برابر ائتلاف الفاظده‌کی موفقیتندن طولایی، علی‌الخصوص برنجی بیت محاسن فصاحته پك کوزل برمثالدر.

توفیق فکرت بکك «آونك تصاویر» ندن نفعی‌یی مصور اولان منظومه‌ده‌کی ابیات آتیه‌یی‌ده اوقویه‌لم:

دویولور قعر بیاننده صدای آهن،
ضرب ششبرله چیقان قعقعه مغفرلردن.
عکس آوازهٔ هیجا کبی ایلر اظهار
بردرین غلغله نظمنده خروش افکار.
صانکه برمعرکه، بر معرکهٔ جوشا جوش؛
صیت ولوال وغا، ولولهٔ جنك جیوش
سر بسر رعد هیاهای ولهزای صفوف.

اوغرار . فصاحت بیان ایله مشار بالبنان نفعی ایسه بوضیاعه قائل اولەماز . ینه مثلا « تیغ » یرینه عینی معنایه دال اولان « سیف » کلمەسنی استعمال ایتمامش؛ ایکنجی مصراعده « آواز » یرینه «فریاد»، «صاعقه» یرینه «بارقه» دیمامش اولمسیده ائتلاف الفاظه اولان اعتناسی اثریدر . اگر نفعی زماننده «فضا» کلمەسی شیمدی قوللاندیغمز کبی مستعمل اولەیدی هوا یرینه فضایی انتخاب ایدردی امیدندەیم . ذکر ایتدیکمز کلمەلری دکیشدیرەرك نفعینك بیتنی

روی هواده عکس چکاچاك سیفدن
فریاد رعد وبارقه ره کم کنان اولور

شکلنه افراغ ایتسەك تأثیرصوت اعتباریله نەبویوك زیانه اوغرادیغی درحال آکلاشیلیر. بورادەکی « چکاچاك » و « کم کنان » کلمەلری آشاغیده بحث ایدەجکمز آهنك تقلیدی یه داخلدر . اونك ایچون شیمدی بوایکی کلمه حقنده برشی دنیلمدی . فقط بیت محرفده حس اولونان بقیۀ تأثیر ، ینه اك زیاده بو ایکی کلمەدن نشأت ایدیور . بونلریده دکیشدیرەرك مثلا :

روی هوایه عکس ایدن اصوات سیفدن
فریادی رعدو بارقەنك بی‌نشان اولور

دیسەك بیت خراب ایدلمش اولویور . اکرم بکك

دونر بنفشه ، گل ، سمن مجوهراته ژالەدن ؛
ویرر چمنده لالەلر برر نشان پیالەدن ؛
شراب نهرین آندیرر صوعکس رنك لالەدن ؛

ایتمکدر ؛ انتخاب کلمات ده بونك مرتبهٔ بلندیدر ... ائتلاف الفاظ ایسه یالکز بونکله حاصل اولهماز ؛ دها یوکسك برمحسنهٔ ادبیه‌در :

آثار ادبیه‌ده استعمال اولونه‌جق الفاظك معنای مقصوده دلالت تامه‌سی وتنافردن تبریسی دوشـونلمکله برابر تصوتندن معناسنه انتقالده آریجه برسهولت‌ده آرامق؛ مثلا نفرت وتهدید کبی شدائده دلالت ایدن کلمه‌لری قولاقلره قوتلی چارپان الفاظ جزله‌دن ، محبت ونوازش کبی لطائفه دال اولان کلمه‌لری ایسه بالعکس سمعی اوقشـایان الفاظ رقیقه‌دن انتخاب ایتمك معنای مقصودك سریع و سهل اوله‌رق استدرا کنه، یعنی وضوحه، خدمت سـبیله محاسن فصاحتدن معدوددر . بونظریه‌یی برقاچ مثال ایله ایضاح ایده‌لم : نفعینك

جو هواده صیت چکاچاك تیغدن
آواز رعد وصاعقه ره‌کم کنان اولور

بیتنده‌کی معنا افکار شدیده‌دندر . اونك ایچون الفاظ رقیقه‌دن برکلمه قوللانمایارق هم جزالتی ، هم ده ـ تصوتیله آریجه ایکنجی بیتده‌کی « رعد وصـاعقه » فکرینه ـ دلالتی بولنان « جو » کلمه‌سنی انتخاب‌ایتمشدر. بوراده‌کی « صیت » صوت معناسنه دلالت ایدیور . حالبوکه معنای « صوت » « چکاچاك » تعبیر تقلیدیسـنده مندمجدر . او حالده بونك یرینه « عکس » کلمه‌سی وضع اولونسه مطابقت الفاظه دها زیاده تقرب ایدلمش اولور. فقط اوزمان « صیت » کلمهٔ جزله‌سنده‌کی ائتلاف ضیاعه

تیقن ایتدیککز آثار ایجاد و ترویجی قبول ایتمکزه هیچ مانع یوقدر .

آنجق بیلملیسکزکه کلمات و ترکیبات جدیده ومجدده‌نك قبول قطعیسنی اعلان حقی زمانکدر . مثلا : « مؤاخذه ، انتقاد ، فاجعه ، حسیات ، احتراصات » کبی لفظلر یکرمنجی عصرك نصف اخیرنده ایجاد ؛ « انتحار ، عائله ، تشریع » کبی کلمه‌لر ینه او صره‌لرده ترویج ایدیله‌رك زمان ایله قبول قطعی یه مظهر اولمشدر . فقط بویله برچوق مقبول کلمه‌لرك موجد ومروجی اولان کمال بکك « جزمی » عنوانلی اثرنده ترویج ایتمك ایستدیکی « عرمرم » کلمه‌سی برربع عصردن بری، برکره اولسون، مظهر استعمال اوله‌مدی .

بو بحثده شونی‌ده سویلیه‌لم : ایجاد وترویج الفاظ — که برلسانك حرکات حیاتیه‌سیدر — منسوب اولدیغی ملتك تکامل فکریسی نه قدر سریع التموج اولورسه او قدر زیاده‌لشیر . بوسببله لسانمزده ایجاد وترویج ، غرب ایله تماسه باشلادیغمز یکرمنجی عصرك اواسطنده تزاید ایدرك ترقیات فکریه‌مزله متناسباً ثروت لسانیه‌مزی آرتیرمقده در .

ائتلاف الفاظ

مطابقت الفاظدن بحث ایدرکن دنیلمشدی که : الفاظك مطابقتی دیمك برفکره دلالت ایدن متعدد الفاظ وتعبیراتدن او فکری‌اك ایی احاطه وتعریف ایدن هانکیسی‌ایسه اونی استعمال

مستقیم ومطرد له ایلری کیتمك صورتنده اوله‌ماز. ایجاد وترویج اولونان مثلا یوز لفظ وترکیبدن آنجق اون، بلکه بعضاً بر دانه‌سی لسانه داخل اولور. بو حال لسانلر ایچون بالفرض ایلری یه آتیلان یوز خطوه یه مقابل طقسان، حتی طقسان طقوز آدیم کیری کلمك دیمکدر که بو «حرکت رقصیه» بوتون حادثات وکائناته شامل قانون تکاملك مقتضاسیدر.

ایجاد وترویج الفاظده ایلری یه طوغری حرکتده کی مسارعتك سببی شودر که: هر یکی کلمه، هر یکی ترکیب اصلاً بر لزوم صحیح ادبیدن وبالخاصه یکی بر فکر وحسدن تولد ایتمك لازم کلیر؛ نته‌کیم لسانه داخل اولمش کلماتده بو اصل، موجود ومشهوددر. سببله مسببی قاریشدیرمقدن متولد بر غلط نظرله یکی بر کلمه ویا ترکیب سویلمکله یکی بر فکر وحس تولید وتبلیغ ایتمش اولمق اعتقاد سخیفنه دوشولور. عمومیتله یکیلکه مجلوبیت هوسنك‌ده بونده تأثیری واردر. فقط بر لزوم صحیح ادبیدن منبعث اولمایان ایجادات وترویجات یا «جنین ساقط» حکمنده‌در؛ یاخود بر مدت یکیلك دوشکونلرینك بازیچهٔ هوساتی اولدقدن صوکره هر حالده لسانه داخل اولمادن سقوط ایدر. ایشته حرکت رجعیه‌نك سببی‌ده بودر.

شو حالده لزوملی، لزومسز الفاظ وترکیبات ایجاد وترویج ایدنلره طارلمق عبث، بونلرك لسانی بوزدقلرینی ادعا ایتمك اثر جهل اولدیغی کبی هر یکی کلمه ویا ترکیبی ــ مجرد یکیدر دیه‌رك ــ قبوله مسارعت ایتمك‌ده خفتدر. لزوم صحیح ادبیسنه کرچکدن

ثالثاً ، ایلروده تعریف ایده جکمز ائتلاف وموافقتی وسلاستی دها زیاده حائز کلمات وترکیبات جدیده یی ، مستعمل وفقط او اعتبار ایله ناقص اولان الفاظ وتراکیبك یرینه اقامه ایلمك — فصاحتهٔ تأمین ایده جکی فائدهٔ ادبیه نسبتنده معتبر — برلزومه ابتنا دیمك اولور .

نعره‌لر مشته‌زن طبل صماخ گردون ؛
صدمه‌لر ، زلزله‌لر خدشه‌رس قلب منون
توفیق فکرت

بیتنده‌کی « دهر » معناسنه اولان « منون » کلمه‌سی کبی .

بو اوچ سببله شایان استحسان اولان ایجاد وترویج الفاظ السنه‌نك تکامل طبیعیسنده الك مؤثر بر عاملدرکه هرلسانك فصاحتهٔ وبلاغتهٔ احراز ایتدیکی ترقیاتك الك یاقین سببی ، دها طوغروسی لسانك حیاتنی تأمین ایدن حرکت داخلیه‌سیدر . دنیاده سریع وبطی دائماً تحول ایتمه‌ین هیچ برشی اولمادیغی کبی تجدد ایتمه‌ین لسانده یوقدر . حتی برلسانك تحولاتی ، عضویات کبی ، محسوس اوله‌جق قدر سریع وبوسرعت افکار وحسیاتك انکشافات وانقلاباتیله متناسبدر . تحولات وتجدداتدن محروم کوردیکمز لسانلر قدیم آثوری ، کلدانی لهجه‌لری کبی بوتون بوتون استعمالدن ساقط اولمش بولونانلردرکه ذاتاً بونلره « ئولو — دیل » دیرلر .

لسانده الفاظ وتراکیبك ایجادی ، کلماتك ترویجی قانون تکامله تابعدر . یعنی بو یولده صرف ایدیلن هرحرکت برخط

تعبیر اسکی اولورسه بورقیقه‌یی اظهار ایده‌میه‌رك مطلوب اولان
معنا ایله آره‌سنده عدم مطابقت حصوله کلیر ؛ یعنی انتخاب کلمات
عنوانی آلتنده تعریف ایتدیکمز شریطهٔ فصاحت مختل اولور. ایشته
بویله برحالده بوتون بوتون یکی برکلمه قوللانمق ؛ یاخود حالاً
متروك ، حتی مستعمل برکلمه‌یی یکی برمعنا افاده ایده‌جك صورتده
ترکیب ایتلك ویاخود، اکزیاده « وصف ترکیبی » صورتنده اوله‌رق،
یکی مرکبات وجوده کتیرمك لزوم صحیحی تحقق ایدر .

بنده یوق قدرت ادایه حرف شوقی نابیا
خامهٔ رنکین صریر بی‌قرارم سویلسون

بیتنده‌کی « رنکین صریر » وصف ترکیبیسی کبی .

ثانیاً ، دنیاده‌هرشی کبی کلمه‌لرده قوللانیله قوللانیله آشینه‌رق
اسکی خدمتلرینی تماماً ایفا ایده‌بیله‌جك قوتی غیب ایدرلر .
ونهایت مدلول ابتدائیلرندن بعید ، عمومی ومبهم برمعنا ایما ایتمکدن
باشقه ایشه یارامز اولورلر . او زمان مدلول اصلی ایله کلمه
آره‌سنده‌کی مطابقتی تجدید ایچون ایجاد ویا ترویج الفاظك
اشکالندن برینه مراجعته لزوم صحیح کورولور. یعنی اولکیسنده
یکی برفکره مطابق یکی برکلمه ، ایکنجیسنده اسکی برفکر ایچون
یکی برلفظ وترکیب آرانیلیور دیمکدر .

تجارتخانهٔ دانا فریب دهرك ای نابی
کرکدر احتراز ایتمك زیانی‌دکلو سودندن

بیتنده‌کی « تجارتخانهٔ دانا فریب » ترکیب وصفیسی کبی .

نقصـانی مبهمیته ، حتی معناسزلغه منجر اولدیغی حالده انتخاب کلماتك نقصانی، بلکه فقدانی عینی محذوری داعی اولمیه‌رق نهایت آثار ادبیه‌نك قیمت فصاحتنه تأثیر ایدر .

نیته‌کیم ایجاد وترویج الفاظ ـ که لسانك حرکت حیاتیه‌سی دیمکدر ـ اهل لسان اولان ادبانك آثار قلمیه‌سنده تجلی ایدر ؛ الفاظك ایجاد وترویجنی استلزام ایدن اسبابك اك مهملری ایسه انتخاب کلماته عائددر .

ایجاد وترویج الفاظ

بوقاریده غرابتی تعریف ایدرکن « بوتون بوتون غیرمستعمل ویا متروك کلمه‌لری قوللانمقدر » صـورتنده تلخیص ایتمشدك . ایشته بوایکی نوع الفاظ غریبه‌دن ، فقط لزوم صحیح ادبی‌یه مبنی اوله‌رق ، برنجی نوعنك استعمالنه ایجاد ، ایکنجی نوعنی استعماله ترویج الفـاظ دیرلر . بوتعریفده‌کی قید صریح ایله آکلاشیلیورکه مدخول بولونان الفاظ غریبه استعمالنی مجاز اولان ایجـاد وترویج الفاظ حالنه کتیره‌ن شرط ادباً برلزوم صحیح بولونمسیدر .

بولزوم ادبی ایسه‌باشلوجه اوچ نوعدر :

اولا ، یکی یرفکر وحس اسـکی برتعبیر ایله بحق افاده ایدلمیه‌بیلیر . چونکه یکی بر فکر وحسك افکار وحسیات معلومه ایله آره‌سنده‌کی فرق اکثریا بر رقیقه‌دن عبـارتدر .

« مقام مشیخت » تعبیری یرینه ایکنجیسنده « مسند » ؛ « عارف » مقابلنده « ظریف » ؛ « پادشاه حضوری » ترکیبنه قارشی‌ده « سلطنت مجلسی » تعبیری قوللانلمشدر . امثلهٔ آتیه‌ده‌ده اك مهم کلمه‌لر کمال اعتنا ایله طارتیلمشدر :

اکثر اختلالاته بادی اولان اشخاصك مراملری اصحاب اقبالی برکشته ایدوب کندیلری یرینه کچه‌رك کسب اقبال ایتمکدر. امنیت وحریت صحیحه موجود اولمیان ملکده ارباب درایت عقیم اولور . منتظم اولمیان دولتلرده بین‌الاهالی اتفاق محال اولوب اتحاد مجرد ارباب فساد بیننه منحصردر . دولت غیر منتظمه‌ده خوف باری دخی معدوم اولور . وفرائض دیانتك استخفافی جهتیله اجرای عهده رعایت اولونمیه‌رق افکار فاسده‌لرینه اویار شیلری اجرا وماعداسنی ترك والغا ایدرلر . وبویله‌جه دولتلرده کوتو آدملر مستخدم وممدوح وایی ذاتلر متروك ومذموم اولورلر .

رفعت پاشا

بوتون صنع بشردن خالی ، هنوز تماس عمرانه قارشی بکر وصاف اولان قوم طالغه‌لری آره‌سنده شد رحال ایدرکن قلب یکی براحتیاج وظیفه ایله تیتره‌ر . بروظیفه‌که درد معیشت ، درد زندکی ، درد دنیا ایله مناسبتی یوقدر . بروظیفه‌که اجر مقابلی نه‌پاره ، نه‌صورغوچ ، نه‌آلقیشدر . چولده انسان حیات خارجیه‌دن آیریلیر ، روح بلا اختیار برخولیای اخرویه طالار .

جناب شهاب‌الدین

کورولیورکه انتخاب کلمات مطابقت الفاظك درجهٔ عالیه‌سیدر . بونی اوندن آییره‌رق بر عنوان مخصوص ایله ایراد ایدیشمزك سببی شودرکه : مطابقت الفاظك بوحدینه قدر یوکسله‌بیلمك خواص ادبا کاریدر ؛ کافهٔ اسلوب تحریرده مطابقت الفاظك

ایتدیكنی استطراداً سویلدكدنصكره ـ صدده عودت ایدرك دیه لم كه: وضوح معنا : اولا الفاظك صورت استعمالنده ، ثانیاً كلمه وجمله لرك ترتیبنده موفقیتدن حاصل اولور . بونك برنجیسنه انتخاب كلمات وائتلاف الفاظ، ایكنجیسنه موافقت بیان دیورز. انتخاب كلمات مطابقت الفاظك حد اعلاسی ؛ ائتلاف الفاظ ایله موافقت بیان ایسه معنانك افادۀ موسیقیه سیدر .

انتخاب كلمات

افاده نك اك جانلی نقطه لرنده موضوع اصلینك ماهیتیله متناسب ، یالكز باشنه بر بیوك جمله نك بوتون قوتنه متحمل الفاظ وتراكیب بولوب سویلمك ؛ آره لرنده فروق رقیقه بولونان كلمه لری بردقت مخصوصه ایله طارته رق لفظ ایله معنا آره سنده موازنت كامله تأمین ایلمك ، محررات عادیه دن زیاده آثار ادبیه ده آرانیلیر، برمزیت فصاحتدر كه اوكا «انتخاب كلمات» دیورز. مثال :

سلطان سلیم زماننده مقام مشیخته شرف ویرن بر عارف پادشاه حضورنده « انه لایحب الظالمین » نظم كریمنی فاتحۀ كلام ایدردی. سلطان سلیمان عصرنده ینه اومسندله شرفیاب اولان بر ظریف سلطنت مجلسنده « هركاركه خسرو بكند شیرینست » نظم سقیمنی خاتمۀ مرام ایدردی .
كمال

بوعباره ده سلطان سلیم شیخ الاسلامنك پادشاه اوزرنده كی نفوذ تقواسی ، سلطان سلیمان شیخ الاسلامنك ایسه پادشاهه مطاوعت خلوصكارانه سی تصویر اولونیور . او سببله برنجیسنده كی

ادراك معناده وضـوح ، يعنى وضوح معنـا ديمكدر ـ لوازم فصـاحت قسمنده وسائط اسـتحصالنى تعيين ايتديكمز عـدم مبهميتدن وضـوح تام ؛ سلاست ايسه ينه او قسـمده تأمنى چارەسـنى كوستردیكمز عدم ركاكتدن عذوبت كاملهٔ بيـان درجەسنه يوكسلمكدر .

وضوح معنا

قواعد صرفيه ونحويه‌يه ، شيوه‌يه واستعمال اهل لسـانه مغايرت ، ضـعف تأليف تعقيد وسائره كبى يوقاريده تعـداد ايتديكمز شوائب فصاحتدن برى اولان هراثر مبهميتدن قور- تيليرسه‌ده ماهيتى تعليم ادبياتده : «كونشك ضيا-ى بشقه نقطه‌لره متوجه اولان نظرلره‌ده كيرديكى كبى برسوزك‌ده معناسى دقتسزلكله ديكليانلرك بيـله قرين مدركاتى اوللميدر » عبارهٔ واضحه‌سـيله تعيين اولنان وضوح ادبى اواثرده شوائب فصـاحتك فقدانيله مطلقا حاصل اولمق لازم كلمز .

كرچه على العاده يازيلان سوزلرك چوغى فصاحت شائبه- لرندن مصون ، بناءً عليه مبهميتدن بريدر . فقط مطلقاوضوح ادبى يى ده حائزاوله‌ماز. شيمدى بوراده ـ « وضوح افاده ، وضوح فكردن نشأت ايدر» قولنى تصديقً ايله برابر اك واضح برفكرك بيله وضوح اعتباريله مختلف درجات تباينى بولنديغنى ، فكر وخيـاله عائد مبهميتله صرف الفاظ وعبـاراتدن متولد ابهام آره‌سنده فرق اولديغنى ، بحثمزك منحصراً وضوح معنايه تعلق

محاسن فصاحت

بوعنوان آلتنده ذكر ايده‌جكمز قواعد فصاحت ايكى قسمه آيريلير . برنجى قسمه داخل اولانلرك بوتون آثار ادبيه‌ده مجتمعاً وجودى شرط مطلقدر ؛ ديكرينه داخل اولانلر ايسه هر برى آيرى آيرى ويالكز لزوم صحيح ادبى‌يه مبنى استعمال ايديلير . برنجيسنه مزيات عموميه ، ايكنجيسنه مزيات خصوصيه ديه‌جكز .

مزيات عموميه

شيمدى‌يه‌قدر ماهيت فصاحت حقنده سويلنيلن سوزلر دوشونولورسه محاسن فصاحت ديديكمز مزيات كلامك قيمت واهميتى آكلاشيلير : مادام‌كه فصاحتك غايه‌سى موضوع ادبى‌يى تصوير وتنوير ايدن افكار وخيالاتى ـ مؤلفك تلقيسنه معادل قوت وشدتده اولمق اوزره ـ اك سهيل واك سريع صورتله تبليغ ايتمكدر ، مادام‌كه بوده برنجى واسطهٔ تبليغ اولان كلمات وعبارانك معانى‌يى مخاطبه نقلده اك بويوك قابليتى حائز بولونماسيله ممكن اوله‌بيلير ؛ آثار ادبيه‌ده مستمر الوجود اولمق لازم كلن مزيات فصاحتك وضوح ايله سلاستدن عبارت اولماسى طبيعيدر .
آنجق بوراده بحث ايتمك ايسته‌ديكمز وضوح ـ كه لفظدن

ایدوب ایده‌میه‌جکی - صوریلیورکه اکر « فدا ایدرم » دیرسه اوحالده محبوبه‌سنی « غائب ایتمش » دکل اختیاریله ترك ایتمش اولور .
شو مطالعاته کوره فقره‌ده « عشاق عربدن برینك زهره نامنده برمحبوبه‌سی وارمش » یرینه « وقتیله برعربك زهره نامنده ... » دیمك و « زهره‌یی غائب ایتمك شرطیله ... » یرینه دخی « زهره‌یی ترك وفدا ایتمك شرطیله » دیمك‌مقتضای‌حاله موافق‌ومناسب‌اولوردی .]

مطابقت الفاظ حقنده ایراد ایتدیکمز سوزلردن آکلا- شیلیرکه بولازمهٔ فصاحت ، محرر ومتکلمك یازدیغی ، سویلدیکی کلمه‌لره دقت ومحتاج اولانلری تصحیح وتبدیله اعتنا ایتمسیله ؛ کلماتك صور اشتقاقیه‌سنه ، لغت واصطلاح معنالرینه ومترادفات آراسنده‌کی فرقلره واقف اولماسیله حصول بولور .

مطابقت الفاظه رعایت‌ایدلمزسه سوز مبهم، بعضاً بوتون‌بوتون معناسز اوله‌بیلیر . بناءً علیه محررات ومخاطباتده مطابقت‌الفاظك اهمیتی بویوکدر . فقط الفاظی معناسنه مطابق یازی یازه‌بیلمك برمزیت ادبیه دکلدر ؛ صاحبنك موفقیت اسلوبنی‌تأمین‌ایده‌مز . مع‌مافیه بونك بردرجهٔ عالیه‌سی واردرکه اونی « انتخاب کلمات » نامیله محاسن فصاحت میاننده ذکر ایده‌جکز .

بورایه‌قدرویریلن ایضاحات‌اوزرینه « صحت افاده ومطابقت الفاظ » ایله‌اجمال اولونان‌لوازم‌فصاحت ایچون ایکی شرط‌اساسی وضع ایده‌بیلیرز : بری مبهمیتدن ، دیکری رکاکتدن سالم اولمقدرکه شمدی‌یه قدر سویلدیکمز نظریاتك کافه‌سی بو ایکی اساسی تأمینه خادمدر .

تعلیم ادبیاتده الفاظ مطابقتسزلکی ایچون ایراد اولونان مثال ایله تحلیلاتی بو بحثی پك كوزل تشریح ایتمکده اولدیغی جهتله عیناً نقل ایدیورم .

[مثلا « کنجینهٔ لطائف » ده شویله برفقره یازلمش :

« عشاق عربدن برینك زهره نامنده برمحبوبه‌سی وارمش . برکون کندیسنه : ـ سکا زهره‌یی غائب ایتمك شرطیله سنی مملکته امیر یاپه‌جغز راضی اولورمیسك ؟ ـ دیسه‌لر نه یاپارسك ؟ ـ دیه صورمشلر . عرب ـ راضی اولمام ؛ چونکه راضی اوله‌جق اولسه‌م زهره‌یی غائب ایده‌جکم کبی بنم یوزمدن امور اداره مختل اوله‌جغندن الك صوکره امارتدن‌ده محروم قالیرم ـ دیمش . »

ایشته بوفقره‌ده « عشاق عرب » تعبیریله « زهره‌یی غائب ایتمك شرطی » عباره‌سنده‌کی « غائب ایتمك » سوزینك معناً هیچ مناسبت، هیچ یاقیشیق الدیغنی سزده‌وهلةً حس وتصدیق ایدرسکز ظن ایدرم. بو ایکی تعبیردن اولکینك فنالغی عدم دقتدن متولد بریا کلیشلغه راجع اوله‌رق موضوع بحثمز اولان مطابقتسزلکه عائداولان تعبیر ایکنجیسی ایسه‌ده فرقلری بیلنمك ایچون ایکیسنی‌ده تشریح ایده‌لم :

(١) عشاق عرب تعبیرنده فی‌الحقیقه یا کلیشلق کورونور . چونکه عربده ایشی کوجی دائما عاشقلق ایتمکدن عبارت برصنف خلقك وجودی ایشیدلمامش اولدیغی کبی خسته‌لق قبیلندن برکیفیت عارضیه اولان عاشقلق مثلا بهادرلق ، شاعرلك ، فلان کبی اربابیچون صفات ثابتهٔ ممایزه‌دن صایلمامش وصایله‌مزکه « بهادران عرب ، شعرای عرب » دینلدیکی مثللو « عشاق عرب » دخی دینیله بیلسون ! دیمك‌که بوتعبیر استعمالی ذاتاً جائز اولمیان شیلردندر .

(٢) « زهره‌یی غائب ایتمك شرطیله » عباره‌سنده‌کی « غائب ایتمك » تعبیری ایسه فکرومقصده کوره مطابقتسزدر . چونکه برشیئی غائب ایتمك ایسته‌میه‌رك وبیلمیه‌رك واقع اوله‌جق شیلردندر . حالبوکه فقره‌ده ـ عاشقك محبوبه‌سنی ، نائل امارت اولمق مقصدینه مقابل فدا

افاده‌مزی [« سکا جواب اوله‌رق نه دیدی » سویلمکله « سکا جواب اوله‌رق نه سویلدی » سویلمك] صورتنه تحویل ایله اوموقعده « دیمك » یرینه « سویلمك » فعلنی استعمال ، فصیح اوله‌ماز . « سویلمك » له « دیمك » آره‌سنده دیکرصورتله‌ده فرق واردر ؛ مثلا « شرقی سویلمك ، غزل سویلمك » یرینه « شرقی دیمك ، غزل دیمك » فعللرینی اقامه‌یه فصاحت مانعدر . ینه مثلا « مظهر » و « دوچار » کلمه‌لرندن اولکیسی سبب خیر ، ایکنجیسی موجب شر برشیئك حصولنه دلالت ایتدیکی حالده بر آدم ایچون « مظهر مجازات » یاخود « دوچار مکافاة اولدی » دینلیرسه مطابقت الفاظه دقت ایدلمامش اولور . ایشته مثلا :

یارب نه‌در بو دهرده هر مرد ذو فنون
اولمش بلای عقل ایله آرامدن مصون
ضیا پاشا

بیتده‌کی « مصون » کلمه‌سی مستلزم الم بر شیدن وارسته قالانلره خاص بر صفت ایکن نعمتدن مهجور اولانلره تطابق ایدن « محروم » مقامنده قوللانیله‌رق مطابقت الفاظه رعایت اولونمامشدر . ینه بونك کبی :

زینت روضهٔ جنت ایده حق عز وجل
میوهٔ قلبکی کیم خاکه قودی دست اجل
شناسی

بیتده‌کی « قودی » فعلی ماضیسی یرینه معنایه مطابق اولمق اوزره « آتدی » دها ایپسی « دوشوردی » دیمك لازم کلیردی.

استتثالنه مدار اولمق اوزره هر ایکی طرفك برر نام ایله یاد اولنمسی لزومی درپیش اولندقده .... تاریخ پچوی

کثرت تکرارده اکثریا منتج لکنت اولیور . مثال :

بر کون ... او کون پك نشوه‌سی واردی . اوکون هروقتدن زیاده کولیوردی . اوکون کوزلری دها بلیغ بر معنا ایله « بنی سومیورسکز ، اویله‌می ؟ ... » دییوردی واوکون بن هر کوندن زیاده صیقیلیوردم . خالدضیا ـ عشق ممنوع

تنافرله برابر کثرت تکراردن ، تتابع اضافاتدن ولکنت دیدیکمز نقیصه‌دن سالم اولان آثارقلمیه سلاست دینیلن لطافت ادبیه‌یی مطلقا حائزاولمق لازم کلمزسه‌ده ضدی بولونان رکاکتدن مصون اولور .

مطابقت الفاظ

بر فکری افاده ایده‌جك بر قاچ لفظ بولنه بیلیر . بونلردن معنا وموقع اعتباریله اك مناسبنی بولوب سویلمك بر لازمهٔ فصاحتدرکه حصولنه « مطابقت الفاظ » دیرلر . مثلا « سویلمك » و « دیمك » فعللری برچوق یرده مترادف اوله‌رق قوللانیلیر . « سکا جواب اوله‌رق نه دیدی ؟ » دیمکله « سکا جواب اوله‌رق نه سویلدی ؟ » دیمك آره‌سنده فرق یوقدر . فقط یوقاریکی

وفتور بولديغمدن انفصالمدن غمناك اولمامقلغم لازم كلوردى. لكن دولت عليه يه بوش بوشنه عارض اولان ذل ونقيصه‌دن غايتله داغ بر دل اولديغمدن ماعدا سرور وكدر وخمار ونشئه نه اولور ايسه اولسون هرشيئك الك ابتدا كورولوب بيلنانى نفوس بشريه‌ده واقع وتأثيروتأثرى ابلغ اولوب خصوصاً وصاف فضائل اتصاف « چه ميكرى .... » ديديكى كبى عزل وانفصالم حقد وحسد و داعيهٔ تفرد بلاسيله مصلحتى بو پره‌سه‌يه كتورنجه‌يه قدر چاليشوب هم خصم و هم حاكم اولان وسامعهٔ عالم سيئات عظيمه‌سيله طولان تاتار يادكارينك سوزيله وقوع بوله‌جغندن تذكرهٔ سـاميه‌نك ورودنده مغموم ومكدر اولمدم ديسه‌م يالان اولور ... تبصره ـ عاكف پاشا

رابعاً : ادوات وروابطك كثرت وسوء استعمالندن تحدث ايدر . مثال :

جلبى سلطان محمد خان حضرتلرى آماسيه حكمدارى اولدقلرى زمان كنديلرى مرزيفونده آرام وفاتح حضرتلرينك پدرلرى اولوب اولوقت اون درت اون بش سنلرنده بولنان سلطان مراد خان ثانئ غازى حضرتلرينى مقر حكومتى اولان آماسيه شهرينه قائممقام تعيين بيوردقلرندن ايكى طرفدن اجراى عدالت واحكام بيورلمقده ايكن دولتك محتاج اولديغى سوارى عسكرى تعليمنى تيموره‌مركه‌سنده كوره‌رك لزومنى تصورله آماسيه ومرزيفون اهاليسندن دائره‌لرينه منسوب افراددن ايكيشر يوزسوارى بالتفريق بوايكى مملكت آره‌سنده‌كى « صولو اووه » نام فضاى وسيع الانحاده تعليم جابكسوارى وفن فروسيت اولنمسنى اراده بيوردقلرندن وچونكه بومقوله علوم وفنونده ايلرولمك طريقنك برى‌ده سبقداشى فنون ومعارفده مسابقه‌ده اـ ترقاب و آ كا تفوقله كامياب اولمق يولنده اقدام ايتمك ادعا وغيرتى اولديغندن پادشاه وشهزاده حضراتى طرفلرندن تهيئه اولنان سوارينك ذكراولنان ساحه‌ده تعليم ايتدكلرى اثناده قننى طرفك تعليمى درجهٔ مطلوبه‌يه واصل اولديغى

اولان وذوق سمع ایله آکلاشیلان بر نقیصهٔ ادبیه‌درکه علی العاده بر کلمه ایله «مهارتسزلك» دیمك جائز اوله‌بیلیر. فصحای ادبانك آثارینی تدقیق و تتبع ایتمك همان یکانه چارهٔ ازاله‌سی کبیدر. اسباب حصولی بلکه قابل حصر وتعداد دکل ایسه‌ده باشلوجه‌لری شونلردر : اولا، تك هجالی اولان ویا هجالری اوحکمده بولنان کلماتك یکدیکری آردنجه توالیسندن حصوله کلیر. مثال :

قیلمه رد قیر آنی ویر یا آل باغشله بر قوله
لا

اوغراش، دیدین، دوشون، آرا، بول، قوش، آتیل، باغیر
توفیق فکرت

کوزوم نم ، همدمم هم ، محرمم غم ، خاطرم درهم
حامی

صانمه کیم ساعت چالار بیل باشنه طوقماق اورور
ضیا پاشا

ثانیاً ، جمله‌لرك ، خصوصیله قیصه جمله‌لرك نهایتنده عینی صیغ افعالك کثرت تکراریله تظاهر ایدر :

بونی دوشونورکن کندی کندینه کولمك ایستیوردی ... الخ
عشق ممنوع ـ خالدضیا

ثالثاً، اوزون عباره‌لرك آراسنه برقاچ قیصه جمله قاریشدیرمق، یاخود قیصه قیصه جمله‌لری متعاقب بردن بره عبارهٔ طویله ایراد ایتمك کبی ترتیب کلامك بوزوقلغندن تولد ایدر. مثال :

بومعلومدرکه منصب ومأموریت امانت وعاریت اولماسه الدن کیتمز وبقاسی اولسه پشین بکا انتقال ایتمزدی وبرده اولجه حدسیات سابقه ایله توطین نفس ایتمش اولدیغمدن غیری بعض جهتلرله کندومده یأس

بیتلرده کورونن تتابع ، آهنك سـلاستله ائتلاف ایتمشدر ظن ایدرم . هله نفعینك :

جو هواده صیت چکا چاك تیغدن
آواز رعد وصاعقه رهکم کنان اولور

بیتنده‌کی اضافتلر موفقیت فصاحتی تأمین ایدن اسبابه منضمدر. خلاصه بو بحثده مدار حکم اولان اساس ، بعضاً زمانله‌ده تحول ایلین ، ذوق سمع ملیدر. تتابع اضافاتك عربجه‌ده علی الاطلاق عدم مقبولیتی برجه مطلقا سند اوله‌ماز ؛ چونکه هیچ برلسانك قواعد فصاحتی دیکرنده جاری دکلدر .

بوفصلده ، فارسی موصوفلرك توالیسی فصـاحةً مضافلرك تتابعنه تماماً مشـابه اولدیغنی سـویلدکدن صوکره ، تتابع معطوفاتی‌ده ذکر ایتمك ایجاب ایدر . فارسی قاعده‌سنجه یاپیلان عطفلرده ـ که واو ماقبلنی مضموم اوقوتور ـ معطوفاتك کرك سادهجه ، کرك مضـافات ایله مخلوطاً توالیسی‌ده عینیله تتابع اضافات قدر مخل فصاحتدر . مثال :

ادراك ماهیت وحقیقتی عقول وافهام اولی النهایه ستیر وخفی ...
سامی پاشا ـ رموز الحکم

مجمع حلم و حیا و ادب وعلم و وقار
منبع فیض وکمال وهنر ولطف وکرم
نابی

« لکنت »

عباره‌ده لکنت ، کلمات وعباراتك عدم انسجامندن حاصل

تحذیرینی‌ده : آز اولسه اکر دکل مانع
ویردك آکا بلکه‌ده صنایع

بیتیله تقیید وتخفیف ایدیور .

اسلافك تتابع اضافاته تمایلی تزیینات کلامدن عدایتدکلری بعض صنایع لفظیه‌یه فرط انهماك ایله برابر یازدقلری آثارك فارسی اداسنه درجهٔ تقربنی مقبولیتنه دلیل اتخاذ ایتملرندن نشأت ایتمشدر . شیمدی ایسه بو اجتهادك مجروحیتی متفق علیهدرکه آرتق تتابع اضافاتی آز چوق بر مانعهٔ فصاحت اولمقدن بشقه صورتله تلقی ایتمیورز .

بوراده « آز چوق » دیدیکمك سببی شودرکه بعضاً اوچ درت اضافتك توالیسی بیله سلاستی وبو سببله فصاحتی اخلال ایتمیور . مثلا شو :

چراغ دودهٔ اجداد معدلت بنیاد
فروغ دیدهٔ سلطان محمد مغفور
نابی

کیده‌ر بوخست طبعی نه‌حاصل ایتدی سکا
هوا پرستیٔ اقبال فانیٔ مطرود
ثابت

خاك پای شیخ عطارم که اولدی همتی
طبعمه استاد درس مشکلات مثنوی
نفعی

اول ظلمت عمیقهٔ هیچی نموده
پرواز اندردی دهشت ایله طائر نکاه
اکرم

وابكار انجم ، تاب نظارهٔ مصائب خواتين حرمسراى نبوت ، كتورهميوب پردهٔ حجابه كيردى . فضولى ـ حديقة السعدا

طبع آيينهٔ الهام فيوضات خدا
وهبى

عقدهٔ سررشتهٔ راز نهانيدر سوزم
سلك تسبيح درسبع المثانيدر سوزم
نفعى

دور آور نه رواق افلاك
آرامده طبيعت خاك
عصار سحايب زمستان
رسام صحايف كلستان
معمار بناى چاراركان
باروكش شهر بند امكان
شيرازه كش كتاب امكان
مجموعه نويس كان وما كان
عقرب نه ساعت سماوات
ميزانده چارسوى اوقات
نابى

فصحاى عرب عندنده مردود اولان تتابع اضافات تورك قدماى ادباسنجه بالعكس محسنات ادبيهدن عد ايدلمشدر . نابينك تتابع اضافاته ابتلاسنى تقبيح ايدن شيخ غالب بيله بو نقيصهٔ فصاحتى :

انشايه ويرر اكرچه صورت

حكميله نثرده تماميله ترويج ايتدكدن بشقه :

تركى سوز ايچنده عينى ثقلت

كثرت تكرار ايله محاسن فصاحت بحثنده ذكر ايديله‌جك اولان تكريري قاريشديرماملیدر . برنجیسی بلا فائده ارتکاب اولونان برتسامح ، ایکنجیسی معنایی تقویه ایتمك ایچون اختیار ایدیلن بر محسنهٔ ادبیه‌در . مثال :

اعتماد ایتمز ایسه‌ك اور محك تجربه‌یه
ایشته لوح .. ایشته قلم .. ایشته كتب .. ایشته فحول!
حامی

تتابع اضافات

تتابع اضافات كرك تورکجه ، كرك عربی و فارسی مضاف الیهلرك توالیسی دیمكدر. تورکجه یاپیلان اضافتلر ایكیدن ، فارسی قاعده‌سنجه یاپیلانلر نثرده ایكی ، نظمده اوچدن زیاده اولورسه متتابع عد ایدیلیور . فقط تنافر كبی بونك‌ده مقیاس صحیحی سمعه صورت تأثیریدر .

آثار ادباده تورکجه قاعده‌سیله یاپیلان اضافتلرك تتابعنه پك نادر تصادف اولنور ؛ چونكه‌بونده‌كی غلطت، محرری‌همان ایقاظ ایده‌جك درجه‌ده‌در .

مثلا : « استانبول جاده‌لرینك قالدیرملرینك تعمیراتنك اوزون سورمسنك .....الخ» جمله‌سنده اولدیغی كبی كه تورکجه بو قدر متتابع اضافتلر یاپیلمامشدر دینسه طوغری اولور . فقط فارسی قاعده‌سنجه یاپیلان اضافتلرده تتابع ، خصوصیله عندالقدما ، غایت مبذولدر. مثال :

اخلاف بیله الفت سیئه سوقیله بلادقت بویله بی‌لزوم صفتلری قلملرندن قاچیریورلر . مثال :

کچن سنه حقیقةً همایون وفرخفال برسنه ، برسنهٔ مبارکه‌ایدی.
جناب شهاب‌الدین

اویله براسلوب که سریع بر نهر شدیدالجریان کبی کندیسنه‌مقاومت ایدن هرشیئی ..... الخ

ادبیات : سلیمان فهمی

اول وجه با صفاده دردانهٔ سر شکه
بکزردی آسمانده بعضاً نجوم زهرا
اکرم

بورایه قدر تعداد ایتدیکمز عیبلردن مصون قالان آثار قلمیه وضوح دینیلن مهمهٔ ادبیه‌یی مطلقا احراز ایده‌مزسه‌ده وضوحك مقابل منفیسی اولان مبهمیتدن سالم قالیر .

« کثرت تکرار »

برجمله‌ویاعباره‌ده عینی لفظی هیچ برفائدهٔ ادبیه‌سی اولمدیغی حالده دفعات‌ایله تکرار ایتمك دیمکدر. شیوه‌یه‌مغایرتی کوسترمك ایچون مثال اوله‌رق عشق ممنوعدن آلدیغمز « بونی دوشو-نورکن ..... الخ » عباره‌سنده اولا « کلمك » فعلنك ثانیاً افعالك کافه‌سنده‌کی حکایهٔ حال فی الماضی صیغه‌سنك دوچار اولدیغی مبذولیت تکرار کبی .

خوابیده اولمدیغنی ، « غریب » صفتی صوته تردیفده کی فکری‌ده ایشیدیلن سسك اصوات عادیه‌دن بولونمدیغنی آکلاتمقدرکه بونلرك ایکیسنی‌ده زوائددن عد ایتمکه امکان یوقدر. فقط بوایکی مثالك برنجیسنده کی :

مثلا آفتاب عالمتاب

مصراعنده بولنان « عالمتاب » ؛ وایکنجیسنده کی :

برطوطئ سبز آل منقار

مصراعنی طولدیران « سبزآل منقار » صفتلری حقیقةً زائددر. بودرلو زوائد ایلروده بحث ایده‌جکمز آهنك سلاستی تأمینه خدمت‌ایدر وبوصورتله استحصال اولونان فائدهٔ ادبیه‌ده سوزده کلمات زائده بولنمق مضرتنی اونوتدیره‌جق قدر حائز اهمیت اولور ایسه اوصفتلری وصف تحسینی نامی آلتنده مسامحه ایله قبول ایده‌بیلیرز ؛ اولمدیغی‌حالده حشویات لفظیه‌دن عد ایتمکده تردده محل یوقدر مثلا :

عاریدی ابرغمدن روی سمای انور
برنوعروس حسنك وجه منیری آسا
اکرم بك

بیتنده کی زائد صفتلر وصف تحسینیدر .

اسلاف ، حشویاتی ضایع‌لفظیه واکمال وزن کبی سببلرله ، اختیار ایتمشلردر. حشو اودرجه کثرت‌استعماله اوغرامشدرکه

ممانعتی‌ده واردر ؛ عینی شیئی عین قوتله تبلیغ ایدن افادات متعدده‌دن اك قیصه‌سی اك خیرلیسیدر . حتی فصاحت و بلاغتده مهارت واعتنالریله مشهور اولان عربلر عندنده « خیرالکلام ماقل ودل » سوزی دساتیرمعتبره‌دندر . بو نقطهٔ نظرله دوشونیلیر ایسه حشوك نه بویوك برمانعهٔ فصاحت اولدیغی تقدیر ایدیله بیلیر .

حشو بحثنده سویلنه بیله‌جك برده « وصف تحسینی » واردر . تعلیم ادبیاتده « وصف تحسینی دیدیکمز شی موصوفنك تعیین ماهیتی ایچون دکل آنجق تزیین افاده مقصدیله ایراد اولنان صفتلر ، وصف ترکیبلر ویاخود بونلرك مقامنه قائم اوله‌جق تعبیرلردرکه قاعدةً زوائددن عد اولنه بیلیرسه‌ده فائدهٔ ادبیه‌جه اهمیت مخصوصه‌یی حائزدرلر . » دنیلمش و بو نظریه برخیلی امثال ایله توضیح اولنمش . حالبوکه بو مثاللرده وصف تحسینی اوله‌رق ارائه ایدیلن صفتلردن بعضیسی زوائددن دکل فکر و خیالی تعیین ایدن لوازمدندر . مثلا :

برسکون عمیق اولور پیدا
صانکه خوابه واریر بتون اشیا

بیتنده‌کی « عمیق » صفتی سکون فکرینك تعیین درجه‌سنه خادم وبناءً علیه فصاحةً وبلاغةً وجودی لازمدر . ینه بونك کبی :

بوشعر تری اوقودکن اول ماه
برصوت غریب ایشیتدی ناکاه

بیتنده‌کی « تر » و « غریب » صفتلری‌ده اکمال معنایه خدمت ایدر . شاعرك « تر » صفتنی ایراددن مقصدی شعرك

حالبوکه بیتك معناسی. « الله کوسترمسون بریرده آثار اضمحلال پیدا اولورسه احبا شیوهٔ یغماده اعدایی مبهوت ایلر» دیمکدر ؛ یعنی شاعر احبانك شیوهٔ یغماده اعدایی مبهوت ایلیه‌جکی حکمنی آثار اضمحلالك کورونمسیله تقیید ایتمشدر. بوحالده ایسه اصل مقصد برنجی مصراع ایله افاده اولنمش بیتمش اوله‌ماز. بناءً علیه مصراع ثانی ولوکه ملیح اولسون حشو دکلدر.
ینه شیخ غالبك :

ارواح که تحفهٔ خدادر
خاك ره شاه انبیادر

بیتنده‌کی « تحفهٔ خدادر » ترکیب توصیفیسنه حشو ملیحدر دیمش؛ حالبوکه بو ترکیب بیتك معناسنه شدت وقوت ویرمکده‌در: « ارواح شاه انبیانك خاك راهیدر » عباره‌سیله « تحفهٔ خدا اولمق قیمت وعزتنی حائز بولنان ارواح بیله شاه انبیانك خاك راهیدر» افاده‌سی آره‌سنده‌کی فرقی تمیز ایتمك کوچ برشی دکلدر .

اصطلاحات ادبیه « حشو متوسطی » ، سوزه کوزه‌للك ویرمدیکی کبی چیرکینلك‌ده ویرمین حشودر، صورتنده تعریف ایدیور؛ حالبوکه بر لفظك ایچنده ،بولندیغی عباره‌یه خدمتی یوقسه وجودی ثقلت وبناءً علیه چیرکینلکه علتدر . بوسببله حشو متوسطله حشو قبیحی برلشدیره‌رك علی‌الاطلاق «حشو» دیدك؛ واوصورتله تعریف وایضاح ایلدك .

مادام‌که سوز اول باول معنانك تبلیغنه وساطتله مکلفدر ومادام که سوزك تلقیٔ معنایه خدمتیله برابر دیکر جهتله

وضع غروری شرم و حیا صورتنده‌در
نابی

دلخسته‌لره طبیب مشفق
هر یاره‌یه مرهم موافق
بیمارلرك شفاسی سنسین
هردردلرك دواسی سنسین
ضیا پاشا

هنكام هرمده سویلشدر
پیر اولدیغی دمده سویلشدر
شیخ غالب

متقدمین حشوی اولا «مفسد» و «غیر مفسد» نامیله ایکی‌یه آییریرلر. حشو مفسد دیدکلری بزم حشـو معنوی دیدیکمز شکله آز چوق تماس ایدییور . بوندن ایلروده بحث ایدرز . حشو غیرمفسد اونلرجه اوچ قسمدر : حشو ملیح ، حشو متوسط ، حشو قبیح .

حشو ملیحی، سوزه کوزه‌للك ویرن حشودر دیه تعریف ایدیورلر؛ حالبوکه بوتعریف بنفسه حشوی‌نفی‌ایدر، یعنی سوزه کوزه‌للك ویرن برشیئه حشو دینله‌مز . نته‌کیم ناجی افندینك اصطلاحات ادبیه عنـوانلی اثرنده حشـو ملیح ایچون ایراد ایتدیکی مثاللرده حشو یوقدر؛ مثلا عونی بکك :

احبا شیوهٔ یغماده مبهوت ایلر اعدایی
خدا کوسترمسون آثار اضمحلال بریرده

« بیتنك مصراع ثانیسنی تشـکیل ایدن جملهٔ دعائیـه‌ده بویله‌در (یعنی حشو ملیحدر) ، اصل مقصد برنجی مصراع ایله افاده‌اولنمش بیتمشدر » دیور .

وفائده علاوه ایتمکه ؛ ثانیاً ، عباره‌ده معنـانك قوت واهمیتنجه هیچ برتأثیری اولمیان بی لزوم الفاظ بولوندورمغه ؛ ثالثاً ، عین معنایی افاده ایدن ایکی جمله‌یی متصلاً ویا منفصلاً برلکده ایراد ایلمکه ؛ رابعاً ، عینی فکری همان عینی صـورتله تکرار تکرار سویلمکه ؛ خامساً ، افکاروخیالات آراسنه مقصده یابانجی برفکر وخیال قاریشدیرمغه « حشو » دیرلر .

بو بش صورتدن صوڭ ایکیسی «اطناب» و «حشو معنوی» نامیله‌معنوندرکه بلاغت بحثنده تدقیق‌ایدیله‌جکدر . اوچ‌اولکیسی دها زیاده لفظی اوله‌رق اکثریا نثرده سجع‌وسائر صنایع لفظیه یاپمق ؛ نظمده وزنی ، یاخود مقفا بربیتی ویا قطعه‌یی تماملامق ایچون اختیار اولونمقده‌در . مثال :

اوقاریس نام دختر ناهید اخترڭ اغوشنه امانت‌وبعد زمان‌بوکاره ابتدارینه اظهار پشیمانی وندامت ایلدی .

کامل‌پاشا ـ تلماق ترجمه‌سی

مادامکه طرف‌آخردن باعث انحلال عهد وپیوند وموجب‌اختلال وعدو سوکند اوله‌جق‌صلح وصلاحه مغایر برکار نادر صادر اولمیه بغیر موجب دروازهٔ‌شر وشوری باز ومعاملهٔ باز کونه‌یه شروع واغاز ایلمك خلاف مذهب و ضد مشربلربدر .

فریدون بك منشئاتی

حلیهٔ معارف ایله‌آراسته و زیور عرفان‌ایله پیراسته

فضولی ـ شکایتنامه

که انواع مکارمله وجودڭ فرد و یکتادر

نفعی

ایدر ، اونی ادبیاتمزه نسبت ایتامکده معذور اولورز . مثال :

کنج قیز متأسفانه مرلدانه‌رق ؛ نه‌قدر کچ ، دیدی ؛ صوکره بوسوزه‌ده آجینیر کبی علاوه ایتدی ؛ رجا ایدرم بویله شیلره لزوم کورمیکنز . . . اوفاجق برشی ایچون بو نه قدر اهمیتدر ! پك اعلا ، مادام‌که اویله آرزو ایدیورسکز ...

فردای غرام : محمد رؤف

دلیقانلی شیمدی ریختمه ایغمش، صولرك طاش اویوقلرینه فشافش تهاجمی آره‌سنده دالغین دا غین کزیبیوردی .

فردای غرام : محمد رؤف

بونی دوشونورکن کندی‌کندیسنه کولمك ایسته‌یوردی. شیمدی اوکله جکدی ، ایکی کلمه ایله ایضاحات ویرلمش اوله‌جقدی ، هرشی بیته‌جکدی . نهایت بوکون اونی بودرجه قورقوته‌جق‌نه‌اولمش ایدی ؟ کندیسنی چوجق بولیوردی ، دها صوك واپور کلمه‌مش ایدی ، صوکره اونك بلکه کیجه کله‌جکنی‌دوشوندی، لکن ناصل‌کله‌جکدی؟ بیکه قدر آرابه‌ایله کله‌جکدی ، صوکره ؟ خیالاً بهلولی کیجه‌قرا کلقده صندال‌ایچنده کندیسنه کلمك‌ایچون تهلکه‌لرکچیره‌رك کلیور کوریوردی، اوکا نه قدر منتدار اوله‌جقدی .

عشق ممنوع : خالد ضیا

بوافراطه طاشان سونجنك ایچنده

عشق ممنوع : خالد ضیا

اونلر ، ایکی قیزله آننه ساعتلرجه مذا کره‌لر،مجادله‌لر یاپارلر .

عشق ممنوع : خالد ضیا

حشو

اولا، برلفظك یانته مراد فی اولان دیکر برلفظی بلالزوم

واول صیفده اردغ ذوالقدریه‌دن محمد خانکه نیکبولی سنجاغنه والی واول سمتده اشقیا دفعندن خالی اولمامق فرمان اولنمش‌ایدی...
پچوی تاریخی

قواعد وشیوهٔ لسانه مغایرت

لسانك قواعد نحویه‌سنه مغایرت اصول نحوه رعایتسزلك دیمکدرکه بوراده بوندن بحث ایتمك بالطبع عبث اولور. آنجق محررین عثمانیه آره‌سنده نحو لسانه عائدخطالرارتکاب ایدنلرده یوق دکلدر . مثال :

ایشته تنظیمات اثناسنده فرانسه‌نك داخلی اختلالاتنه مقابل خارجی موفقیاتی شودرجه‌ده اولوب فقط بوموفقیتلری تملی وسورکلی شیلر اولمدقلری بدیهی ایدی .
احمد مدحت

بوعباره‌نك نحواً « قوندوره‌لرکز کلمشلردر » عجیبه‌سندن هیچ فرقی یوقدر .

شیوه‌یه مغایرت‌ایسه کلامی ناسك وادبانك قوللانمدقلری برطرز مخالفده ترتیب‌ایتمك وفعللرك استعمالی‌ده ینه اوصورتله قاریشدیرمق شائبه‌سیدر .

شیوهٔ لسان که، ترتیب کلام‌واستعمال افعالك ادای مخصوصیدر، هرلسانك هویت حقیقیه‌سنی تعیین‌ایدن خاصهٔ ممتازه دیمکدر ؛ برمؤلف که، شیوهٔ لسانمزه مغایر بر اداایله افادهٔ مرامه قیام

کشف حقایقده اصح طریق که مقایسه‌در . طریق قیاسه سلوك ایتمینلر شوملاحظه‌مزه قارشی لسان عثمانی افصح ، هرنه مراد اولنمسه اونی استحصال ایچون ابلغدر دیه‌جکلرینه شبهه اولنماز .

سعید پاشا ـ غزته‌جی لسانی

امام‌الهدی شیخ ابو منصور ماتریدی مذهبی که مذهب اصحاب وتابعیندر ، بزلرکه اکا تابعز حق تعالی‌یی خالق عبدی کاسب بیلیرز .

سعید پاشا ـ غزته‌جی لسانی

شوحالده بحران وکلانك دوامی اثناسنده متواتر اولان تلقینات ، وبونك آچمش اولدیغی مخابرات ایشك بدایتنده اوتلقینات وتأثیرات‌اعتیاد سقیمنه سدچکمك ایچون بردفعه‌یه مخصوص اولمق اوزره صریح‌وقطعی افادات ایله محافل عائده‌سنی ارضا واقناع ایتمك ، اواعتیادك پك آجی برصورتده جسم دولتده آچمش اولدیغی یاره‌نك تداویسی صره‌سنده خسته‌لنی تولید ایدن مؤثراتك تأثیرندن آزاده قالمق لزوم طبیعیسنی آکلاتمق نقطه‌سی اطرافنده دور ایتمش اوله بیلیر .

شهراه

مع هذا ذکر اولنان مفسد ومنافق ترجمانلر مکالمه عقیبنده دولت علیه فرانسه‌لویه میل ایتدیرلمشدر سودای باطلیله پك اوغلنه واردقلری کبی انکلتره‌لو وروسیه‌لو طرفلرینه عکس ایتدیریله‌جکنی تأمل ایلمامش. وقالدی که آستانه‌دن حین حرکتمده مرسوم طرفندن توفیق اولنان فرانسه ترجمانی اثنای راهده آرالق بولدقجه پارسه وصولمزده دولت علیه‌نك مطلوبی اولان ماده‌لری ایمپراطوریمز تقبیح ایده‌جکدر کبی افاده ایلدکجه طرفمزدن جواب ویریلوب حین‌حرکتمده مقام ریاستدن برطاقم کاغد ویرلدی لکن کثرت اشغال ایله قرائت اولنه‌مادی دیوافاده اولندقجه رئیس افندی مکالمه‌ده بزه تعداد مواد ایلدی سز کتم ایدییورسکز دیدکجه تقلیب ورق دیکر اولنوردی...

عاصم تاریخی

مجادلهٔ حیات ایله مملو بر کونی سیردکدن صکره برروزهٔ مساعی‌یی دها اکمال ایتمش اولمقدن منبعث اطمئنان ایچنده فقط تعب کوششك هوای کرانی آلتنده محمول وبی تاب دوشونمك ایچون فعالیت کافیه بولەمیان بر دماغ ایله بر فنجان قهوه‌یه قارشی دیکلنمك « حیاتمدن بر کون دها اکسیلدی بر کون دها چالیشه‌رق غائب ایلدی یاخود قزاندی تعبیر-لرینك تبدلی حقیقتی تغییر ایتمز ؛ اوت بر کون دها بوتون کچمش اوکونلره التحاق ایچون ایشته چکیلوب کیدیور وبوندن صوکره‌یه قالانلر هپ بویله بر بر بر یکدیکرینی سوروکلیه‌رك کیده‌جکلر» حقیقتی بودماغ تهی ایچنده دوکمش بر حجر پاره ثقلتیله دوروركن بو قهوه فنجانندن انتشار ایدن رایحه‌یی استشمام ایتدکجه برنشوهٔ تسلیت دویمق جدال معیشتك نه کوزل مکافاتیدر !

خالد ضیا

ضعف تألیف

تعقید ـ كه موانع فصاحتك اك قویسیدر ـ ترتیب کلامك تشوشندن، ادوات ربطیه‌نك نابمحل استعمالندن، حتی ربطسز-لغدن ظهور ایدر ، دیمشدك . ضعف تألیف دینیلن شائبه بونك بر شکل خفیفیدر که تفهمی اشکال ایده‌جك درجه‌یه واصل اولونجه تعقید لفظی حاصل ایدر . او درجه‌یه کلمدکجه ذهنه سادەجه بر سکتهٔ تردد ایراث ایدرك معنانك تلقیٔ صحیحنه مانع اولور . ضعف تألیفك اك بارز صورتی عباره‌نك معنای مقصوددن بشقه بر معنایه‌ده دلالت ایده‌جك وجهله مرتب اولمسیدر. مثال:

بیك ایکیوز سنه‌سی جماذی‌الاخره‌سنك یکرمی آلتنجی کونی مصر قاهره والیسی اولان کتخدا احمد پاشانك عازم داربقا اولدیغی خبری ورود ایتمکله ...

تاریخ راشد

« بومقدمهٔ دلپسنددن مقصود عبد صداقتمند مجرد تحدیث نعمت ضمننده دولت علیهٔ ابد مدتك صداقت واستقامت شعاری اولان بنده‌لری حقنده علی‌الدوام کرم وعنایت منعام متعاقب‌الوقوع اولدیغنی اعلام وافهام نیتیله امتداد عمر دولت وازدیاد شان وشکوه وسلطنت شهنشاهی ایچون استجلاب دعوات اجابت آثاره وسیله امنیه‌سنده اولدیغم بی‌شائبهٔ ریب وریا وبی ملاحظهٔ مأمول ومتمنا اولدیغی جناب دانای سرائر ضمائر جل‌شانه حضرتلرینه معلوم وهویدادر . »

تاریخ عزمی

ایکنجیسی ، جمله‌لرك دفعةً احاطه ایدیله‌میه‌جك قدر اوزون ، ادوات ربطیه‌نك کثیر ومتوالی ، جمل معترضه‌نك جملهٔ اساسیه‌یی اونوتدیره‌جق درجه‌ده غالب اولمسیدر . مثال :

چونکه از قدیم ایران دولتی حسب الحقیقه دولت علیه طرفنه همیشه بد سگال وکج اندیشه اولدیغندن هرزمان دیدهٔ بغض وحسد ایله نکران اولوب رهیاب سمت فرصت وامکان اولسه دول سائره‌دن اقدم ممالك محروسه‌یه اطالهٔ قدم ایده‌جکلری امر مسلم ایسه‌ده دولت علیه جهت جامعهٔ اسلامیه‌یه رعایت برله همواره حقلرنده معاملهٔ مجامله ارزان وتجار وزوارلرینی سائر اهل‌اسلام کبی اسودهٔ سایهٔ امن وامان ایتمکده اولوب ودولت علیه‌نك مشغلهٔ کلیه‌سی اصحاب شمال طرفنه‌دائر وعظایم عزایمی فرقهٔ دشمن عداوت اشتمال ایله‌جنك وجداله منحصر اولمغله صوب ایرانیان صدور خواطر سرکاران دولت سنیه‌یه خطور وکذران ایدن خاطره عدادندن معدود اولمیوب و مدت مدیده‌دنبری اعجام نافرجام سرسری روش اولان بدوی طائفه‌سی کبی خود سر وخودکام اولوب بروجهله جهت وحدت ضابطه‌سنه داخل اولمه‌لری درجهٔ امتناعه بالغ وواصل اولمشدی .

عاصم تاریخی

تنافرك سوء تأثیری مخاطبلرك ذهننی نا خوش برحس ایله اشغال ایدرك معنانك سرعتله وتمامیله تلقیسنه مانع اولمقدر .

تعقید لفظی

تعقید ـ اصطلاحاً ـ سوزدن معنای مقصوده انتقالك مشكل ویا غیر ممكن اولمسی دیمكدر . سببی الفاظ وكلام اولان تعقیده « لفظی » ؛ تفكر وتخیلك تشوشندن حاصل اولان تعقیده « معنوی » دیرلر . تعقید معنوینك تقدیری بلاغته عائددر ؛ بوراده مخل فصاحت اولان تعقید لفظیدن بحث ایدییورز .

اولا براثر قلمینك صرف ونحو قواعدینه ، ثانیاً شیوهٔ لسانه عدم توافقی چوق دفعه تفهمی اشكال ایده‌رك تعقید لفظی حصوله كتیریر . ثالثاً غرابت ، رابعاً استعمال اهل لسانه مغایرت خطالریله معلول اولان الفاظده كلامی تعقیده دوچار ایده‌بیلیر . صرف ونحو قواعدی آیریجه مدوندر ؛ شیوه‌یه مغایرت ایلریده موضوع بحث اوله‌جقدر ؛ دیكرلری ایسه فصاحت الفاظ صددنده ذكر اولندی . بناءً علیه بوراده تعقید لفظینك دیكر ایكی سببنی سویلمكله اكتفا ایده‌جكز .

بونلردن برنجیسی ، ترتیب كلامك قاریشیق اولمسیدر . مثال :

تلخ ایدر آدمك البته مذاق عیشن
باده‌نوش ایله بوكون ایلمه فكر فردا

وحركات تغييری » نقايصی‌ده وارسه‌ده تسهيل تفهم ايچون بونی نظم بحثنه تذييل ايده‌جكز .

كلامه عائد شرائط

كلامده صحتی اخلال ايدن شوائبك باشلوجه‌لری : « تنافر كلمات ، تعقيد ، ضعف تأليف ، قواعد وشيوهٔ لسانه مغايرت ، حشـو ، كثرت تكرار ، تتابع اضـافات ، تتابع معطوفات ، لكنت » دينيلن نقيصه‌لردر . براثر قلمی بونلردن مصون ايسه فصاحتسزلكدن تبری ايتمش اولور .

تنافر كلمات

تنافر حروفدن سالم اولان بعض كلمه‌لر بيله‌اوصورتله جمع اولنه بيليركه سـويلنيركن تلفظده صعوبت ، اسـتماعده غلظت تحصل ايدر ؛ بوكا تنافر كلمات ديرلر . مثال :

ايليه صدر صدارتده تصدر همه آن
شناسی

بركولق ايتمه ناله وزارك كس ايسته‌مز
ای عندليب اوكل اويومش‌مش‌سس ايسته‌مز
حامی

نظرلرمده الك علوی بر اشتياق اوقونور
جلال ساهر

کلشنکه رخسارکه بحران

عبدالحق حامد

بو نه احکام بد ، نه بخت یمان

عبدالحق حامد

دول ثلثه سفراسیله ویاً قونفرانسلرده قرارلشدیرلمش اولدیغی جهتله تمامیٔ اجراسنه مجبوریت قویه درکار اولدیغندن

رشید پاشا

وحدت نکاحک رجحانیتنه قائل اولمقده‌در

پرتو پاشا

ایشته بو وجهله کون بکون جسد فرسوده وصحت مختل اولور

منیف پاشا

مائدهٔ فائده‌سی کرسنکان علم وادب ملته شامله وعائده

عالی پاشا

استعمال اهل لسانه مغایرت ایسه بر کلمه‌نک تورکجه‌ده‌کی معنای مستعملنی ترک ایله عربجه ویا عجمجه‌ده‌کی معنای اشتقاقیسنه اعتبار ایتمک، ترکجه افعال اقتداریه‌نک نفی شکلنده بیلمک فعلنی ابقا ایلمک کبی عرف ادبایه مخالفت کوسترن خطالردر . مثال :

بن فقیری ایتمه تك ممنون ابنای زمان
حاصل ایتمزسه‌ك دکل غم مطلبم یارب بکا

راغب پاشا

کشی اوزاق دوشه بیلمز یا کردکارندن

عبدالحق حامد

بونلردن بشقه یالکز منظوماته خاص اولان « حروف

مضمار كميت بضاعتده راجل وبی كميت اولان محتاج صفح وعطانك ذمت وخطاسندن اغضا وحسن معامله ولطف مسامحه ايله ارضابيوره لر :

اوجی زاده منشئاتی

اعدا ايسه لشكر عرمرم

كمال

وزوايای مثلثهٔ واقعه‌نك نسبت صحيحه ايله اعظم اضـلاعی اولان ضلع ثالث عجيب الآثار هر نقدر ظل افكن شكل انكار اولسـه دخی مرتسم سـطح ثبوت اولان مقياس احوال عمود صبح كبی براهين هندسيه ايله واصل مركز يقين اولمغله ...

عاكف پاشا

زار كوكلم تنده زندان بلا طوتساغيدر

فضولی

اولی بزم قنی كانده كوكل ياری كوردی

نجاتی

[٣] قواعدصرفيه‌يه مغايرت قصوری ايضاحدن مستغنيدر؛ مع مافيه آثار ادباده بودورلو غلطلره‌ده تصادف ايديلير .

جهان حيرتده‌در آثار لطف حق‌تعالی‌يه

نفعی

تعريضانه ايدوب خطابی

شيخ غالب

بو دستكاهك اورمه‌ده كمركجیٔ قضا

نابی

سورمه‌له‌مامليمى ، تحنح ، قاقوم كلمه‌لرى كبى .

كلمه‌ده تنافر هر لسـانه كوره بشقه صورتله تقديراولنور؛ مثلا تورلجه متنافراولان بركلمهٔ عربيه اولسان اهلى ايچون حائز عذوبت اوله بيلير : تورك لسـاننده خفيف هجا ايله باشليان كلمه‌لرك ديكر هجالرى‌ده خفيفدر . بولسان اهلنه كوره ازجمله، برشيئى شدتله باصوب چيكنه‌مك معناسنه اولان، « ضهت » كلمهٔ عربيه‌سنى بلا تنفر تلفظه امكان يوقدر . مع مافيه تورلجه‌ده مستعمل اولان كلمات عربيه‌دن چوغى ائتلاف هجـابى حائز اولمديغى حالده تنافردن تبرى ايتمشدر : چونكه او دورلو كلمه‌لردن هجالرى آره‌سنده‌كى تفاوت ملايم اولانلرله يواش يواش استيناس ايتمشز، « اشتغال » كبى ؛ ديكرلرينك‌ده حين تلفظنده خفيف ويا ثقيل هجالرندن الك قويسنى اختيار ايله توحيد هجا ايدرز ؛ « تصوت » كلمه‌سنك برنجى و اوچنجى هجالرينى ايكنجى هجايه توفيق ايدرك ت حرفنى ط ، ظالم كلمه‌سنده برنجى هجابى ايكنجى‌يه توفيق ايله ظ حرفنى ز تلفظ ايتديكمز كبى .

خلاصه، اولا عربجه وعجمجه كلمه‌لردن استيناس و ياتعديل صورتلريله شيوهٔ تلفظمزه توافق ايتمينلرده ؛ ثانياً كرك عربى وفارسى، كرك تورلجه كلمه‌لردن تلفظ واستماعنده فى الاصل صعوبت وغلظت بولنانلرده تنافر محقق وبونلردن ماعداسى اونقيصه‌دن سالمدر.

[٢] غرابت، تورلجه‌ده بوتون بوتون غيرمستعمل ويامتروك بولونان، ياخود علوم وفنونده اصطلاح مخصوص اولان عربجه، عجمجه وتورلجه كلماتى قوللانمقدر . مثال :

کوستریر؛ بونلره «لوازم فصاحت» دیه‌جکز. دیکر قسمی درجات فصاحتك اعلاسنی منتج اوله‌رق یالکز آثار ادبیه‌ده ملتزمدرکه وجودی برمزیت مخصوصه عد اولنور؛ بونلره‌ده «محاسن فصاحت» دیورز.

لوازم فصاحت

لوازم فصاحت ایکی جمله‌دن متشکلدر: برینه صحت افاده، دیکرینه مطابقت الفاظ دیرلر.

صحت افاده

سوزك الفاظ وترکیباتی اعتباریله تفهمی تصعیب، یاخود طبعی تنفیر ایدن سقطاتدن تبریسی دیمکدرکه بونی تأمین ایدن شرائط ـ تعریفندنده اکلاشیلدیغی کبی ـ اولا الفاظه، ثانیاً جمل وکلامه تعلق ایدر.

الفاظه متعلق شرائط

الفاظده صحت: اولا تنافر حروفدن، ثانیاً غرابتدن، ثالثاً قواعدصرفیه‌یه واستعمال اهل‌لسانه مغایرتدن بری بولنمقله تحقق ایدر.

[١] کلمه‌ده تنافر: برکلمه‌نك بنفسه کوجلکله سویلنه‌بیلمسی، یاخود سمعه نا ملایم کلمسی دیمکدر.

ناقل اهتزازات اولان اجسامك قابليت نقليه‌سنی تزييد و تنقيص ايدن اسباب طبيعيه موجود اولديغی كبی تموجات فكر و خيالی خارجه ايصال ايدن الفاظ و كلامك قابليت نقليه‌سی ده بر طاقم شرائط معلومه داخلنده تزايد ويا تناقص ايدر . خاصهٔ ناقليتی اك يوكسك اولان اجسامده بيله بر قوهٔ مقاومهٔ نقيضه بولنديغی كبی الفاظ و كلامده ، صحت افاده و مطابقت الفاظ اعتباريله اك مساعد شرائطی جامع اولسه بيله ، معنانك انتقالنه آز چوق ممانعتی ده حائزدر . ايشته بو سببله‌دركه ادبياتده بر سوزك مرتبهٔ فصاحتی ممانعت الفاظك درجهٔ تناقصيله تعين ايدر . تصوت الفاظك ، آهنك عباراتك قارء و سامعی تلقیٔ معنايه احضار ايلمسی بو ممانعتی تقليل ايتديكی ايچون محاسن فصاحتدن معدوددر .

عموميتله مكالمات و مخاطباتده سوزه اوضاع مخصوصه ترفيق ايتمك‌ده كلامك ممانعت انتقاليه‌سنی تقليل ايچون حس سمعه حس رؤيتی علاوه ايلمك ديمكدر . بر تياترو كتابنی ساده‌جه اوقومق ياخود اوقوتمقله اثنای تمثيلنده تماشا ايتمك آره‌سنده‌كی فرق عظيم نظر دقته آلينيجه كلامك ممانعت انتقاليه‌سی نه درجه مهم اولديغنه دائر بر فكر پيدا ايديله بيلير .

خلاصه بوتون شرائط فصاحتك معطوف عليهی ، معنايی مساعدهٔ امكانك درجهٔ عاليه‌سنه واصل اولان بر سهولت و مكمليتله قارء و سامعه ايصال ايده بيلمكدر . بو مقصدی تأمينه خادم اولان قواعد فصاحتك بر قسمی كافهٔ محرراتده جاريدركه وجودی كلامك ساده‌جه فصاحتسزلكدن بری اولديغی

اشکال ایلرایسه اثر ادبیدن منتظراولان تأثیر ناقص، حتی ضایع اولور . چونکه آن واحدده ذهنك قابلیت تأثریه‌سی محدوددر؛ لفظ اوزرنده ، فائده‌سز برسببله ، توقف معنایه وصولده تأخری استلزام ایدر . ایشته صحت افاده ایله مطابقت الفاظك شرائط تحریردن معدود اولمسی بونك ایچوندر.

گرچه الفاظ وکلامك علی‌العاده خدمتی سادەجه تبلیغ معنایه وساطتدن‌عبارت ، قیمت‌عادیه‌سی‌ده بوکا مستنددر . فقط ادبیاتده کلمات وعباراتك لطف‌تأثیری بوخدمت عادیه‌نك فوقنه یوکسلیر وموفقیت ادبیه‌یه‌معاونتی‌ده اونسبتده‌عالی‌اولور . ایشته بوسببله‌درکه الفاظك تلفظ و استماعنك طبعه ملایم ، تلفظ اولونورکن معناسنك ذهنه متبادر اولمسی‌مقتضیات فصاحتدن معدوددر . دیمك اولویورکه صحت افاده ایله مطابقت الفاظ فصاحتجه قیمت منفیه‌یی ، الفاظك طبعه ملایمتی ، آهنك تصوتك معنایه دلالتی ایسه فصاحت ادبیه‌یی اکالده قیمت مثبته‌یی حائز وبناءً علیه بوایکی تعریف یکدیگرینك متممیدر . انجق‌سلاست وعذوبت یالکزالفاظه‌مقصوردکل، جمل وکلامه‌ده شامل ؛ تولید ایتدیکی‌حظ ادبی ایسه بویوك براهمیتی حائزدر. بونی ده نظر اعتباره آلنجه فصاحتی : « صحت افاده ومطابقت الفاظ ایله برابر کلمه‌لرك تلفظ و استماعی طبعه ملایم ، حتی‌ممکن اولدیغی قدر معناسی تصوتیله ذهنه متبادر اولمق والفاظ و جملك ترکیب وتشکیلنده ده آیریجه سلاست وآهنك معنایه موافقت بولنمقدر » صورتنده تعریف ایده‌بیلیرز .

فصاحتك تعريفى

تعليم ادبياتده، « فصاحت : صحت افاده ومطابقت الفاظ ايله تحقق ايدر » ، دينيليور.

جودت پاشا بلاغت عثمانيه عنوانلى اثرنده ، « فصاحت : الفاظك تلفظ واستماعى طاتلى، معناسى ظاهر يعنى تلفظ اولنوركن معناسى ذهنه متبادر اولمقدر » ، ديمش .

اثر ادبيدن مقصد كرك بعضلرينك ادعاسى كبى تهذيب اخلاقه خادم بر فكر وتأثير براقمق اولسون ، كرك ديكرلرينك قناعتنه كوره قارء و سامعك ذهننده معين بر هيجان توليد ايتمكدن عبارت بولونسون؛ هرايكى حالده‌ده موضوع ادبينك قارئين و سامعينه اك سهل ، اك تام صورتده القاسى لازمدر . عكس حال مقصدك نقصان حصولنى ، درجه سنه كوره بعضاً بوتون بوتون ضياعنى انتاج ايده‌بيلير. موضوعى تشكيل ايدن افكار وخيالات وحسياتك وسائط تبليغيه‌سندن برنجيسى ايسه الفاظ وكلامدر .

الفاظ ـ كه بورادە حامل معنى كلمات ديمكدر ـ دلالت ايده‌جكى معنايه مطابق اولماز ؛ ياخود دلالتنده ذهن آز چوق تردد ايدر ؛ الفاظ و كلامك عسرت تلفظى ، غلظت استماعى ، ركاكت وغرابت بيانى طبعه تنفر ويرر ؛ جمله‌نك ترتيبى تفهمى

بیان

قواعد فصاحت

الفاظه خاص اوله‌رق فصاحت دیدیكمز، لوازم ومحاسننی تعریف ایدن قسم كه بوكاده « بیان » [١] نامنی ویردك. بو كتابده بدیع، بیان و معانی تعبیرلری كتب مدونهٔ عربیه‌ده مستعمل اولان معنالردن بوتون بوتون بشقه صورتله استعمال اولونمشدركه ایلریده هر برندن آیری آیری بحث ایدلدیكی زمان علت وماهیتی آكلاشیلیر.

بر اثر ادبی وجوده كلمك ایچون اولان موضوع تلقی ایدیلیر؛ صوكره اونی تصویر ایدن معنالر، دها صوكره الفاظ دوشونولورسه‌ده مخاطبلر بالعكس اولا اصوات الفاظ ایله متحسس اوله‌رق صوكره اولفظلرك معنالرینه انتقال ایله افكار وخیالات وحسیات تالیه‌یی، نهایت موضوع ادبی‌یی تبلغ ایدرلر. یعنی تألیف ایله مطالعه‌ده ذهنك تعقیب ایتدیكی طریقلر بری برینه تماماً معاكسدر.

مادام كه نظریات ادبیه‌نك تدوینی ابداعدن زیاده تقدیر وتنقیده خدمت ایدر، مادام كه مطالع ومنقدك حركت ذهنیه‌سی الفاظدن معانی‌یه، معانیدن موضوعه یوكسلمكدر؛ بزده نظریات ادبیه‌نك ایضاحنده بو طریق صاعدی اختیار ایدرك اولا « بیان » دیدیكمز قواعد فصاحتی، ثانیاً « معانی » دیدیكمز كیفیات بلاغتی، ثالثاً « بدیع » نامنی ویردیكمز نظریات بداعتی ـ مكتبجه اتخاذ اولونان پروغرام دائره‌سنده ـ تعریف ایده‌جكز.

[١] بوراده‌كی بیان تعبیری مدونات عربیه‌ده اصطلاحاً مستعمل اولان معنادن بعیددر. دها زیاده معنای لغویسنه تقرب ایدر.

بولور: تبليغ ايچون ذهن مبدعك، اولا تصور ايتدیکی موضوعی افکار وخيالات تاليه ايله پيدرپی اکمال وتنوير ؛ ثانياً بوتون افکار وخيالات وحسياتی ، خلاصه بر کلمه ايله ، معانیٔ حاصله‌يی اشارات ظاهره‌سی اولان الفاظ ايله اظهار ايتمسی لازم کلير . ديمك که اسلوبده بری ــ شمول دلالتی افکار وخيالات وحسيات تاليه‌يه‌ده ساری اولان ــ معنايه ، ديکری الفاظه تعلق ايدر ايکی قسم مهم واردر . [١]

آثار ادبيه حقنده بو تقسيم قبول ايديلنجه نظريات ادبيه‌نك اوكا اتباعی ضروريدر. بو سببله مطالعه ايده‌جکمز نظريات ادبيه اوچ بويوك قسمه آيرلدی : برنجيسی موضوع ادبينك کيفيات وشرائطنه تعلق ايدن قسم که بوکا « بديع » [٢] ؛ ايکنجيسی اسلوبك معنايه عائد اوله‌رق بلاغت ديديکمز ، احوال ومزياتندن باحث اولان قسم که بوکاده « معانی » [٣] ؛ اوچنجيسی اسلوبك ،

---

[١] لفظسز معنا ، ياخود معناسز لفظ تصورينه وجود ويره‌رك تغليط ذهنه محل يوقدر. اتخاذ ايتديکمز نظريه‌يه کوره لفظ ايله معنا آره‌سنده‌کی نسبت ماده ايله قوت بيننده‌کی مناسبت کبيدر . مباحث آتيه بو نظريه‌يی ايضاح ايدر .

[٢] بوراده‌کی بديع عرب کتب ادبيه‌سنده ذکر اولونان بديعدن بوتون بوتون آيری برشيدر. فرانسزجه‌ده‌کی « art » کلمه‌سنی « بداعت » لفظيله ترجمه ايدرك esthétique مقابلنی « بدايع » وبونك يالکز ادبياته خاص اولان قسمنی « بديع » تعبيريله ادا ايديورز .

[٣] بوراده‌کی معانی کلمه‌سنه عربك علم معانيسيله علم بيانی حتی بديعنی جمع ايدن بر وسعت معنا ويرلشدر.

اصل ادبیات ایسه مطلقا تخیل و تأثردن منبعث ، غایهٔ حقیقیه‌سی ده ذهن مبدعك خیالات وحسیاتنی اذهان غیره سهولت ومکملیتله القادن عبارتدرکه قیمت ذاتیه‌سی بلاشبهه منحصراً او تخیل و تأثرك درجهٔ لمقی وتبلیغنه تابع اولمق لازم کلیر. شعرك الك واسع معناسنه توافق ایدن بو تعریف حقیقتده اصل ادبیاتك دائرهٔ شمولنی تعیین ایدیور .

فقط ادبیات تعبیری فضله اوله‌رق برملتك ، بردورك ، بر عصرك مجموع آثار ادبیه‌سی معناسنی ده افاده ایدر ؛ تورك ادبیاتی ، قرون وسطی ادبیاتی ، اون طقوزنجی عصر ادبیاتی کبی .

ادبیات کلمه‌سنك دیکر بر معناسی ده « عصراً بعد عصرٍ قبول عمومی‌یه مظهر اولان ارباب ادبك آثارندن استنباط وفعالیت دماغیهٔ بشریه‌یه عائد معلومات فنیه‌دن استنتاج ایدیلن اصول وقواعد» دیمکدرکه ایشته بزم بوراده اشتغال ایده‌جکمز نظریات ادبیه‌ده بودر .

آثار ادبیه‌یی احاطه ایدن نظر تدقیق هر اثرده بری تلقی‌یه ، دیکری تبلیغه عائد ایکی جهت کورور . براثر ادبیدن مستفاد اولان خیال وحس اول باول ذهن مبدعده ، تام ومکمل اولمق شرطیله ، حصوله کلمش بولونملیدر ؛ ذهنك بو تلقیسی « موضوعی » تشکیل ایدر . صوکره او خیال وحس تبلیغ ایدلمك ، یعنی اذهان غیره انتقال ایده‌بیلمك ایچون برشکل خارجی اکتساب ایتمه‌لیدرکه بوکاده « اسلوب » دینیلیر. ذهنده پیدا اولان خیالات وحسیاتك تبلیغی ایکی عملیه ایله حصول

هر طرفنده ، دها چوق زمان کورولوب ایشیدیله جکدر .

بو دورلو مدعیات یالکز اصحابنی ابتر ایتمکله قالسه‌یدی شایان بحث بیله اوله‌مامق لازم کلیردی ؛ فقط ـ اساساً انسانیتك اسباب اعتلاسندن اولان ـ « سعی اقل » میلانی سوء استعماله پك مساعددر : « مادام‌که مبدعات ادبیه فکر تدقیق و تنقیدك یتیشه‌میه‌جکی عوالم رفیعه مخلوقاتندندر ؛ ابداع آثار ایچون بو ارض پستی‌یه خاص اولان استحضارات ذهنیه ایله اوغراشمق ، صوکره برطاقم قیودات تفکر و تخیله تابع اولمق یالکز بیهوده دکل ، مضردر بیله ! » مطالعهٔ خودکامانه‌سی تقلیل سعیه مائل اولان وجدان بشری تغلیط ایده‌بیلیر . قواعد ادبیه و ایضاحات بدیعیه‌نك تدوینی ، عقامت ادبیه‌یه مبدأ اولان ، بو سقیمه‌دن اذهان شبانی وقایه‌یه ده خدمت ایدرکه اوچنجی درجه‌ده فائده‌سی‌ده بودر .

نظریات ادبیه ترکیبنده معناً مندمج اولان ادبیات تعبیرینك شمول دلالتنه ـ فلسفه ، تاریخ ، مقالات سیاسیه و خطبه‌لر کبی ـ فصاحت و بلاغتله ممتزج اولان محصولات فکریه‌ده ادخال ایدیله‌بیلیر . فقط بو دورلو آثار قلمیه‌ده ، اسلوبك فصاحت و بلاغتی بر قیمت اضافیه عد اولونسه بیله ، اصل قیمت ذاتیه بالخاصه موضوع اصلیسنك ماهیت فکریه و اقناعیه‌سیله تعین ایدر . دیمك‌که فلسفه ، تاریخ کبی آثار فکریه ایله ادبیات آره‌سنده‌کی رابطه روحه ، موضوعه دکل یالکز شکله ، اسلوبه عائددر . فصاحت و بلاغت اجزای وجودندن معدود اولان

دیباجه

سرنامهٔ مقالمز اولان « نظریات ادبیه » ترکیبی ادبیاته عائد قواعد وایضاحات نظریه دیمکدر . بوقاعده‌لره وایضاحات بدیعیه‌یه نظری دیدیکمزك سببی شودرکه : اونلری تعلم ایتمکله آثار ادبیه ابداعنه مقتدر اولمق لازم کلمز . مدونات ادبیه‌دن بکلنلن فائده ، ابداع آثار قدرت مجبوله‌سنی حائزاولانلر ایچون — الك بیوك داهیلرك بیله زمان ایلادده آزاده قاله‌مدقلری — دورتحری وتقلیدی قیصالده‌رق مساعئ ابتدائیه‌یی تسهیل ایتمك ؛ بوندن دها زیاده — قدرت مبدعانه‌یی حائز اولسون اولمسون — بوتون کنج ذهنلری آثار ادبیه‌نك تقدیر وتمییزینه قادر ، ذوق سلیم ادبی‌یه مالك اولمق ایچون صرف ایدلمسی لازم کلن سعی مثمره حاضر لامقدر .

بوتون کائنات وحادثاتك تدقیق وایضاحنه وقف حیات ایدن بشریت متفکره‌نك بالذات فعالیت دماغیه‌سی‌ده « پسیقولوژی » دینیلن برعلم مخصوص ایله بوکون ایدن ایی‌یه انسانیتك حوزهٔ تفکرینه کیرمشدر . مع مافیه بوفعالیتك برجزئی ، برشکل خصوصیسی اولان ادبیاتك ، تدقیقات علمیه‌یی استحقار ایده‌بیلیر برفضای علوی‌یه منسوبیتنی ادعا ایدنلر ، دنیانك

معلم محترمم رجائی زاده اکرم بك افندی حضرتلرینه

حرمت تلمیذانه

سنهٔ تدریسیه ابتداسندن اول اتمام طبعی لزومی مانع اولیور . مبدعات ادبیه‌لری فصاحةً وبلاغةً شواهد معتبره‌دن اولان پك چوق ذواتك تأییداتندن اثرمی مستفید ایده‌مامش اولمقله متألمم . آنجق بو محرومیت یالکز نفسمه عائد ، کندیلری حقنده‌کی تقدیر واحترامم ایسه مصون وباقیدر .

شرائط اسلوبی بو ایکی کلمه آلتنه طوپلامق ، بلکه بعضلرنجه ، نا قابل عفو برجرأت عد ایدیلیر .

فقط اویله ظن ایدییوردم که کهنه‌لکلری تازه اسملرله یالدیزلامق ـ سطحی نظرلره کوره ـ جالب رواج اولسه بیله ، چشم حقیقت ، جدی و مستقر تجددی اسماده دکل آنجق مسماده آرار . بوندن باشقه اصطلاحات قدیمهٔ ادبیه فی‌الاصل مستعار اولمقله برابر ، عصرلردن بری لسانمزده دوران ایده ایده کسب استقرار ایلمشدر ؛ بونلرك یرینه اسکی اسملر تحریسی غیرتی لسان ادبمزك تکامل طبیعیسنه خدمت ایده‌جك برقوتی هبا ، بلکه‌ده عکس تأثیره مستعد بر صورتده استهلاك دیمك اولور .

برده قورقارم که ادبیاتمزی ، حریت واستقلالی مقصدیله ، عجمك تضییقندن قورتاروب فقط صوکره غربك تحکمی آلتنه صوقمق بیهوده بریورغونلق اولمسون ... ملتی نوع‌بشر ، وطنی روی زمین اولان علم وفنی ـ ولو چینده‌ده بولونسه ـ اولدیغی کبی طلب‌واخذ هم مفید ، هم مستحسندر ؛ لکن قومیت کبی ، طبیعت محیطه کبی ، زمان کبی عواملك تأثیراتنه تابع اولان بداعاتده ، از جمله ادبیاتده او مؤثراتك اهمالی بالنهایه عقامتی منتج اولور .

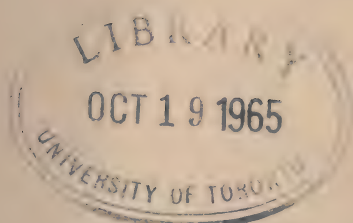
نظریات وقواعدادبیه حقنده‌کی استشهاداتمي ، اثنای تدریسده دست‌رس اوله‌بیلدیکم اثرلره ، حصرایتمك مجبوریتی زمان‌وامکان نقصانندن نشأت ایتدی . بونقصانك شوصره‌ده اکماله‌ده اثرك

افادهٔ مخصوصه

بو تألیف ناچیز مکتب سلطانیده ایکی سنه‌دن بری ایفا ایتدیکم وظیفهٔ تدریسك محصولیدر. کوروله‌جکدرکه : بونده، نظریات ادبیه‌نك ـ قواعد لسان کبی ـ تحکمات عرفیه‌یه، یاخود ـ بعضیلرینك ظنی کبی ـ ارباب تحریرك کیف و هوسنه مستند دکل؛ بالعکس دساتیر ثابتهٔ فنیه‌دن منبعث و تعقل و مناقشه‌یه مستعد اولدیغنی کوستره‌بیلمك املی غایه اتخاذ ایدلمش؛ تقسیمات و تعریفاتك هپ او اساسلردن اقتباسنه چالیشلمشدر.

اثرك حصول مقصده کفایتی خصوصنده مطمئن دکلسه‌مده اذهان شبانده بر فکر مثمر پیدا ایده بیلمك ایچون تدقیقات ادبیه‌یی، بشریتله برابر یشایه بیلمك استعدادینی حائز اساسلره اتکا ایتدیرمکده‌کی اصابته تمامیله قانعم؛ مطبعانه قبول ایله هیچ الفت ایتمامش اولان یکرمنجی عصر مدنیت تدقیق مختارانه‌دن باشقه برشی طانیمامقده حقلیدر.

کتابك اقسام ثلثه سندن هر برینی ـ ولو یکی بر معناده اولسون ـ اسکی بر عنوان ایله توسیم ایتمك، فصاحت و بلاغت کبی اسکی لفظلره رغبتله معنای قدیملرینی توسیع ایدرك بوتون

LIBRARY
OCT 19 1965
UNIVERSITY OF TORONTO
1015479

رشید

نظریات ادبیه

مکتب سلطانی ایچون تألیف ایدلمشدر

برنجی طبع

استانبول

احمد احسان و شرکاسی

مطبعه‌جیلق عثمانلی شرکتی

١٣٢٨

رشید

آیدین ولایتی والیسی

نظریات ادبیه

مکتب سلطانی ایچون تألیف ایدلشدر

برنجی جلد

برنجی طبع

استانبول

احمد احسان و شرکاسی

مطبعه جیلق عثمانلی شرکتی

١٣٢٨